

Voiko vastuuta myydä? Voiko omaatuntoa ostaa?

Yritysten yhteiskunnallinen vastuu UPM-Kymmenen joukkoirtisanomisia
koskevassa Helsingin Sanomien verkkokeskustelussa

Pro gradu-tutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Sanna Käki

Lokakuu 2007

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Politiikan tutkimuksen laitos; valtio-oppi
Tekijä:	KÄKI SANNA
Tutkielman nimi:	Voiko vastuuta myydä? Voiko omaatuntoa ostaa? – Yritysten yhteiskunnallinen vastuu UPM-Kymmenen joukkoyhteiskunnallisia koskevassa Helsingin Sanomien verkkokeskustelussa
Pro gradu -tutkielma:	114 sivua
Aika:	lokakuu 2007
Avainsanat:	Yritysten yhteiskunnallinen vastuu, UPM-Kymmene, yritysetiikka, moraalitalous, verkkokeskustelu

---

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee yritysten yhteiskunnallista vastuuta ja sen ilmenemistä verkkokeskustelussa, jota käytiin Helsingin Sanomien verkkosivuilla 8.3.-15.3.2006. Keskustelu liittyi UPM-Kymmenen mittaviin saneerausutisiin ja sitä käytiin otsikolla ”UPM aikoo vähentää Suomesta lähes 3000 työpaikkaa”. Keskustelun 328 viestiä muodostavat tutkielman päätutkimusaineiston. Sen avulla tarkastelen ihmisten käsityksiä yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta ja siitä miten yritysmaailman moraalitilanne ja vastuu koetaan.

Yritysten yhteiskunnallinen vastuu on ajankohtainen teema. Se liittyy olennaisesti talouden globalisaatioon ja etenkin kapitalistisen markkinatalouden kilpailulliseen ja kvartaaleihin perustuvaan toimintalogiikkaan. Elinkeinoelämän valta yhteiskunnassa on kasvanut suhteessa muihin toimijoihin ja tällä voidaan perustella kasvavia odotuksia myös yritysten vastuullisuuden suhteen. Tutkimuksen viitekehysten muodostavat erilaiset jäsenyydet yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyen. Erityisesti olen käyttänyt Ari-Veikko Anttiroikon kokonaisjäsenyyttä yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta sekä Tuomo Takalan jaottelua omistajalähtöiseen, sidosryhmälähtöiseen ja laajimman sosiaalisen vastuun ideologiaan. Kysymyksenasettelun taustalla on moraalitaloudellinen tutkimusote, jossa korostetaan, että talous ei voi olla muusta yhteiskunnasta irrallinen tai moraalin ulkopuolella oleva alue.

Käyn työssä läpi myös Helsingin Sanomien uutisoinnin verkkokeskustelun ajalta. Lisäksi esittelen työmarkkinaosapuolten ja suurimpien puolueiden kannanotot UPM-Kymmenen saneeraustoimiin liittyen.

Tutkimusmenetelmänä työssä oli kvalitatiivinen sisällönanalyysi ja kvantitatiivinen sisällönerittely. Erittely eteni karkeasta teemoittelusta yksityiskohtaisempien sisältöluokkien rakentamiseen. Sisältöluokkien pohjalta laskin alaluokkien jakaumat SPSS-tilasto-ohjelmalla. Tältä pohjalta tehdyn erittelyn perusteella analysoin aineiston ja sen kytkeytymisen keskusteluun talouden roolista ja yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta yhteiskunnassamme.

Eniten keskustelussa kiinnitettiin huomiota työntekijöiden asemaan ja rooliin sekä globalisaation ja toimintaympäristön muutoksen asettamiin haasteisiin. Myös yritystoiminnan luonteeseen ja tavoitteisiin sekä kapitalistisen markkinatalouden luonteeseen kiinnitettiin runsaasti huomiota. Yritysten yhteiskunnalliseen vastuuseen otettiin kantaa usein epäsuorasti. Tilanteessa, jossa työpaikat uhkaavat siirtyä ulkomaille korostuu vastuuna lähinnä työllistäminen ja lakien noudattaminen. Kovin laajaa yhteiskunnallista vastuuta ei useinkaan yrityksiltä odotettu.

Keskustelijat ottivat toimintaympäristön muuttumisen pitkälti tosiasiana: sopeutumiseen toivottiin yhteistyötä ja joustavuutta kaikilta yhteiskunnan osapuolilta, myös työntekijöiltä. Moni oli kuitenkin väsynyt yritysten jatkuvaan voitontavoitteluun ja kasvottoman pääoman aiheuttamiin paineisiin, jotka aiheuttavat muutoksia taloudessa ja eri teollisuudenaloilla. Muutokset ovat usein sellaisia, joihin yksittäisillä työntekijöillä ei ole vaikutusmahdollisuuksia ja tämä aiheuttaa epävarmuutta. Verkkokeskustelun viesteissä esitettiin vaatimuksia, että työntekijöiden asema tulisi suojata paremmin lainsäädännöllisin keinoin. Toisaalta ihmisiltä löytyi ymmärrystä myös yrityksille, jotka joutuvat koville muuttuvan toimintaympäristön ja globalisaation paineessa. Tämä asettaa paineita poliittisille päätöksentekijöille, joiden odotetaan järjestävän yhteiskunnalliset olosuhteet sellaisiksi, että yritysten on kannattavaa toimia myös Suomessa. Tässä yhteydessä mainittiin usein ay-liike, jonka takia työ ja tuotanto Suomessa tulee yrityksille usein kalliiksi.

SISÄLLYSLUETTELO:

1. Johdanto

1.1. Tutkielman lähtökohdat	1
1.2. Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset	4
1.3. Tutkielman rakenne	5

2. Yrityksen yhteiskunnallisen vastuun viitekehys **7**

2.1. Moraalitaloudellinen ajattelu	7
2.1.1. Systeemi tunkeutuu elämismaailmaan	8
2.2. Yritysetiikka – etiikka ja moraali	11
2.2.1. Etiikan teoriat yritysetiikan taustalla	13
2.3. Yhteiskuntavastuun synty ja kehitys	17
2.3.1. Suomalainen konteksti	19
2.3.2. Ohjeistot ja raportointijärjestelmät	22
2.4. Yrityksen yhteiskuntavastuun jäsenys	25
2.4.1. Yhteiskuntavastuun määritelmä ja kolme pilaria	25
2.4.2. Vastuun muodot	26
2.4.3. Vastavuoroisuuden periaate	28
2.4.4. Yhteiskunnallisen vastuun kolme ideologiaa	29
2.4.5. Vastuun ideologiset ulottuvuudet	32
2.4.6. Yhteiskuntavastuun kerrokset	35
2.4.7. Yhteiskuntavastuun perustan kokonaisjäsenys	36
2.4.8. Yhteiskuntavastuun sisältö	37
2.4.9. Yleinen yhteiskunnallinen viitekehys – riskit ja tapahtumien hallitsemattomuus	39

3. Tutkimuksen metodologia **40**

3.1. Laadullinen tutkimus	40
3.2. Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi ja sisällön erittely	43

4. Johdatus empiiriseen analyysiin **46**

4.1. UPM ja kannattavuusohjelma lyhyesti	46
4.2. UPM-uutiset puoluelehdistössä ja keskeisten tahojen kannat	49
4.3. Saneeraus päätös Helsingin Sanomissa	52

4.4. Aineiston valinta ja keskustelun yhteiskunnalliseen konteksti	54
4.5. Verkkokeskustelun valvonta ja yleiset periaatteet	57
4.6. Verkkokeskustelun alku ja kulku	58
5. Aineisto analysoitavaan muotoon	61
5.1. Esiymmärrys ja ensimmäisen vaiheen teemoittelu	61
5.2. Sisältöluokitus ja sen perusteet	62
5.3. Sisällönerittely	64
5.3.1. Sisältöluokkien esiintyvyys päivien mukaan	65
5.3.2. Sisältöluokkien yleisyys	66
5.3.3. Luokituksen ulkopuolelle jäävät aiheet	67
5.4. Sisällönerittely sisältöluokittain	69
5.4.1. Työntekijät	69
5.4.2. Johtajat	72
5.4.3. Sijoittajat	74
5.4.4. Yritystoiminnan luonne ja tavoitteet	76
5.4.5. Yritysten vastuu	77
5.4.6. Kapitalistisen markkinatalouden luonne	80
5.4.7. Globalisaatio ja toimintaympäristön muutos	80
5.4.8. Valtiovallan ja elinkeinoelämän suhde	82
6. Tulosten tulkinta ja analysointi	84
6.1. Aineiston yhteenveto	84
6.2. Yritysten yhteiskunnallinen vastuu – taloudellista, sosiaalista ja ympäristövastuuta?	86
6.3. Yhteiskunnallisen vastuun ideologiat eri näkemysten taustalla	90
6.4. Vastuun eri muodot ja ideologiset ulottuvuudet	94
6.5. Yritysten rooli yhteiskunnassa	97
6.6. Yhteiskunnan eri tahojen vastuunkanto	99
6.7. Moraalitaloudellinen kysymys ja erilaiset käsitykset etiikasta	103
6.8. Mikä yritysten eettisyydestä ja vastuullisuudesta tekee niin vaikeaa?	105

7. Pohdintaa	109
7.1. Epävarmuuden kokemus	109
7.2. Markkinaliberalistit vs. moraalin perään huhuilijat	110
7.3. Omantunnon ostaminen tai vastuun myyminen?	112
7.4. Jatkotutkimuksen paikat	114
Lähdeluettelo	115

Graafiset esitykset

Lainatut kuvat:

- Kuva 1.** Organisaation yhteiskuntavastuun perusjäsenyyksen keskinäisyhteydet. (Anttiroiko 2006, 5.) 36
- Kuva 2.** Yhteiskuntavastuun sisältöjen painotus eri sektoreilla. (Anttiroiko 2006, 11.) 38

Omat kuvat ja taulukot:

- Kuva 3.** HS.fi:n verkkokeskustelun viestien ja Helsingin Sanomien uutisten määrä 8.3. – 15.3.2006 välisenä aikana. 59
- Kuva 4.** Kannanottojen lukumäärä sisältöluokittain eri päivinä. 65
- Kuva 5.** Kannanottojen lukumäärä eri päivinä sisältöluokkien mukaan. 66
- Kuva 6.** Sisältöluokkien yleisyys. 67
- Kuva 7.** Työntekijöiden asema ja vaikuttimet. 69
- Kuva 8.** Johtajien toiminnan motiivit. 72
- Kuva 9.** Suhtautuminen sijoittajiin/sijoitustoimintaan. 74
- Kuva 10.** Yritystoiminnan luonne ja tavoitteet. 76
- Kuva 11.** Yritysten vastuu. 78
- Kuva 12.** Kapitalistisen markkinatalouden luonne. 80
- Kuva 13.** Globalisaatio ja toimintaympäristön muutos. 81
- Kuva 14.** Valtiovallan ja elinkeinoelämän suhde. 82
- Taulukko 1.** Viestien jakauma. 60

1. Johdanto

1.1. Tutkielman lähtökohdat

Tämä pro gradu -työ käsittelee yritysten yhteiskuntavastuuta ja erityisesti sitä millaisia käsityksiä ihmisillä yritysten yhteiskuntavastuusta on. Millaisena ihmiset kokevat yritysmaailman moraalien ja vastuun? Mitä yrityksiltä voidaan odottaa yhteiskunnassamme? Tutkielmassa pohditaan yritysten yhteiskunnalliseen rooliin ja vallankäyttöön liittyvää problematiikkaa ja tarkastellaan yritysten ja muun yhteiskunnan suhdetta sellaisena, kuin se tulee esille kansalaisten omaehtoisessa keskustelussa Helsingin Sanomien verkkosivuilla koskien UPM-Kymmene mittavia vähennyksiä ja erityisesti Voikkaan tehtaan lopettamista keväällä 2006. Yritysten yhteiskunnallisen vastuun hahmottamiseksi työssä on pyritty tarkastelemaan taustalla vaikuttavia ajatuksia elinkeinoelämän luonteesta ja muuttuneesta toimintaympäristöstä. Työn viitekehys rakentuu siten erilaisille käsityksille yritysten eettisyydestä, yritysten yhteiskuntavastuun määritelmille sekä ajatukselle moraalitaloudesta, jonka mukaan taloutta ei voida tarkastella irrallaan muusta yhteiskunnasta. Moraalitalouden¹ mukaan moraalit kuuluu kaikkeen inhimilliseen toimintaan, myös talouteen. Vastuullinen yritystoiminta ja yritysten yhteiskuntavastuu kytkeytyvät tähän keskusteluun talouden roolista yhteiskunnassa.

Yrityksillä ja ylipäättään taloudellisilla toimijoilla on globalisoituvassa maailmassa yhä suurempi vaikutus ihmisten elämään. Yritysten vaikutus maailmanlaajuisen taloudellisen hyvinvoinnin edistämiseen on lisääntynyt ja roolin korostuessa myös yhteiskunnalla on lupa odottaa yrityksiltä taloudellista, ekologista ja sosiaalista vastuuta pitkällä aikavälillä.² Yritysten yhteiskunnallinen vastuu rakentuu näistä kolmesta osa-alueesta. Ongelmaksi kuitenkin koetaan, että kapitalistinen markkinatalous toimii yhä kasvottomammin ja omien lainalaisuuksiensa mukaan. Yritys toki muokkaa toimintaympäristöä omilla päätöksillään, mutta toisaalta toimintaympäristö muokkaa yrityksen toimintaa ja asettaa sille tietyt rajat, joiden sisällä pitää toimia. Usein kuitenkin ajatellaan, että vuorovaikutus ei ole enää tasapainoista, vaan yrityksillä on suhteettoman suuri valta yhteiskunnassamme. Joskus kuuleekin väitteitä, että yhteiskunnan toimijoiden ainoa mahdollisuus on lähinnä sopeutua yritysten sanelemiin ratkaisuihin tai toimintatapoihin. Erityisesti tämä korostuu kehitysmaissa,

---

¹ Moraalitaloudella tarkoitetaan tässä sitä, ettei talous muodosta nykymallissaankaan autonomista aluetta, vaan kytkeytyy muuhun yhteiskuntaan ja sen moraalipoliittisiin arvoihin. Moraalilla taas tarkoitetaan yhteisössä vallitsevia eettisiä käsityksiä, arvostuksia ja käyttäytymissääntöjä. (Uimonen 2006, 54, 56; Kauppinen 2003, 7.)

² Rohweder 2004, 31-43.

joissa suuryritykset voivat pitkälti jopa sanella ehdot, joilla suostuvat tuotantolaitoksensa tiettyyn paikkaan sijoittamaan. Toisaalta kuitenkin yritykset tuottavat työtä ja hyvinvointia ja on lähes mahdotonta kuvitella maailmaa ilman yrityksiä ja markkinataloutta.

Yleisradion haastattelussa 10.8.2006 yhteiskuntavastuun tutkija Sari Kuvaja totesi, että yritys vastuun avulla yritys oikeuttaa olemassa oloansa ja rooliinsa yhteiskunnassa. Yritysvastuu liittyy yritystoiminnan hyväksyttävyyteen. Yritysten toimintaa säätelevät toki lait, asetukset ja esimerkiksi työehtosopimukset. Ne eivät kuitenkaan riitä joka suhteessa ja jättävät tilaa myös tulkinnoille. Yritysvastuun avulla yrityksen aiheuttamia taloudellisia, sosiaalisia, ympäristö- ja kulttuurivaikutuksia pyritään tasapainottamaan. Kuvajan mielestä pelkästä lain noudattamisesta ei voida palkita. Hän sanookin, että yritys vastuun myötä yritykset opettelevat vastuullisuutta ja uudenlaista tapaa toimia. Samalla ne pyrkivät luopumaan osasta itsekkyyttä.³

Yritysten yhteiskunnallinen vastuu yhdistetään usein muuttuneeseen asenneilmastoon ja postmateriaalisten arvojen vahvistumiseen yhteiskunnassamme. Esimerkiksi Ronald Inglehartin vetämän World Values Surveyn⁴ sekä Elinkeinoelämän valtuuskunnan asennetutkimukset⁵ osoittavat postmateriaalisten arvojen vahvistuneen. EVA:n *Ikkunat auki maailmaan "Suomi, EU ja maailma"* -asennetutkimuksen mukaan Suomen työmarkkinat ja niihin liittyvät tekijät ovat kansalaisten käsitysten mukaan globaalistumisen suurimmat häviäjät⁶. Samoin EVA:n arvo- ja asennetutkimuksesta *Onnellisuuden vaikea yhtälö* selviää, että vaikka suomalaiset arvostavat suuresti yrittäjyyttä ja yritystoimintaa taas on keskeinen osa markkinataloutta, niin suomalaiset suhtautuvat hyvin varauksellisesti markkinatalouteen. Vain 16 % EVA:n Onnellisuuden vaikea yhtälö -tutkimukseen osallistuneista oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että markkinatalous toimii Suomessa hyvin kaikkien parhaaksi. Markkinakriittinen väittämä "Suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi sokeiden markkinavoimien ja itsekään voitontavoittelun ohjattavaksi" saa tukea peräti kahdelta kolmesta. Raportin mukaan markkinavoimien arvostelu on hieman liehtynyt lamavuosista, mutta on selvästi edelleen ylempänä 1980-luvun lopun tason yläpuolella.⁷ Nämä kaikki kysymykset kietoutuvat keskusteluun yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta ja laajemmin koko kapitalistisen markkinatalouden luonteesta ja seurauksista maailmanlaajuisesti. Kritiikki kertoo, että osa ihmisistä kokee markkinatalouden seuraukset uhkaavina ja toisaalta kokee

---

³ Kuvaja, Yleisradion haastattelu 10.8.2006, "Mikä on yrityksen yhteiskuntavastuu?", YLE Radio 1.

⁴ World Values Survey (www-sivut), www.worldvaluessurvey.org, luettu 13.2.2007.

⁵ Kiljunen & Torvi 2005 ja 2006.

⁶ Kiljunen & Torvi 2006, 13.

⁷ Kiljunen & Torvi 2005, 25-26.

markkinamekanismin⁸ jakavan hyvinvointia epätasaisesti tai epäreilusti ihmisten kesken. Tästä huolimatta nykyinen markkinamekanismi on kuitenkin mahdollistanut valtavan tuotavuuden kasvun ja hyvinvoinnin, joka yhteiskunnissamme tällä hetkellä on.

Yritysten yhteiskuntavastuu ja siihen liittyvät kysymykset ovat tavalla tai toisella olleet runsaasti esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa viime vuosien aikana. Keskustelua on käyty vilkkaasti mm. ympäristön tilasta ja esimerkiksi ilmaston muutoksen hillitsemiseksi on alettu vaatia voimakkaita toimia. Lisäksi moni yritys on ilmoittanut siirtävänsä tuotantoa halvempien tuotantokustannuksien maihin. Tämä on tarkoittanut tuotantolaitosten lakkautuksia Suomessa ja huolta maamme tulevaisuuden työpaikoista. Samoin suurien yritysfuusioiden kautta tapahtuu toiminnan uudelleenorganisointia ja sen myötä työpaikkojen karsintaa niin Suomessa kuin myös muissa niin kutsutuissa rikkaissa länsimaissa. Vuoden 2007 alussa muun muassa elektroniikka-alan sopimusvalmistaja Elcoteq sekä matkapuhelinten muovikuoria ja mekaniikkaa valmistava Perlos ilmoittivat tuotannon tehostamisesta ja tehtaiden lakkauttamisesta Suomessa. Esimerkkejä on lukuisia. Paikallisesti tämä saattaa tuntua vastuuttomalta, mutta toisaalta jossain muualla ihmiset vastaavasti hyötyvät uusista tuotantolaitoksista.

Tapio Aaltonen ja Lari Junkkari ovat kirjoittaneet kirjan *Yrityksen arvot ja etiikka*. He toteavat, että liike-elämän etiikkakeskustelua on käyty maailmalla vilkkaasti. Alan professuureja ja tutkijasta on yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa etenkin Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa. Suomi ei ole kuitenkaan ollut kansainvälisen liike-elämän etiikkakeskustelun kärkimaita.⁹ Eettiset kysymykset nousevat yleensä pinnalle erilaisten tapahtumien välityksellä ja ylipäätään on mahdollista, että suomalaisissa yrityksissä on ollut luontaisempaa puhua arvoista yleensä eikä niinkään etiikasta sellaisenaan.¹⁰

Yritysten yhteiskuntavastuusta löytyy toki myös Suomessa tuotettua kirjallisuutta, josta iso osa on julkaistu 2000-luvun puolella. Kirjat on suurimmaksi osaksi kirjoitettu yritysmaailman ja -johdon tarpeita ajatellen ja niissä yritysvastuu nähdään tärkeänä osana yritysten maineenhallintaa, viestintää ja yritystoiminnan legitimointia.¹¹ Peruslähtökohta kirjoissa on se, että yhteiskunnallisen vastuun kantaminen ja sen huomioon ottaminen on nykypäivänä edellytys menestykselle liiketoiminnalle. Yhteiskuntavastuuoppaat ja ennen kaikkea

---

⁸ Markkinamekanismilla tarkoitetaan tässä resurssien allokointia ja vaihtoa vapaaehtoisena kauppana.

⁹ Aaltonen & Junkkari 2003, 19-20.

¹⁰ Aaltonen & Junkkari 2003, 21.

¹¹ kts. esimerkiksi Aaltonen & Junkkari 2003.

aihetta käsittelevät akateemiset tutkimukset ovat esimerkkejä siitä, että aihe on otettu vakavasti ja sitä pidetään merkityksellisenä myös yritysten näkökulmasta.

Liikkeenjohdollisista näkökulmista kirjoitettujen kirjojen lisäksi on filosofian alaan kuuluvia teoksia, jotka lähestyvät talouselämää ja liiketoimintaa eettisistä tai filosofisista lähtökohdista. Etenkin monista aikamme ilmiöitä pohtivista kokoomateoksista löytyy yritystoimintaa ja taloudellista elämää pohtivia artikkeleita.

Turun kauppakorkeakoulun yhteydessä toimii Suomen ensimmäinen vastuulliseen liiketoimintaan erikoistunut monitieteinen tutkimus-, koulutus- ja kehittämissyksikkö Vastuullisen liiketoiminnan keskus.¹² Finnish Business and Society puolestaan on vuonna 2002 perustettu yritysten oma verkosto, jonka tavoitteena on luoda kumppanuus yritysten, julkisen sektorin sekä kansalaisten ja kuluttajien välille yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä kehityksen aikaansaamiseksi. Verkostoa koordinoi Stakes. Yhdistys tiedottaa yhteiskuntavastuuseen liittyvistä asioista ja sillä on jäsenenä noin 50 yritystä.¹³ Kriittisempi toimija taas on vuonna 2002 perustettu FinnWatch, joka valvoo ja tiedottaa yritysten yhteiskunnallisen vastuun toteutumisesta. FinnWatchin taustalla on kahdeksan organisaation muodostama verkosto¹⁴. Toimisto kerää tietoa suomalaisperäisten yritysten toiminnan vaikutuksista ihmisoikeuksiin, työelämän lainsäädäntöön ja oikeudenmukaisuuteen, ympäristöön ja sosiaaliseen kehitykseen kehitys- ja siirtymätalousmaissa. Se pyrkii vaikuttamaan yritysten toimintaan yleisen mielipiteen kautta.¹⁵

1.2. Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä työssä keskitytään erityisesti keskusteluun, jota käytiin kun metsäyhtiö UPM-Kymmene ilmoitti rajuista kannattavuustoimenpiteistään maaliskuun 8. päivänä vuonna 2006. Yhtiö perusteli tätä etenkin muuttuneella liiketoimintaympäristöllä. Mittavin yksittäinen toimenpide oli Kuusankoskella sijaitsevan 670 henkilöä työllistävän Voikkaan tehtaan sulkeminen vuoden 2006 kolmannella neljänneksellä.¹⁶ Metsäteollisuus on Suomessa varsin perinteinen

---

¹² Vastuullisen liiketoiminnan keskus (www-sivut), www.cereb.fi, luettu 5.9.2006.

¹³ Finnish Business and Society (www-sivut), www.fibsry.fi, luettu 29.9.2007.

¹⁴ FinnWatchin taustalla ovat: Kehitysyhteistyön Palvelukeskus Kepa ry, Kuluttajat-Konsumenterna ry, Maan Ystävät ry, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK ry, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry.

¹⁵ FinnWatch (www-sivut), www.finnwatch.org, luettu 29.9.2007.

¹⁶ UPM-Kymmene (a) (www-sivut), Uutiset & tiedotteet – tiedotearkisto, <http://w3.upm-kymmene.com>, luettu 25.8.2007.

teollisuuden muoto ja se on pitkään ollut ainoa todella vahva klusteri koko maan taloudessa¹⁷. Ilmoitus uutisoitiin tiedotusvälineissä näyttävästi. Aiheesta käytiin vilkasta keskustelua myös monilla internet-palstoilla. Myös Helsingin Sanomien verkkosivuilla UPM-Kymmenen mittava kannattavuusohjelma aloitti vilkkaan keskustelun¹⁸. Otsikkona oli ”UPM aikoo vähentää Suomesta lähes 3000 työpaikkaa”. Tämä keskustelu muodostaa pro graduni tutkimusaineiston.

Tutkielman tavoitteena on selvittää verkkokeskustelun sisällönerittelyllä miten keskusteluun osallistuneet ihmiset yritysten yhteiskuntavastuun ja yritysten roolin yhteiskunnassamme hahmottavat. Erityisesti kiinnitän huomiota keskustelussa esiintyviin teemoihin, jotka liittyvät yritystoiminnan moraalisiin, yhteiskunnan eri toimijoiden vastuiden pohtimiseen, laajempaan globalisaatiokeskusteluun sekä kapitalistisen markkinatalouden luonteen arvioimiseen. Kysymyksenasettelun taustalla on moraalitaloudellinen ajattelutapa, jonka mukaan talous ei ole yhteiskunnasta irrallinen ja täysin autonominen alue, jossa ei ole tilaa moraalille argumenteille. Päinvastoin ajatellaan, että moraalit on tavalla tai toisella aina relevanttia myös yhteiskunnan taloudellisessa sfäärissä. Painotan tutkimuksessa moraalitaloudellisen lähestymistavan korostamia kysymyksiä ja pyrin vastaamaan tutkimuskirjallisuuden ja aineiston perusteella seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Miten verkkokeskusteluun osallistuneet ihmiset yritysten yhteiskunnallisen vastuun käsittävät?
- 2) Mitä keskustelijat pitävät yritystoiminnan tavoitteina ja motiiveina?
- 3) Millaisena yritysten rooli yhteiskunnassa nähdään?
- 4) Millaista vastuuta yhteiskunnan eri tahojen tulisi ottaa ihmisten ja yhteiskunnan hyvinvoinnista?

1.3. Tutkielman rakenne

Tutkielman alkuosassa hahmotan yleisen viitekehyksen yritysetiikalle ja yritysten yhteiskunnalliselle vastuulle (luku 2). Tutkielma alkaa lyhyellä johdatuksella moraalitaloudelliseen ajatteluun. Moraalitaloudellisen osuuden päälähteenä on Ilkka Kauppisen (2004) toimittama kirja *Moraalitalous*, jossa moraalitalouden asiantuntijat kirjoittavat moraalitalouteen liittyvistä kysymyksistä kukin omasta näkökulmastaan.

---

¹⁷ Väyrynen 1999, 16.

¹⁸ Helsingin Sanomat (www-sivut), keskustelut – talous, www.hs.fi, luettu 20.6.2006.

Moraalitalouden jälkeen siirryn tarkastelemaan etiikan teorioita yritysetiikan taustalla. Tämän jälkeen käyn lyhyesti läpi yritysten yhteiskunnallisen vastuun syntyä ja kehitystä niin yleisestä kuin suomalaisestakin näkökulmasta. Sen jälkeen luon lyhyen katsauksen olemassa oleviin ohjeistoihin ja raportointijärjestelmiin. Yleisen taustoituksen jälkeen siirryn yritysten yhteiskunnallisen vastuun määrittelyyn ja jäsentelyyn. Siihen kuuluu erilaisten näkökulmien erittely ja aiheeseen liittyvien käsitteiden selvennys. Viitekehyksen hahmottamisessa käytän avukseni erityisesti Ari-Veikko Anttiroikon tekemää kokonaisjäsenystä yritysten yhteiskuntavastuusta. Myös Tuomo Takalan tekemät jäsennykset osoittautuivat hyödyllisiksi. Yritysten yhteiskuntavastuusta on julkaistu vuoden 2006 lopulla lisäksi kaksi väitöskirjaa (Uimonen 2006, Panapanaan 2006), jotka tarjoavat näkökulmia ja ajankohtaista tietoa myös tätä työtä ajatellen. Lisäksi käytän apuna Meri Vehkaperän (2003) lisensoitettua *Yrityksen yhteiskuntavastuu – vastuuta voittojen vuoksi?*, sillä siinä on paljon omaa työtäni tukevaa jäsentelyä.

Kolmannessa luvussa esittelen työn metodologian. Tutkimus on enimmäkseen laadullista ja aineiston analyysimenetelmänä käytän sisällönanalyysiä ja kvantitatiivista sisällönerittelyä.

Neljäs luku on johdatusta empiiriseen analyysiin. Ensin esittelen UPM-Kymmenen tapauksen ja yleisen yhteiskunnallisen keskustelun, joka muodostaa kontekstin aineistona olevalle verkkokeskustelulle. Tämän jälkeen esittelen aineiston ja kerron verkkokeskustelun etenemisestä yleisesti.

Viides luku sisältää tutkimusprosessin kuvauksen ja sisällönerittelyn tulokset, jotka esittelen luokitusrunon mukaisesti. Kuudes luku käsittää sisällönerittelyn tulosten tulkinnan ja varsinaisen aineiston analyysin.

Lopuksi seitsemännessä luvussa pohdin vielä työtä yleisesti, palaan työn otsikkoon sekä esitän mahdollisen jatkotutkimuksen paikan.

2. Yritysten yhteiskunnallisen vastuun viitekehys

Luvun tarkoituksena on hahmottaa viitekehys yritysetiikalle ja yritysten yhteiskunnalliselle vastuulle ja siten pohjustaa empiiristä analyysiä. Aluksi käyn lyhyesti läpi moraalitaloudellisen tutkimusotteen perusteet, sillä moraalitalous on vaikuttanut tämän työn kysymyksenasetteluun ja se on myös linkittänyt yritysten yhteiskunnallisen vastuun valtioppilliseen ajatteluun. Sitten siirryn tarkastelemaan etiikan teorioita yritysetiikan taustalla, sillä pohjimmiltaan yritysten yhteiskunnallisessa vastuussa on kyse etiikasta ja moraalista. Sen jälkeen käyn lyhyesti läpi yritysten yhteiskunnallisen vastuun syntyä ja kehitystä sekä esitän lyhyen katsauksen olemassa oleviin ohjeistoihin ja raportointijärjestelmiin.

2.1. Moraalitaloudellinen ajattelu

Moraalitalouden kysymykset ovat vaikuttaneet tämän työn kysymyksenasetteluun. Ilkka Kauppinen toimittama kirja *Moraalitalous* (2004) esittelee erilaisia moraalitaloudellisia aiheita ja näkökulmia. Kauppinen mukaan moraalitalouden käsitteellä pyritään ilmaisemaan sitä, ettei talous muodosta kapitalistisissakaan markkinatalouksissa autonomista aluetta, vaan se on yhteiskunnallinen alajärjestelmä, joka kytkeytyy eksplisiittisesti tai implisiittisesti ilmaistuihin moraalipoliittisiin arvoihin. Moraalitalous on kapitalistisen poliittisen talouden sisäinen tekijä, joka näkyy muun muassa siten, että markkinoiden toimintaa rajoitetaan erilaisin normeihin ja laeihin. Moraalitalous merkitsee lisäksi normatiivisella tasolla kriittistä suhdetta kapitalismiin.¹⁹ Taloudellisia toimintoja ja vastuita koskevat moraalipoliittiset arvot muotoutuvat aina jossain määrin yhdessä taloudellisten järjestelmien kanssa.²⁰

Andrew Sayerin mukaan moraalitaloudessa on kyse sellaisista normeista ja näkemyksistä, jotka koskettavat yksilöiden ja instituutioiden keskinäisiä vastuita ja oikeuksia. Moraalitaloudelliselle tutkimusotteelle on olennaista talouden päämäärien pohdinta. Yksinkertaisimmillaan moraalitaloudellista tutkimusotetta voi lähestyä kysymällä mikä on talouden tai taloudellisen toiminnan tarkoitus²¹. Moraalitaloudelliseen tutkimusotteeseen sisältyy sekä positiivisia tai analyttisiä tutkimuksia että normatiivisia arviointeja.²²

---

¹⁹ Kauppinen 2004, 183-184.

²⁰ Sayer 2004, 26.

²¹ Sayer 2004, 41.

²² Sayer 2004, 25.

Kauppisen mukaan moraalitalous on oikeastaan tutkimusote, ei niinkään yhtenäinen teoria. Tutkimus voi olla moraalitaloudellista, vaikka itse 'moraalitalous' -termiä ei käytettäisikään. Yleisesti moraalitalous on kriittisessä suhteessa niihin modernisaatioteorioihin, jotka korostavat modernien yhteiskuntien alajärjestelmien eriytymisprosessin syvyyttä ja siten esimerkiksi talouden asettamista yhteiskuntien moraalista järjestyksestä riippumattomaksi alajärjestelmäksi.²³ Andrew Sayer yhtyy Geoffrey Hodgsonin esitykseen, että taloustieteilijöiden tulisi antaa vähemmän sijaa utilitaristiselle tutkimusotteelle ja palauttaa moraaliset kysymyksenasettelut sopivassa määrin pyrkimyksiin ymmärtää ja arvioida talouselämää.²⁴

2.1.1. Systemi tunkeutuu elämismailmaan

Moraalitaloudelliselle tutkimukselle on William James Boothin mukaan keskeistä siirtyminen kiinnittyneestä taloudesta²⁵ markkinayhteiskuntaan. Tämä merkitsi radikaalia vedenjakajaa ihmiskunnan historiassa. Käänteeseen ytimessä on kaksi väitettä: 1) moderni talous on kiinnittymätön eli se on autonominen alue, jolla on omat lakinsa ja 2) kiinnittymätön talous pyrkii laajenemaan ja on taipuvainen integroimaan toimeentuloon liittyvien alueiden lisäksi koko yhteiskunnan. Institutionalisoituaan itsensääteleviksi markkinoiksi talous vapautuu suvereenin yhteisön vallasta ja muuttuu autonomiseksi ja siten puhtaan taloudelliseksi. Boothin mukaan 'markkinayhteiskunta' kuvaa hyvin tilannetta, sillä yhteisöä kyllästää kaikenkattava talous. Lähestymistapa suosii materiaalisen hyödyn tavoittelua, laskelmointia tai itsekkyyttä koskevia oletuksia. Tämä kaikki on aiheellista, koska markkinayhteiskunta tuottaa aina uusia tarpeita.²⁶

1800-luvun loppua kohden työnjaon ja kilpailukykyisten markkinoiden kiihtyvän kehityksen myötä taloudellinen toiminta etäännytti yhä enemmän aiemmista sosiaalisista kiinnikkeistä. Taloudelliset, poliittiset ja byrokraattiset järjestelmät irrotettiin elämismailmasta, jota ne alkoivat kolonisoida. Ihmisistä tuli entistä riippuvaisempia talousjärjestelmän toiminnasta.²⁷ Jürgen Habermas on tehnyt erottelun elämismailmaan ja systeemiin. Systeemiin kuuluvat

---

²³ Kauppinen 2004, 9, 12.

²⁴ Sayer 2004, 23. Alkup. lähde Hodgson 1995, 195-214; 1997; 1999.

²⁵ Markkinoita edeltävissä talouksissa ihmisten elinehtojen järjestämien eli heidän toimeentulonsa turvaaminen paikallistui ei-taloudellisiin instituutioihin (mm. sukulaisuus, uskonto ja politiikka) tai integroitui niiden kautta. Markkinat olivat kiinnittyneitä – ihmisen ja luonnon vaihtosuhte oli ”upotettu” sosiaalisiin suhteisiin. Taloudellisen integraation muodot saattoivat vaihdella esimerkiksi vastavuoroisuuden, uudelleenjaon ja vaihdon välillä, mutta niille oli yhteistä, että niiden päämäärät ja keinot muovautuivat ei-taloudellisten voimien vaikutuksesta. (Booth 2004, 54-55., kts. lisää Polanyi 1977, 55 ja 1957, 46)

²⁶ Booth 2004, 61-63.

²⁷ Sayer 2004, 32.

talous- ja hallintojärjestelmät, elämismailmaan taas yksityisfääri, jonka institutionaalisenä ytimenä on sosialisatiotehtävään erikoistunut pienperhe ja julkisuuden joukkotiedotusvälineiden vahvistamat kommunikaatioverkostot. Järjestelmien ja elämismailman välillä on kanavia, joiden välillä tapahtuu vaihtoa.²⁸ Moraalitalouden avulla halutaan kiinnittää huomiota tähän suhteeseen.

Habermasin mielestä jatkuvuuden ylläpitämisestä ja yhteisön kiinteudesta huolehtivia osaluueita²⁹ ei voida pitää järjestelminä talouden ja hallinnon mielessä, koska niissä toiminnan rationaalisuus lähtee eri pohjalta. Talous ja hallinto muodostavat systeemin, jossa toiminta on päämääräorientoitunutta strategista toimintaa ja elämismailma taas koostuu kommunikatiivisesta toiminnasta, jossa toimijan pyrkivät koordinoimaan käyttäytymistään yksimielisyyden vaatimusten mukaan. Habermas katsoo, että nyky-yhteiskunnassa on koko ajan vaarana, että systeemi tunkeutuu elämismailmaan. Elämismailman yhteistoimintaan ja yksimielisyyteen pyrkiminen korvautuu siis systeemille ominaisella strategisella toiminnalla, jossa yksilöt käyttävät toisiaan hyväksi ilman pyrkimystä yhteisiin päämääriin.³⁰

Kun ihmiset niin teollistumisen kuin kapitalismin myötä menettivät taloudellisen elämänsä hallinnan, globaalin talouden kilpailulakien seurauksena oli usein se, että moraalitaloudellisten normatiivisten lähtökohtien arvo väheni. Sayerin mukaan nykyisin sen sijaan, että tarkastelisimme taloudellisia vastuitamme muita kohtaan, otamme selvää järjestelmästä ja sen toimijoiden toiminnasta sekä siitä, miten voimme löytää järjestelmästä oman selviytymislokeromme. Sayer väittää, että arvot ja normit on derationalisoitu siten, että niistä tulee järjen ulkopuolelle kuuluvia subjektiivisia ja emotionaalisia mieltymyksiä.³¹

Sayerin mielestä markkinoilla ei etsitäkään vastausta kysymykseen mikä on hyvää ja oikein, vaan kysymykseen mikä myy. Hyveet antavat tilaa subjektiivisille arvoille ja preferensseille.³² Kapitalismissa olemme pakotettuja tuottamaan voittoa tuottavia hyödykkeitä. Kapitalismin sisällöllinen epämoraalisuus perustuu Sayerin mukaan siihen, että olemassa olomme välineet ovat tulleet riippuvaisiksi markkinavoimista, joiden taipumuksena on tehdä mahdottomaksi hyvän huomioon ottaminen. Tämä on tyypillinen esimerkki klassisesta kriitistä kapitalismin nousua kohtaan. Sayer pitää parempana Jürgen Habermasin laajempaa näkemystä systeemistä

---

²⁸ Kangas 1987, 81.

²⁹ Kiinteystä huolehtivat: arvo ja symbolimailmaa muokkaavat instituutiot kuten kirkko ja joukkotiedotusvälineet sekä jatkuvuutta ylläpitävä koulutusjärjestelmä ja perhe.

³⁰ Berndtson 2005, 220; Habermas 1975.

³¹ Sayer 2004, 32-33.

³² Sayer 2004, 33.

ja elämismaailmasta, sekä siitä miten tavat ja käytännöllinen järki korvautuvat teknis-välineellisellä järjellä. Työnjaon syvenemisen takia toisista ihmisistä tulee meille välineitä ja meistä tulee välineitä heille. Kapitalismin nousun myötä on kaventunut se toiminnan alue, johon moraaliset näkökohdat vaikuttavat. Kyseinen alue on työnnetty taka-alalle markkinoiden leviämisen ja muiden yksilöllistymisprosessien takia, jotka vapauttavat ihmiset partikulaarisista sitoumuksista, vaikka he tulevatkin entistä riippuvaisemmiksi toisistaan.³³

James Q. Wilson kirjoittaa artikkelissaan ”Capitalism and Morality” (2005), että myös kapitalismi edellyttää tiettyjä moraalisia asetelmia; se vahvistaa näistä jotain ja uhmaa toisia. Ongelmaksi muodostuu usein se, että kapitalismin puolestapuhujat eivät huomaa, että vaikka markkinat eliminoivat tuottamattomia yrityksiä, ihmisen moraalit rankaisee moraalittomia yrityksiä vain asteittain ja epävarmasti. Tehottomien yritysten kaatuminen koskee lähinnä niitä itseään, mutta moraalittomat yritykset taas uhkaavat kapitalismia ja siten vapautta itseään.³⁴ Kilpailullisuutensa takia kapitalismiin väistämättä liittyy moraalittomuuden riski. Tämä on yksi syy sille, että puhetta yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta tarvitaan ja tämän vuoksi yritykset ovat itsekin alkaneet suhtautua myönteisemmin erilaisiin säännöstöihin ja ne toivovat yhtenäisempiä pelisääntöjä. Yhtenäisen säännöston tai lainsäädännön myötä moraalittomat yritykset eivät voi käyttää hyväkseen kilpailuetua, jonka toimiessaan moraalittomasti mahdollisesti voisivat saada. Käytännössä globaaleille markkinoille on äärimmäisen vaikea luoda yhtenäistä säännöstöä.

Sayer kuitenkin toteaa, että nykyisissä yhteiskunnissa uusien eettisten näkemysten noustessa esiin taloudelliset käytännöt joutuvat uudenlaisen kritisoinnin kohteeksi. Esimerkkinä tästä ajattelusta käy feminismi, globalisaation vastainen liike tai vaatimukset yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta. Sayer myös muistuttaa, että markkinat ja muut taloudelliset instituutiot ovat kiinnittyneet yhteiskunnalliseen toimintaympäristöönsä ja taloudelliset instituutiot ulottuvat virallisten instituutioiden ohi perheisiin ja yleensä kansalaisyhteiskuntaan. Moraalisten normien vaikutus on etenkin kansalaisyhteiskunnan parissa, mutta myös virallisessa taloudessa merkittävää.³⁵ Eihän yritysten yhteiskunnallisesta vastuustakaan puhuttaisi mitään, jos moraalille normeille ei katsottaisi olevan lainkaan sijaa talouden piirissä. Moraalille luo tilaa myös se, että ihmisten moraalisia päätöksiä eivät ratkaise enää uskonto tai tavat. Näin ollen moraalitalous on mitä suurimmassa määrin tätä

---

³³ Sayer 2004, 35-36.

³⁴ Wilson 2005, 187.

³⁵ Sayer 2004, 36-37.

päivää, eikä kuulu vain menneisyyteen, jossa talous ei ollut niin erillinen tai itsenäinen instituutio yhteiskunnassa.³⁶

2.2. Yritysetiikka – etiikka ja moraalit

Manuel Velasquez toteaa, että emme voi välttyä yritysmaailman eettisiltä kysymyksiltä. Tarvitsemme yritysorganisaatioita, koska emme voi elää ilman laajaa tuotantoa, jonka nämä yritykset mahdollistavat. Eettiset kysymykset täytyy kohdata ja niitä täytyy pyrkiä sovitteluun.³⁷ Meri Vehkaperä kirjoittaa lisensiaattityönsä *Yrityksen yhteiskuntavastuu – vastuuta voittojen vuoksi?* johdannossa, että perehtyminen yritysetiikkaan johti hänet pian pohtimaan yrityksen yhteiskuntavastuuta. Hän huomasi sen olevan yrityksen eettisen vastuun konkreettinen ilmenemismuoto. Tapio Aaltonen ja Lari Junkkari taas toteavat kirjassaan *Yrityksen arvot ja etiikka*, että Suomessa on ehkä luontaisempaa puhua arvoista kuin etiikasta sellaisenaan³⁸. Voidaan kuitenkin ajatella, että nykyään yritys tuo esille arvonsa yritysten yhteiskuntavastuun muodossa.

Etiikkaa ja moraalit ei aina arkikielessä eroteta toisistaan. Kielellisesti niillä onkin Lennart Koskisen mukaan sama perusmerkitys³⁹. Etiikka on moraalifilosofian haara, jossa pyritään selvittämään ihmisten toimien ja menettelytapojen hyväksyttävyyttä. Keskeisiä kysymyksiä ovat mm. mikä on arvokasta tai mikä on oikein.⁴⁰ Etiikka liittyy siis normatiiviseen arviointiin⁴¹. Etiikka on laajentunut käsittämään kaikkia niitä normeja ja arvoja, jotka ohjaavat – tai joiden tulisi ohjata – ihmisten käyttäytymistä ja asennoitumista toisiin niin yksityiselämässä kuin liike-elämässäkin. Lisäksi etiikka kuvaa ulkoisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavaa luonnetta tai mielenlaatua.⁴²

Moraalilla taas tarkoitetaan jonkun ihmisryhmän, yhteisön tai yksilön arvostuksia ja normeja, jotka ohjaavat arviointeja ja käytöstämme etiikan periaatteiden mukaisesti. Tämä voi olla tietoista tai tiedostamatonta. Etiikalla voidaan tarkoittaa tietoiseksi tullutta moraaliamme tai päätelmiämme moraalista. Etiikassa tutkitaan moraalit.⁴³ Etiikassa tarkastelun kohteena ovat toisaalta valintoja ohjaavat periaatteet ja toisaalta niiden päämäärien joukko, joihin valinnoilla

---

³⁶ Sayer 1999, 69.

³⁷ Velasquez 1988, 9.

³⁸ Aaltonen & Junkkari 2003, 21.

³⁹ Koskinen 2000, 44.

⁴⁰ Vehkaperä 2003, 7.

⁴¹ Velasquez 1988, 11.

⁴² Koskinen 2000, 44-45.

⁴³ Koskinen 2000, 45; Vehkaperä 2003, 7.

pyritään. Kun kysytään vaikkapa onko yritysjohtajilla tai liike-elämän vaikuttajilla moraalialia, tarkoitetaan itse asiassa sitä, onko heillä etiikkaan perustuvia hyvän ja oikean periaatteita, jotka ohjaavat heidän toimintaansa.⁴⁴

Yritysetiikkaa voidaan määritellä monella tavalla, mutta yleensä yritysetiikan ajattelaa keskittyy siihen, miten moraalisia normeja voidaan soveltaa erityisesti liike-elämän politiikkoihin, instituutioihin ja käyttäytymiseen sekä yksilön toimintaan organisaatiossa, joiden kautta moderneissa yhteiskunnissa hoidetaan tuotantoon ja jakeluun liittyvät tehtävät. Vehkaperä määrittelee yritysetiikan etiikan näkökulmasta tapahtuvana yritysten toimien, yrityksessä tapahtuvan päätöksenteon sekä liike-elämän moraalin tarkastelemisena.⁴⁵

Liiketoiminnan etiikan tutkimus voidaan jakaa normatiiviseen ja empiiriseen suuntaukseen. Normatiivisessa suuntauksessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten asioiden tulisi olla, esimerkiksi miten yksilöiden ja yritysten tulisi liiketoiminnassa käyttäytyä, jotta ne toimisivat eettisesti. Empiirisen suuntauksen kiinnostuksen kohteena on, miten asiat ovat, esimerkiksi millaista liiketoiminnan moraalialia on. Jälkimmäistä kuvataan usein deskriptiiviseksi tutkimukseksi. Etiikan deskriptiivisen tutkimuksen tehtävänä on kuvata ja analysoida, millaisia käsityksiä hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä sekä velvollisuuksista eri aikoina eri ihmisillä, ryhmillä ja yhteiskunnilla on. Siinä pyritään myös ymmärtämään ja selittämään moraalisten käsitysten syntyä ja soveltamista.⁴⁶ Tämä tutkielma on deskriptiivistä etiikan tutkimusta siinä mielessä, että pyrkimyksenä on kuvata ihmisten käsityksiä hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä sekä velvollisuuksista yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyen.

Yritysetiikkaa koskevassa kirjallisuudessa voidaan erottaa ainakin neljä mielipidettä etiikan merkityksestä yritys-elämälle:

- 1) Etiikasta ei kannata puhua liike-elämässä, koska yritysmaailma toimii väistämättä epäeettisellä tavalla.
- 2) Yritysmaailma on ei-eettisen alueella ja näin ollen epämoraalista. Tässä ajatellaan, että liike-elämässä on omat lakinsa, joita ei voida arvioida eettisillä perusteilla. Silloin korostetaan yrityksille asetettua päämäärää: kansalaisten tarpeiden tyydyttämistä mahdollisimman tehokkaasti. Käsityksen mukaan yritysjohtaja on vastuussa ainoastaan osakkeenomistajille, jotka ovat riskiä vastaan sijoittaneet yritykseen.

---

⁴⁴ Vehkaperä 2003, 7-8.

⁴⁵ Vehkaperä 2003, 8. Kts. myös esim. Velasquez 1988, 17-22.

⁴⁶ Vehkaperä 2003, 8.

- 3) Etiikan merkitystä liike-elämässä voidaan puolustaa argumentoimalla, että ihminen tekee aina moraalisia valintoja. Ihmiset muodostavat myös yritysmaailman, joten myös sen yhteydessä voidaan puhua moraalisesti oikeasta ja väärästä.
- 4) Viimeisenä voidaan vielä erottaa näkökulma, jossa moraalisen vastuun katsotaan koskevan myös itse yritystä, koska se on enemmän kuin työntekijöidensä summa.⁴⁷

Yritysetiikkaan liittyvät kysymykset voidaan jakaa kolmeen tasoon: makrotasoon, yritystasoon, yksilö- tai mikrotasoon. Makrotason pohdinnalla tarkoitetaan talousjärjestelmien eettisen oikeutuksen pohtimista ja puututaan asioihin, joilla voi olla mittavia yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia⁴⁸. Makrotason pohdintaa tarvitaan kartoittamaan lyhyesti yleistä yhteiskunnallista kehitystä ja jonkin verran makrotason pohdintaa esiintyy tutkimusaineistossa, kun ihmiset pohtivat mm. jatkuvan kilpailun ja markkinatalouden seurauksia omasta näkökulmastaan. Yritystasolla taas keskitytään yrityksen ja sen sidosryhmien välisiin toimintatapoihin ja valta-vastuusuhteisiin sekä niissä syntyviin eettisiin ongelmiin. Yhteiskuntaa voidaan pitää yrityksen sidosryhmänä ja tässä työssä ollaan kiinnostuneita juuri siitä, millaisena ihmiset tämän suhteen kokevat. Yksilö- ja mikrotason pohdintaa työ on siinä mielessä, että tutkimusaineisto koostuu nimenomaan yksittäisten ihmisten kirjoittamista mielipiteistä. Tässä tutkielmassa tämä perinteinen jaottelu ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen. Taustalla on makrotason kysymys globaalista kapitalistisesta markkinataloudesta ja sen aiheuttamista paineista niin valtiolle, elinkeinoelämälle kuin yksittäisille ihmisillekin. Nykykehitys pyritään asettamaan myös tiettyyn historialliseen perspektiiviin. Pääasiassa työssä keskitytään kuitenkin yritystasoon, sillä kiinnostuksen kohteena on yritysten ja ympäröivän yhteiskunnan suhde. Tätä tutkitaan pitkälti yksilötasolla käydyn verkkokeskusteluaineiston kautta.

2.2.1. Etiikan teoriat yritysetiikan taustalla

Etiikan teoriat tarjoavat erilaisia määritelmiä moraalisesti oikealle teolle. Modernissa moraalifilosofiassa on pääsääntöisesti kaksi erilaista tapaa nähdä moraalisten sääntöjen ja periaatteiden rooli: deontologinen ja teleologinen näkökulma. Deontologisten näkemysten mukaan säännöt ovat itsessään sitovia riippumatta niiden noudattamisen seurauksista. Teleologisten näkemysten mukaan säännöt ovat sitovia, koska niiden noudattaminen

---

⁴⁷ Vehkaperä 2003, 9. Kts. vastaava luokittelu Aaltonen & Junkkari 2003, 26-27.

⁴⁸ Vehkaperä 2003, 9.

todennäköisesti johtaa parhaisiin seurauksiin. Näiden kahden tärkeimmän näkemyksen lisäksi voidaan puhua relativismista.⁴⁹

Seurauseettisten eli teleologisten teorioiden mukaan toiminnan ja tekojen moraalisen arvon määräävät niiden seuraukset. Näiden teorioiden yhteydessä puhutaan yleensä seurausetiikasta, sillä niissä tekojen seurausten arvo määrittelee tekojen moraalisen mitan. Johanna Kujala ja Sari Kuvaja otsikoivat kirjansa seurausetiikasta kertovan luvun ”tarkoitus pyhittää keinot”, joka kuvaa hyvin seurausetiikan ydintä⁵⁰. Teleologisen näkökulman tunnetuin suuntaus on utilitarismi eli hyötymoraali. Utilitarismin kannattajat ajattelevat, että mikä tahansa teko tai käytäntö on oikea, jos se johtaa mahdollisimman suureen tasapainoon hyvien ja huonojen seurausten osalta.⁵¹ Ongelmana tässä on se, että yhteiskunnan kokonaishyötyä tai hyvinvointia, yksilöiden arvottamaa hyvää tai huonoa, on ylipäättään vaikea arvioida ja määrittää objektiivisesti. Monet ajattelijat ovat pitäneet utilitarismia nimenomaan markkinatalouden ”omana” moraalikäsitteenä. Silloin pyritään tulkitsemaan Adam Smithin kuuluisan ’näkyttömän käden’ toimintaa utilitaristisesti: ideaaliolosuhteissa markkinoiden vapaa toiminta maksimoi subjektiivisen hyvinvoinnin kokonaismäärän. Vapaat markkinat optimoivat Pareto-optimaalisen tilan, jossa kenenkään hyvinvointia ei voi lisätä vähentämättä jonkun toisen hyvinvointia.⁵² Utilitarismissa yritysten päätöksiä ja toimintaa arvioidaan niiden yhteiskunnalle tuottamien hyötyjen ja kustannusten perusteella. Taloudellisen toiminnan kohdalla eettisestä toiminnasta seuraa siis taloudellista ja aineellista hyötyä mahdollisimman monelle.⁵³ Koskinen tiivistää tämän kriteeriksi ”[t]eko T on oikea jos, ja ainoastaan jos se tarjolla olevista vaihtoehdoista parhaiten auttaa X:ää toteutumaan”. X:n kohdalla on mietittävä, mitä sillä tavoitellaan. Utilitarismissa pyritään saavuttamaan mahdollisimman monen kannalta suurin mahdollinen hyöty. X on siis sama kuin ”parasta mahdollisimman monelle”. Koskinen toteaa, että yritysmaailmassa se tarkoittaa yleensä jonkinlaista jatkuvaa menestystä, sijoitetun pääoman ja työn tuottoa, kasvua, uusia markkinaosuuksia ja kenties korkeaa laatua. Yleensä viimeisenä tavoitteena on jatkuva menestys ja kasvumahdollisuudet.⁵⁴ Vehkaperä nostaa esiin Airaksisen huomion hyödyn käsitteen suppeasta tulkinnasta, sillä liike-elämässä hyöty tulkitaan usein yksiselitteisesti rahaksi.⁵⁵ Velasquez taas on kiinnittänyt huomiota siihen, että utilitaristinen näkökulma on

---

⁴⁹ Lagerspetz 2004, 99.

⁵⁰ Kujala & Kuvaja 2002: 35.

⁵¹ Vehkaperä 2003, 10. Alkup. lähde Takala 1993, 51.

⁵² Lagerspetz 2004, 100-101.

⁵³ Vehkaperä 2003, 10.

⁵⁴ Koskinen 2000, 50-51.

⁵⁵ Vehkaperä 2003, 10-11. Alkup. lähde Airaksinen 1987, 137.

ongelmallinen etenkin silloin, kun tarkastellaan taloudellisen hyödyn kokonaismäärää, eikä lainkaan sen jakautumista yhteiskunnan jäsenten kesken.⁵⁶

Utilitarismin mukaan on vain yksi hyvän muoto, ihmisten koettu subjektiivinen hyvinvointi. Koska meillä ei kuitenkaan usein ole mitään suoraa menetelmää vertailla eri vaihtoehtojen tuottaman subjektiivisen hyvinvoinnin määrää, meidän on turvauduttava epäsuoriin institutionaalisiin ratkaisuihin. Markkinataloudessa ihmiset tekevät itse omat arviot siitä, mikä heidän kannaltaan on hyvää ja toivottavaa, ja pyrkivät vapaaehtoisten neuvottelujen kautta sovittamaan tämän yhteen toisten arvioitten kanssa.⁵⁷ Lagerspetzin mukaan käytännössä useimmat utilitaristit ovat puolustaneet pikemminkin sääntö- kuin teko-utilitarismia. Sääntöutilitarismin mukaan teon arvoa eivät määritä sen odotettavissa olevat seuraukset, vaan se, onko teko sellaisten sääntöjärjestelmien sallima tai vaatima, jonka yleisellä noudattamisella on muihin mahdollisiin sääntöjen järjestelmiin verrattuna parhaat mahdolliset seuraukset. Friedrich von Hayek, joka usein luetaan uusliberaaliksi, on kuitenkin sitä mieltä, että kykymme ei riitä arvostelemaan sen enempää yksittäistä tekoa kuin yksittäistä sääntöäkään utilitaristiselta kannalta: emme pysty sanomaan maksimoiko se jonkin hyvän vai ei. Emme voi tietää kaikkia ratkaisujemme seurauksia. Niin tekoutilitarismi kuin sääntöutilitarismikin edellyttäisi kaikkietävyttä, jota emme voi periaatteessakaan saavuttaa. Tämä tietämättömyys tekee sääntöihin luottamisen välttämättömäksi. Hayekin mukaan enin mitä voimme sanoa on, että tietämyksen sääntöjen kokonaisuuden olemassaolo ja yleinen noudattaminen on kaikkien edun mukaista. Tietämättömyys siis perustelee sen, että luotamme pikemminkin sääntöihin kuin riippumattomaan harkintaan.⁵⁸

Velvollisuuseettisten eli deontologisten etiikan teorioiden määritelmä eettiselle toiminnalle korostaa taas motiivia tekojen moraalisen arvon mittajana: teko on moraalinen, kun se tehdään oikeista syistä. Deontologisissa teorioissa mietitään tekoihin liittyviä velvollisuuksia ja mietitään tekojen taustalla olevia periaatteita. Niissä korostuu usein oikeudenmukaisuus. Rawls korostaa, että deontologisille teorioille ei kuitenkaan ole ominaista seurausten huomiotta jättäminen, vaan että ensisijainen eettisen toiminnan peruste ei ole seurausten arvioiminen.⁵⁹ Immanuel Kant oli velvollisuusetiikan edustaja, joka ajatteli, että ihmisellä on inhimillisenä olentona moraalitaju, jonka avulla hän erottaa hyvän pahasta. Tämän moraalilain muotona on kategorinen imperatiivi: toimi niin, että toimintaperiaatteesi voi olla luonnonlaki ja että voit haluta toimintaperiaatteesi toteutuvan kaikissa samanlaisissa

---

⁵⁶ Vehkaperä 2003, 11. Alkup. lähde Velasquez 1988.

⁵⁷ Lagerspetz 2004, 100-101.

⁵⁸ Lagerspetz 2004, 102-103.

⁵⁹ Vehkaperä 2003, 11. Alkup. lähde Rawls 1988, 29.

tilanteissa.⁶⁰ Ross taas edusti niin kutsuttua intuitionismia sanoen, että emme voi olettaa soveltavamme mitään moraaliteoriaa ongelmattomasti ja mekaanisesti todellisuuteen, vaan moraalisia ristiriitoja ja pulmia esiintyy jatkuvasti. Hänen mukaansa mikään oikeus tai velvoite ei ole niin vahva, että se pätsisi tilanteessa kuin tilanteessa.⁶¹

Lisäksi on eettisiä relativisteja, jotka ovat sitä mieltä, että moraaliperiaatteet ovat suhteellisia; ne riippuvat yksilöistä, kulttuureista ja yhteiskunnallisesta tilanteesta. Moraalikäsitykset vaihtelevat eri aikoina. Tätä voidaan kritisoida sillä, että sillä miten asiat ovat, ei voida päätellä miten niiden pitäisi olla. Filosofi Maija-Riitta Ollila on todennut, että loppujen lopuksi törmäämme kaikille ihmisille yhteiseen todellisuuteen ja sitä kautta yhteisiin tarpeisiin, intresseihin ja arvoihin joissakin perustavammassa kysymyksissä. Erityisesti relativistinen ajattelu näkyy kansainvälisessä liiketoiminnassa silloin, kun sanotaan, että ”maassa maan tavalla”. Johanna Kujala ja Sari Kuvaja kuitenkin toteavat, että kulttuuristen eroavaisuuksien huomioonottamisesta huolimatta maailmassa on useita sellaisia universaaleja arvoja, jotka pätevät lähes kaikissa kulttuureissa.⁶² Eettistä relativismia muistuttaa Kujalan ja Kuvajan mukaan postmoderni etiikka ja moraalinen vuoropuhelu. Postmoderni ajattelu kieltää yhden, kaikille yhteisen moraaliperiaatteen olemassaolon ja hylkää ajatuksen, että etiikka olisi muusta toiminnasta riippumaton, autonominen alue. Postmoderni etiikka korostaa vuorovaikutusta ja sitä, että moraalit syntyvät ratkaistaessa moraalisia ristiriitoja sosiaalisessa kanssakäymisessä. Näkemys kuitenkin eroaa relativismista toteamalla, että vaikka emme tällä hetkellä tiedä totuutta tai pysty päättämään yhteisistä moraaliperiaatteista, se ei tarkoista, ettei niitä voisi olla olemassa ja etteikö niiden tavoittelu olisi arvokasta ja tärkeää.⁶³

Edellä mainittujen tarkastelutapojen lisäksi voidaan erottaa vielä mm. hyve-etiikka, joka korostaa moraalialia ihmisen ominaisuutena. Tämä oli tyypillistä klassiselle ajattelulle. Hyve-etiikan kannattajat ymmärtävät etiikan laajasti. Moraalissa ei ole ensisijaisesti kysymys velvollisuuksista, oikeuksista tai tekojen seurauksista, vaan kokonaisvaltaisesti hyvän inhimillisen elämän elämisestä. Liiketoiminnassa hyve-etiikan mukaisesti ajatteleva ihminen pohtii, miten voisi toimia, jotta olisi hyvä ja esimerkillinen yksilö. Kujalan ja Kuvajan mukaan liiketoiminta ja siinä toimivat yritykset ovat osa laajempaa yhteiskuntaa, ja näin myös liiketoimintaan liittyvät hyveet tulisi määritellä yhteiskunnallisen tilanteen mukaisesti.⁶⁴ Kujala ja Kuvaja erottavat myös huolenpidon etiikan. Tämä etiikka perustuu toisten tarpeisiin

---

⁶⁰ Vehkaperä 2003, 11.

⁶¹ Vehkaperä 2003, 12.

⁶² Kujala & Kuvaja 2002, 33-34; Ollila 1997, 54-55.

⁶³ Kujala & Kuvaja 2002, 48-49.

⁶⁴ Kujala & Kuvaja 2002, 43-44.

vastaamiseen, joten ihmisten väliset suhteet ovat keskeisiä moraaliperiaatteita määriteltäessä. Huolenpidon etiikka nostaa ihmisten väliset suhteet moraalin kannalta keskeisiksi ja pitää tunteita järkeä tärkeämpänä moraalin rakentajana. Liiketoiminnassa huolehtivan organisaation tulisi keskittyä ihmisiin, ei esimerkiksi koneinvestointeihin tai voittoihin. Ihmisiä tulisi kohdella päämäärinä, ei välineenä muiden tavoitteiden saavuttamiseksi.⁶⁵

2.3. Yhteiskuntavastuun synty ja kehitys

Etiikka ja moraalit ovat aina sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan. Vaikka eettistä pohdintaa esiintyy varmasti aina ajasta ja paikasta riippumatta, on niiden ilmentyminen kulttuurisidonnaista. Niin on myös yritysten yhteiskuntavastuun. Esimerkiksi Elisa Juholin (2003) käsittelee yhteiskuntavastuun historiaa länsimaisen ajattelun kehittymisen valossa⁶⁶. Yksi merkittävin tapahtuma ihmiskunnan historiassa on ollut teollinen vallankumous 1700-luvun loppupuolelta alkaen. Uudenlainen suurteollisuus mahdollistui ja ihminen valjasti ympäristön vielä entistä huomattavasti laajemmin omaan käyttöönsä. Teollistumisen myötä palkkatyö yleistyi ja kaupungistuminen alkoi todenteolla. Tämän myötä kasvoivat pikkujoukot myös työntekijöiden vaatimukset paremmista työoloista.⁶⁷ Tieteen kehittyminen ja rationaalisuuden korostuminen taas on vaikuttanut kulttuuriemme maallistumiseen⁶⁸. Nykyiselle postmodernille tai jälkiteolliselle ajalle voidaan pitää ominaisena ajattelua, että ei ole mitään ihmiskunnan yhteistä etiikkaa tai säännöstöä. Nykyisin eettisiä arvoja tai moraalista identiteettiä haetaan myös erilaisten ääri liikkeiden parista.⁶⁹ Von Wright on kuvannut 1900-lukua yhdeksi ihmiskunnan kriittisimmäksi vaiheeksi, johon yhtenä syynä on joukkotiedotusvälineiden valtava kehitys, mutta myös reaaliset historialliset tapahtumat. Tähän kuuluvat niin katastrofit kuin terrorismikin, mutta lisäksi vaikuttavat sellaiset trendit, kuten epävarmuus ja epäily tulevaisuutta kohtaan⁷⁰.

Juholinin mukaan yritysten yhteiskunnallinen vastuu ei varsinaisesti ole uusi asia, vaikka asiasta puhuminen tällä nimellä tätä onkin. Käsitteen teoreettiset juuret ovat filosofiassa, mutta käytännössä yritysten yhteiskuntavastuuta on alettu toteuttaa 1800- ja 1900-luvuilla, kun yritysten tekemät lahjoitukset yleistyivät Amerikassa ja käytäntö levisi Britanniaan ja muualle Eurooppaan. Lahjoituksilla yritykset halusivat osoittaa kantavansa huolta

---

⁶⁵ Kujala & Kuvaja 2002, 46-47.

⁶⁶ kts. lisää Juholin 2003, 11-25.

⁶⁷ esim. McNeill & McNeill 2006, 339-347.

⁶⁸ Juholin 2003, 18; myös McNeill & McNeill 2006, 275-276, 278, 403-411.

⁶⁹ Juholin 2003, 20.

⁷⁰ Juholin 2003, 20. Alkuperäinen lähde Von Wright 1999, 287-288.

vähempiosaisista ja osoittaa hyvät aikeensa ja vastuullisuutensa.⁷¹ Protestanttisissa maissa hyväntekeväisyys taas on jäänyt vähäisemmäksi ja etenkin Pohjoismaiset yritykset ovat täyttäneet velvoitteensa ensi sijassa maksamalla veroja⁷². Edellä kuvattu käsitys yhteiskuntavastuusta on kuitenkin melko kapea, sillä yritykset ja tehtaajat ovat myös historiassa huolehtineet monin tavoin työntekijöistään ja osallistuneet myös yhteisöjensä toimintaan. Nykykeskustelussa tätä pidetään mitä suurimmassa määrin yhteiskuntavastuullisena toimintana.

Etenkin Pohjoismaissa yritykset ottivat huolehtiakseen tehtäviä, jotka nykyisin kuuluvat julkiselle vallalle (mm. ns. tehtaan koulut, asunnot ja terveydenhuolto). Tehtaanomistajat tekivät tämän pääasiassa taatakseen itselleen henkilökunnan. Ammattiyhdistysliikkeet alkoivat yleistyä 1900-luvulla ja niiden saavutuksina voidaan pitää mm. kahdeksan tunnin työpäivää ja monia muita parannuksia työelämään ja -oloja koskien.⁷³

Niin Juholin kuin Takalakin katsovat, että 1900-luvun alussa uudenlainen ammattimainen johtajuus alkoi lisääntyä. Samalla alkoi kehittyä ajatus yrityksestä monitavoitteisena instituutiona; ajateltiin, että yrityksellä on myös muita tavoitteita kuin pelkkä tuoton maksimointi. Muutos alkoi Yhdysvalloista ja liittyi omistajuuden ja ammattijohtajiston erottamiseen toisistaan isoissa yrityksissä ja ammattijohdon autonomian kasvuun suhteessa omistajiin. Alkoi myös ilmaantua erilaisia intressiryhmiä ja yleinen mielenkiinto kohdistui tuoton lisäksi ihmisten elämään ja tuotteiden laatuun.⁷⁴

Pikkuhiljaa julkinen valta ryhtyi tasaamaan yhteiskunnan eri ryhmien valtaa ja kontrolloimaan yhä vahvemmin yritysten toimintaa säätämällä lakeja. Esimerkkinä Uimonen mainitsee kansallisen työsuhdelain⁷⁵ Yhdysvalloissa vuodelta 1935, joka oikeutti työntekijät järjestäytymään ja neuvottelemaan kollektiivisesti yritysjohdon kanssa. Näissä korporatiivisissa malleissa yritysten sosiaalinen rooli vahvistui. Uimonen toteaa varsinaisen modernin ajan alkaneen noin 1900-luvun puolivälissä, jolloin yritysten sosiaalinen vastuu alkoi saavuttaa hyväksyntää ja tietoisuus sosiaalisista ja moraalisisista velvollisuuksista

---

⁷¹ Juholin 2003, 21.

⁷² Uimonen 2006, 46.

⁷³ Juholin 2003, 22.

⁷⁴ Juholin 2003, 21-22; Takala 2004, 218.

⁷⁵ Kansallinen työsuhdelaki antoi osavaltioiden välisen kaupan alalla toimiville työntekijöille oikeuden järjestäytyä ammattiliitoiksi ja tehdä yleisiä työehtosopimuksia. Laki myös kielsi työnantajia syrjimästä ammattiyhdistysaktivisteja ja käyttämästä ammattiliittojen johtajien vastaisia toimia. Lähde: Tampereen yliopisto (www-sivut), www.uta.fi/FAST/GC/efpolglo.html, luettu 15.8.2007.

vahvistui.⁷⁶ Juholinin lainaaman Carrollin mukaan yksi virstanpylväs oli Keith Davisin (1960) määritelmä: ”some socially responsible business decisions can be justified by a long complicated process of reasoning as having a good chance of bringing long-run economic gain to the firm”. Minzbergin (1983) mukaan taas yritysjohtajat ottavat yhteiskunnallisen vastuun ainakin jossain määrin huomioon päätöksenteossa jo sen takia, että ovat itsekin yhteiskunnan jäseniä.⁷⁷

1970-luvulla yritysten yhteiskunnallinen vastuu liittyi erityisesti yritysten kohtaamiin kriisitilanteisiin. Merkittäviä olivat globaali energiakriisi ja kasvava huoli ympäristötuhoista. Ympäristöliike ja kansalaisjärjestöt pakottivat yritykset informoimaan tekemisistään ja tekemättä jättämisistään. Kolmas trendi oli vasemmistoradikaalien liike Euroopassa, joka ravisutti arvoja ja yhteiskunnallisia rakenteita kyseenalaistamalla yritysten oikeuden voiton tekemiseen. Toisenlaisiakin näkemyksiä esitettiin, kuten Milton Friedmanin teesi, että yrityksillä ei voi olla muuta vastuuta kuin voiton tekeminen. Yrityksen johto on vastuussa ainoastaan omistajille.⁷⁸

2.3.1. Suomalainen konteksti

Suomessa on tapahtunut valtava yhteiskunnallinen ja taloudellinen muutos viimeisen sadan vuoden aikana. Maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta on tullut globaalissa liiketoimintayhteisössä toimiva moderni valtio.⁷⁹

Suomi oli pitkään maa- ja metsätalous- sekä teollisuusvaltainen maa. Uimosen mukaan maamme taloudellinen toiminta nojasi pitkälti kotimarkkinoihin ja vientiä harjoittivat lähinnä metsä- ja metalliteollisuuden yritykset.⁸⁰ Metsä- ja metalliteollisuus ovat varsin investointikeskeisiä aloja. Investointikeskeisyys on syy myös sille, miksi esimerkiksi paperiteollisuudessa ammattiliitolla on niin hyvät neuvotteluasemat suhteessa työnantajaan: tappiot jo lyhyestä työnseisauksesta ovat valtavat ja toisaalta teollisuus on sidottu Suomen tai lähialueiden metsiin. Esimerkiksi elektroniikkateollisuuden tehtaita on paljon helpompi siirtää jopa maanosasta toiseen. Raimo Väyrynen toteaa, että metsäteollisuus on ainoa todella vahva klusteri koko Suomen taloudessa. Suomessa viennin kautta tapahtuva kansainvälistyminen on ollut yritysکوhtaisesti keskittyneempää kuin Euroopassa yleensä. Keskittyminen on vain

---

⁷⁶ Uimonen 2006, 46.

⁷⁷ Juholin 2003, 22.

⁷⁸ Juholin 2003, 23.

⁷⁹ Takala 2004, 218.

⁸⁰ Uimonen 2006, 47.

voimistunut, sillä vuonna 1985 viiden suurimman yrityksen osuus kokonaisviennistä oli 26 prosenttia ja vuonna 1990 30 prosenttia. Yritysfuusioiden takia vuonna 1995 vastaava luku oli jopa 52 prosenttia. Silloin UPM-Kymmenen osuus Suomen kokonaisviennistä oli 15, Enson 13 ja Nokian 10 prosenttia. Väyrynen toteaaakin, että lausahdus ” jos UPM-Kymmenellä onkin Suomi-riski, niin ainakin Suomella on UPM-Kymmene-riski” on varsin osuva.⁸¹ Reilussa kymmenessä vuodessa on tosin tapahtunut painoarvon siirtymistä elektroniikkateollisuuden suuntaan ja Nokian kannanottoja kuunnellaan herkällä korvalla, mutta yhä edelleen metsäteollisuus on Suomessa tärkeässä asemassa ja sen perinteet on hyvä ottaa huomioon analysoitaessa UPM-Kymmeneen liittyvää keskustelua.

Uimosen mukaan ensimmäiset yritysten sosiaalisen vastuun piirteet olivat nähtävissä Suomessa jo teollistumisen varhaisina alkuaikoina. Aluksi vastuullisuus oli lähinnä paternalistista työvoiman suojelua. Paternalismille oli ominaista työntekijöiden ja työnantajien eli isäntien vahva molemminpuolinen riippuvuussuhde ja sitoutuminen.⁸² Vielä 1900-luvun alun perinteisillä teollisuuspaikkakunnilla ”yhtiö” huolehti lähes kaikesta: yhtiön kaupat, koulut, palokunnat ja jopa poliisi tuottivat palveluita kunnalle. Tämä oli patriarkaalinen yrityksen sosiaalisen vastuun malli ja jopa välttämätön, sillä valtion ja myös kuntien omat sosiaalis-taloudelliset rakenteet olivat heikosti kehittyneitä. Samalla työntekijät sitoutuivat vahvasti työnantajaansa. Aikaa myöden alkoi ilmaantua myös negatiivisia vaikutuksia; teollisuuspaikkakuntien ympäristön tila heikkeni viimeistään 1960-luvulla.⁸³

Heikki Lehtosen mukaan elinkeinovapauden myötä kehittyneeseen markkinatalouteen kuului vapaa, itsestään huolehtiva palkkatyöläinen. Työnantaja vapautui moraalitaloudellisesta vastuusta työntekijöistään. Modernissa moraalitaloudessa tuotanto, kulutus ja sosiaalinen turvallisuus laajenivat koko yhteiskuntatalouden kattavaksi. Sosiaalinen vastuu siirtyi vähitellen julkiselle vallalle, valtiolle ja kunnille hyvinvointiyhteiskunnan kehittyessä.⁸⁴ Talvisodan jälkeen tapahtui myös murros työmarkkinatoiminnassa kun työnantaja- ja työntekijäosapuolet hyväksyivät toisensa neuvotteluosapuoliksi kaikissa niiden toimialaan liittyvissä työelämän kysymyksissä. Siitä alkanut sopimusten ja neuvottelujen linja on kasvattanut myös yritysten sosiaalista vastuuta. Myös työväenliikkeen järjestäytyminen 1900-luvun alussa on ollut merkityksellistä työväestön työ- ja elinolojen parantamisessa.⁸⁵

---

⁸¹ Väyrynen 1999, 16-17.

⁸² Uimonen 2006, 47.

⁸³ Takala 2004, 218-219.

⁸⁴ Lehtonen 1996, 146-147.

⁸⁵ Uimonen 2006, 47; Mansner 1981, 469-475.

Hyvinvointivaltio alkoi kehittyä voimakkaasti vasta 1960-luvulta lähtien. Työmarkkinajärjestöt ja valtio ryhtyivät tekemään 1960-luvun lopulla keskitettyjä tulopoliittisia sopimuksia. Pentti Kanasen mukaan hyvinvointivaltiota rakennettaessa keynesiläisyydellä oli taloustieteessä hallitseva asema ja sen myötä suhtauduttiin myötämielisesti valtion sääntelyyn. Taloustieteen ja sosiaalipolitiikan periaatteet olivat sovittavissa yhteen.⁸⁶ Keynesiläinen taloustiede menetti asemiaan 1970- ja 1980-luvuilla. Sitä seurasi liberalismi, jonka tunnetuin edustaja on Milton Friedman. Juholinin mukaan liberalismi ei saanut Suomessa kunnolla jalansijaa, vaan vasta 1990-luvulla uusliberalismi nosti päätään globalisaation ja pääomien vapautumisen myötä⁸⁷. Tämä lisäsi markkinoiden valtaa ja vähensi mahdollisuuksia ohjata säädöksin yhä globaalimmin toimivia yrityksiä.⁸⁸

Takalan mielestä keskustelu yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta virisi 1970-luvulla. Aiheina olivat mm. työllistämisvastuu, työsuojelu, palkkapolitiikka, kuluttaja-asiat sekä ideologiset teemat, kuten sosialismin ja kapitalismin vertailu. Juholinin mielestä ensimmäinen yritysten yhteiskunnallisen vastuun ilmentymä oli niin sanottu yt- eli yhteistoimintamenettely laki vuodelta 1970. Vaatimuksia ympäristövastuuseen alkoi ilmetä 1980-luvulta. Ensin Takalan mukaan ympäristö nähtiin yritysten näkökulmasta rasitteena, negatiivisena rajoitteena. 1980-luvulla asenteet muuttuivat kuitenkin positiivisemmiksi mm. suuryritysten aiheuttamien ekokatastrofien myötä.⁸⁹

Takala toteaa, että Suomessa on tapahtunut viimeisen parin vuosikymmenen aikana valtaisa muutos: siirtyminen patruunanvallasta angloamerikkalaiseen omistajakeskeiseen ajatteluun. Vielä 1980-luvulla yritysjohto määräsi toiminnan tahdit, mutta nyt omistajat ovat aktivoituneet toimimaan yritysten hallituksissa. Aiemmin omistajat olivat sivummalla ja tyytyivät aktiivisten ja itsenäisiä päätöksiä tekevien johtajien päätösvaltaan. On jopa puhuttu, että omistajakeskeinen ajattelu olisi syrjäyttämässä perinteistä pohjoismaista sidosryhmävastuulle perustuvaa toimintalogiikkaa. Markkinoiden läpikapitalisoituminen voikin johtaa kapean vastuunoton lisääntymiseen. Vuonna 1991 Takala otaksui, että laajaan

---

⁸⁶ Kananen 2003, 14.

⁸⁷ Kajanoja (2003, 183) kuvaa uusliberalismin poliittiseksi suuntaukseksi, joka ”nojaa uusklassiseen talousteorian, jonka ytimenä on ajatus täydellisistä markkinoista. Täydelliset markkinat muodostuvat mieltymyksiään (talusteorian kielellä preferenssejään) rationaalisesti toteuttavista kuluttajista, voittoa maksimoivista yrityksistä ja täydellisen kilpailun synnyttämästä markkinatasapainosta.”

Lagerspetz (2004, 92.) taas kuvaa uusliberalismin kannattajaksi niitä, jotka näkevät nykyisten yhteiskuntien keskeisenä ongelmana julkisen vallan liiallisen asioihin puuttumisen. ”Uusliberalistit vastustavat, paitsi sosialismia, myös liiallista talouden julkista sääntelyä ja suunnittelua, keynesiläistä aktiivista suhdannepolitiikkaa, useimpia tulonsiirtoja, julkisen vallan tuottamia laajoja hyvinvointipalveluja, tulontasaukseen tähtäävää verotusta, työmarkkinajärjestöjen liiallista valtaa ja erilaisia kilpailurajoituksia.” Hän kuitenkin korostaa, että uusliberalismi ei ole mikään yhtenäinen filosofinen näkemys.

⁸⁸ Juholin 2004, 30-32; Uimonen 2006, 48.

⁸⁹ Juholin 2004, 38; Takala 2000, 592-593.

eettiseen ideologiaan perustuvat yritykset tulisivat aktivoitumaan, mutta omien sanojensa mukaan näin ei juuri ole käynyt ja johonkin eettiseen järjestelmään periaatteensa perustavat yritykset ovat edelleen marginaalissa. Takalan mielestä vaihtoehtoinen toiminta ja aito eettinen vastuullisuus eivät ole ainakaan lisääntyneet viimeiseksi kuluneiden kymmenen vuoden kuluessa.⁹⁰

Uimonen mainitsee merkittävimpana muutoksina yritysten toimintaympäristössä globalisaation, työn sisältöjen muutokset, teknologiset muutokset, viestinnän nopeutumisen ja läpinäkyvyyden lisääntymisen. Nämä ovat haastaneet yrityksen lisäämään kilpailukykyään, tuottavuuttaan ja osinkotuottojaan. Haasteiden rinnalle ovat nousseet sosiaaliseen vastuuseen liittyvät kysymykset, kuten työntekijöiden irtisanomiset, pätkätöiden ongelmat sekä työn ja perheen yhteensovittaminen. Uimonen lainaa Tapani Ruokasta, joka toteaa, että muutos on vasta alkanut ja yhteiskunnallisen murroksen syvyyttä ja jatkuvuutta ei ole vielä täysin ymmärretty. Tulevan hyvinvointiyhteiskunnan ei tarvitse olla vähemmän sosiaalinen tai kovempi kuin nykyinen. Suljettu ja säädelty hyvinvointivaltio ei enää toimi muuttuneissa oloissa, joten yhteisiä arvoja on opittava toteuttamaan uusin tavoin. Ruokanen näkee yhtenä ongelmana sen, että politiikka menettää vaikutusvaltaansa talouden ohjauksessa. Kuitenkin poliittisin tavoittein ja päätöksin voidaan yhä vaikuttaa kehitykseen, jos murroksen luonne ymmärretään ja vaikutuskeinot ymmärretään.⁹¹

2.3.2. Ohjeistot ja raportointijärjestelmät

Yhteiskuntavastuuta varten on rakennettu erilaisia kontrollimekanismeja. Virgilio Panapanaan toteaa väitöskirjassaan (2006), että johtuen yritysten yhteiskuntavastuun moninaisista määritelmistä ja erilaisista käsityksistä, on vaikea luoda myöskään yhtenäisiä arviointikriteereitä yhteiskuntavastuun toteutumiseksi⁹². Pääasiassa yritysten yhteiskunnallisen vastuun tavoitteita lähestytään niin sanotuin käytännesäännöin (codes of conduct). Esimerkiksi EU:n komission vihreässä kirjassa kuitenkin todetaan, että yritysten sosiaalista vastuuta ei tulisi pitää sosiaalisia oikeuksia tai ympäristönormeja koskevan lainsäädännön tai uuden lainsäädännön kehittämisen korvikkeena, vaan ainoastaan niitä tukevana.⁹³ Vihreä kirja tehtiin Euroopan tasoisen keskustelun aikaansaamiseksi yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta, joka liittyy unionin Lissabonin strategiaan Euroopan kilpailukykyyn parantamisesta.

---

⁹⁰ Takala 2004, 214-215.

⁹¹ Uimonen 2006, 49. Alkup. lähde Ruokanen 2004, 17, 20.

⁹² Panapanaan 2006, 30. Kts. lisää eri käytännesäännöistä, raportoinnista ym. Panapanaan s. 35-39.

⁹³ Euroopan yhteisöjen komission vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä, KOM (2001) 366, 7.

Vihreässä kirjassa ei haluta luoda uusia tai omia EU-tason kansainvälisiä normistoja, vaan esitellään tärkeimmät olemassa olevat käytänteet ja säännöt: YK:n Global Compact (2000), ILO:n kolmikantajulistus monikansallisista yrityksistä ja sosiaalipolitiikasta (1997/2000) sekä OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille (2000). Nämä normit eivät ole oikeudellisesti sitovia, mutta esimerkiksi OECD:n toimintaohjeiden osalta OECD:hen kuuluvat hallitukset ovat sitoutuneet edistämään sitä, että yritykset todella noudattavat periaatteita. Lisäksi ILO:n keskeisten työnormien (kokoontumisvapaus, pakkotyön lakkauttaminen, syrjimättömyys ja lapsityövoiman käytön lopettaminen) noudattaminen on vihreän kirjan mukaan keskeinen osa yritysten sosiaalista vastuuta.⁹⁴ Työn perusoikeuksien julistuksen (ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, 1998) ILO julkisti vuonna 1988. Lisäksi OECD on laatinut toimintaohjeet monikansallisten yritysten toiminnan läpinäkyvyydestä ja avoimuudesta (OECD Principles of Corporate Governance, 2004). Suomessa kansainvälisten järjestöjen yleiset ihmisoikeusperiaatteet ja työntekijöiden oikeudet on kirjattu yleensä lainsäädäntöön.

Vihreän kirjan pohjalta EU:n komissio julkaisi vuonna 2002 siihen liittyvän tiedonannon ”Yritysten sosiaalinen vastuu: elinkeinoelämän panos kestäväan kehitykseen”. Keväällä 2006 Komissio antoi uuden tiedonannon nimeltä ”Kasvua ja työllisyyttä edistävän kumppanuuden toteuttaminen: Euroopasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla”. Siinä esitetään yrityksille ja niiden sidosryhmille avoimen ja vapaaehtoisen eurooppalaisen liittouman muodostamista edistämään yritysten yhteiskuntavastuuta liiketoimintamahdollisuutena. Komissio vetoaa eri viranomaistahoihin, jotta ne tukisivat tätä toimintaa.⁹⁵ Uimonen pitää huomionarvoisena, että tavoitteeksi asetetaan yritysten vastuullisuuden hyödyntäminen liiketoimintamahdollisuutena kansallisten ja ylikansallisten viranomaisten tuella. Yritysten halutaan käyttävän vastuullisia toimintatapojaan strategisesti edistämään yritysten ydinliiketoimintaa. Komission aloitteesta perustettiin European Multistakeholder Forum on Corporate Social Responsibility lokakuussa 2002. Kesäkuussa 2004 se antoi suosituksensa yritysten sosiaalisen vastuun edistämisestä Euroopan tasolla korostaen vapaaehtoisuutta ja sidosryhmädialogia. Foorumi ei saavuttanut yksimielisyyttä yritysten vastuullisuuden raportoinnista eikä julkisen hallinnon roolista yritysten sosiaalisen vastuun edistämisessä. Vastuullisuuden raportointi jätettiin yritysten vapaaehtoisuuden varaan.⁹⁶

---

⁹⁴ Euroopan yhteisöjen komission vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä, KOM (2001) 366, 6.

⁹⁵ Euroopan yhteisöjen komission tiedonanto, Kasvua ja työllisyyttä edistävän kumppanuuden toteuttaminen: Euroopasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla. KOM (2006) 136, 6, 13.

⁹⁶ Uimonen 2006, 51.

Yritysten vastuullisuuden vakiinnuttamiseen ja vertailtavuuteen pyrkivät vaikuttamaan myös monien kansainvälisten ja kansallisten organisaatioiden taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen vastuun raportointiohjeistot. Helsingin Sanomissa 11.12.2006 julkaistiin artikkeli otsikolla ”Yritysten yhteiskuntavastuun raporteista tuli konsulttien miljoonabisnes”. Artikkelin julkaistiin osana juttusarjaa ”Hyvä yritys?”, jonka tarkoituksena on kertoa globaalien yrityksen hankintaketjuista ja niiden eettisyydestä. Jutussa todetaan, että yritysten vastuullisuutta on vaikea mitata. Yhteiskuntavastuuraporteille ei ole luotu samanlaisia säädöksiä kuin esimerkiksi tilinpäätösraporteille. Tunnetuin ja laajimmalle levinnein ohjeisto on YK:n ympäristöohjelman UNEP:in yhteydessä toimivan Global Reporting Initiativen (GRI) ohjeisto. Se antaa menettelytapaohjeita ja ehdotuksia eri toimialoille sopiviksi vastuullisuuden mittareiksi. Siinä taloudellisilla tunnusluvuilla kuvataan yrityksen toiminnan vaikutuksia sidosryhmien taloudelliseen hyvinvointiin. Ohjeita on mm. energian ja veden kulutukseen, lapsityövoimaan ja työturvallisuuteen liittyvien tietojen esittämiseen. GRI:n mukaan yhteiskuntavastuusta raportoitvien yritysten määrä on nelinkertaistunut neljässä vuodessa ja on nyt yli 2000. Suomessa GRI:n suositusta soveltavia yrityksiä on noin 30.⁹⁷ Lisäksi voidaan mainita Social Accountability 8000-standardi, joka on Social Accountability Internationalin kehittämä järjestelmä, jonka avulla voidaan tarkastaa noudattavatko tuotantolaitokset asetettuja standardeja. SA 8000 on GRI:n lailla keskittynyt sosiaalisten standardien maailmanlaajuistumiseen, tietojen julkisuuteen ja sosiaalisten raporttien kehittämiseen. Ei ole kuitenkaan helppoa kehittää kaikkiin kulttuureihin ja maihin sovellettavia standardeja.⁹⁸

Ongelmana sosiaalisen vastuullisuuden raportoinnissa voidaan pitää mittaamisen hankaluuden lisäksi sitä, että raportit ovat yleensä vain yrityksen oma näkemys vastuullisuudestaan. Raportit ovat harvoin yrityksen ulkopuolisen organisaation varmentamia eli auditoituja. Raportteja voidaankin Uimosen mielestä pitää lähinnä osoituksina pyrkimyksestä sosiaaliseen vastuullisuuteen.⁹⁹ Helsingin Sanomien mukaan raporttien taustojen selvittäminen on työlästä ja jopa mahdotonta kuluttajille. Artikkelissa myös viitataan The Economistin apulaispäätoimittajan Clive Crookin (2005) tutkimukseen, jonka mukaan suurin osa yritysten yhteiskuntavastuuteoista ja -puheista on harhaa. Crookin mielestä niillä ei saada aikaan todellisia muutoksia eikä myöskään paranneta yritysten tuloksia. Crookin ajatukset kuulostavat melko friedmanilaisilta, mutta toisaalta on hyvä, että yritysten

---

⁹⁷ Helsingin Sanomat 11.12.2006, B 6, ”Yritysten yhteiskuntavastuun raporteista tuli konsulttien miljoonabisnes” ; Uimonen 2006, 52.

⁹⁸ Panapanaan 2006, 36; Euroopan yhteisöjen komission vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puiteiden edistämisestä, KOM (2001) 366, 19.

⁹⁹ Uimonen 2006, 52.

yhteiskuntavastuuseen suhtaudutaan kriittisesti eikä suostuta vaikenemaan siihen liittyvistä – usein melko suurista – ongelmista. Helsingin Sanomien artikkelin johtajatuksena onkin, että yhteiskuntavastuuraportit ovat usein ”valkopesua”, joilla pyritään esittämään yrityksen toiminta mahdollisimman positiivisessa valossa ja raportointia pidetään monissa yrityksissä lähinnä ulkoisen viestinnän välineinä.¹⁰⁰

2.4. Yrityksen yhteiskuntavastuun jäsenys

Yhteiskuntavastuun viitekehyksen hahmottaminen ei ole aivan yksinkertaista, sillä yhteiskuntavastuuta voidaan tarkastella niin monesta eri näkökulmasta ja monella eri tasolla. Myös itse yhteiskuntavastuun käsitteeltä puuttuu yhteisesti hyväksytty määritelmä.

2.4.1. Yhteiskuntavastuun määritelmä ja kolme pilaria

Ari-Veikko Anttiroiko Tampereen yliopistosta (2004 ja 2006) on onnistunut rakentamaan myös valtio-opillisesta näkökulmasta tyydyttävän teoreettisen viitekehyksen yhteiskuntavastuulle. Anttiroikon mukaan ”yhteiskuntavastuu on toimijoiden vastuuta sille yleiselle sosiaaliselle viitetaustalle, jonka ne jakavat muiden toimijoiden kanssa”. Viime kädessä on kyse universaalista vastuusta, joten se kattaa periaatteessa kaiken yksilö- ja ryhmäkohtaisista asioista paikallisyhteisöihin ja edelleen globaaleihin kysymyksiin siltä osin, kuin vastuun määrittäminen voidaan pitää yhteiskunnallisesti relevanttina.¹⁰¹

EU:n komission vihreässä kirjassa sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä sanotaan, että ”[y]ritysten sosiaalinen vastuu tarkoittaa pohjimmiltaan sitä, että yritykset päättävät vapaaehtoisesti edistää paremman yhteiskunnan ja puhtaamman ympäristön kehittämistä”. Vihreässä kirjassa korostetaan, että sosiaalinen vastuullisuus merkitsee muutakin kuin lainsäädännöllisten velvoitteiden täyttämistä. Se tarkoittaa ”pidemmälle menemistä” eli sitä, että henkilöresursseihin, ympäristöön ja sidosryhmäsuhteisiin sijoitetaan enemmän. Vihreä kirja käyttää termiä ”triple bottom line” kuvaamaan ajatusmallia, jonka mukaan yrityksen kokonaistulokset tulisi mitata käyttäen

---

¹⁰⁰ Helsingin Sanomat 11.12.2006. B 6, ”Yritysten yhteiskuntavastuun raporteista tuli konsulttien miljoonabisnes”.

¹⁰¹ Anttiroiko 2006, 1.

perustana yrityksen kokonaispanosta taloudellisen hyvinvoinnin, ympäristön laadun ja sosiaalisen pääoman alalla.¹⁰²

Vihreän kirjan 'corporate social responsibility' on käännetty suomeksi 'yritysten sosiaalinen vastuu'. Työministeriön mielestä käänнос on kuitenkin epätarkka. Tämä johtuu suomenkielisen sanan 'sosiaalinen' eri vivahteesta kuin 'yhteiskunnallinen', jota työministeriö pitää parempana käännökseenä. 'Yhteiskunnallinen' sisältää selvemmin myös ympäristöasiat. Työministeriö esittää, että yritysten yhteiskunnallisen vastuun käyttämistä virallisissa suomenkielisissä versioissa.¹⁰³

Perinteisesti yritysten yhteiskuntavastuu koostuu kolmesta pilarista: taloudellisesta, ekologisesta ja sosiaalisesta vastuusta. Yrityksiltä yhteiskunnan yhtenä osaryhmänä odotetaan moraalisia ja vastuullisia toimintatapoja kaikissa pilareissa.¹⁰⁴ Yhteiskuntavastuun kantaminen kuuluu kaikille yksilöille, organisaatioille ja yhteisöille. Siten yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyt ja voimassa olevat periaatteet, oikeudet, velvollisuudet ja vastuut säätelevät kaikkia ihmisten ja yhteisömuodosteiden keskinäisiä suhteita.¹⁰⁵ Juha Panula (1999) katsoo liiketoiminnan sosiaalisen vastuun olevan osa laajaa sosiaalista sopimusta eli osa sitä yhteiskunnallista kudelmaa, johon myös yritystoimintaa harjoittavat taloudelliset yksiköt kuuluvat.¹⁰⁶ Tästä sosiaalisesta sopimuksesta voidaan käyttää Anttiroikon tavoin nimeä yhteiskuntasopimus.

2.4.2. Vastuun muodot

Vastuuseen liittyy Aaltosen, Luoman ja Rautiaisen (2004) mukaan se, että joku *kantaa vastuun*. Vastuulle ovat läheisiä *velvollisuudet*. Vastuiden ja velvollisuuksien vastapuolena ja tasapainottavana tekijänä puolestaan ovat *vapaudet* ja *oikeudet*. Vastuu edellyttää aina jollakin

---

¹⁰² Euroopan yhteisöjen komission vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä, KOM (2001) 366, 4,8, 29.

¹⁰³ Työministeriön muistio 12.12.2001. Myös tässä työssä käytetään termiä 'yritysten yhteiskunnallinen vastuu'; pelkkä sosiaalinen vastuu johtaisi ajattelemaan vain vastuun sosiaalista ulottuvuutta ja hämärtäisi vastuun kokonaisuutta. Englannin kielessä yhteiskuntavastuu on vakiintunut termiksi Corporate Social Responsibility. Muita käytössä olevia ilmaisuja ovat muun muassa Corporate Engagement, Corporate Citizenship, Responsible Business Conduct, Corporate Social Performance, Social Accountability ja Sustainable Development. Myös Suomessa yhteiskuntavastuu kytketään usein laajemman käsitteen, kestäväen kehityksen, viitekehykseen. (Aaltonen, Luoma & Rautiainen 2004, 24.)

¹⁰⁴ Työministeriö (www-sivut), www.mol.fi/mol/fi/02_tyosuhteet_ja_lait/0181_sosvastuu/index.jsp, luettu 8.6.2007.

¹⁰⁵ Anttiroiko 2006, 2.

¹⁰⁶ Panula 1999, 170.

tasolla toisen *osapuolen* olemassaolon. Olemme vastuussa jollekin: itsellemme, muille ihmisille, yhteiskunnalle, aatteelle, ympäristölle, sopimusosapuolelle, elämälle, Jumalalle jne. Yhteiskuntavastuun osalta tämä ”toinen osapuoli” on organisaation jokainen sidosryhmä. Paperitehtaan tärkeitä sidosryhmiä ovat omistajat, asiakkaat, metsänomistajat ja esimerkiksi paikalliset asukkaat. Laajasti ottaen myös koko yhteiskunta on yrityksen sidosryhmä. Vastuu on vastaus jonkun oikeutettuihin odotuksiin.¹⁰⁷

Vastuu on, kuten edellä on esitetty, lähtökohtaisesti normatiivinen sosiaalinen konstruktio. Vastuu on siis jonkun tahon yhteiskunnallisesti määrittävää vastuuta yhteisölle tai jollekin määrätylle taholle. Anttiroiko nostaa esille kolme vastuun muotoa: *oikeudellisen, kollektiivisen ja moraalisen* vastuun. Näiden takana voidaan nähdä perustoja, joiden varassa yhteiskuntavastuuta voidaan määrittellä. *Tekninen vastuukäsite* viittaa sen määrittämiseen, millä taholla on vallitsevien muodollisten määrittelyperusteiden tai normien perusteella katsottava olevan vastuu tietystä teosta tai tapahtumasta. Tällainen tarkastelu kytkeytyy yleensä joko taloudelliseen tai oikeudelliseen vastuun määrittämiseen. Yksi modernin yhteiskunnan tunnusmerkeistä onkin asioiden ’tekninen’ määrittäminen ja tämä vastuunmäärityksen perusta heijastaa parhaiten modernin yhteiskunnan toiminnallista logiikkaa ja sen vastuu-, riski- ja vakuutusdiskursseja.¹⁰⁸ *Yhteisöllinen vastuukäsite* asemoituu Anttiroikon mukaan teknisen ja moraalisen vastuunmäärityksen välimaastoon. Se on konventionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma vastuukysymyksiin siinä mielessä, että yhteisössä vallitsevat tavat, tottumukset ja uskomukset määrittävät sellaisenaan vastuun perustan. Vastuun määrityksen viimekätinen perusta on tällöin se, miten ihmiset suhtautuvat vastuukysymyksiin tai mitä pidetään hyväksyttävänä. Tätä kautta vastuukäsite kytkeytyy yhteisöetiikkaan. Anttiroikon mielestä yhteisöllisesti määräytyneet vastuut ovat pitkälti korvautuneet teknisillä määrittelyperusteilla. *Moraalisen vastuukäsitteen* ideana taas on käsitellä vastuukysymyksiä moraaliselta kannalta. Tällöin on kysymys sen arvioimisesta, mikä on kulloisessakin tilanteessa oikein tai väärin tai hyvää ja pahaa. Vastuun määrittäminen tiivistyy kysymykseen teon moraalista luonteesta ja tekijän moraalista. Filosofisessa mielessä kyse on ennemminkin toimijan tarkoitusperistä kuin itse teosta tai sen luonteesta.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Aaltonen, Luoma & Rautiainen 2004, 22-24. Kursivointi alkuperäistekstissä.

¹⁰⁸ Anttiroiko 2006, 2.

¹⁰⁹ Anttiroiko 2006, 2.

2.4.3. Vastavuoroisuuden periaate

Vesa Kanniainen perustelee artikkelissaan ”Talouden moraali, markkinavoimat ja yritysten yhteiskuntavastuu” yritysten velvollisuutta yhteiskuntavastuuseen sillä, että niillä on etuoikeus toimia järjestäytyneessä yhteiskunnassa. Yhteiskunta tarjoaa yritykselle infrastruktuuria ja palveluita, joista yritykset maksavat lakisääteisiä veroja ja maksuja. Yritykset saavat nojata toimissaan yhteiskunnan arvokkaaseen sosiaaliseen pääomaan ja luottamukseen. Oikeuslaitos huolehtii siitä, että sopimuksista pidetään kiinni. Kanniaisen mielestä myös laajempaa vastavuoroista vastuullisuutta voidaan edellyttää yrityksiltä sosiaalisen pääoman ja luottamuksen kasvattamiseksi, sillä yrityksillä on oikeus hyödyntää esimerkiksi menneiden ja nykyisten sukupolvien luomaa infrastruktuuria ja yhteiskunnan varoin koulutettua työvoimaa. Tämän vuoksi yritysten tulee sosiaalisen pääoman vahvistamisesta ja eettisesti vahvojen arvojen edistämisestä.¹¹⁰

Julkinen sektori ja yksityiset yritykset tekevät paljon yhteistyötä yhteiskunnan hyvinvoinnin luomisessa. Muun muassa kunnat tukevat usein taloudellisesti yritysten sijoittumista alueelleen. Tämän voidaan katsoa korostavan vastavuoroisuuden tarpeita.¹¹¹ Yritykset puolestaan työllistävät ihmisiä omien tarpeidensa mukaisesti ja tuottavat yhteiskuntaan hyvinvointia monella eri tavalla. Raimo Väyrysen mukaan yritysten legitimiys perustuu niiden tuottamaan yhteiskunnalliseen hyötyyn: hyödykkeisiin, työpaikkoihin ja taloudelliseen kasvuun¹¹². Menestyvä yritys taas tarvitsee kyvykästä, tervettä ja luotettavaa työvoimaa, kasvavia markkinoita sekä turvallista ja vakaata toimintaympäristöä. Voidaan katsoa, että yritys ja yhteiskunta ovat keskenään symbioottisessa suhteessa. Filosofisessa mielessä markkinatoimijat taas saattavat perustella toimintansa oikeutusta markkinoiden moraalista ”alkusyystä”: markkinoiden luonteesta ensisijaisena instituutiona¹¹³.

Maija-Leena Uimonen vertaili tutkimuksessaan yritysten yhteiskuntavastuusta vastaavien johtohenkilöiden näkemyksiä yritysten vastuullisuudesta.¹¹⁴ Hänen tutkimuksensa mukaan ns.

---

¹¹⁰ Kanniainen 2003, 112.

¹¹¹ Uimonen 2006, 180.

¹¹² Väyrynen 2001, 128-129.

¹¹³ Väyrysen mukaan Amartya Sen heijastelee tätä liberaalia perusdogmia toteamalla, että pääsy markkinoille on ihmisoikeus ja samalla yksi kehitystä määrittävä piirre, eikä vain väline sen tavoittelussa. (Väyrynen 2001, 128-129.)

¹¹⁴ Tutkimuksessa oli mukana suuria suomalaisia yrityksiä, joista monella kansainvälistä liiketoimintaa sekä näiden ulkoisia sidosryhmiä seuraavasti: 11 ns. kärkiyrityksen edustajaa – edustamansa yritykset jäseniä Finnish Business & Society -yhdistyksessä; yhdeksän vertailuyrityksen edustajaa – toimialaltaan ja kooltaan kärkiyrityksiin verrattavia yrityksiä; yhdeksän ulkoisen sidosryhmän edustajaa – organisaatioista, jotka

kärkiyritysten ja ulkoisten sidosryhmien edustajien näkemykset ovat lähes yksimielisiä sen osalta, että verojen maksu ja työllistäminen eivät ole riittävää yrityksen vastavuoroista sosiaalista vastuuta. Noin puolet vertailuyritysten edustajista yhtyy tähän näkemykseen. Uimonen lainaa yhtä kärkiyrityksen edustajaa: ” Välillä kyllä unohtuu, että olemme saaneet edullisen koulutuksen ja on tietyt toimintaedellytykset luotu. On se arvo ja se tulee vain kasvamaan.”¹¹⁵ Myös Ville-Pekka Sorsa kiinnittää tähän samaan asiaan huomiota vieraskynäkirjoituksessaan Helsingin Sanomissa.

Uuden talouden yritysmaailma perustuu ihmisten väliseen kommunikaatioon, jossa kysyntää luodaan keinoitekoisesti ja itse tuote näyttää olevan vain välttämätön paha. Tuottavuus syntyy ihmisten kyvystä organisoitua, verkostoitua ja kehittyä tilanteessa, jossa työn ja vapaa-ajan raja hämärtyy. [...] Ajatus, että yrityksen yhteiskuntavastuuseen kuuluisi vain voittojen tuottaminen omistajille, tuntuu tällaisessa tilanteessa armottoman vanhanaikaiselta. [...] Yritykset ovat tällöin entistä riippuvaisempia koko ympäröivän yhteiskunnan ominaisuuksista, kuten koulutuksesta, kotitalouksien epävarmuuden vähentämisestä ja sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta. Yritysten ja muun yhteiskunnan vastuusuhteet muuttuvat siten koko ajan konkreettisemmiksi.¹¹⁶

Yritysten yhteiskunnallista vastuuta pitkään tutkinut Tuomo Takala pitää yritysten yhteiskunnallista vastuuta positiivisena asiana yrityksille 2000-luvun modernissa maailmassa. Ottamalla ja tunnustamalla sosiaalista vastuuta yritys pystyy oikeuttamaan toimiaan ympäröivän yhteiskunnan silmissä ja saa kilpailuetua sellaisiin yrityksiin nähden, jotka eivät halua yhteiskunnallisesti vastuullista toimintaa toteuttaa.¹¹⁷

2.4.4. Yhteiskunnallisen vastuun kolme ideologiaa

Tuomo Takalan mielestä yrityksen ja yhteiskunnan välistä suhdetta voi tutkia monella eri tasolla ja monesta näkökulmasta. Yhteiskunnallisella tasolla yritys nähdään talousinstituutiona. Tällöin tulee miettiä voidaanko yrityksen ja yhteiskunnan väliset suhteet järjestää siten, että yritys toimii tiettyjen eettisten periaatteiden mukaan toimiessaan yhteiskunnallisena tuotantoyksikkönä. Kun puhutaan yrityksen yhteiskunnallisesta vastuusta, tulee miettiä miten vastuu voidaan palauttaa yritykselle instituutiona, sillä se ei ole elollinen olio. Pitääkö vastuu siis redusoida yrityksessä toimiville yksilöille vai onko oikein arvostella

---

tunnettuja yhteistyöstään yritysten kanssa (julkinen hallinto, kansalais- ja yleishyödylliset järjestöt, työmarkkinajärjestöt). Kts. tarkemmin Uimonen 2006, 91-96.

¹¹⁵ Uimonen 2006, 180.

¹¹⁶ Helsingin Sanomat 14.5.2006, C 7, vieraskynä, Ville-Pekka Sorsa, ”Globaali yhteiskuntavastuu on koko yhteiskunnan asia”.

¹¹⁷ Takala 2000, 589.

yrittäjästä vain kollektiivisena yksikkönä. Tähän liittyy myös kysymys yksilötason eettisestä vastuusta. Onko ylipäättään mahdollista toimia eettisesti talouselämässä, vaikka tämä olisi yleistä käytäntöä vastaan? Ja millä perusteella vastuullisuutta voidaan vaatia? Filosofisella tasolla taas on otettava huomioon, että jos yritykselle halutaan allokoida laajaa yli voiton tuottamistehtävän menevää vastuuta, on mietittävä onko meidän hyväksyttävä laajennettu yrityskäsite eli käsitettävä yritys myös elämän laadun tuottajaksi?¹¹⁸

Tuomo Takala on esitellyt yrityksen yhteiskunnallisen vastuun kolme ideologiaa:

- Ø Omistajalähtöinen näkemys yrityksen yhteiskunnallisesta vastuusta
- Ø Sidosryhmälähtöinen näkemys yhteiskunnallisesta vastuusta
  - yritys yhteiskunnassa aktiivisena toimijana
- Ø Laajin sosiaalisen vastuun ideologia

Omistajalähtöisen mallin mukaan jokainen yhteiskunnan yksikkö, niin yksilö kuin yhteisökin, tekee ikään kuin sopimuksen muiden yhteiskunnan osapuolien kanssa. Yritysjohdon tehtävä on vastata markkinoilta tuleviin vaateisiin; muu yhteiskunnallisiin asioihin puuttuminen katsotaan haitalliseksi koko yhteiskunnan tehokkaan toiminnan kannalta. Yritys toimii vastuullisesti kun se tyydyttää tehokkaasti omistajien tuotto-vaatimukset. Voiton maksimointi takaa myös muiden markkinaosapuolien hyvinvoinnin pitkällä tähtäimellä. Tämän ajattelutavan johtoajatusta voidaan kutsua voittoetiikaksi. Omistajalähtöiset ajattelijat korostavat toiminnan laillisuuden merkitystä ja yritystoiminta halutaan jättää moraalisen arvostelun ulkopuolelle. Tehokkaaseen markkinamekanismiin perustuva talous ei tarvitse moraalista, koska yhteiskunnallinen hyvinvointi toteutuu taloudellisen prosessin sivutuotteena. Tätä kantaa voidaan kuitenkin arvostella siitä, että täydellisesti toimivia markkinoita ei ole olemassa ja se asettaa laillisen vastuun liian korostetusti ja poissulkevasti eettisen vastuun edelle.¹¹⁹

Sidosryhmälähtöisessä näkemyksessä taas korostetaan yhteiskunnan ja yrityksen välisen sidoksen merkitystä. Yritys ei toimi vain taloudellisena instituutiona ja tarpeiden tyydyttäjänä, vaan on myös tarpeiden luoja, joka vaikuttaa myös omalla käyttäytymisellään markkinoihin. Koska yritys käyttää valtaa ja vaikuttaa myös markkinamekanismin ulkopuolella, seuraa tästä vastuu. Yhteiskunnallisen hyvinvoinnin takaamiseksi taloudelliseen päätöksentekoprosessiin

---

¹¹⁸ Takala 2000, 590; Uimonen 2006, 71-72.

¹¹⁹ Takala 2000, 596; 2004, 223-225; Uimonen 2006, 73-74.

on liitettävä moraalista harkintaa. Yrityksen tulee hoitaa tehtävänsä yhteiskunnan määrittämässä sosiaalisissa ja eettisissä puitteissa. Yritystoimintaa voidaan arvostella myös eettisin kriteerein ja yritysten tulee ottaa huomioon yhteiskunnassa vallitsevat eettiset normit päätöksenteossaan. Vastuullisena pidetään yritystä, joka omaehtoisesti ja itsenäisesti vastaa toimintojensa kausaalista seuraamuksista ja tuntee ja tiedostaa velvollisuutensa toimintaympäristöönsä kohtaan. Vastuullisen toiminnan tavoitteet eivät kuitenkaan kiinteästi kuulu yrityksen tavoitteistoon. Lakia tarvitaan turvaamaan vähimmäistaso toiminnan vastuullisuudelle.¹²⁰ Sidosryhmänäkemys on tätä nykyä varsin suosittu ja hyväksytty lähestymistapa. Tästä hyvinä esimerkkeinä Maija-Leena Uimosen (2006) väitöskirja ja Meri Vehkaperän (2003) lisensiaattitutkielma, joissa molemmissa sovelletaan sidosryhmälähtöistä lähestymistapaa yritysten yhteiskuntavastuun tutkimiseen. Myös Johanna Kujala (2001) on käyttänyt sidosryhmänäkökulmaa tutkiessaan teollisuusyritysten johtajien käsityksiä moraalista ja eettisyyden ilmenemistä päätöksenteossa.

Vastuukysymys nähdään päätöksentekoa rajoittavaksi elementiksi ja taloudellisesti mahdollisista toimintavaihtoehdoista voidaan valita vain sellaiset, jotka eivät ole ristiriidassa yhteiskunnan moraalitai muiden normijärjestelmien kanssa. Kannattavan toiminnan ja sosiaalisesti vastuullisen toiminnan välillä saattaa olla ristiriita. Tähän voidaan tarjota käsitettä yrityksen valistunut itsekkyyys. Tällä tarkoitetaan sitä, että yrityksen kannattaa rajoittaa oman edun tavoittelua ja toimia joskus vastuullisesti jopa voiton kustannuksella. Näin taataan yritystoiminnan yhteiskunnallinen hyväksyttävyys. Yrityksellä on velvollisuus osallistua yhteisten ongelmien ratkaisuun siinä missä muillakin yhteiskunnan jäsenillä. Kansalaisen roolissa toimiva yritys voi vaikuttaa positiivisesti arvoympäristöönsä ja näin se vahvistaa ympäristön myönteistä asennoitumista toimintaansa kohtaan ja turvaa samalla tuotantotehtäviensä saannin. Sosiaalinen vastuu toimii ikään kuin kilpailukeinona, ei toiminnan päämääränä sinänsä.¹²¹

Laajimman sosiaalisen vastuun ideologian taustalla on Takalan mukaan ajatus, että pelkästään omistajien tuottoa ja kannattavuutta hakevien yritysten asema tulee heikkenemään tulevaisuudessa. Yhteiskunnallinen vastuu rajoittaa yrityksen toiminta-, keino- ja päämäärävaihtoehtoja, mutta on myös uusien liiketoimintamahdollisuuksien lähde. Yrityksen nähdään toimivan voimakkaassa taloudellisessa ja moraalisisessa vastuusuhteessa ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan. Voittoa ei enää pidetä yritystoiminnan päämääränä, vaan rajoitteena ja eräänä päätöksenteon kriteerinä. Lähtökohtana ei ole enää voiton maksimointi, vaan

---

¹²⁰ Takala 2000, 598; 2004, 214, 225-228.

¹²¹ Takala 2000, 598; Uimonen 2006, 73-74.

liiketoiminnallisen riskin kattamiseen tarvittavan voiton saavuttaminen. Tätä vastuun ideologiaa edustava yritys kokee olevansa oikeudenmukaisuuden ja eettisten periaatteiden toteuttaja. Oleellista on, että eettiset periaatteet konkretisoituvat ja yhteiskunnallinen vastuu otetaan kiinteäksi osaksi yrityksen toimintastrategiaa. Se ei ole erillinen politiikka tai ohjelma jo tehtyjen päätösten oikeuttamiseksi. Yrityksen moraalinen ja yhteiskunnallinen vastuu on yksilön vastuuta filosofisessa merkityksessä, mutta käytännössä vastuun tulee konkretisoitua koko yritysyhteisön toiminnassa. Takalan mukaan tämän ideologian ongelmana on eettisten lähtökohtien epäselvyys.¹²² Tätä diskurssia on kritisoitu myös siitä, että velvollisuuseettiikka ja altruistisuus ovat epäselviä ja epärealistisia yrityksen päätöksenteossa. Etenkin suurissa yrityksissä tämä lähtökohta on tuskin kovin realistinen.¹²³

Manuel Velasquez (1988) on kirjoittanut laajalti lainatun kirjan *Business Ethics: Concepts and Cases*, jossa hän erottelee yritysten moraaliset ongelmat kysymyksiin, jotka nousevat yrityselämän suhteesta ”ulkopuoliseen” yhteiskuntaan sekä sisäisiin konflikteihin, joita nousee yritysorganisaation suhteesta ”omiinsa”, kuten johtajiin, työntekijöihin ja osakkeenomistajiin.¹²⁴ Myös EU:n komission vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä sisältää tämän saman jaon vastuun sisäiseen ja ulkoiseen ulottuvuuteen¹²⁵. Työn ollessa valtio-opillinen opinnäytetyö, on luontevaa, että tässä keskitytään yritysten ja ympäröivän yhteiskunnan ongelmiin. Sisäisiä moraalisia ongelmia sivutaan kuitenkin silloin, kun tarkastelen yritysten suhdetta työntekijöihin, johtajiin ja pääomasijoittajiin.

2.4.5. Vastuun ideologiset ulottuvuudet

Käsityksillä yhteiskuntavastuusta on aina yhtymäkohta jonkinlaiseen ideologiseen perustaan, josta käsin määritellään vastuun alaa ja luonnetta. Tämä on yksi syy siihen, miksi yhteiskuntavastuun määritelmästäkin on niin monenlaisia näkemyksiä. Ideologiat ovat filosofis-ohjelmallisia ajatusrakennelmia hyvästä elämästä ja yhteiskunnasta. Esimerkiksi sosiaalidemokratia ja uusliberalismi tarjoavat jo lähtökohtaisesti eri näkökulman siihen, miten organisaatioiden yhteiskuntavastuuta tulisi määritellä ja toteuttaa. Yrityksiä koskevan keskustelun vastuudiskurssin pohjalta Anttiroiko tarkastelee eri vastuukonseptien ideologiaa

---

¹²² Takala 2000, 598; 2004, 228-229.

¹²³ Uimonen 2006, 75-76.

¹²⁴ Velasquez 1988, 7-8.

¹²⁵ Euroopan yhteisöjen komission vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä, KOM (2001) 366.

ulottuvuuksia.¹²⁶ Nämä ovat ajatukseltaan pitkälti yhdenmukaisia Takalan jaottelun kanssa, mutta Anttiroiko vie analyysiä vielä hieman pidemmälle muodostaen kokonaisuuden yhteiskunnallisen vastuun perustasta.

Yritysten yhteiskuntavastuun *ultraliberalistinen minimimääritys* lähtee Milton Friedmania mukaillen siitä, että yritystoiminnan yhteiskunnallinen vastuu on voittojen lisääminen tai tehokas taloudellinen toiminta¹²⁷. Anttiroikon mukaan kuitenkin yhä useammin tunnustetaan se tosiseikka, että yritys on oikeudellinen, poliittinen, sosiaalinen ja taloudellinen instituutio, jolloin myös sen vastuuta tulee tarkastella muistakin kuin taloudellisista lähtökohdista käsin. Tämän takia yrityksen taloudellista toimintaa, jonka päätarkoituksena on tuottaa voittoja yrityksen omistajille, ei voida luonnehtia varsinaisesti yritysten yhteiskuntavastuuksi¹²⁸.

Jos taloudellisten tehtävien hoitaminen ei riitä muodostamaan tyydyttävää tulkintaa yhteiskuntavastuun sisällöstä ja alasta, on haettava laajentavia näkökulmia, joista Anttiroiko mainitsee ensimmäisenä oikeudellisen ulottuvuuden. Yhteiskuntavastuun minimitoriaan liitetäänkin yleensä *normien noudattamisperiaate*, jonka mukaan yrityksen tulee taloudellisessa toiminnassaan noudattaa sosiaalisesti hyväksytyjä (lähinnä oikeudellisia) normeja. Moni tutkija kuitenkin kritisoi tätä normien noudattamisen näkökulmaa.¹²⁹ Esimerkiksi tutkija Matias Laine kirjoittaa Maailmankauppalehdessä (04/03) julkaistussa kolumnissaan yritysten yhteiskunnallisen vastuun käsitteestä ja sen käytöstä. Hän toteaa Keskon ostotoiminnassaan käyttämästä kansainvälisestä SA (Social Accountability) 8000-standardista:

SA 8000 edellyttää, että pakkotyötä ei käytetä, työntekijöitä ei rangaista fyysisesti tai henkisesti, ja että standardoitu yritys noudattaa mm. YK:n ihmisoikeusjulistusta sekä paikallisia lakeja. Eikös näiden noudattamisen tulisi kuitenkin olla itsestään selvää eikä merkki erityisen vastuullisesta yritystoiminnasta? Eihän tavalliselle kaduntallaajallekaan löydä leimaa otsaan merkiksi siitä, että tämä on elämässään noudattanut voimassa olevia lakeja.¹³⁰

---

¹²⁶ Anttiroiko 2006, 2.

¹²⁷ *New York Times Magazine* julkaisi syyskuussa 1970 Milton Friedmanin artikkelin ”*The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits*”. Friedmanin perusteeksi on, että vain ihmisillä voi olla vastuita, ei yrityksillä. Hänen mielestään kaikki yritykset siirtää yrityksille mitään muuta vastuuta kuin voiton tavoittelu vahingoittavat vapaan yhteiskunnan ideaa. Friedman pitää myös epädemokraattisena sitä, että liiketoimintaa harjoittamaan palkatut ihmiset ottaisivat vastuulleen tai käyttäisivät valtaa asioissa, joita päättäminen on uskottu demokraattisesti valituille poliitikoille tai poliittisen prosessin kautta valituille virkamiehille.

¹²⁸ Anttiroiko 2006, 3. Alkuperäinen lähde Mashaw 1984, 55-56.

¹²⁹ Anttiroiko 2006, 3.

¹³⁰ Maailmankauppalehti 04/03, kolumni, Matias Laine, ”Vastuullisen yritystoiminnan olemuksesta”.

Laine viittaa myös Helsingin Sanomien pääkirjoitukseen ”Yrityksen vastuu on otettava vakavasti” toukokuulta 2003, jossa huomautettiin, että ”[i]hmisoikeuksien kunnioittamisen ja vastuun ympäristöstä tulee olla yritystoiminnan itsestään selvä lähtökohta”¹³¹. Laineen kanssa samoilla linjoilla on yhteiskuntavastuun tutkija Sari Kuvaja, joka Yleisradion haastattelussa totesi, että lait ja asetukset ovat hyvä lähtökohta, mutta jättävät kuitenkin tilaa tulkinnoille. Pelkkä niiden noudattaminen ei yksistään vielä tee yrityksestä erityisen vastuullista¹³².

Nykyisin onkin paljon pyrkimyksiä syventää normien noudattamisen näkökulmaa siten, että se ulottuu myös sellaiseen käyttäytymiseen, joka ylittää puhtaasti rationaalisen ja itseintressin motivoiman normien noudattamisen. Silloin tärkeäksi muodostuvat yhteiskuntavastuun sisällöllinen ulottuvuus sekä yritystoiminnan yhteiskunnalliset vaikutukset ja niihin liittyvä moraalinen arviointi¹³³. Nämä syventävät ja laajentavat näkökulmat perustuvat kahteen päätyyppiin: eräänlaiseen moderniin systeemiajatteluun tai radikaaleihin yhteiskunta- ja moraalifilosofisiin lähtökohtiin¹³⁴.

Moderni systeemiorientoitunut yhteiskuntavastuukäsitys lähtee ajatuksesta, että yritykset muodostavat elimellisen osan yhteiskunnan kokonaisuudesta, jolloin ne nähdään kokonaissysteemin ehdoilla toimivina osajärjestelminä. Vastuutakaan ei siten voida määrittellä vain taloudellisten voittojen ja tehokkuuden pohjalta. On myös otettava huomioon yrityksen toiminnan legitimitetti. Yhteiskuntavastuu määrittyy siten Anttiroikon mukaan sellaiseksi toiminnaksi, jossa otetaan huomioon yhteiskunnan ja sen eri osajärjestelmien toimivuus, sidosryhmien kokonaisuudet, yleinen hyvinvointi ja ympäristökysymykset.¹³⁵

Radikaali yhteiskuntavastuukonsepti pohjautuu ajatukseen, että moraalit on yrityksen olemassaolon ja toiminnan luontainen ja myös perustava osatekijä. Vastuullinen yritys painottaa moraalisia periaatteita ja niiden strategioita ja toimintatapoja ohjaavaa vaikutusta. Tämän suuntauksen lievempi muoto on ideologiselta kannalta lähinnä *sosiaaliliberalistinen* ja se pohjautuu pääasiassa yhteisöllisyyteen ja moraaliseen valvutuneisuuteen. Moraali yhdistyy olemassa oleviin yhteiskuntarakenteisiin ja toimintapuitteisiin. Viimekädessä lähtökohtana ovat markkinatalous ja moraalisesti hienosäädetyt yritystoiminnan periaatteet ja käytännöt. Radikaalimmassa *kommunitaristisessa* lähestymistavassa yhteiskuntavastuun idea

---

¹³¹ Helsingin Sanomat 23.5.2003, pääkirjoitus, ”Yrityksen vastuu on otettava vakavasti”.

¹³² Yleisradion haastattelu 10.8.2006, ”Mikä on yrityksen yhteiskuntavastuu?”, YLE Radio 1.

¹³³ Anttiroiko 2006, 3. Alkup. lähde Mashaw 1984, 56.

¹³⁴ Anttiroiko 2006, 3.

¹³⁵ Anttiroiko 2006, 3.

ulotetaan osallisuuden, paikallisuuden ja kollektiivisuuden vahvistamiseen yhtiö- ja toimintamuotojen valintaa ja yritysten kollektiivista kehittämisvastuuta myöten.¹³⁶

2.4.6. Yhteiskuntavastuun kerrokset

Anttiroiko tarkoittaa vielä sosiaaliantologista perustaa ja ideologisia lähtökohtia pohtimalla käytännön tasolla niitä organisaatiokohtaisia toiminnallistettavissa olevia tasoja, joilla yhteiskuntavastuu toteutuu. Yhteiskuntavastuun kerroksia ja tasoja määritellään yleensä moraalisen kypsyyden pohjalta. Jäsennykset muodostavat jatkumon moraalittomasta toiminnasta kypsään, moraalisesti motivoituun toimintaan. Keskustelua on käyty nimenomaan moraaliseen vastuunmääritykseen perustuvan yritysetiikan piirissä.¹³⁷ Panula on ottanut erimerkeikseen Reidenbachin ja Robinin (1991) jäsenyyksen, jonka mukaan yhteiskunnallisen vastuun pyramidiin kuuluu epämoraalinen, laillinen, reaktiivinen, viriävä moraalinen ja moraalinen taso sekä Carrollin (1991) jäsenyyksen taloudelliseen, lailliseen, moraaliseen ja filantrooppiseen kerrokseen. Päävaiheet ovat taloudellinen, laillinen ja moraalinen vastuu. Carroll jäsentää yritystoiminnan yhteiskunnallisen vastuun neljään kerrokseen:

- 1) *Taloudellinen vastuu* ankkuroituu kannattavaan taloudelliseen toimintaan, joka muodostaa lähtökohdan myös muille vastuille.
- 2) *Oikeudellinen vastuu* merkitsee sitä, että yritystoiminnassa on noudatettava yhteiskunnan pelisääntöjä, jotka pohjautuvat oikeudelliseen sääntelyyn.
- 3) *Moraaliseen vastuuseen* kuuluu yhteiskunnallisten arvojen ja moraalisääntöjen noudattaminen sekä velvollisuus toimia vallitsevan oikeudenmukaisuuskäsityksen antamissa rajoissa.
- 4) *Filantrooppinen* (ihmisrakkauteen perustuva) *vastuu* on hyvinvoinnin ja ihmiselämän laadun aktiivista edistämistä mm. hyväntekeväisyyteen osallistumalla.

Vastuullisuuden lisääntyessä tapahtuu siis siirtymää kapea-alaisesta ydinfunktion toteuttamisesta pelisääntöjä koskeviin teknisiin vastuisiin ja sitä kypsemällä tasolla arvoperustaiseen yhteisölliseen vastuuseen. Tästä voidaan edetä vielä moraalisesti motivoituun vastuunmääritykseen. Tämä jäsenyystapa ei kuitenkaan ole ongelmaton, sillä esimerkiksi yhteiskunnalliset olot vaikuttavat vastuunmääritykseen. Esimerkiksi korkean veroasteen maissa yritysten yhteiskuntavastuun sosiaalis-taloudellinen puoli on pitkälti

---

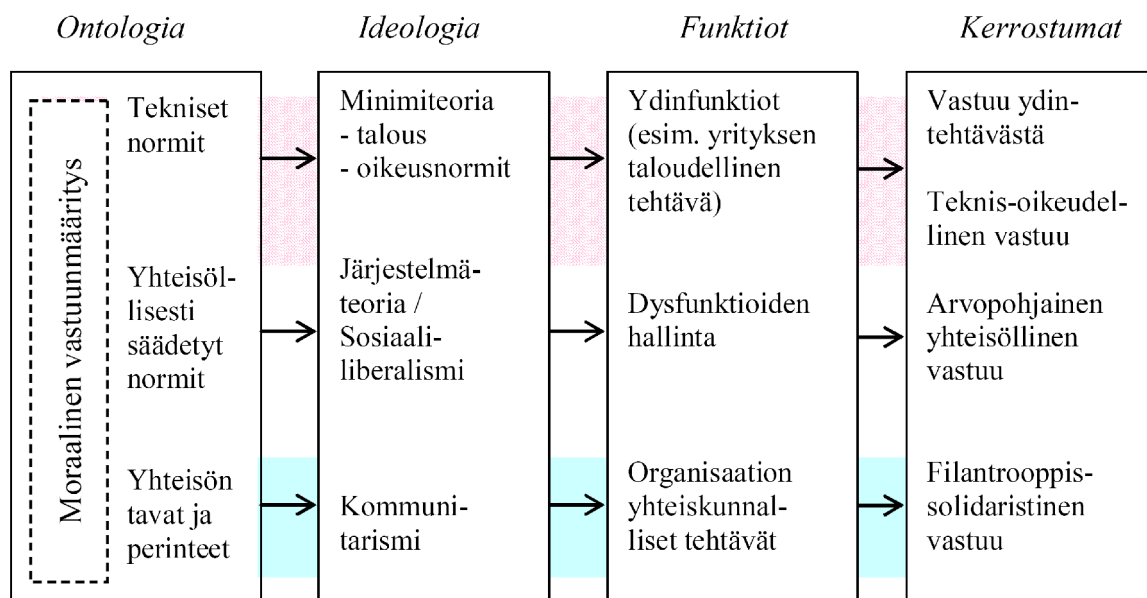
¹³⁶ Anttiroiko 2006, 3.

¹³⁷ Anttiroiko 2006, 4.

institutionalisoitu verotuksen ja tulonsiirtojärjestelmien kautta¹³⁸. Filantrooppiselle vastuulle otollinen tilanne muodostuu ennen kaikkea yhteiskuntiin, joissa vaurauden keskittyminen ja alhainen pääomaverotus yhdistyvät räikeään ihmisten väliseen epätasa-arvoon.¹³⁹ Tämä yhteiskunnallinen konteksti täytyy aina ottaa huomioon arvioitaessa yritysten vastuullisuutta.

2.4.7. Yhteiskuntavastuun perustan kokonaisjäsenitys

Yleisten ontologisten ja ideologisten ulottuvuuksien sekä organisaatiokohtaisten vastuullisten tasojen lisäksi yhteiskuntavastuun käsitteen jäsentämisessä voidaan ottaa huomioon myös se, miten vastuukäsite suhteutuu organisaation funktioihin ja dysfunktioihin. Tällä on merkitystä sen takia, että yhteiskuntavastuu nousee käytännön tasolla esiin lähinnä dysfunktioiden kautta. Yhteiskuntavastuun minimiteorian lähtökohtana ovat nimenomaan organisaation perusfunktiot. Yhteisöllisemmin orientoituneet 'edistykselliset' vastuukonseptit taas painottavat myös laajempien yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten vaateiden huomioonottamista. Ari-Veikko Anttiroiko onkin koontanut kuvion, jossa funktioihin perustuva ulottuvuus yhdistetään sosiaaliantologisiin ja ideologisiin lähtökohtiin.¹⁴⁰

Kuva 1. Organisaation yhteiskuntavastuun perusjäsenitysten keskinäisyhteydet. (Anttiroiko 2006, 5.)

Kuvion lähtökohtana on ajatus, että *minimiteoria* lähestyy vastuukysymyksiä lähtökohtaisesti organisaation perusfunktioiden kautta ja määrittää vastuun lähinnä teknisenä kysymyksenä.

¹³⁸ kts. s. 21 Pohjoismaisesta perinteestä, jossa painottuu verotuksen kautta kannettu vastuu

¹³⁹ Anttiroiko 2006, 4.

¹⁴⁰ Anttiroiko 2006, 4-5.

Järjestelmäteoria tai järjestelmääjatteluun nojautuva ajattelutapa tähdentää perusfunktioiden rinnalla dysfunktioiden hallinnan tarpeellisuutta, joita tarkastellaan kokonaisjärjestelmän eli yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Lähtökohtana ovat tekniset normit, mutta niiden määrittely perustuu minimateoriasta poiketen selvemmin julkisen sektorin vahvaan rooliin ja myös demokraattisten periaatteiden noudattamiseen. Lähestymistavalla on yhtymäkohtia myös sosiaaliliberalistiseen vastuukonseptiin. Tarkastelussa 'yhteisöllisin' yhteiskuntavastuun määrittämistapa perustuu kommunitarismiin eli tässä tapauksessa yhteisöllisyysajatteluun, jossa kaikille organisaatioille asetetaan selviä sosiaalisia tehtäviä niiden päätehtävän täydennykseksi. Vastuun määrittämisen perustana ovat pienyhteisöt ja niissä vallitsevat perinteet, käytännöt ja arvot. Kuvion neljäs kategoria, kerrostumat, perustuu organisaatiokohtaisten vastuutasojen jäsenyyteen, joten se on väljemmin linjassa kuvion kolmitasoisien tarkastelun kanssa.¹⁴¹

2.4.8. Yhteiskuntavastuun sisältö

Yhteiskuntavastuun sisällöllä tarkoitetaan sitä sisällöllistä asiakokonaisuutta, johon vastuunmääritys kohdistuu. Periaatteessa kohde on 'yhteiskunta', mutta käytännössä vastuu suhteutuu tapauskohtaisesti määräytyviin yhteiskunnallisiin ilmiöalueisiin. Anttiroiko jakaa nämä seuraavanlaisiin suunta-antaviin teema-alueisiin: 1) Yleishumanistinen vastuu (ihmisoikeudet, ihmisarvon kunnioitus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus); 2) Poliittis-oikeudellinen vastuu (poliittiset vastuut, demokratia, oikeudelliset vastuut, hallinto ja virkavastuu); 3) Taloudellinen vastuu (markkinat, kilpailu, kulutus, taloudenpito ja taloudellinen tehokkuus); 4) Hyvinvointivastuu (TSS-oikeudet, hyvinvointi ja itsensä toteuttaminen); 5) Toiminnalliset sidosryhmävastuut (asiakkaat, omistajat, hallinto, alihankkijat, kilpailijat jne.) ja 6) Ympäristövastuu (kestävä kehitys, ympäristöongelmat, liikenne, asuinympäristö jne.). Käytännön tasolla vastuun sisällöllä voidaan tarkoittaa vaikkapa puuttumista erilaisiin ongelmiin, kuten naisten syrjintään työelämässä, työntekijöiden heikkoihin työoloihin ja -ehtoihin, ympäristön saastumiseen, korruptioon tai johdon ylisuuriin optioihin. Yhteiskunnan eri sektoreilla eli yrityksissä, kansalaisyhteiskunnassa ja julkisella sektorilla vastualueet painottuvat eri tavalla eivätkä ne jäsenny välttämättä edellä esitetyn kaltaisina selkeinä hierarkioina. Anttiroiko kuvaa vastualueiden painotuksia eri sektoreilla seuraavalla kuviolla.¹⁴²

---

¹⁴¹ Anttiroiko 2006, 5. Alkuperäinen lähde Anttiroiko 2004.

¹⁴² Anttiroiko 2006, 11.

Kuva 2. Yhteiskuntavastuun sisältöjen painotus eri sektoreilla. (Anttiroiko 2006, 11.)

Mallissa primaarivastuu muodostuu siitä ensisijaisesta perusteesta, johon koko organisaation olemassaolo pohjautuu. Anttiroikon mukaan olennaista sektorikohtaisessa vertailussa on kunkin sektorin primäärivastuun erityisyys ja toisaalta vastuun universaalien perustojen yhdenmukaisuus. Muita vastuita kehystävät yleisemmät humanistiset ja ekologiset vastuut, jotka muodostavat kaikkien organisaatioiden vastuusisältöjen perustan.¹⁴³ Primaarivastuun ensisijaisuus on yleensä melko helppo hyväksyä, mutta välillä esiintyy näkemyksiä, joissa muut alueet halutaan rajata vastuunmäärityksen ulkopuolelle. Näiden sisällöllisten painotusten kohdalla tulee miettiä, että jos ja kun sektorien väliset painoarvot ja suhteet yhteiskunnassamme muuttuvat ajan myötä, niin miten käy eri vastuun sisältöjen. Kun talouden ja yritysten rooli on kasvanut ja Habermasin sanoin systeemi on alkanut tunkeutua elämismailmaan, on vaarana että esimerkiksi hyvinvointi- ja poliittis-oikeudellinen vastuu jäävät taka-alalle. Jos talouselämä vahvistuu liikaa suhteessa muihin sektoreihin, niin miten

¹⁴³ Anttiroiko 2006, 11.

varmistetaan, että myös kansalaisyhteiskunnan ja julkisen sektorin esisijaisista vastuista huolehtimiseen riittää resursseja ja tahtotilaa?

2.4.9. Yleinen yhteiskunnallinen viitekehys – riskit ja tapahtumien hallitsemattomuus

Yleinen yhteiskuntatieteellinen viitekehys yhteiskuntavastuun kysymyksille muodostuu Anttiroikon mukaan *modernia ja postmodernia yhteiskuntaa* koskevasta keskustelusta. Keskustelussa yhtenä eritysteemana riskiyhteiskuntakeskustelu on ollut erityisen tärkeä. Riskiyhteiskunnasta on kirjoittanut etenkin Ulrich Beck.¹⁴⁴ Modernin yhteiskuntamuodon kehityksen nähtiin jo 1900-luvulla lähenevän kasvun ja kestävyuden rajoja. Käsitteemme ”kaiken hallittavuudesta” on joutunut koetukselle ja se heijastuu yhteiskuntaelämän kaikille alueille. Riskit nähdään olennaisena osana modernia yhteiskuntaa. Moderniteetin kehä muodostuu tavoitteista, joiden saavuttamisen keinot lisäävät samalla riskejä, jotka kehämäisesti uhkaavat myös asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Ulrich Beck näkee yhteiskunnissa pitkän aikavälin rakenteellisia muutoksia. Teollisuusyhteiskunta muuttuu myöhäisteolliseksi riskiyhteiskunnaksi, jonka riskit eivät ole enää pelkästään yksilön omien valintojen tuloksia tai edes omalla toiminnalla vältettäviä, vaan yhteiskunnan kudoksissa syntyviä ja laajentuvia modernisaatioriskejä. Esimerkkejä ovat muun muassa lintuinfluenssan tapaiset terveysriskit, ilmastonmuutos sekä myös sosiaalsiin konflikteihin liittyviä riskejä, kuten terrorismi. Anttiroiko katsoo, että muutos teollisuusyhteiskunta- ja hyvinvointivaltiodiskursseista postmoderniin riskiyhteiskuntadiskurssiin merkitsee uuden viitetaustan syntymistä yhteiskuntavastuun määrittelylle. Yksinkertaisen tai yksiulotteisen moderniteetin vastuudiskurssit rakentuivat selkeiden riskien hallitsemiseen ja toisaalta hyvinvointidiskurssin varaan, kun nykykehitys korostaa yhteiskuntavastuun määrittämisessä riskiyhteiskuntaa ja epävarmuuden kapitalismia.¹⁴⁵ Näiden muutosten myötä ja riskien luonteen muuttuessa edellä olevista eri yhteiskunnan osa-alueiden vastuista käydään uutta määrittelykamppailua. Tähän kysymykseen palataan vielä lopussa analyysin yhteydessä aineiston valossa.

---

¹⁴⁴ Anttiroiko 2006, 8, kursivointi Anttiroikon tekstissä.

¹⁴⁵ Anttiroiko 2006, 8. Alkup. lähde Beck 1992; Lash & Urry 1987.

3. Tutkimuksen metodologia

Hirsjärvi ja Hurme lainaavat Rauhalaa (1978) sanoessaan, että tieteellisessä tutkimuksessa tutkimuskohteiden valintaa ei saa määrätä mittaamisen helppous, vaan ensisijaisesti ilmiöiden tärkeys.¹⁴⁶ Yritysten yhteiskuntavastuu on aiheena sellainen, että siihen on vaikea saada otetta: siitä puhutaan paljon ja sitä pidetään tärkeänä. Yhteiskuntavastuun toteutumista on vaikea mitata. Lisäksi ideaali ja käytäntö ovat usein melko kaukana toisistaan.

3.1. Laadullinen tutkimus

Tämä tutkielma on tehty laadullisin menetelmin. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven mukaan laadullisissa tutkimuksissa pyritään kuvaamaan jotain tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle¹⁴⁷. Tässä tutkielmassa on pyrkimys kuvata tiettyä tapahtumaa ja sen herättämää keskustelua. Tämän kautta pohditaan millaisia eri käsityksiä ihmisillä yritysten yhteiskuntavastuusta on.

Alasuutari pitää tärkeänä, että laadullisessa tutkimuksessa on mukana ainakin yksi miksi-kysymys¹⁴⁸. Tässä työssä tärkein kysymys kuuluu *miksi Voikkaan tehtaan lopettaminen koettiin epäreiluna tai oikeutettuna toimintana?* Kysymyksen avulla on mahdollista päästä käsiksi ihmisten ajatteluun vaikuttaviin arvoihin ja arvostuksiin, sekä hieman laajemmin myös käsityksiin yhteiskunnasta ja sen vastuunjaosta. Erottamalla ja etsimällä aineistosta erilaisia teemoja tähän kysymykseen on mahdollista vastata.

Miksi-kysymyksiä voi tuottaa vertaamalla tutkimuskohteesta saatua kuvaa siihen kuvaan, jonka siitä saa muita tutkimuksia lukemalla¹⁴⁹. Lisäksi miksi-kysymyksiin voi päästä kiinni etsimällä aineistosta normatiivisia lausuntoja, joiden olemassaolo tarkoittaa aina jonkinlaista ristiriitaa. Nämä voivat olla ilmauksia siitä, siitä, miten jokin asia pitää tehdä. Normi voi myös saada ilmauksensa siten, että joku kieltää, estelee tai nuhtelee toista tai se voi näkyä kehotuksina tai maanitteluina. Lisäksi normatiiviset käsitykset näkyvät ihmisten selonteoissa omasta käyttäytymisestään esimerkiksi niin, että henkilö sanoo noudattavansa jotain moraalista periaatetta. Alasuutari kehottaa pohtimaan miksi johonkin normatiiviseen

---

¹⁴⁶ Hirsjärvi & Hurme 1985, 7.

¹⁴⁷ Tuomi ja Sarajärvi 2003, 87.

¹⁴⁸ Alasuutari 2001, 216.

¹⁴⁹ Alasuutari 2001, 221.

periaatteeseen viitataan toistuvasti, jos ihmiset kuitenkin toimivat sitä vastaan. Normiin törmättäessä voidaan kysyä miksi juuri kyseiseen asiaan suhtaudutaan normatiivisesti, moraalisenä kysymyksenä.¹⁵⁰

Jotta jostakin asiasta tai ilmiöstä saisi otteen ja jotta voisi löytää ne ulottuvuudet, joilla kohde voidaan suhteuttaa muuhun todellisuuteen, tulee miettiä vastakohtia ja rinnasteisia ilmiöitä. Tämä on myös tapa edetä teoreettisen viitekehyksen etsimisen ja kehittämisen suuntaan. Ideana on löytää jokin laajempi kattokäsite, jonka yhtenä esimerkkinä tai erikoistapauksena tutkittavaa ilmiötä pidetään.¹⁵¹ Tässä tutkielmassa Voikkaan tehtaan lopettamisesta käytyä keskustelua tarkastellaan yritysten yhteiskuntavastuun näkökulmasta. Etsin keskustelusta erilaisia näkökulmia ja teemoja yritysten yhteiskunnallisen vastuun sisällöistä. Kun puhutaan vastuusta, tulee keskustelusta etsiä mielipiteitä velvollisuuksista ja vastuuttomuudesta. Kokonaisvaltainen tutkimustehtävä on selvittää, miksi Voikkaan tehtaan lopettaminen koettiin epärealistisena tai vastaavasti aivan oikeutettuna toimintana?

Alasuutarin mielestä tutkimuskohteena olevaa empiiristä ilmiötä koskevan tutkimuksen lisäksi tarvitaan perehtymistä myös muuhun tutkimuskirjallisuuteen. Tämä auttaa liittämään tutkittavan ilmiön laajemman ilmiökokonaisuuden osaksi. Tämä on tarpeellista myös siksi, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa johonkin konkreettiseen miksi-kysymykseen annettu vastaus on yleisemmin kiinnostava vain, kun sitä tarkastellaan laajemmassa viitekehyksessä tulkintamallina, joka on sovellettavissa moniin muihinkin ilmiöihin.¹⁵² Tässä työssä on liiketoiminnan etiikkaa ja yritysten yhteiskunnallista vastuuta koskevan kirjallisuuden ohessa käytetty moraalitaloutta ja taloustieteen tutkimusta koskevaa kirjallisuutta.

Eskola ja Suoranta lainaavat kirjassaan *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* Klaus Weckrothin ajatusta, että teorian voi ymmärtää tutkimuksen ajatuspohjaksi. Perinteisesti on opetettu, että hyvä tutkimus lähtee teoriasta ja jälleen palaa siihen. Yleisestä teoriasta johdetaan deduktiivisesti yksittäisiä ongelmia ja empirian avulla hankitaan vastaukset näihin kysymyksiin.¹⁵³

Tyypillisesti laadullinen analyysi jaotellaan induktiiviseen eli yksittäisestä yleiseen ja deduktiiviseen eli yleisestä yksittäiseen etenevään päättelyn logiikkaan. On myös olemassa kolmas tieteellisen päättelyn logiikka, joka on abduktiivinen päättely, jonka mukaan

---

¹⁵⁰ Alasuutari 2001, 224-225.

¹⁵¹ Alasuutari 2001, 229.

¹⁵² Alasuutari 2001, 229-230.

¹⁵³ Eskola & Suoranta 1998, 80-81.

teorianmuodostus on mahdollista silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus tai johtolanka¹⁵⁴. Tuomi ja Sarajärvi pitävät Eskolan (2001) esittämää jakoa aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin käyttökelpoisempänä kuin jakoa induktiiviseen ja deduktiiviseen analyysiin. Eskolan jaottelussa voidaan ottaa paremmin huomioon erilaiset analyysin tekoa ohjaavat tekijät. Siinä korostuu teorian tai teoreettisen merkitys laadullisessa tutkimuksessa.¹⁵⁵ Tätä tutkielmaa voi luonnehtia teoriasidonnaiseksi ja myös aineistolähtöiseksi analyysiksi. Teoreettinen viitekehys toimii apuna analyysin etenemisessä.

Alasuutari jakaa laadullisen analyysin päävaiheet kahteen: havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Käytännössä nämä vaiheet aina nivoutuvat toisiinsa. Havaintojen pelkistämisessä on kaksi eri osaa. Ensinnä aineistoa tarkastellaan tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Tällöin kiinnitetään huomiota siihen, mikä on teoreettisen viitekehysten ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Aineisto pelkistyy hallittavammaksi määräksi ”raakahavainnointia”. Toisessa vaiheessa karsitaan havaintomäärää havaintojen yhdistämisellä. Harvempaan havaintojen joukkoon päästään etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä tai muotoilemalla sääntö, joka pätee koko aineistoon.¹⁵⁶

Alasuutari kirjoittaa, että laadullisessa tutkimuksessa yksikin poikkeus kumoaa säännön ja osoittaa, että asia pitää miettiä uudelleen. Havainnot yhdistämällä tuotetun havainnon pitää päteä kaikkiin raakahavaintoihin; aineistoon ei saa sisältyä eri havainnot ”makrohavainnoiksi” pelkistävää havaintolausetta vastaan sotivia tapauksia. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että havaintoyksiköitä on laadullisessa tutkimuksessa yleensä melko vähän. Alasuutarin mielestä tämä usein johtaa abstraktiotason nostamiseen, teoreettisen viitekehysten tai näkökulman jonkinlaiseen muuttumiseen. Erot eri ihmisten tai havaintoyksiköiden välillä ovat tärkeitä laadullisessa analyysissä. Ne antavat johtolankoja siitä, mistä jokin asia johtuu tai mikä tekee sen ymmärrettäväksi. Erotteluja ja tyyppittelyjä kannattaa kuitenkin tehdä maltillisesti, sillä jos niitä on paljon, niin on vaikeaa muotoilla sellaista poikkeuksetonta sääntöä, jolla nämä erot liittyvät toisiinsa. Raakahavainnot kannattaakin pelkistää mahdollisimman suppeaksi havaintojen joukoksi.¹⁵⁷

Arvoituksen ratkaisemalla Alasuutari taas tarkoittaa lähinnä tulosten tulkintaa. Se merkitsee sitä, että tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta tehdään

---

¹⁵⁴ Tuomi & Sarajärvi 2003, 97.

¹⁵⁵ Tuomi & Sarajärvi 2003, 97.

¹⁵⁶ Alasuutari 2001, 39-40.

¹⁵⁷ Alasuutari 2001, 42-43.

merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Tässä vaiheessa käytetään paitsi pelkistämällä tuotettuja havaintoja, myös ”raakahavaintoja”, tilastotietoja, muita tutkimuksia ja teoriakirjallisuutta. Mitä enemmän arvoituksen ratkaisemisessa on käytettävissä mysteeriiin liittyviä vihjeitä, sitä paremmin tutkija ja lukija voi luottaa siihen, että ratkaisu on mielekäs, eikä vain yksi monista mahdollisista.¹⁵⁸

Aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tämän myötä on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. Aineistosta voidaan poimia sen sisältämät keskeiset aiheet ja siten esittää se kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä näkyy niiden lomittumisena toisiinsa.¹⁵⁹

Kvalitatiivinen aineisto vaatii siis yleensä aineiston luokittelun, teemoittelun tai tyypittelyn. Luokittelu on yksinkertaisin muoto, ja siinä yksinkertaisimmillaan määritellään aineistosta luokkia ja lasketaan, montako kertaa jokainen luokka esiintyy aineistossa. Teemoittelu on luokituksen kaltaista, mutta siinä painottuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tyypittelyssä taas aineisto ryhmitetään tyypeiksi. Analyysissä on tärkeää selvittää, haetaanko aineistosta samuutta vai erilaisuutta.¹⁶⁰

3.2. Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi ja sisällönerittely

Valitsin analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin, vaikka analyysissä on myös diskurssianalyysin ja jopa retoriikka-analyysin piirteitä. En ole kuitenkaan tässä tutkielmassa niin kiinnostunut kielenkäytöstä ja siitä millaisia keinoja vakuuttamisessa käytetään, vaan halusin keskittyä enemmän sanoman sisältöön ja lähteä liikkeelle siitä mitä eri teemoja aineistossa yhteiskuntavastuuseen liittyen esiintyy. Diskurssianalyysi ja sisällönanalyysi eroavat Tuomen ja Sarajärven mukaan siten, että sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä ja diskurssianalyysissä analysoidaan, miten näitä merkityksiä tekstissä tuotetaan¹⁶¹. Sisällönanalyysin tukena ja aineiston jäsentelyssä käytän apuna sisällön erittelyä.

Sisällönanalyysi on menettelytapa, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Se sopii strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Analyysimenetelmällä

---

¹⁵⁸ Alasuutari 2001, 44-48.

¹⁵⁹ Eskola & Suoranta 1998, 175-176.

¹⁶⁰ Tuomi & Sarajärvi 2003, 95.

¹⁶¹ Tuomi & Sarajärvi 2003, 106.

pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Aineisto saadaan kuitenkin vain järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. Tutkimuksesta tulee tehdä mielekkäitä johtopäätöksiä, eikä esitellä järjestettyä aineistoa tuloksina.¹⁶² Tuomi ja Sarajärvi haluavat erottaa sisällönerrittelyn ja sisällönanalyysin siten, että sisällön erittely on analyysiä, jossa kuvataan kvantitatiivisesti esimerkiksi tekstin sisältöä. Sisällönanalyysillä taas tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Esimerkiksi aineiston kvantifiointi kuuluu sisällön erittelyn piiriin. Käytännössä, etenkin yhdysvaltalaisen perinteen mukaan sisällönanalyysistä voidaan puhua tarkoittaen niin sisällönanalyysiä kuin sisällön erittelyäkin. Analyysissä tuotettu aineisto voidaan kvantifioida, eli analyysiä jatketaan niin, että sanallisesti kuvatusta aineistosta tuotetaan määrällisiä tuloksia.¹⁶³ Tässä työssä käytän sisällönanalyysiä yhdysvaltalaisen perinteen mukaan, sillä käytän myös aineiston kvantifiointia analyysin apuna. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, koska hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Analyysillä luodaan selkeyttä aineistoon, jotta sen perusteella voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä.¹⁶⁴

Tämän tutkielman tarkoituksena on dokumenttien eli tässä tapauksessa verkkokeskustelun viestien sisällön kuvailu, joten nämä dokumentit muodostavat sekä tutkimuksen perusjoukon että sen perusaineiston. Samalla pyritään rakentamaan jäsenystä joka esittää tuota tutkittavaa sisältöä supistetummassa ja yleisemmässä muodossa. Sisällöstä voidaan kuvailtavaksi erottaa hyvinkin monia ja monenlaisia eri ilmiöitä, ominaisuuksia ja piirteitä.¹⁶⁵ Tutkielmassa pyritään myös dokumenttien sisällön kuvailun lisäksi selittämään sisältöä muiden ilmiöiden avulla. Nuo muut ilmiöt ovat tässä tapauksessa yhteiskunnalliset tapahtumat ja muualla käyty keskustelu yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta ja sen toteutumismahdollisuuksista yhteiskunnassamme. Aineiston supistamisen ja muokkaamisen jälkeen tutkin sen suhteita ulkopuolisiin ilmiöihin. Tätäkin voidaan pitää Veikko Pietilän mukaan mallia rakentavana tutkimuksena. Tarkoituksena ei siis ole kuvata pelkästään dokumenttien sisältöjä sinänsä, vaan kuvata myös niiden ulkopuolista ilmiömaailmaa, josta tutkimusongelmasa on kyse¹⁶⁶.

Sisältöluokka viittaa niihin sisällöllisiin ilmiöihin, joista tutkimuksessa kerätään tietoja. Sisältöluokan käsite yhdistää tutkittavan ilmiön ja sen sisällön, joka tuota ilmiötä ilmaisee. Käytännössä sisältöluokat usein on määriteltävä esittämällä ne täsmällisesti ne ehdot, jotka

---

¹⁶² Tuomi & Sarajärvi 2003, 105.

¹⁶³ Tuomi & Sarajärvi 2003, 107-108.

¹⁶⁴ Tuomi & Sarajärvi 2003, 110.

¹⁶⁵ Pietilä 1973, 92-93.

¹⁶⁶ Pietilä 1973, 93.

täyttävä sisältö on mihinkin sisältöluokkaan luettavissa. Tutkimuksessa käytettävät sisältöluokat olen koonnut yhteen luokitusrungoksi. Se sisältää tutkimuksessa käytettävät sisältöluokat määritelmiseen ja esimerkkialkioineen¹⁶⁷.

Tutkimuksessa valittuja sisältöluokkia vastaavien alkioden määrittelyä seuraa luokitus- ja mittayksikköjen valinta. Kun nämä on valittu, seuraa käytännön luokittelutyö. Tällöin tutkittavissa havaintoyksiköissä olevat luokitusyksiköt luokitellaan tai kirjataan sisältämiensä alkioden tai ehtojen perusteella tutkimuksen sisältöluokkiin sen arvon saavina, joka niille mittayksikön mukaan tulee. Kullekin luokalle annetaan kunkin havaintoyksikön kohdalle se numero- tai muu symboli, joka vastaa ja ilmaisee tuon luokan määrää tai laatua kussakin havaintoyksikössä.¹⁶⁸

Sisältöluokkia muodostaessa täytyy ottaa huomioon kuvailun riittävyyden vaatimus. Kuvailu-
ulottuvuuksien ja sisältöluokkien tulee peittää tutkimusongelma mahdollisimman tyhjentävästi. Luokkien tulee myös vastata tutkimuksen ongelmaa siten, että asetettuihin kysymyksiin saadaan niitä käyttäen pätevät vastaukset. Saman kuvailu-ulottuvuuden luokkien tulee olla toisensa poissulkevia siten, että kukin luokitusyksikkö voidaan sijoittaa enintään yhteen sen luokista. Sama luokitusyksikkö voidaan periaatteessa kirjata niin moneen luokkaan kuin tutkimuksessa on kuvailu-ulottuvuuksia, kullakin ulottuvuudella sen tulisi olla kirjattavissa vain yhteen sisältöluokkaan.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ Pietilä 1973, 94, 101.

¹⁶⁸ Pietillä 1973, 119.

¹⁶⁹ Pietilä 1973, 134.

4. Johdatus empiiriseen analyysiin

Empiirisen analyysin aineistona on Helsingin Sanomien verkkosivuilla (HS.fi) käyty keskustelu UPM-Kymmenen saneerausutisiin liittyen. Keskustelussa sivuttiin monilta osin yritysten yhteiskunnallista vastuuta ja yritysten roolia yhteiskunnassa ylipäättään. Ennen varsinaista aineiston erittelyä ja analyysiä esittelen lyhyesti UPM-Kymmenen yrityksenä ja sen omat perustelut mittavalle kannattavuusohjelmalle. Tämän jälkeen käyn läpi keskeisten toimijoiden (puolueet, työmarkkinaosapuolet) kannat UPM:n toimiin, sillä ne kertovat laajemmasta yhteiskunnallisesta keskustelusta ja erilaisista yhteiskuntavastuuseen liittyvistä näkemyksistä. Toisaalta nämä kannanotot myös vaikuttivat ihmisten verkkokeskustelussa esittämiin argumentteihin ja auttavat hahmottamaan taustalla vaikuttavia ideologioita yhteyksiä. Lisäksi esittelen Helsingin Sanomien uutisoinnin asian tiimoilta saman aikajakson ajalta (8.3.–15.3.2006), jolloin verkkokeskustelua käytiin. Tämä uutisointi valottaa näkökulmia, joista asiaa valtamediassa käsiteltiin. Lisäksi uutisointi on vaikuttanut ihmisten verkkokeskustelussa esittämiin mielipiteisiin.

Taustoituksen jälkeen siirryn itse tutkimusaineistoon. Ensin kerron keskustelun yleisistä säännöistä ja peruseriaatteista, sekä keskustelun etenemisestä. Sen jälkeen kuvaan prosessin, jonka avulla aineiston jäsenin analysoitavaan muotoon. Kvantitatiivisen sisällönerittelyn (Luku 5) jälkeen siirryn aineiston analyysiin (Luku 6).

4.1. UPM ja kannattavuusohjelma lyhyesti

UPM on yksi maailman johtavista metsäteollisuusyhtiöistä. Vuonna 2004 se oli alallaan maailman seitsemänneksi suurin¹⁷⁰. UPM:n liiketoiminta keskittyy aikakauslehtipapereihin, sanomalehtipapereihin, hieno- ja erikoispapereihin, puutuotteisiin sekä tarralaminaatteihin ja RFID-etätunnisteisiin. Yhtiöllä on tuotantolaitoksia 15 maassa ja maailmanlaajuinen myynti- ja jakeluverkosto. UPM:n liikevaihto vuonna 2006 ylitti 10 miljardia euroa ja sen palveluksessa työskentelee kaikkiaan noin 28 000 henkilöä. Vuonna 2005 UPM:n liikevaihto oli n. 9,3 miljardia ja silloin se oli Suomen 4. suurin yritys. UPM:n osakkeet on listattu Helsingin ja New Yorkin pörseissä.¹⁷¹

---

¹⁷⁰ Suomenmaa 10.3.2006, 5, ”Metsäteollisuuden rakennemurros jatkuu”.

¹⁷¹ UPM-Kymmene (b) (www-sivut), UPM yleisesittely, <http://w3.upm-kymmene.com>, luettu 25.8.2007.

UPM syntyi syksyllä 1995, kun Kymmene Oy ja Repola Oy sekä sen tytäryhtiö Yhtyneet Paperitehtaat Oy yhdistyivät. Uusi yhtiö aloitti toimintansa 1.5.1996. UPM:llä on pitkät perinteet Suomen metsäteollisuudessa. Konsernin ensimmäiset puuhiomot ja paperitehtaat sekä sahalaitekset käynnistyivät 1870-luvun alkupuolella. Sellunvalmistus aloitettiin 1880-luvulla ja vanerin valmistus aloitettiin 1910-luvulla. Paperinjalostukseen ryhdyttiin konsernissa 1920-luvulla. Nykyinen konserni muodostuu kaikkiaan noin sadasta aikoinaan itsenäisenä yrityksenä toimineesta tuotantolaitoksesta.¹⁷²

UPM-Kymmenen aloittaessa toimintansa 1996 toimitusjohtajaksi valittiin Yhtyneiden paperitehtaiden kasvatti valkeakoskelainen Juha Niemelä, joka lupasi, että fuusioiden takia ei menetetä yhtään työpaikkaa. Aluksi suotuisten suhdanteiden takia sujuikin pääosin hyvin ja osa tehdyistä yritysostoista oli onnistuneita. Toisaalta moni hanke osoittautui Helsingin Sanomien toimittajan Jyrki Iivosen mukaan kuitenkin myöhemmin tappiolliseksi. Iivonen kirjoitti uutisanalyysinsä kuvaavasti otsikolla ”Saneeraus paljasti UPM:n heikon johtamisen”.¹⁷³ Myös Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa kirjoitettiin, että sopeuttaminen ja toimet muuttuvaan toimintaympäristöön jäivät Niemelän aikana puolittiehen. Helsingin Sanomien mukaan yhtiön suurin virhe oli liian pitkä odottaminen ja päätösten venyttäminen. Nyt toimitusjohtaja Jussi Pesosen johdolla tilanne pyrittiin sitten korvaamaan kertaheitolla. Pääkirjoituksen mukaan Pesosen linja kertoi kovuudessaan siitä, että hänen tavoitteenaan oli ajaa yhtiöön omistaja-arvoja. Kannattavuuden pikaisen noston lisäksi UPM haki vuodelle 2006 885 miljoonan euron ostovaltuuden omille osakkeilleen, joka oli pääkirjoituksen mukaan omiaan kiristämään työntekijöiden ja työnantajan välejä ennestään.¹⁷⁴

8.3.2006 UPM ilmoitti laajasta kannattavuusohjelmasta, jonka myötä aiottiin lopettaa 3600 työpaikkaa, joista vajaat 3000 Suomesta. Tämä tarkoitti n. 10 % alan työpaikoista. Kannattavuuden parantamiseen liittyi koko Voikkaan aikakauslehtipaperitehtaan ja Kymin hienopaperikoneen lakkautukset Kuusankoskella, Tervasaaren sellulinjan ja yhden paperikoneen lakkautus Valkeakoskella sekä yhden paperikoneen lakkautus Jämsänkosken tehtaalla. Loput vähennykset ilmoitettiin toteutettavan tasaisesti eri yksiköihin ja henkilöstöryhmiin.¹⁷⁵

---

¹⁷² UPM-Kymmene (c) (www-sivut), UPM yleisesittely – historia, <http://w3.upm-kymmene.com>, luettu 25.8.2007.

¹⁷³ Helsingin Sanomat 10.3.2006, B 7, talous, uutisanalyysi, Jyrki Iivonen, ”Saneeraus paljasti UPM:n heikon johtamisen”.

¹⁷⁴ Helsingin Sanomat 9.3.2006, A 2, pääkirjoitus, ”UPM yrittää parantaa kannattavuutta kertarysäyksellä”.

¹⁷⁵ Helsingin Sanomat 9.3.2006, etusivu, ”Metsäyhtiö UPM vähentää tuhansia työpaikkoja Suomesta”; A2 pääkirjoitus ”UPM yrittää parantaa kannattavuutta kertarysäyksellä”; Helsingin Sanomat 12.3.2006, D 4, sunnuntai, Heikki Hellman, ”Tehdas antoi, tehdas otti”.

Kaikki tehtaat, joita vähennykset koskevat on perustettu vuosina 1872-1897¹⁷⁶. Tämän lisäksi monet tehtaat toimivat melko pienillä paikkakunnilla, joten niiden rooli ympäristössään on varsin merkittävä. Monet nykyiset työntekijät ovat tehtaan työntekijöitä jo monessa polvessa. Kokonaisvaltaisimmin saneeraus koski Voikkaata, josta ilmoitettiin lopetettavan 670 työpaikkaa ja välillisesti lopetuksen arvioitiin vaikuttavan jopa 1100 työpaikkaan Kuusankosken alueella¹⁷⁷.

Monessa analyysissä todettiin, että metsäalaa seuranneille asia ei tullut yllätyksenä lukuun ottamatta ehkä saneerauksen mittavuutta. Jo joulun aikaan 2005 UPM oli antanut varoituksen, joten jotain toimia osattiin odottaa. Helsingin Sanomien Jyrki Iivonen kirjoitti, että UPM:n erottaa muista suomalaisista metsäyhtiöistä se, että se on ainoa aito pörssiyritys. Se voidaan vallata ja tämän tapahtuessa omistaja vaihtaisi johdon. Rajuilla toimenpiteillä pörssikurssi nousi heti 5,4 prosenttia ja yhtiön valtaaminen tuli kalliimmaksi. Esimerkiksi Stora-Enson yhdellä suurella omistajalla valtiolla on edelleen suuri määräysvalta yhtiöön. Iivosen mukaan sosiaalidemokraateille Enso taas on tärkeä yhtiö, minkä vuoksi yhtiön työntekijöitä – SDP:n äänestäjiä – ei voi kohdella yhtä tylästi kuin esimerkiksi UPM:n väkeä.¹⁷⁸

Lakkautusuutisten jälkeen käynnistyivät välittömästi yhteistoimintaneuvottelut työntekijäpuolen kanssa. UPM-Kymmene ilmoitti yt-neuvottelujen päättymisestä 12.5.2006. Tiedotteessaan UPM kertoi, että kannattavuusohjelman toteuttaminen vähentää UPM:n henkilöstön määrää Suomessa 2 557 henkilöllä seuraavan kolmen vuoden aikana, mikä on hieman arvioitua vähemmän. Irtisanottaviksi joutuu neljännes, 672 henkilöä, joista 575 työskentelee suljettavalla Voikkaan tehtaalla. UPM kertoi rahoittavansa erilaisia eläkejärjestelyjä 40 miljoonalla eurolla. Yli puolet tiedotteesta UPM käytti siihen, että se kertoi sopeuttamistoimista työntekijöidensä hyväksi. Se perusti mm. oman ohjelman työntekijöitä auttamaan, solmi sopimuksia muiden yritysten kanssa väen palkkaamiseksi, lupasi starttirahaa uusille yrittäjille jne.¹⁷⁹ UPM selvästi piti tärkeänä, että se hoitaa jälkitoimet mahdollisimman mallikkaasti.

Paperiliitto taas ilmoitti aloittavansa kahden päivän lakon alkavan seuraavana maanantaina, toimihenkilöiden yksipäiväinen lakko keskiviikkona. Ahonen perusteli tätä sillä, että

---

¹⁷⁶ UPM-Kymmene (a) (www-sivut), Uutiset & tapahtumat – tiedotarkisto, 8.3.2006, <http://w3.upm-kymmene.com>, luettu 25.8.2007.

¹⁷⁷ Helsingin Sanomat 9.3.2006, B 6, talous, ”Kuusankosken verotulot laskevat 4,5 miljoonalla”.

¹⁷⁸ Helsingin Sanomat 9.3.2006, B 6, talous, näkökulma, Jyrki Iivonen ”UPM auttaa itseään ja kilpailijoitaan”.

¹⁷⁹ UPM-Kymmene (d) (www-sivut), Tiedotteet & tapahtumat – tiedotarkisto, 12.5.2006, <http://w3.upm-kymmene.com>, luettu 25.8.2007.

irtisanomiselle olisi ollut vaihtoehtojakin, jos arvot olisivat metsäteollisuudessa kohdallaan. Metsäteollisuus ry:n toimitusjohtaja Anne Brunila tuomitsi mielenilmaukset toteamalla, että ”näin massiiviset toimet eivät ole tästä päivästä”.¹⁸⁰

4.2. UPM-uutiset puoluelehdistössä ja keskeisten tahojen kannat

Työmarkkinaosapuolet reagoivat UPM:n saneerauspäätökseen nopeasti. Paperiliiton puheenjohtajan Jouko Ahosen mukaan yhtiön on kannettava vastuu väestään myös taloudellisesti vaikeina aikoina. Ahosen mielestä osakkeenomistajien rauhoittamisen sijaan olisi parempi panostaa tehtaiden kehittämiseen. Liiton mielestä 3000 työpaikan menetys merkitsisi kohtuuttomia ongelmia ja inhimillisiä kärsimyksiä paperiteollisuuden paikkakunnille.¹⁸¹ SAK:n apulaisjohtaja Matti Viialainen vaati pikaista hätäkokousta, jossa yhtiö, työmarkkinajärjestöt ja valtiovalta hakisivat yhdessä vaihtoehtoja irtisanomisille. STTK:n hallitus varoitti, että koko kansantalouden perusta järkkyy kansallisesti merkittävän alan suursaneerauksen myötä.¹⁸² Elinkeinoelämän keskusliitto ei ota kantaa yksittäisiin tapauksiin, mutta sen työntekijöitä haastateltiin useissa tiedotusvälineissä lähinnä toimintaympäristön muutokseen liittyen.

Suurimpien puolueiden (SDP, Keskusta, Kokoomus, Vasemmisto) osalta kävin läpi niiden äänenkannattajalehdet 9.3.–15.3.2006, sillä halusin nähdä millaisen painoarvon ja näkökulman UPM-uutinen saa puolueiden äänenkannattajissa. Puoluelehdistöllä ei ole samanlaisia henkilöstöresursseja lähettää toimittajia tekemään juttuja paikanpäälle kuin esimerkiksi Helsingin Sanomilla. Tämä on varmasti vaikuttanut Helsingin Sanomien ja puoluelehdistön uutisoinnin erilaisuuteen. Tämän vuoksi myös käytetty kuvamateriaali oli erilaista: puoluelehdet tyytyivät pitkälti arkistokuviiin, kun taas Helsingin Sanomat käyttivät paljon kuvia työntekijöistä, joita he myös runsaasti haastattelivat.

Uutisointipäivänä 8.3. SDP:llä oli puoluevaltuuston kokous, jonka yhteydessä puheenjohtaja ja valtiovarainministeri Eero Heinäluoma totesi, että uutinen sai hänet sanattomaksi ja tyrmistyneeksi. ”Yrityksille on varmistettu Suomessa erinomaiset toimintaedellytykset. Tässäkö näkyy niiden yhteiskunnallinen vastuu?”, Heinäluoma kysyi. Hän ilmoitti haluavansa

---

¹⁸⁰ Helsingin Sanomat 13.5.2006, etusivu, ”UPM irtisanoo liki 700 ihmistä, paperi- ja sellutehtaille lakkoja”.

¹⁸¹ Paperiliitto (www-sivut), tiedote 8.3.2006, Jouko Ahonen: ”UPM:n ongelmia ei ratkaista irtisanomisilla, vaan toimintaa kehittämällä”, www.paperiliitto.fi/paperiliitto/suomeksi/Ajankohtaista/upm0803.php, luettu 31.8.2007.

¹⁸² Helsingin Sanomat 9.3.2006, B 6, talous, ”Ay-liike perää UPM:ltä vastuuta”.

keskustella UPM:n johdon kanssa, mitä löytyy irtisanomisten perusteista. Kyse oli Heinäluoman mukaan niin suurista suunnitelmista, että huoli tehdaspaikkakuntien kohtalosta on koko yhteiskunnan yhteinen.¹⁸³ Uutispäivä Demarin jutussa Heinäluomaa lainattiin näin: ”[h]elposti voi käydä niin, että elinkeinoelämän sananvalta yhteiskunnassa heikkenee, jos yritykset eivät pidä huolta omasta yhteiskuntavastuustaan”¹⁸⁴.

Sosiaalidemokraattien Uutispäivä Demarissa asiaa käsiteltiin useaan otteeseen ja huomio kiinnittyi runsaaseen yhteiskuntavastuu -puheeseen; siihen kiinnitettiin huomiota selvästi muita lehtiä enemmän. Lisäksi välittyi kuva valtiovallan asiaan puuttumisen tärkeydestä. Lehdessä julkaistiin 14.3. mm. Ahosen kirjoitus ”Paperiteollisuuden irtisanomisesitykset”, joissa hän halusi oikoa tiettyjä mediassa esiintyneitä väittämiä mm. edelliskesän työselkkaukseen liittyen ja loi toki painetta tulevia yt-neuvotteluja ajatellen. Varmasti osittain toimituksen aika- ja henkilöstövoimavaroista johtuen uutisointi oli vahvasti faktapohjaista ja eri tahojen ulostuloihin nojaavaa. Henkilö-/yksilönäkökulmaa ei esiintynyt samalla tavalla kuin esimerkiksi Helsingin Sanomissa.

Keskustan puheenjohtaja ja pääministeri Matti Vanhanen piti UPM:n lakkautusuutisia dramaattisina. Vanhanen varoi kuitenkin ottamasta vahvaa kantaa ja korosti, että ”[v]aikka tänään saattaa tuntua toiselta, globalisaatio tai koveneva kilpailu eivät romahduta työllisyyttä, mutta asettavat yrityssectorille entistä tiukemmat sopeutumisvaatimukset. Sekä kilpailu itse tuotteiden markkinoilla että uhka osaavan työvoiman vähenemisestä pakottavat yritykset hakemaan kaiken aikaa entistä tehokkaampia ratkaisuja”. Vanhaselta riitti ymmärrystä ahdistavaan epävarmuuteen tuhansiin perheisiin, mutta samalla hän muistutti, että yhtiö samalla ilmoitti jättimäisestä investoinnista kotimaahan.¹⁸⁵ Keskustan pää-äänenkannattaja Suomenmaassa taas UPM-uutinen jäi vähemmälle huomiolle kuin esimerkiksi SDP:n lehdessä. Suomenmaassa uutisointi saa selvästi aluepoliittisemmän sävyn ja asiaa koskien haastatellaan oman puolueen väkeä (kansaedustaja, piiritason poliitikko). Päähallituspuolueen lehti puolsi hallituksen toimia ja politiikkaa. UPM oli selvästi lehdelle vain uutinen muiden joukossa. Keskustalainen pääministeri Matti Vanhanen ilmoitti heti keskiviikkona uutisen tultua koordinaatioryhmän perustamisesta valtiovarainministeriön, työministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön välille¹⁸⁶.

---

¹⁸³ Uutispäivä Demari 9.3.2006, etusivu, ”UPM hämmensi SDP:n kokousväenkin”.

¹⁸⁴ Uutispäivä Demari 9.3.2006, 2, ”Heinäluoma perää yrityksiltä yhteiskunnallista vastuuta – hallitus yrittää selvittää UPM:n irtisanomisten perusteita”.

¹⁸⁵ Keskusta (www-sivut), Verkkolehti Apila 8.3.2006, www.keskusta.fi., luettu 1.9.2007.

¹⁸⁶ Suomenmaa 10.3.2006, 4-5, ”Teollisuusseudulle ehdotetaan aluetukea”.

Oppositio puolue Kokoomuksen Verkkouutisissa puheenjohtaja Katainen kommentoi teollisuuden lakkautuspäätöksiä yleisesti. Kataisen mukaan viimeaikainen huolestuttava kehitys on entistä vahvempi signaali siitä, että nyt tarvitaan todellisia tekoja mm. Suomen teollisuuspolitiikassa, jotta maa voisi säilyä myös jatkossa kehittyvän teollisuuden maana. ”Olennaisia tekijöitä ovat koulutuksen, työvoiman saatavuuden ja energiapolitiikan pitkäjänteiset ratkaisut”, hän toteaa.¹⁸⁷ UPM:n tapaukseen hän ei ota suoraa kantaa. Kokoomuksen Verkkouutisissa oli myös uutinen Akavalaisen Insinööriliiton ja Ylempien Toimihenkilöiden Neuvottelujärjestön YTN:n puheenjohtaja Matti Viljasen kommenteista otsikolla ”Viljanen: Helvetillistä peliä työmarkkinoilla” sekä uutinen otsikoituna ”SAK:n Viialainen esittää kriisikokousta”. Lisäksi politiikka-osiossa oli uutinen ”STTK:n Mäenpää perää uutta yhteiskuntasopimusta”. Kokoomus ei siis vahvasti ottanut kantaa puolesta tai vastaan, mutta uutisoi kattavasti eri työntekijäjärjestöjen kantoja.

Kokoomuksen Nykypäivä-lehdessä UPM:n lakkautuksista ei juuri puhuttu. Pitkäaikaisen kokoomusvaikuttajan Ilkka Suomisen kolumni julkaistiin 17.3.2006 otsikolla ”Kuuleeko yhtiön hallitus?”. Siinä hän totesi, että kokoomuslaisena häntä totta kai harmittaa huonot talouden uutiset ja että valitettavasti osa kansasta myös laittaa kyseisen kehityksen kokoomuksen piikkiin, vaikka ”meillä ei ole asiaan osaa eikä arpaa, olemmepa nyt vain markkinatalouden kannattajia”. Suomisen mielestä puolueen tulisikin aina kritisoida lieveilmiöitä, jotka ovat ennemmin raakaa ja ahnetta kapitalismia sekä huonoa johtamista kuin markkinatalouden vääjäämättömiä seurauksia. Suominen kritisoi yhtiön hallitusta, jonka tehtävänä olisi nähdä tulevaisuuteen ja ohjata strategiaa oikeaan suuntaan.¹⁸⁸

Oppositio puolue Vasemmistoliiton verkkosivuilla tiedotteissa ei otettu välittömästi kantaa UPM:n kannattavuusohjelmaan tai sen seurauksiin. Vasta 26.3.2006 puolueen 2. varapuheenjohtaja, kansanedustaja Minna Sirnö kommentoi tapahtunutta sanomalla, että Suomessa työntekijöiden irtisanominen on aivan liian helppoa ja halpaa. ”UPM:n, Foxconnin ja Perloksen irtisanomiset osoittivat, ettei suomalainen irtisanomissuoja tällä hetkellä ole minkäänlainen este työpaikkojen siirtämiselle maamme rajojen ulkopuolelle”.¹⁸⁹ Pää-äänenkannattajassa Kansan Uutisissa huomion keräsi Suvi-Anne Siimeksen tuore ero; UPM sai melko vähän huomiota. Lehdessä oli 9.3. pääkirjoitus UPM:ään liittyen ja siinä todettiin, että UPM unohtaa Suomessa sosiaalisen vastuunsa. Kirjoituksessa todettiin, että UPM ei

---

¹⁸⁷ Verkkouutiset 8.3.2006, ”Katainen: Teollisuuden työpaikkojen vähentyminen uhkaa hyvinvointi-Suomea”, www.verkkouutiset.fi, luettu 1.9.2007.

¹⁸⁸ Nykypäivä 17.3.2006, 9, kolumni, Ilkka Suominen ”Kuuleeko yhtiön hallitus?”.

¹⁸⁹ Vasemmistoliitto (www-sivut), tiedote 26.3.2006, kansanedustaja Minna Sirnö: ”Irtisanomissuojasta jarru työpaikkojen maastapaolle” www.vasemmistoliitto.fi/politiikka/tiedotteet, luettu 1.9.2007.

myöskään ole itse aivan syytön hankalaan kilpailutilanteeseen Euroopan markkinoilla. ”Globaaleilla markkinoilla yhteiskunnallinen vastuu -sanapari tuntuu kokonaan kadonneen yritysten kielenkäytöstä ehkäpä ymmärryksestäkin.” Lisäksi vaadittiin valtiovallan puuttumista asiaan.¹⁹⁰ Uutisointi noudatti melko tuttua kaavaa sisältäen Voikkaan tehtaan tunnelmia, Tervasaaren yli 200 hengen vähennyksiä, Kuusankosken halua selviytyä ja metsäyhtiöiden pörssiryynnistystä. 10.3. oli lehdessä kirjoitus ”Irtisanojat niskan päällä”, jossa ilmaistiin huoli tulevaisuudesta ja siitä onko käynnissä Suomen alasajo. Siinä kysyttiin onko jatkossa vain laitoksia, joissa ei tarvita työväkeä.¹⁹¹

4.3. Saneeraus päätös Helsingin Sanomissa

UPM:n ilmoitus kannattavuusohjelmasta ja suuresta saneeruksesta nousi ykkösuutiseksi ja jälkipyykkiä pestiin pitkään. Etenkin Voikkaan tehtaalaisten selviytymistä seurattiin jopa vuosi lakkauttamispäätöksen jälkeen.

Helsingin Sanomissa UPM:n saneeraus uutista käsiteltiin kattavasti ja monelta eri näkökannalta¹⁹². Kahden ensimmäisen päivän jutuista suuri osa voidaan sijoittaa karkeasti kolmeen luokkaan: suuriin uutisiin, joissa käsiteltiin itse saneeraustoimia ja annettiin tilaa UPM:n perusteluille. Toinen tapa lähestyä asiaa oli yksittäisten työntekijöiden näkökulma. Etenkin alussa tehokeinona käytettiin suuria kuvia, joissa kuvattiin yksittäisiä työntekijöistä ja kirjoitettiin heidän tunnoistaan. Vieressä oli usein pienempiä erillisiä uutisia siitä, miten UPM:n toimet vaikuttavat kuntiin ja alueen työllisyyteen. Kolmannen tyyppin muodostivat analyysit tai asiantuntijahaastattelut, jossa keskityttiin yhtiön taustoihin ja liiketoimintaympäristön muutokseen. Kirjoitukset olivat analyttisiä ja niissä pyrittiin luomaan kuvaa myös tulevaisuuden skenaarioista. Tilanteen kehityessä tilaa saivat enemmän paperiliiton reaktiot ja eri tahojen kannanotot.

Melko nopeasti keskustelua alettiin käydä myös mielipideosastolla ja siellä se myös jatkui pidempään kuin muualla lehdessä. Helsingin Sanomissa mielipidesivujen laidassa on aina valittu jokin aihe, johon on noukittu parhaita paloja verkkosivuilla käytävästä keskustelusta. Perjantaina 10.3. ”Keskustelua verkossa” -osion aiheeksi oli valittu ”Kenelle kuuluu yhteiskuntavastuu?”. Alla luki: ”Metsäyhtiö UPM aloittaa rankan saneerausohjelman, joka

---

¹⁹⁰ Kansan Uutiset 9.3.2006, pääkirjoitus, ”UPM järjestytti koko yhteiskuntaa”.

¹⁹¹ Kansan Uutiset 10.3.2006, 4, ”Irtisanojat niskan päällä”.

¹⁹² HS.fi:n verkkokeskustelun viestimäärät ja Helsingin Sanomien uutisointi UPM-uutisiin liittyen ajalla 8.3.-15.3.2006 (Kuva 3 s. 59)

merkitsisi lähes 3000 työntekijän vähennystä Suomessa. Yhtiö sulkee mm. Voikkaan paperitehtaan ensi syksynä”. Tämä on saattanut joitakin lukijoita osallistumaan keskusteluun.

Lauantaina 11.3. etusivulla oli pieni uutinen ”Dokumentti Voikkaan tehtaalta säväytti Tampereella”, joka liittyi siihen, että Tampereen elokuvajuhlilla esitettiin Voikkaan paperitehtaalla kaksi vuotta sitten kuvattu dokumentti *kone 17*. Jutussa haastateltiin naista, jonka mies jäi työttömäksi edellisen paperikoneen lakkautuksen yhteydessä ja perhettä kuvattiin tuolloin dokumenttiin. Kotimaa-osastolla oli juttu otsikolla ”Koko Kouvolan seutu samassa liemessä”. Pääsanoma oli, että Kuusankosken irtisanomiset koskettivat niin marketeissa kuin autokaupoissakin ja tätä myötä sillä oli laajat välilliset vaikutukset. Vieressä oli iso kuva, jossa oli lapsi etualalla ja kolme muuta kuvaa marketin autopaikalta. Taloussivulla oli uutinen ”Paperin globalisaatioryhmän työ uhkaa kuihtua alkuunsa”. Siinä käsiteltiin työryhmän tulevaisuutta ja lainattiin Ahosta, jonka mukaan ”UPM pyyhki heillä peffansa”, kun se ilmoitti kesken työryhmän toiminnan 3000 hengen lähtöpasseista. Pesonen taas vastasi tähän, että työ ei ollut epäonnistunut, sillä tarkoitus oli pohtia juuri tulevaisuutta. Työryhmää vetänyt Raimo Sailas totesi, että työryhmä epäonnistui, kun ei pystynyt estämään näin suurta saneerausta. Mieliopidesivulla oli kirjoitus ”Taitava johtaja pyrkii säilyttämään työpaikat”. Kirjoittaja arvosti johtajuutta, jossa onnistuminen mitataan työpaikkojen luomisella ja säilyttämisellä vaikka rahahuolet painaisivatkin. ”Kommunismien ja kapitalismin välissä on paljon tilaa hyvälle tahdolle ja maalaisjärjelle, jos niitä vain sattuisi nykyisiltä johtajilta löytymään”.

Sunnuntaina 12.3. etusivulla ei ollut enää lainkaan UPM:n lakkautuksiin liittyviä uutisia. Sunnuntai-osassa oli iso juttu ”Tehtas antoi, tehdas otti”. Kuvana oli ilmakehä tehtaasta ja Voikkaan kylästä. Jutun ydin oli, että Voikkaalla ei ole muuta kuin tehdas ja se on vaikuttanut näkyvästi kylän ilmeeseen, vaikka vuosien 1975 ja 1991 lamat hiljensivät raittia. Entistä tehokkaammat koneet tarvitsivat entistä vähemmän tekijöitä. Aineistona käytettiin paikallisten yrittäjien ja mm. rovastin haastattelua. Lopuksi oli tehtaasta työntekijän haastattelu, jossa hän sanoi, että ”[k]ylä miä sen tiesin, etten miä täältä eläkkeelle pääse [...] Tää voi olla uus alku. Mist sen tietää.” Toimittaja välitti jutussaan kylän epävarmuutta, mutta ei kuitenkaan varsinaista epätoivoa. Mieliopidesivulla oli taas kirjoitus: ”Palkanalennukset lääkkeeksi irtisanomisiin”. Kirjoittaja peräsi työläisten keskinäistä solidaarisuutta, jotta palkkoja voitaisiin alentaa ja näin pelastaa työpaikat. Hän oli myös sitä mieltä, että kohtuuden nimissä koko kannattavuuden alentumaa ei tulisi jatkuvasti jättää yksin yritysten harteille.

Tämän jälkeen uutisointi hieman hiljeni ja maanantaina 13.3. ei ollut lainkaan UPM-uutisia. 14.3. julkaistiin kolme lyhyttä uutista: Kotimaa-osiossa kuulemisista eli mitä tahoja oli käynyt valtiovallan työryhmän kuultavana. Lisäksi oli juttu ”Tuomioja luopuu vastalauseena UPM:n osakkeista”. SDP:n kansanedustaja, ulkoministeri Erkki Tuomioja kritisoi verkkopäiväkirjassaan UPM:n toimia ja totesi, että ”kun rajuja saneeraustoimia perustellaan osakkeenomistajien vaatimuksilla sijoitustensa suuremmasta tuotosta, en halua omalla omistajuudellani olla tällaista yritystoimintaa tukemassa”. Taloussivuilla oli pieni uutinen otsikoituna ”UPM:n Pesosen ansiot nousivat 52 prosenttia”. Uutisessa kerrottiin lyhyesti Pesosen palkkakehityksestä ja todettiin palkan, luontaisetujen suorituspalkkioiden olleen vuonna 2005 hieman yli miljoona euroa. Bonuksia maksettiin vuoden 2004 kokonaissuorituksen perusteella, vaikka UPM-Kymmenen liikevoitto aleni noin 3 prosenttia. Lisäksi kerrottiin, että jos Pesonen saa potkut tai kilpailija ostaa yhtiön, Pesoselle maksetaan 1,5, miljoonan kultainen kädenpuristus. Mielipideosastolla taas oli kirjoitus: ”Suomalaista puuta ei voi kasvattaa Brasiliassa”, jossa kirjoittaja ehdotti innovatiivista puunkäyttöä ja näki sen hyvänä mahdollisuutena tulevaisuudessa.

15.3. oli Helsingin Sanomissa ainoa UPM:n toimiin liittyvä kirjoitus Mielipideosastolla. ”Nyt UPM voikin siivota tehdasalueen kauniiksi” kirjoitti paikallinen nainen. Hänen mielestään ilman tehdasta maisema olisi koskelle huikaisevan kaunis ja nyt hän hieman ironisesti totesi, että kun UPM purkaa tehtaansa ja siivoaa jälkensä, niin ”[t]ämä elvyttää Kuusankosken ja ympäristön talouselämää, kuten muillakin ihanilla ranta-alueilla tapahtuu”.

Tästä eteenpäin kirjasin uutisoinnin Helsingin Sanomissa huhtikuun loppuun asti, mutta en erittele sitä tässä yhteydessä tarkemmin, sillä se ei voinut enää vaikuttaa verkkokeskusteluun. Käytän kuitenkin uutisia ja artikkeleita tarpeen mukaan tarkemman analyysin ohessa tuomaan lisätietoa tai uusia näkökulmia verkkokeskustelun analyysiin.

4.4. Aineiston valinta ja keskustelun yhteiskunnallinen konteksti

UPM-Kymmenen Voikkaan tehtaan lopettaminen keväällä 2006 vilkastutti ennestään keskustelua yritysten roolista ja vastuista yhteiskunnassa. Myös Helsingin Sanomien verkkosivujen keskustelupalstalla käytiin vilkasta keskustelua. Keskustelu oli mielenkiintoista ja virkistävää, koska keskustelijat pyrkivät lähinnä tuomaan esille oman näkökulmansa (jopa provosoiden) eikä heillä selvästikään ollut tarvetta niin kutsuttuun eettiseen sordiinon, vaan he aika suorasukaisesti kirjoittivat ajatuksistaan omista lähtökohdistaan käsin. Jotkut

kirjoittajat toki kärjistikivät sanomaansa, johon saattaa vaikuttaa myös kirjoittelun anonymisuus, mutta kokonaisuudessaan kirjoittajille oli tärkeää tulla ymmärretyiksi oikealla tavalla. He esimerkiksi korjasivat, jos joku tulkitsi heidän sanomaansa väärin. Anonyyminä ihmiset saattavat myös tuoda ajatuksiaan esille rehellisemmin kuin vaikkapa haastattelun avulla kerätyssä aineistossa. Aineiston analyysin yhteydessä pyrin kuitenkin pitämään mielessä, että erilaiset kuvaukset ovat aina tilanteen konstituivia ja toisaalta tilannetta konstituivia. Ne nousevat tilanteesta ja myös luovat sitä. Se mitä ihminen sanoo, on sidottava siihen kontekstiin, mihin sanominen kuuluu.¹⁹³ Globalisaation tuomat ongelmat ja esimerkiksi niin sanottu Kiina-ilmiö ovat olleet tiedotusvälineissä esillä jatkuvasti. Monet ihmiset ovat myös kokeneet epävarmuuden lisääntyneen oman työpaikkansa ja asemansa suhteen. Lisäksi rajujen säästötoimenpiteiden kohdistuminen juuri paperitehtaaseen vaikutti keskustelun saamiin mittasuhteisiin. Metsä- ja paperiteollisuudella on Suomessa pitkä historia ja ala on suomalaisen teollisuuden ”ydintä”. Lisäksi paperialan työntekijöillä on ollut koulutustasoon ja työn rasittavuuteen nähden melko kova palkkataso. Tämä johtuu siitä, että lyhytkin työnseisäisyys aiheuttaa paperiteollisuuden yrityksille valtavat tappiot ja siten työntekijöiden neuvotteluasema on ollut poikkeuksellisen hyvä. Tämä on aiheuttanut osin kateutta muiden alojen työntekijöiden keskuudessa.

Aineiston avulla ei voida aukottomasti tutkia kaikkien suomalaisten tai esimerkiksi työntekijöiden asennoitumista yritysten yhteiskunnalliseen vastuuseen. Sen avulla on kuitenkin mahdollista kartoittaa millaisia ajatuksia yritysmaailmasta ja sen vastuista keskusteluun osallistuvilla ihmisillä on. Otan keskustelun esimerkkinä siitä, millaisia teemoja aiheen ympärille nousi ja millaisia kantoja ihmiset näihin teemoihin vapaaehtoisesti ottavat. Julkinen keskustelu on yleensä avointa kaikille ja valta siinä perustuu mielipiteiden rationaalisuuteen¹⁹⁴. Tässäkin keskustelussa moni selvästi pyrkii samaan viestiinsä perille perustelemalla kantansa perusteellisesti ja loogisesti. Keskustelu olikin pääsääntöisesti erittäin korkeatasoista ja keskustelijat näkivät vaivaa mm. lisäämällä runsaasti faktatietoja UPM-Kymmeneä ja paperiteollisuudesta argumenttiensa tueksi. Toisaalta osa kirjoituksista on selvästi lyhyitä kommentteja ja provokaatioita.

Ei voida olettaa, että aineisto edustaisi kattavasti suomalaista väestöä, sillä jo tietokoneen ja internetin käyttö rajaa osan väestöstä keskustelun ulkopuolelle. Helsingin Sanomat kerää kuitenkin valtakunnallisena sanomalehtenä lukijoita eri puolilta Suomea ja lehden internetsivujen käyttäjinä on myös ihmisiä, jotka eivät itse lehteä tilaa. Myöskään

---

¹⁹³ Eskola & Suoranta 1998, 142. Alkup. lähde Peräkylä 1990, 149-150.

¹⁹⁴ Kok, van der Wiele, McKenna & Brown 2001, 288.

keskustelijoiden taustatietoja ei ole saatavilla, joten informanteista ole tehtävissä iän, ammatin, sosiaaliluokan, sukupuolen, puoluekannan tms. perusteella luokituksia.

Internet on keskustelukanavana vielä verrattain uusi, ja tyypillisesti samat ihmiset ovat melko aktiivisia kirjoittajia. Voikkaan tehtaan lopettaminen oli kuitenkin niin iso uutinen ja osui sellaiseen ajankohtaan, että se selvästi aktivoi ihmisiä tavallista huomattavasti vilkkaampaan ja runsaampaan keskusteluun. Aluksi tarkoitukseni oli tarkastella myös Ilta-Sanomien verkkosivuilla käytyä keskustelua, jota käytiin 8.3.2006 alkaen otsikolla ”UPM ja Elcoteq osoittavat ”välittämistään” irtisanomalla”. Viimeisin viesti on päivätty 22.3.2006 eli se kesti viikon kauemmin kuin Helsingin Sanomien keskustelu. Viestejä kirjoitettiin yhteensä 2029 kappaletta ja se oli koko kevään ylivoimaisesti eniten kirjoituksia kerännyt aihe Ilta-Sanomien verkkosivuilla. Keskustelussa vahvimpana nousi esiin väittely siitä oliko paperialan kesän 2005 työselkkaus lakko vai työnantajien työsulku. Lisäksi kritisoitiin kovin sanoin ahneita paperimiehiä, myös ay-liike sekä SDP ja Tarja Halonen saivat osansa. Globalisaatio-teema toistui usein. Tuo aineisto oli kuitenkin liian laaja eikä se ollut tasoltaan yhtä hyvä kuin Helsingin Sanomien keskustelu, joten jätin sen tämän työn ulkopuolelle.

Keskustelun vilkkauteen ja teemoihin vaikuttivat luonnollisesti muutkin tapahtumat ja laajempi yhteiskunnallinen keskustelu kuin vain yksittäinen UPM:n saneeraus uutinen. Loppuvuotta 2005 ja alkuvuotta 2006 leimasi presidentinvaalit, jossa toisella kierroksella vastakkain olivat SDP:n istuva presidentti Tarja Halonen, joka lopulta voitti vaalit ja Kokoomuksen Sauli Niinistö. Vaalit eivät olleet Haloselle ja SDP:lle läpihuutojuttu, vaan Niinistö teki huiman loppukirin. Niinistö korosti vaalikampanjassaan voimakkaasti teemaa ”työväen presidentti”, jolla kritisoitiin työnantajien ja työntekijöiden vastakkainasettelua sekä vallitsevia käytäntöjä. Hän korosti kampanjassaan vastakkainasettelun ajan olevan ohi ja halusi kaikkien suomalaisten tekevän töitä yhdessä tulevaisuuden turvaamiseksi. Taustalla oli käsitys, että yhteiskunnassamme eri tahot ”pelaavat” toisiaan vastaan. SAK tuki Halosen vaalikampanjaa, mutta tunnusti myöhemmin keväällä, ettei se hyötynyt Halosen tukemisesta kampanjan aikana, vaan pikemminkin päinvastoin¹⁹⁵.

Leimallista vaaleille oli myös pääpuolueblokkien yhteistyöpäätökset¹⁹⁶ ja äänestyskehotukset, joiden myötä etenkin tiedotusvälineissä korostui ja oikeisto – vasemmisto -jako¹⁹⁷.

---

¹⁹⁵ Isotalus 2007, 26.

¹⁹⁶ Vasemmistoliitto tuki SDP:n Tarja Halosta jo ensimmäisellä kierroksella. Toisella kierroksella Keskustan Matti Vanhasen pudottua pelistä Keskusta asettui Niinistön tueksi, niin kuin myös kristillisten Bjarne Kallis ja RKP:n Henrik Lax.

¹⁹⁷ Borg 2007, 33.

Isotaluksen mielestä Niinistön kannatuksen kasvaminen selvästi yli Kokoomuksen kannatuslukujen loi aivan uutta dynamiikkaa toisen kierroksen asetelmiin ja vaalitaistelussa oli selvä ideologinen jännite¹⁹⁸. Onkin selvää, että tiedotusvälineiden uutisointi ja into piirtää vastakkainasettelua ovat vaikuttaneet ihmisten ajatteluun. Vaaleja tutkinut Sami Borg toteaa lisäksi, että presidentinvaaliasetelmaan vaikutti vuoden 2007 eduskuntavaalien lähestyminen: puolueet halusivat asettaa omat ehdokkaansa Vasemmistoliittoa lukuun ottamatta ja oli selvää, että presidentinvaaleissa hyvin menestyneet saavat tästä yleispoliittista hyötyä ja puhtia myös kevään 2007 eduskuntavaaleihin.¹⁹⁹ Vaaleihin liittyvä keskustelu jatkui myös pidempään kevättä, sillä esimerkiksi SDP:n Heinäluoma jatkoi porvariyhteistyön kritisointia²⁰⁰.

Lisäksi 1.3.2006 Suvi-Anne Siimes ilmoitti eroavansa Vasemmistoliiton johdosta ja kritisoi omaa puoluettaan ja etenkin sen taistolaista siipeä voimakkaasti. Siimes oli aiemmin saanut julkisuutta toteamalla, että ”ei ole koskaan ollut minkään sortin sosialisti”. UPM- uutisten aikaan yhteiskunnassa oli siis varsin virittynyt puoluepoliittinen keskusteluilmapiiri ja tämä varmasti vaikutti myös keskustelijoiden innokkuuteen ja tarpeeseen ilmaista mielipiteitään Helsingin Sanomien keskustelupalstalla. UPM:n supistukset olivat myös ensimmäiset todella suuret henkilöstövähennykset ja siksi saivat niin paljon huomiota osakseen. Tämän jälkeen kannattavuuden perusteella tehtävät toimenpiteet on hyväksytty paljon pienemmällä hälyllä ja huomiolla.²⁰¹

4.5. Verkkokeskustelun valvonta ja yleiset periaatteet

Helsingin Sanomien verkkosivujen keskusteluissa julkaistavat viestit tarkistetaan valvojan toimesta ennen niiden julkaisua verkossa. Helsingin Sanomien keskustelualueita valvotaan arkisin klo 8–24 ja viikonloppuisin klo 12–22. Jätetyt viestit julkaistaan mahdollisimman pian niiden lähettämisestä. Iltaisin ja öisin jätetyt viestit jäävät jonoon odottamaan valvojen käsittelyä, ja ne julkaistaan seuraavana aamuna. Viestien yhteydessä näkyvä päivämäärä ja

---

¹⁹⁸ Isotalus 2007, 24.

¹⁹⁹ Borg 2007, 32.

²⁰⁰ Isotalus 2007, 25.

²⁰¹ Esimerkiksi Pressiklubi ohjelmassa TV 1:llä 19.1.2007 käsiteltiin Perlos-yrityksen irtisanomisia. Toimittajien keskustelun päähuomio oli se, että kun Voikkaan tehtaantilojen lopettaminen ja UPM:n muut kannattavuusohjelmaan liittyvät toimet herättivät hälyn ja ilmassa oli pessimismia, niin sen jälkeen muiden yritysten saneeraukset on uutisoitu mediassa jo huomattavasti positiivisempaan sävyyn. He perustelivat tätä sillä, että ihmiset ovat huomanneet, että näistä tilanteista selvitään. Yhteiskunnassa on myös päällä yhteinen tsemppihenki näiden uutisten edessä.

kellonaika ovat kuitenkin ne, jolloin viestin lähettäjä on viestinsä lähettänyt. Keskusteluun osallistuminen ei vaadi rekisteröitymistä ja kirjoittaa voi myös nimimerkillä. Keskusteluissa ei sallita kiroilua, tivaamista, muiden solvaamista tai nimittelyä. Jos keskustelu pysähtyy kahden henkilön väliseksi jankutukseksi, pysäyttää HS.fi:n valvoja keskustelun. Toimitus voi myös poistaa tai yhdistellä viestiketjuja, jos keskustelua käydään eri paikoissa. Tämän takia ei ole olemassa luotettavaa tapaa vertailla keskustelujen pituutta, sillä ne saattavat olla toimituksen muokkaamia. HS.fi:n keskustelun moderaattori kysyttäessä kuitenkin arvioi, että UPM:n vähennyksistä käyty keskustelu oli viestimäärältään keskimääräistä suositumpi.²⁰²

4.6. Verkkokeskustelun alku ja kulku

Verkkokeskuskeskustelu alkoi keskiviikkona 8.3.2006 aamupäivällä klo 10:00, kun Helsingin Sanomat julkaisi verkkosivuillaan uutisen ”UPM aikoo vähentää Suomesta lähes 3000 työpaikkaa”, jossa se kertoi UPM:n tuoreen tiedonannosta ydinasiat. Jutussa oli linkki ”Keskustele aiheesta”, jonka puitteissa keskustelu käytiin. Varsinaisessa uutisessa ei mainittu sanaa yhteiskuntavastuu, vaan siinä kerrottiin asiasta UPM:n ja sen toimitusjohtaja Jussi Pesosen sanoin²⁰³. Heti ensimmäisessä verkkokeskustelun viestissä kuitenkin mainittiin sana yhteiskuntavastuu.

Helsingin Sanomat lisäsi keskusteluun omia uutisviestejä, joita oli yhteensä viisi. Näistä viesteistä oli aina linkki varsinaiseen verkkouutisartikkeliin. Ensimmäinen viesti lisättiin 8.3.2006 klo 11:16 otsikolla ”UPM:n kurssi nousussa pörssissä” ja toinen viesti klo 11:44 otsikolla ”Voikkaan väki tyrmistyi”. Klo 12:21 lisättiin viesti ”UPM:n toimitusjohtaja: Menneisyyden menestys ei riitä tulevaisuudessa”. Heti perään klo 12:27 liitettiin uusi uutinen otsikoituna ”Ennätysmittava vähennys”, jossa haastateltiin Elinkeinoelämän keskusliiton asiamies Seppo Saukkosta. Klo 14:03 lisättiin uutinen ”UPM ehkäisee valtauksen”, jossa annettiin tilaa Pesosen selostukselle paperiteollisuuden liiketaloudellisen ympäristön muutoksesta. Tämän jälkeen verkkokeskustelua käytiin ilman Helsingin Sanomien uutisviestejä keskustelun lomassa.

Keskustelu oli vilkkainta kahtena ensimmäisenä päivänä, jonka jälkeen se selvästi hiljeni. Keskustelu ajoittuu ajalle 8.3.–15.3.2006. Viestimäärä jakaantuu päivien mukaan kuvan 3

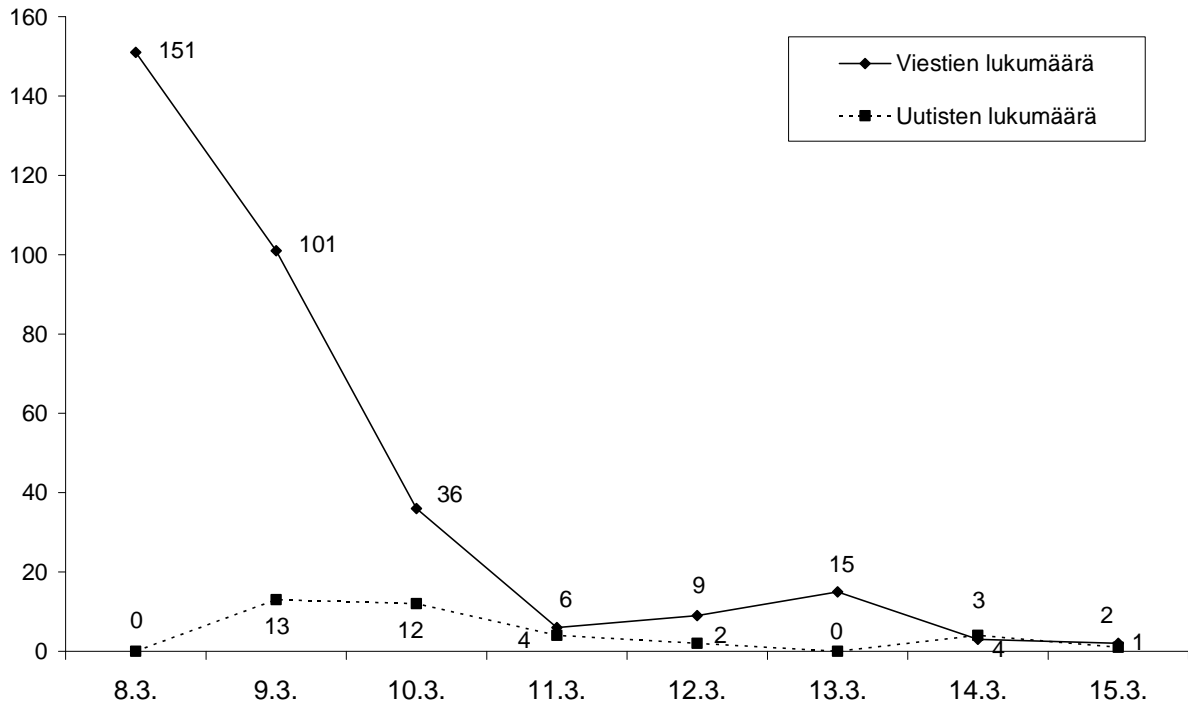
---

²⁰² Helsingin Sanomat (www-sivut), www.hs.fi/apua/keskustelu, luettu 8.9.2007; sähköpostiviesti 8.9.2007.

²⁰³ Helsingin Sanomat (www-sivut), Uutiset – talous, www.hs.fi/talous, 8.3.2006, ”UPM aikoo vähentää Suomesta lähes 3 000 työpaikkaa”.

mukaisesti. Käydyssä keskustelussa viestejä oli yhteensä 328, joista viisi oli HS.fi:n lisäämiä uutisviestejä. HS.fi:n uutisviestit on poissuljettu kuvasta.

Kuva 3. HS.fi:n verkkokeskustelun viestien ja Helsingin Sanomien uutisten määrä 8.3. – 15.3.2006 välisenä aikana. (n=323)

Suurin osa kirjoitti keksityillä nimimerkeillä, mukana oli vain muutama omalla nimellä kirjoittava henkilö. Yhteensä vähintään kaksi kertaa kirjoittaneita oli 48 nimimerkkiä (Taulukko 1.). Selvästi eniten oli kerran kirjoittaneita – 131 nimimerkkiä. Kaksi tai kolme kertaa kirjoittaneita oli yhteensä 31 nimimerkkiä.

Taulukko 1. Viestien jakauma.

Viestiä per nimimerkki	Nimimerkkien lkm	Viestien lkm
1	131	131
2	17	34
3	14	42
4	4	16
5	2	10
6	3	18
7	2	14
8	1	8
9	2	18
10	2	20
11	0	0
12	1	12
Yhteensä	179	323

Osa keskustelijoista otti selvästi kantaa tiettyyn uutiseen tai jonkun toisen henkilön kommenttiin. Keskustelusta on nähtävissä viestipuu²⁰⁴, jonka perustella voi selvittää kuka kommentoi ketäkin. Kuitenkin keskustelussa oli viestejä, joissa vastataan tai kommentoidaan toista kirjoitusta, mutta siitä huolimatta viestipuun mukaan ei vastattu kenellekään, vaan kirjoitus oli ”itsenäisenä” pääjuuren alla. Toisaalta taas moni näennäisesti jonkun keskustelupolon osa oli hyvinkin itsenäinen kirjoituksensa. Keskustelusta oli erotettavissa muutama itsenäinen keskustelu, jossa keskustelijat vaihtoivat ajatuksia jonkun pienemmän piirin sisällä. Yleensä näissäkin keskustelunpätkissä oli viestipuun mukaan viestejä, jotka eivät kuitenkaan ottaneet varsinaisesti osaa nimenomaiseen keskusteluun. Niinpä on perusteltua, että analyysin yhteydessä viestejä käsitellään yksittäisinä viesteinä, eikä esimerkiksi koota yhden keskustelijan monia eri viestejä yhdeksi kokonaisuudeksi.

²⁰⁴ Viestipuulla tarkoitetaan yksinkertaisesti kaaviota, joka näyttää keskustelun kulun: kuka vastaa kenenkin viestiin, mitkä viestit kirvoittavat eniten vastauksia ja mitkä taas jäävät täysin ilman vastinetta. Viestipuusta on nähtävissä nimimerkki ja otsikko, jolla nimimerkki kirjoittaa. Viestipuuhun on linkki verkkokeskustelun sivuilta eli tarvittaessa sen avulla voi tarkastaa kuka vastaa kenellekin, jos se ei suoraan kirjoitetusta viestistä ole luettavissa.

5. Aineisto analysoitavaan muotoon

Tässä luvussa kerron aluksi aineiston teemoittelusta ja luokitusrunгон rakentamisesta. Sitten esittelen ja erittelen aineiston sisällönerittelyn ja jakaumien mukaisesti.

5.1. Esiymmärrys ja ensimmäisen vaiheen teemoittelu

Luin aineiston ensi kertaa läpi sen jälkeen, kun olin lukenut muutamia. – lähinnä yritysmaailman tarpeisiin laadittuja – yhteiskuntavastuuseen liittyviä teoksia. Niissä oli korostunut yhteiskuntavastuun tärkeys esimerkiksi maineen hallinnan ja kilpailun keinoina. Minulla oli jonkinlainen esiymmärrys teemoista, joita aiheeseen liittyy: kilpailun kovuus, maineen merkitys verkottuneessa yhteiskunnassa, uudenlaisten arvojen esiinmarssi jne. Lisäksi olin tutustunut hyvin Ilkka Kauppisen toimittamaan kirjaan *Moraalitalous*, jossa oli teoreettisempi ja historiallisempi ote kuin perinteisissä ”yhteiskuntavastuuoppaissa”. Tämän esiymmärryksen pohjalta luin aineiston läpi alleviivaten tärkeimmät asiat ja merkiten sanalla tai kahdella yksittäisen viestin sisällön tekstin viereen. Tämän jälkeen aloin muodostaa aineistosta teemoja.

Teemoittelun tein siten, että kun viestejä systemaattisesti läpi käydessäni havaitsin uuden aiheen, joka ei sopinut aiemmin nimettyyn teemaan, niin lisäsin uuden viestin asiasisältöä kuvaavan teeman. Tarvittaessa yhdistelin teemoja. Ensimmäisen vaiheen teemoittelu muodostui seuraavaksi:

- 1) yritysjohton moraalittomuus – ahneita ja omaa etua tavoittelevia
- 2) kolmikannan ja ay-liikkeen rooli – sopivatko kilpailtuun talouteen?
- 3) voiton maksimointi/kannattavuus/tuottavuus yritystoiminnan motiiveina
- 4) teollisuuden murros ja kustannustason nousu (mm. työvoimakustannukset ja ylikapasiteetti) – paperiteollisuuden vaikeudet
- 5) työtaistelut ja paperimiesten ahneus
- 6) valtiovallan yrittäjävihamielinen asenne ja poliitikkojen rooli päätöksenteossa (talouden edellytyksistä päätettäessä)
- 7) vihreän ideologian seuraukset teollisuudelle/yritystoiminnalle (mm. päästökauppa)
- 8) lakko vai työsulku - kädenvääntö kesän 2005 paperiteollisuuden työselkkauksen syistä, syyllisistä ja seurauksista
- 9) Suomen asema ja tulevaisuus globaalissa maailmassa

- 10) yritysten yhteiskuntavastuu ja rooli
- 11) työntekijöiden ja työntajien suhde ja vastuut
- 12) sosialistien tai SDP:n merkitys tehtyihin päätöksiin ja nykytilanteeseen
- 13) kvartaalikapitalismin luonne, pääomasijoittajat, pörssin toiminnan logiikka
- 14) demokratian tai poliittisen päätöksenteon ongelmat
- 15) kehitysapu

5.2. Sisältöluokitus ja sen perusteet

Sisältöluokat rakensin sen jälkeen, kun olin ensin käynyt tutkimusaineiston läpi ja tehnyt edellä olevan alustavan teemoittelun. Kävin verkkokeskustelun uudelleen läpi kirjoittaen jokaisen viestin ydinasiat erilliselle paperille. Käydessäni läpi näitä muistiinpanoja huomasin, että jo noin viidennen sivun jälkeen aineistoa (jota oli yhteensä 106 sivua) alkoivat samat asiat kertaantua aina uudelleen. Tämän perusteella ja omaan tutkimustehtävääni palaten pystyin jättämään harvemmin toistuvat tai oman kysymyksenasetteluni kannalta epätarkoituksenmukaiset teemat pois ja keskittymään sisältöluokkien hahmottamiseen. Luokitusrunгон tein aineistolähtöisesti pitäen samalla mielessä erilaiset yhteiskuntavastuun viitekehyksen rakentamisessa käytetyt jaottelut. Jotkin vastausvaihtoehdot olivat siis sellaisia, että ne eivät toistuneet aineistossa usein, mutta ne ovat mukana, sillä halusin hahmottaa myös sitä, mitä kirjoittelussa *jätettiin huomiotta* tai mistä *ei puhuttu*.

Kirjoituksista oli myös tulkittavissa asioita. Pyrin kuitenkin kiinnittämään huomiota ainoastaan siihen, mitä tekstissä tosiasiaa sanottiin, sillä kirjoitukset olivat täynnä tulkintamahdollisuuksia ja näin ollen varsinaisten sanojen taakse meneminen ei tässä yhteydessä ollut mahdollista. Kuitenkin esimerkiksi globalisaatiosta puhuttaessa kirjoittajan ei välttämättä tarvinnut puhua ilmiöstä sanalla globalisaatio, vaan esimerkiksi puhuttaessa tehtaiden siirtämisestä Kiinaan ja ulkomaisen sijoittamisen ja päätäntävällän kasvusta Suomessa tulkitsin, että kommentit esitetään globalisaation viitekehyksessä ja olen koodannut ne 'globalisaatio' -luokan alle.

Alaluokkia eri sisältöluokissa oli seitsemässä viisi ja yhdessä kuusi. Näihin sisältyivät 'muu' ja 'ei ota kantaa' -vaihtoehdot. Luokitusrunгон avulla hahmotin ensin suhtautumista yksilötason toimijoihin. Yksilötaso jakautui pääosin työntekijöihin, johtajiin ja sijoittajiin/omistajiin. Yritystasolla keskustelua taas käytiin yritystoiminnan perusluonteesta tai tavoitteista sekä yritysten vastuullisuudesta. Järjestelmätasolla aineistosta saattoi erottaa

suhtautumisen kapitalistiseen²⁰⁵ markkinatalouteen sekä suhtautumisen globalisaatioon ja osin sen aiheuttamaan toimintaympäristön muutokseen. Lisäksi kiinnitin vielä huomiota valtion ja elinkeinoelämän suhteeseen.

Luokitusrungon avulla jäsensin aineiston:

Yksilötaso

A. Työntekijät

1. Ahneita / ajattelevat omaa etua
2. Tekevät yrityksen tuloksen – ansaitsevat reilun kohtelun
3. Yritysten armoilla – roolina sopeutua / surku työntekijöitä
4. Muu
5. Ei ota kantaa

B. Johtajat

1. Ahneita / ajattelevat omaa etua
2. Toimivat talouden ehtojen ja pääoman logiikan mukaan, mutta myös ahneita henkilökohtaisella tasolla / ajattelevat omaa etua
3. Toimivat talouden ehtojen ja pääoman logiikan mukaan
4. Muu
5. Ei ota kantaa

C. Sijoittajat

1. Ahneita / ajattelevat omaa etua
2. Voitot ansaitsematta - hyötyvät muiden työn hedelmistä
3. Pääomaa tarvitaan, mutta sijoittajat ajattelevat liikaa omaa etua / keplottelu on lisääntynyt
4. Pääomaa tarvitaan – luonnollista vaatia tuottoa riskibisnekselle
5. Muu
6. Ei ota kantaa

Yritystaso

D. Yritystoiminnan luonne ja tavoitteet

1. Voiton tekeminen kaikin keinoin (kritisoiiva)
2. Voiton maksimointi / kannattavuus (toteava)
3. Kannattava toiminta – tarvittaessa kovin keinoin (positiivinen sävy)
4. Muu
5. Ei ota kantaa

---

²⁰⁵ Kapitalistisella järjestelmällä tarkoitan tässä tuotantoa, joka on pääasiassa organisoitu yksityisten pääoman yrityksissä/yhtiöissä ja jossa vaihto tapahtuu pääasiassa vapaaehtoisten markkinoiden kautta

E. Yritysten vastuullisuus

1. Eivät kannata vastuuta (kritisoi)va)
2. Kannattavuudesta huolehtiminen - jatkuvuus
3. Voitontuotto omistajille
4. Muu
5. Ei ota kantaa

Järjestelmätaso

F. Kapitalistisen markkinatalouden luonne

1. Aiheuttaa / sallii epäeettisen toiminnan
2. Suuryhtiöt ja pörssikurssien mukaan eläminen nykytodellisuutta (neutraali)
3. Mahdollisuus menestyä ja yrittää - vapaus
4. Muu
5. Ei ota kantaa

G. Globalisaatio ja toimintaympäristön muutos

1. Eivät ole ihmisestä riippumattomia luonnonlakeja
2. Asettavat realiteetit – sopeutuminen
3. Mahdollistavat eettisesti kyseenalaisen toiminnan
4. Muu
5. Ei ota kantaa

H. Valtiovallan ja elinkeinoelämän suhde

1. Yrittäjävihamielinen järjestelmä
2. ay-liike / kolmikantamalli ongelma
3. Yritykset käyttävät hyväkseen yhteiskuntaa ja valtiota
4. Muu
5. Ei ota kantaa

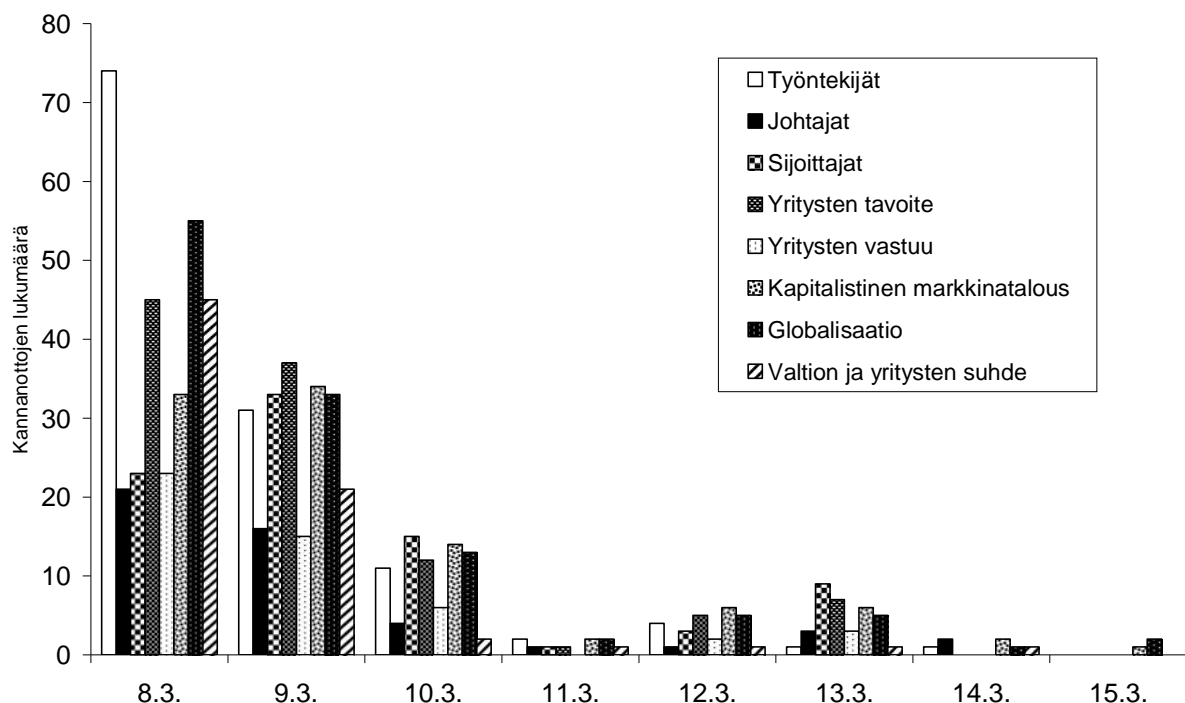
5.3. Sisällönerittely

Luokitusrunгон avulla koodasin aineiston matriisiksi Exceliin. Tämän jälkeen siirsin aineistoin SPSS -tilasto-ohjelmaan, jonka avulla laskin aineistosta jakaumia. Tämän pohjalta tein sisällönerittelyn. Sisällönerittelyn ja -analyysin yhteydessä käytetyistä aineistosta lainatuista kirjoituksista olen korjannut lukemista häiritsevät suurimmat kirjoitusvirheet.

5.3.1. Sisältöluokkien esiintyvyys päivien mukaan

Kaikki sisältöluokat esiintyivät keskustelussa alusta asti (Kuva 4). Ensimmäisenä päivänä korostui työntekijöiden rooli ja asema, johon otettiin eniten kantaa. Toiseksi eniten kommentoitiin globalisaation ja toimintaympäristön muutoksen merkitystä. Lisäksi ensimmäisenä päivänä kirjoitettiin runsaasti elinkeinoelämän ja valtiovallan suhteeseen kantaottavia kommentteja sekä otettiin kantaa elinkeinoelämän tavoitteisiin tai olemukseen. Seuraavana päivänä (9.3.) keskustelussa eniten kommentoitiin yritysten tavoitteita ja olemusta. Melkein yhtä usein otettiin kantaa sijoittajiin, markkinatalouden seurauksiin, globalisaatioon sekä työntekijöihin liittyviin kysymyksiin. Kolmantena päivänä keskustelun alkaessa jo hiljentyä olivat melko lailla samat asiat kommentoinnin kohteena kuin edellisenäkin päivänä. Tästä kuviosta on poissuljettu viestit, jotka eivät ottaneet kantaa yhteenkään sisältöluokkaan sekä HS.fi:n uutisviestit (n=275).

Kuva 4. Kannanottojen lukumäärä sisältöluokittain eri päivinä. (n = 275)

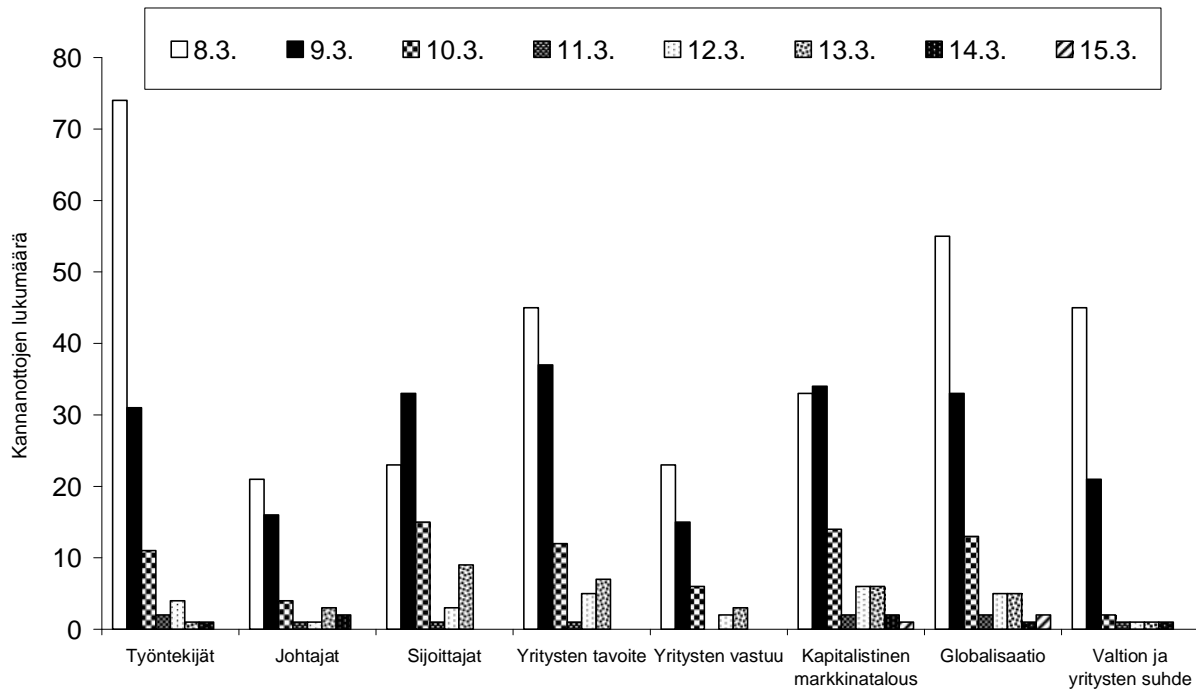

Aineistosta ei ollut löydettävistä ajallisesti erityistä piikkiä jonkun tietyn aiheen osalta. Melko tasaisesti keskustelu hiipui loppua kohden ja kaikissa sisältöluokissa keskustelu oli vilkkainta

kahtena ensimmäisenä päivänä. Kaikki sisältöluokat tippuivat alle kymmeneen viestiin viimeistään kolmannen keskustelupäivän (10.3.) jälkeen (Kuva 5). Kuvasta on poissuljettu viestit, jotka eivät ottaneet kantaa yhteenkään sisältöluokkaan sekä HS.fi:n uutisviestit.

Kuva 5. Kannanottojen lukumäärä eri päivinä sisältöluokkien mukaan. (n = 275)

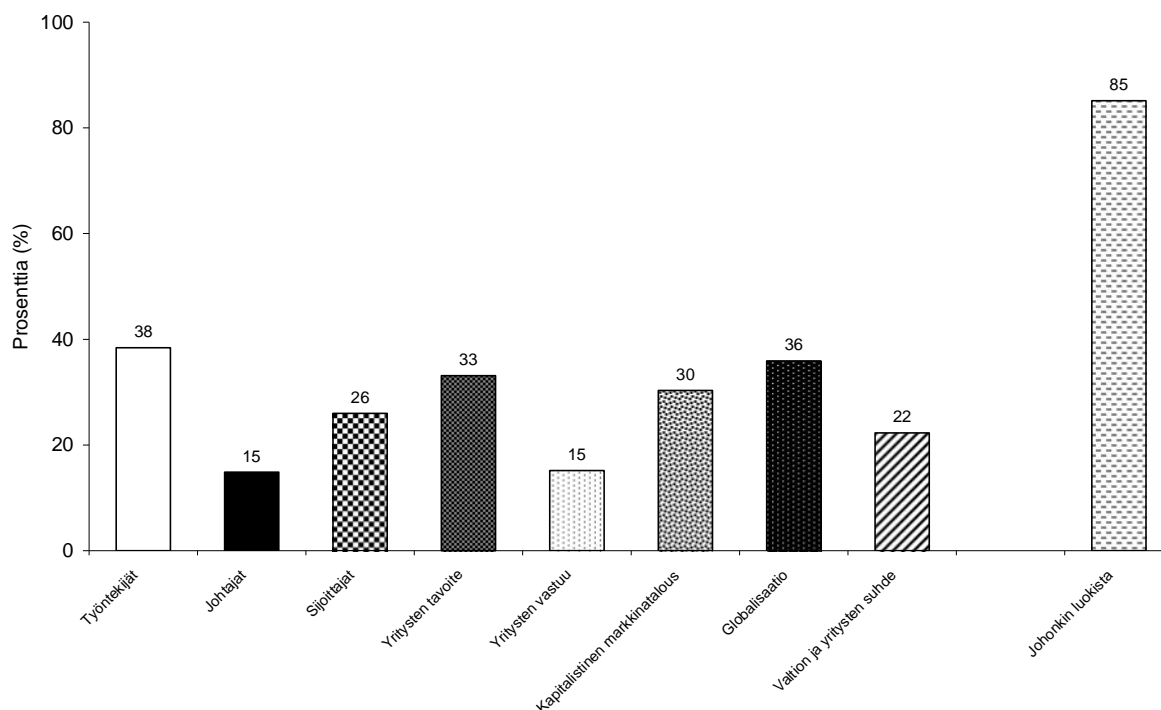

5.3.2. Sisältöluokkien yleisyys

Koko keskustelun (Kuva 6) kommentoiduimmaksi aiheeksi nousi työntekijöiden aseman ja roolin pohdinta. Tätä kommentoitiin 124 kirjoituksessa (38 %). Toiseksi yleisin aihe oli globalisaatio ja muuttuva toimintaympäristö, johon otettiin kantaa 116 kirjoituksessa (36 %). Näiden jälkeen kolmanneksi suosituin aihepiiri oli yritysten olemuksen tai tavoitteiden pohdinta 107 kommentilla (33 %). Tämän jälkeen tulivat kapitalistista markkinataloutta arvottavat kommentit 98 kirjoituksessa (30 %) sekä sijoittajien tai omistajien roolin pohdinta. Sisältöluokista vähiten kommentoitiin 'johtajat' sekä 'yritysten vastuu' -luokkia.

Yhteensä 85 prosenttia kirjoittajista otti siis kantaa johonkin luokitusrunгон mukaisista sisältöluokista (Kuva 6), loput kommentit käsitelivät luokitusrunгон ulkopuolisia aihepiirejä. Kuvasta on poissuljettu HS.fi:n uutisviestit.

Kuva 6. Sisältöluokkien yleisyys. (n = 323)

5.3.3. Luokituksen ulkopuolelle jäävät aiheet

Monet kirjoituksista, jotka eivät ottaneet kantaa tässä työssä määriteltyihin sisältöluokkiin käsittelevät jollakin tavalla julkisen sektorin työpaikkoja. Tästä kävi esimerkkinä seuraava viesti, jossa nimimerkki Kannaksen Poika vastasi toisen nimimerkin kirjoitukseen (joka tekstissä ensin):

Kannaksen Poika **Jopas paljastui**

9.3.2006
22:47

Vähentäähän se valtiokin 36 000 työntekijää kuudessa vuodessa joista 18 000 saa kenkää. Sehän tarkoittaa 3000 työpaikkaa vuodessa, joten tämä UPM:n veto jää reilusti kakkoseksi.

Ei helvetti. Onko siellä ollut niin paljon löysää. Jo lienee aika suorittaa sielläkin "puhdistukset". Ei ihme, jos verot eivät ole riittäneet mihinkään.

Jotakin kommentteja oli liittyen paperiliiton johtajaan Jorma Ahoseen. Suurimmassa osassa viestejä Ahosta kommentoitaessa puututtiin myös luokitusrungon kysymyksiin, mutta jos vain ja ainoastaan Ahosta kritisoitiin, niin silloin koodasin vastauksen luokitusrunkoon kuulumattomaksi.

vaari

PAPERILAKON SEURAAMUKSIA

8.3.2006
22:15

Suomalaisen paperiteollisuuden tervehdyttäminen eli alasajo oli varmasti kaikille tiedossa paperiteollisuuden lakon aikana. Sitähän pitkitettiin väkisin, ilman mitään perusteltua syytä. Tässä herää mieleen kysymys, että paljonko paperiteollisuus maksoi Ahoselle ja mitä kaikkea Ahoselle henkilökohtaisesti työnantaja lupasi, että hän ryhdikkäänä lakkokenraalina vetää lakon viimeiseen tappiin asti. Mielestäni puheenjohtaja Ahonen on myynyt joukkonsa. Tietäisipä vaan hinnan.

Jonkin verran näistä sisältöluokituksen ulkopuolisista keskusteluista keskittyi siihen oliko kesän 2005 työselkkaus lakko vai työsulku. Jos viestissä ei otettu sen enempää kantaa ay-liikkeen rooliin, kolmikantamalliin tai työntekijöiden asemaan, niin se sai jokaisessa sisältöluokassa 'ei ota kantaa' -koodin.

Lisäksi oli viestejä, joissa kritisoitiin SDP:n yksittäisiä poliitikkoja, lähinnä ulkoministeri Erkki Tuomiojaa ja presidentti Tarja Halosta²⁰⁶. Tuomiojaa kritisoitiin mm. seuraavasti:

raipu

Tuomioja short

13.3.2006
18:21

Ostettuaan UPM:ää vielä sen jälkeen kun UPM oli varoittanut henkilöstövähennyksistä, Erkki osti. Nyt myi. Tuli voittoa.

Joillakin kommentteilla ei ollut juurikaan informaatioarvoa tai niiden tulkitseminen oli mahdotonta. Ne olivat yleensä lyhyitä vaikeasti ymmärrettäviä lausahduksia toisille keskustelijoille. Mukana oli myös muutama pitkä kirjoitus samalta nimimerkiltä yhteiskunnan älyllisestä epärehellisyydestä ja siitä, miten ei uskalleta ääneen keskustella vaikeista asioista ja yhteiskunnan tilasta. Nämä viestit olivat kuitenkin niin monitulkintaisia, että niiden perustella viestejä ei voitu luokitella tehdyn luokitusrungon mukaisesti.

Edellä mainittujen perustelujen pohjalta sisältöluokkien analyysistä on poissuljettu 48 viestiä. Lisäksi on poissuljettu viisi HS.fi:n uutisviestiä. Näin ollen jatkossa n=275.

---

²⁰⁶ Halonen oli edellisenä vuonna ollut esillä kansainvälisen työjärjestö ILO:n vuonna 2002 alkaneen maailmankomission hankkeen "Social dimensions of globalization" johdosta. Halonen toimi komission puheenjohtajana yhdessä Tansanian presidentin kanssa. Tuomioja taas oli aktiivinen Helsinki-prosessissa, joka oli keskustelufoorumi liittyen globalisaation parempaan hallintaan ja sen haittojen ehkäisemiseen ja ratkaisemiseen.

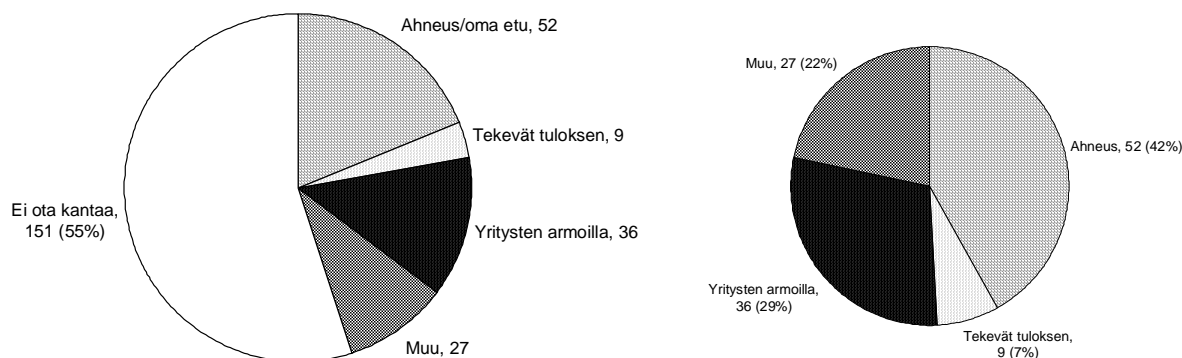
5.4. Sisällönerittely sisältöluokittain

Seuraavaksi esittelen sisällön erittelyn tulokset ennen varsinaista analyysiä. Laadullinen analyysi ja erittely edellyttävät aina tulkintaa, niin tässäkin tapauksessa. Lisäksi joissakin kirjoituksissa on löydettävissä useampia vaihtoehtoja yhden sisältöluokan alle. Tällöin olen valinnut ensisijaisen näkökulman.

5.4.1. Työntekijät

Yhteensä 45 prosentissa kirjoituksia kommentoitiin jollakin lailla työntekijöiden asemaa. Kirjoituksia, jotka ottivat tähän sisältöluokkaan kantaa, oli yhteensä 124. Sisältöluokka nousi näin ollen aineiston suurimmaksi luokaksi.

Kuva 7. Työntekijöiden asema ja vaikuttimet. (n=275)

52 kirjoituksessa (42 % sisältöluokan viesteistä) oltiin sitä mieltä, että työntekijät ovat ahneita ja osin itse syypäitä suomalaisten yritysten vaikeaan kilpailuasemaan globaaleilla markkinoilla. Näissä mielipiteissä korostui, että olisi tarpeellista kohtuullistaa myös työntekijöiden vaatimuksia kilpailluilla markkinoilla. Jos kirjoituksessa puhuttiin yleisesti työntekijöistä tai paperimiehistä, merkittiin viesti tähän sisältöluokkaan kuuluvaksi²⁰⁷. Tyypillinen tämänkaltainen kommentti oli:

²⁰⁷ Jos taas kritiikki kohdistui yksinomaan paperiliiton tietyn pienen toimijajoukon toimintaan, eikä yleisesti paperimiehiin, on se tässä luokassa koodattu 'ei ota kantaa' -vaihtoehdoksi.

Fredi **Paperiliitto ja paperityöntekijät**

8.3.2006 15:03 Tässä sitä nyt ollaan! Sitä saa mitä tilaa. Kannattiko juhannuksesta ja jouluvapaasta taistella kun työpaikat menee alta...

Ottakaa mallia saksata, IG metallille lusikka kauniiseen käteen tai siirtyy autotehtaat rajan taakse itäänpäin.

Osa tähän vaihtoehtoon koodatuista viesteistä kritisoi yksinkertaisesti työn kalleutta ottamatta varsinaisesti kantaa siihen ovatko työntekijät sen ahneempia kuin muutkaan. Sävyinä täytyi kuitenkin olla ihmisten yleinen ahneus (niin työntekijät, työnantajat kuin osakkeenomistajatkin). Jos todettiin esimerkiksi neutraalisti työvoimakustannuksien suuruuden merkitys työpaikkojen siirtymisessä ulkomaille, merkittiin viesti luokkaan 'muu'. Samoin viesti koodattiin kohtaan 'muu', jos syytettiin yksinomaan paperimiehiä ahneudesta, mutta tehtiin selvä ero, että tavalliset "duunarit" tekevät kovaa työtä pienemmällä palkalla. Silloin ei voitu katsoa, että työntekijöitä olisi yleisesti pidetty ahneina.

Toiseksi eniten (29 %) oltiin sitä mieltä, että työntekijät ovat lähinnä yritysten armoilla ja heidän roolinsa on sopeutua muuttuviin tilanteisiin. Tähän sisältöluokkaan luettiin myös kommentit, joissa surkuteltiin työntekijöiden kohtaloa tai todettiin melko neutraalisti, että tilanne on ikävä työntekijöiden kannalta. Näissä viesteissä saatettiin myös puhua siitä, että työntekijät ovat työnantajan armoilla myös halvan tuotannon maissa. Viesteissä tunnustettiin toimintaympäristön muutos ja sen seuraukset työntekijöiden kannalta. Esimerkkeinä tähän vaihtoehtoon kuuluvista viesteistä kävivät:

Leena **Olisi pitänyt**

12.3.2006 14:04 Eikö asia ollut niin, että tuotantovälineitä ja prosesseja uusitaan ja että uudet koneet tehostavat toimintaa niin paljon, että siellä on sen takia turhaa porukkaa? Joille ei siis riitä työtä.

LM-nainen **Huh**

8.3.2006 20:00 Raju uutinen. On uutisoitu suuristakin irtisanomisista aiemmin mutta ei tossa mittakaavassa todellakaan. Surettaa irtisanottavien ihmisten puolesta, mistä pienellä paikkakunnalla löytää uutta työtä, ei ainakaan työkokemusta vastaavaa, asia koskettaa myös jokaisen työntekijän perhettä, tuhansia, tuhansia ihmisiä. Vuonna 2004 sai suomessa kenkää yhteensä noin 46000 ihmistä. Myötätunto 100% työntekijöille.

Lisäksi tähän alaluokkaan koodattiin viestit, joissa jollain lailla kommentoitiin työntekijöiden sopeutumistarvetta työelämän muutoksen ja eri toimialojen heilahdusten myötä. Viestien henki oli, että muutokseen pitää sopeutua ja esimerkiksi koulutusta kohdentaa yhteiskunnallisen muutoksen suuntaisesti, kuten nimimerkki turbodiesel tuuletti:

turbodiesel

ei työ Suomesta lopu

8.3.2006
20:46

Ei työ Suomesta lopu, vuosikymmenten ja vuosisatojen aikana työt ja tarpeet muuttuvat, ihmisen on pakko olla sopeutuvainen ja valmis uusiin haasteisiin, sellainen on maailman malli yhä kiihtyvällä vauhdilla ja on aina ollut
[...]
ympärillämme oleva maailma sanelee meille mitä työtä on tarjolla ja mitä uusia töitä voisimme alkaa tehdä ja millä hinnalla, itse emme voi vaatia ympäristöämme sopeutumaan kaikkeen siihen mitä itse haluaisimme palkkatyönämme tehdä ja haluamaamme hintaan. [...]

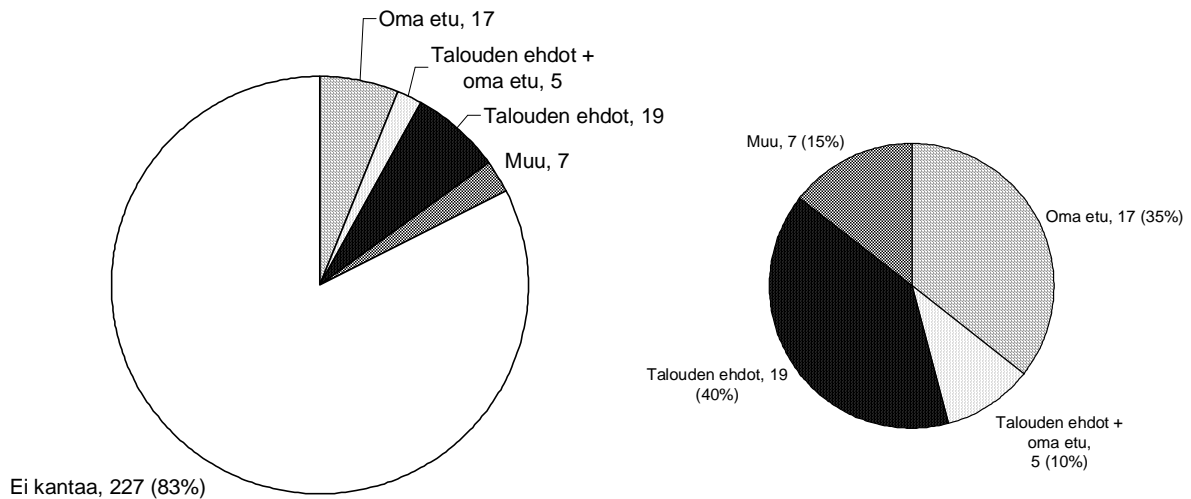
Tässä sisältöluokassa kohta 'muu' muodostui melko isoksi, sillä 22 prosenttia työntekijöiden asemaa ja luonnetta kommentoineista kirjoituksista sijoittui sen sisälle. Tähän alaluokkaan kuuluvat muun muassa kirjoitukset, joissa todettiin työllistämiskustannusten olevan liian suuret. Erotuksena kuitenkin 'ahneus' -alaluokasta niin, että sävy oli toteava eikä siinä syytetty työntekijäpuolta ahneudesta. Yhtenä joukkona tässä alaluokassa ovat kirjoitukset, joissa käsiteltiin yksilöiden motivaatioon liittyviä asioita: neuvottiin hakeutumaan uuteen työhön, koulutukseen tai muuten vain painotettiin myös työntekijöiden oman motivaation merkitystä työelämässä ja yritysten menestyksessä. Lisäksi tähän alaluokkaan merkittiin kommentit, joissa ollaan sitä mieltä, että ei voida puhua vain osakkeenomistajien riskistä, sillä työntekijöillä on vähintään yhtä suuri riski oman työpaikan muodossa.

Luokka, jossa korostettiin työntekijöiden roolia yritysten tuloksen teossa ja sen myötä ansaittua hyvää kohtelua jäi varsin pieneksi (7 %). Se oli kuitenkin tärkeä ottaa huomioon, sillä luokassa kiinnitettiin huomiota työntekijöiden ja yritysten suhteeseen sekä käsityksiin siitä miten työnantajat työntekijöitä kohtelevat.

5.4.2. Johtajat

Johtajien rooliin ja tätä kautta epäsuorasti myös heidän moraalisensa otettiin kantaa 18 prosentissa kirjoituksia.

Kuva 8. Johtajien toiminnan motiivit. (n=275)

Alaluokkaan, jossa otettiin kanta, että johtajat toimivat pakon sanelemina, sijoittui eniten kirjoituksia (40 %). Viestien taustalla oli näkemys, että pääomaa on palveltava, tai muutoin johtajat vaihdetaan omistajien toimesta. Kommentit saattoivat olla sävyiltään joko hyvin neutraaleja tai sitten niissä saatettiin pitää toimintaa kokonaisuudessaan moraalittomana, mutta katsottiin, että johtajia tilanteesta ei voi kuitenkaan syyttää.

Toiseksi eniten (35 %) kommentteja sijoittui luokkaan, jossa johtajia pidettiin ahneina ja omaa etuaan ajavina. Tässä yhteydessä usein kritisoitiin etenkin palkkiojärjestelmiä bonuksineen ja optioineen, sillä niiden katsottiin vain kannustavan väkinäiseen pörssikurssin arvonnostoon. Osa haukkui UPM-Kymmenen toimitusjohtaja Jussi Pesosta, suurin osa kuitenkin suuntasi kritiikkinsä yritysjohtoon yleensä.

Luokkaan 'muu' sijoittui 15 % tähän sisältöluokkaan kantaa ottaneista. Näistä moni kritisoi etenkin johdon tapaa hoitaa irtisanomiset: päätöksiä olisi pitänyt tehdä jo paljon aiemmin tai lakkautukset pitäisi hoitaa pehmeämmin. Esimerkkinä 'muu' luokkaan kuuluvasta viestistä oli:

Rheinhardt

Herätys Timo.

8.3.2006
20:58

Osakkeenomistajat ne tehtaat omistaa eivätkä yksittäiset johtajat! Aikanaan ne tehtaat kyllä on lähes talkoovoimin pistetty pystyyn eikä kovinkaan paksult saaneet makkaraa leivän päälle.

[...]

Työsuhteessa ne johtajatkin ovat ja voisivat edes näyttää periaatetasolla mallia esim. edes nimellinen palkan alennus (joissakin maissa toteutettu). Jos Suomalaisella työntekijällä on hyvä ja reilu johto niin kyllä se tekee paljon yhteisen hyvän eteen. Vaan ei, nämä ovat kuin Hitlerin verikoiria Himler, joka lähetti lähetti ukkoa surman suuhun omaa kermapersettä pönkittääkseen. Valtauspeloissaan nämä ovat ja on ihan turha väittää että pääsyy on liian korkeissa palkoissa.

[...]

Alaluokka, jossa sanottiin johtajien toimivan sekä taloudellisten paineiden alla että samalla olevan myös itsekkäitä, jäi melko pieneksi. Tähän luettavia kommentteja oli viidessä kirjoituksessa (10 %).

Hiljaa sivusta seurannut

UPM:n pörssikurssi nousi

9.3.2006
20:37

Ei syy saneerauksin ole yritysten johdossa pelkästään, vaan kasvottomissa enemmistö osakkeenomistajissa ja muissa osakekeinottelijoissa, jotka vaativat yritysten vetäjiä tekemään näitä kannattavuusratkaisuja. Nämä keinottelijat ovat kansakunnan syöpää.

Ne eivät ajattele kuin mahdollisimman suuria voittoja ja nopeasti.

Nämä tekevät sen vielä lain suojaamina, heitä ylistetään kaikenmaailman lehdissä suurina talousneroina ja kansallissankareina, vaikka ovat käytännössä kansakunnan riistäjiä ja köyhdyttäjiä.

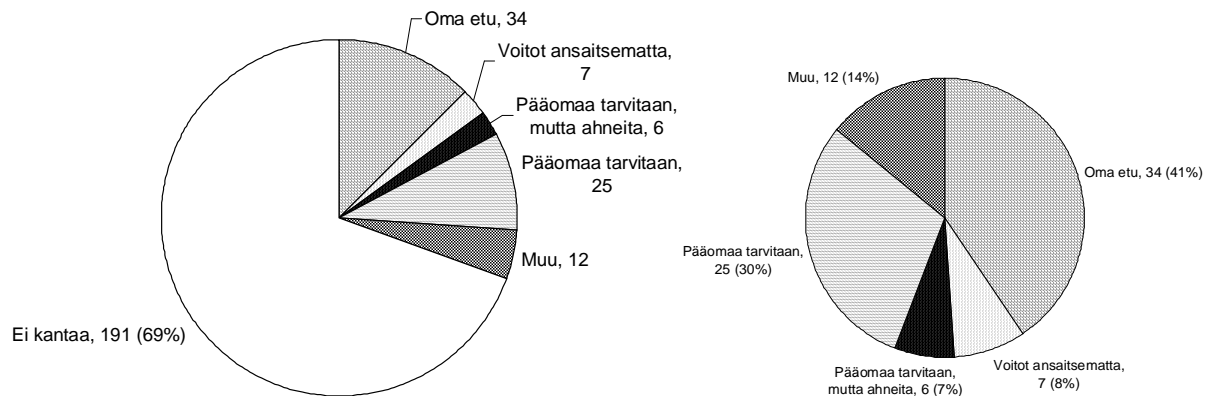
[...]

5.4.3. Sijoittajat

Sijoittajiin tai yritysten omistajiin otettiin kantaa 31 prosentissa analyysissä mukana olevista kirjoituksista.

Kuva 9. Suhtautuminen sijoittajiin/sijoitustoimintaan. (n=275)

Eniten (41 %) otettiin kantaa sen puolesta, että sijoittajat ovat ahneita ja ajavat vain omaa etuaan. Hyvä esimerkki tällaisesta oli seuraava viesti:

Kookaburra   **Tottakai kurssit nousevat!!**
8.3.2006   Irtisanottujen kustannuksella pääomasijoittajat ja muut instituutiot jälleen rahastavat. Vaikka
12:21   kuinka mietin, ei tule mieleen yhtään sellaista tapausta, jossa mittavien irtisanomisuutisten
jälkeen yrityksen kurssi olisi laskenut. Näin markkinat arvostavat työttömien epätoivoa ja
elämän pohjan pois putoamista. Luulenpa että moni talo joutuu vasaran alle näitten
"markkinoitten ilouutisten" jälkeen. Lisää rahaa sijoittajille!

30 prosenttia kirjoituksista taas sijoittui luokkaan, jossa korostettiin, että sijoittajien tarjoama pääoma on välttämätöntä yritystoiminnalle. Tähän koodattiin myös viestit, joissa otettiin kantaa sen puolesta, että sijoittajilla on sijoitustoiminnassaan aina riski menettää yritykseen sijoittamansa rahat. Näissä kaikissa viesteissä oli henki, että sijoittajien toimissa ei ole mitään väärää, vaan markkinat yksinkertaisesti toimivat markkinalogiikan mukaan.

14 prosenttia sisältöluokan kirjoituksista sijoittui luokkaan 'muu'. Yksi esimerkki tällaisesta viestistä oli:

Omistaja   **Myös muita omistussyitä**

8.3.2006   Minullakin on osakkeita. Toivon että ko. yrityksen toiminta on kannattavaa ja pitkäjänteistä, ts. se tuottaa pitkällä aikavälillä maltillisesti voittoa ja pystyisi työllistämään henkilöstönsä. Tähän asti se on niin pystynyt, osinkoa on tullut 0-3% vuosittain eli **riittävästi**. Henkilöstön määräkin on pysynyt varsin stabiilina, erittäin hyvä asia. Vielä siltä ei ole kuulunut jatkuvan kasvun tai kovemman tuloksen tekemisen tarpeesta viestejä. Toivottavasti ei kuulukaan.

Edellisen kaltaisia viestejä oli muitakin, ja niissä peräänkuulutettiin maltillisia voitto-odotuksia ja painotettiin myös muita arvoja sijoitustoiminnassa kuin pelkkää voiton maksimointia. Tähän luokkaan sisältyi myös viestejä, joissa kyseltiin miksi ihmeessä omistajat eivät saisi tavoitella voittoa. Niissä puhuttiin siis voitontavoittelusta ja jopa ahneudesta, mutta ei negatiivisessa mielessä niin kuin suurimmassa luokassa, jossa nimenomaan arvosteltiin sijoittajia ahneudesta ja voitontavoittelusta.

Kahdeksan prosenttia tähän luokkaan kantaaottavista viesteistä oli sitä mieltä, että sijoittajat saavat voittoja ikään kuin ansaitsematta. Esimerkkinä nimimerkki tapin kirjoituksesta:

tappi   **mitenköhän kävis?**

9.3.2006   jos palkkoja lasketaan niin mitenköhän kävisi?
16:42   eiköhän seuraavana vuonna oteta ulos osinkoina + johdon palkkoina/optioina sisään tulleet varat.
                         kukakohan muistaa vielä viking linelle parisen vuotta sitten annetun avustuksen, jonka yhtiö lähes kokonaisuudessaan tuloutti omistajilleen osinkoina.
                         [...]

Seitsemän prosenttia taas sijoittui luokkaan, jossa todettiin, että sijoittajien tarjoama pääoma on tärkeää, mutta toisaalta sijoittajat ajattelevat liikaa omaa etuaan ja tämä aiheuttaa vääristymiä. Lisäksi tähän luokkaan koodattiin kirjoitukset, joiden mukaan osakesijoittamisessa on yhä etenevässä määrin keplottelijoita ja tämä aiheuttaa yritystoiminnalle uusia paineita ja seuraukset saattavat olla dramaattisiaakin. Nimimerkki ade puuttui juuri tähän asiaan:

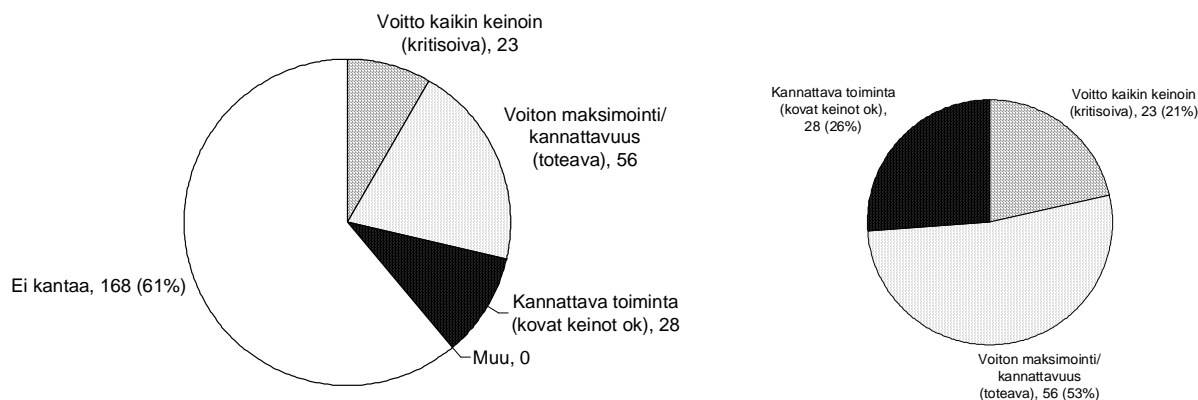
ade   **Yrittäjä/sijoittaja ?**

10.3.2006   [...]
18:00   Pörssisijoituksessa on tekniikan ja viestivälineiden kehittymisen myötä yleistynyt sijoittajajoukkio jolla ei ole yritystoiminnan kehittämiseen muuta intressiä kuin voiton "kuppaaminen". Moni terve yritys kaatuu mahdollisuuteensa sellaisten tuottotavoitteiden vuoksi? Jos potille vielä päästetään, pörssin "päiväsijoittaja-spegulantit" jotka ovat vain loisismassa firman työtyötuloksilla, ollaan herkästi järkevän ja kestäväen yritystoiminnan rajan nurjalla puolella?
                         [...]

5.4.4. Yritystoiminnan luonne ja tavoitteet

Yritysten olemusta ja tavoitteita kuvattiin yhden sisältöluokan avulla. 39 prosenttia analyysissä mukana olleista viesteistä otti kantaa tähän aiheeseen.

Kuva 10. Yritystoiminnan luonne ja tavoitteet. (n=275)

Selkeästi eniten (53 %) viestejä sijoittui alaluokkaan, jossa kuvattiin yritysten toiminnan tavoitetta voiton maksimointina tai kannattavana toimintana. Tämän sisältöluokan viestit voitiin jakaa karkeasti kahtia: niihin, joiden sävy oli toteava ja voiton maksimointia ja mahdollisimman hyvää kannattavuutta ei tavoitteena kyseenalaistettu. Näitä viestejä oli 48 kappaletta. Lisäksi oli viestejä, joissa sävy oli vielä hieman maltillisempi: toimintaan riittää kannattavuus, ei tarvita jatkuvaa voiton maksimointia tai kasvua. Tähän voitiin lukea kahdeksan viestiä. Yhteensä alaluokassa oli viestejä 56.

Toiseksi suurimmaksi luokaksi (26 %) muodostuivat viestit, joissa kannattavaa toimintaa pidettiin yritystoiminnan tavoitteena ja tarvittaessa kovia keinoja tämän saavuttamiseksi täysin hyväksyttävänä. Esimerkki tällaisesta viestistä oli:

Jani

pörssikurssista

8.3.2006
23:46

En ymmärrä miksi nostetaan hirveä meteli ja huudetaan vääryyttä siitä, että yrityksen arvo nousee pörssissä irtisanomisten jälkeen. Irtisanomiset ovat osa isompaa kokonaisuutta, nimittäin kilpailukyvyistä huolehtimista. Globaaleilla markkinoilla kilpailu on veristä, eikä tappiota tekeviä yksiköitä voida pitää loputtomiin toiminnassa. Yhtiö on kyllä voitollinen, mutta markkina-arvoon suhteutettuna tuloksentelekyky on ollut erittäin heikkoa. Irtisanomiset kertovat osaltaan siitä, että johto ryhtyy tosissaan pistämään yhtiötä kuntoon ja turvaamaan tulevaisuuden tuloksentelekyvyn. Mikäli kateus iskee ja osakkeenomistajien voitot ottavat päähän, voit aina ostaa pörssistä UPM:n osakkeita, jolloin pääset osalliseksi yhtiön arvon kasvusta.

Jokaisen yrityksen ensisijainen tehtävä ja tavoite on voiton tuottaminen omistajille. Muut arvot, kuten yhteiskuntavastuu ym., tulevat vasta tämän tavoitteen jälkeen. Vastuu yhteiskunnasta on valtiovallalla ja yritykset tässä maassa toimivat valtiovallan luomien toimintaedellytysten puitteissa. Mikäli emme suostu tätä tosiasiaa hyväksymään, on nykyinen hyvinvointivaltio ja elintasomme historiaa hyvin äkkiä ja kohtalonamme on taantua köyhäksi napapiirin banaanivaltioksi.

PS. En omista UPM:n osakkeita.

22 prosenttia sisältöluokan viesteistä oli sitä mieltä, että yritystoiminnalle oli luontaista voiton ja tuloksen tekeminen kaikin keinoin. Asiasta puhuttiin kritisoivaan sävyyn. Ei siis pidetty hyväksyttävänä, että samalla kun työntekijöitä irtisanotaan, maksetaan johtajille optioita, tehdään voittoa ja jaetaan sijoittajille osinkoja. Kritisoitiin sitä, että tulos menee kaiken muun edelle. Tyypillinen tämän luokan viesti oli:

Nyt kuoli taas
yksi suomalainen **UPM:n pörssikurssi nousuun....**
kunta

8.3.2006
13:12 Tänä kauniina maaliskuun päivänä, 8.3.2006 sain tarpeeksi. Sain tarpeeksi muutamasta asiasta joka on närkästyttänyt minua jo jonkin aikaa. En ole koskaan ollut poliittisesti aktiivinen yksilö, mutta eräs uutinen HS:n nettijulkaisussa sai minut raivoihini:

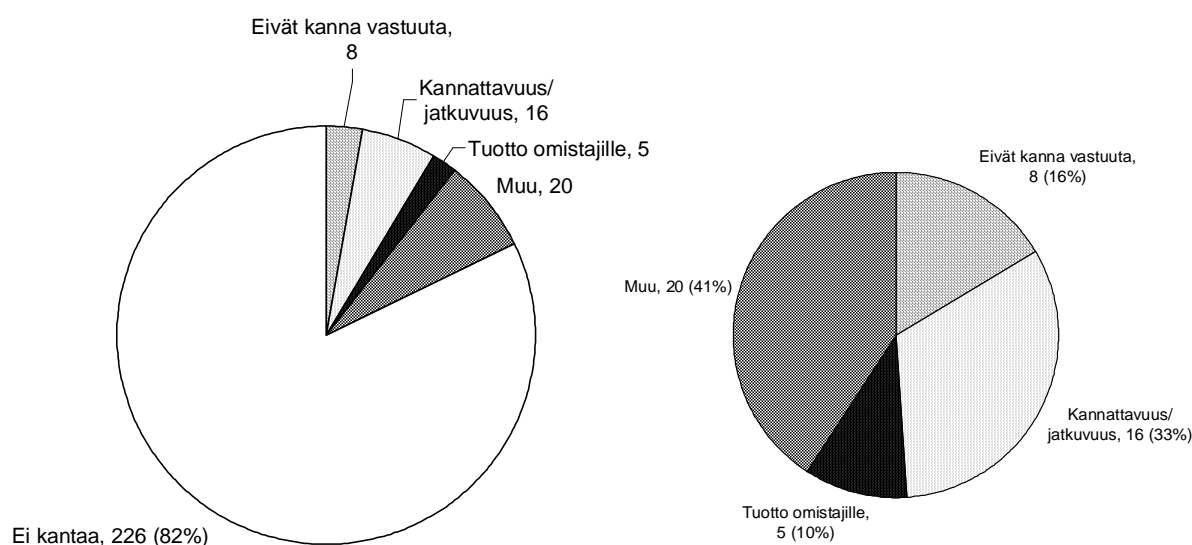
"UPM-Kymmenen pörssikurssi nousuun...."

Se oli tuo viimeinen virke joka sai minut nousemaan ilmaan raivosta.
NYT RIITTÄÄ tuo yltiö-ahneus!!!!!! Nyt riittää porsastelu! Nyt riittää mammonanpalvelus ja saatanallinen ulkoistaminen! Nyt riittää kasvoton omistaminen ja keinottelu ihmisten työpanoksilla, tulevaisuudella ja ihmisten kohtaloilla pörssikurssien käyrien johdattamana. Mitä suuremmista työnantajista on kyse, sen psykopaattisempaa niiden johto ja johdonmukainen toiminta on. Miksi emme vaatisi EU-alueen suurten yhtiöiden kasvojenkohotusta, omistajien ja omistussuhteiden paljastamista. Juridisen omistajan muuttamista vastuuhenkilöksi ja OYJ-pohjaisen järjestelmän selkeyttämistä niin, että vastuullinen henkilö-("syltityhdas") viimein löytyy.
Nykyaikainen OYJ on kasvottoman psykopaattisen pahuuden ulkoistettu perikuva! Ahneus jota ei ihmisissä suvaita saa mellestää surutta ulkoistetussa talousteknisessä ympäristössä ilman minkäänlaista eettistä koodistoa.

5.4.5. Yritysten vastuu

Yritysten vastuu -sisältöluokkaan vastasi 18 prosenttia analyysissä mukana olleista kirjoituksista. Kirjoitusten koodaaminen tähän sisältöluokkaan edellytti hieman tulkintaa, sillä osassa viestejä ei puhuttu suoraan 'yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta', vaan näkemys oli pääteltävissä kirjoituksesta kokonaisuutena. Tällöin viestin täytyi kuitenkin olla selvä; hataria taustavaikuttimia ei lähdetty tulkitsemaan eikä se olisi mahdollistakaan.

Kuva 11. Yritysten vastuu. (n=275)

Suurin luokka oli 'muu' (41 %). Tämän alle ei muodostunut ehyttä teemaa, vaan lähinnä tekstit ottivat kantaa yhteiskunnalliseen vastuuseen hyvin epämääräisenä käsitteenä. Aluksi alaluokkia oli useita, mutta lopulta yhdistin hajanaisimmat näkökulmat luokaksi 'muu'. Erittelen näitä tässä yhteydessä kuitenkin hieman. Esimerkiksi yhden nimimerkin mielestä vastenmielistä oli kylmän analyttinen pohdinta tilanteesta ja se, että *kukaan ei ota vastuuta*. Toinen taas kommentoi:

Vihainen veronmaksaja **Yhteiskuntavastuu**

8.3.2006 21:20 [...] Jos yrityksiä ei kiinnosta yhteiskuntavastuu, niin siinä tapauksessa pysykööt poissa yhteiskunnasta ja ennen kaikkea minun kukkaroltani!

Vastuuttomille yrityksille ei enää euroakaan yhteiskunnan tukea missään muodossa.

Lisäksi 'muu' luokkaan sijoittui muutama viesti, jossa oltiin sitä mieltä, että mitään vastuullisuutta ei edes kuulu tuntea tai kantaa:

Jallu **Sitä saa mitä tilaa**

8.3.2006 20:46 Miksi jonkun yksityisen yrityksen pitäisi omata jotain niin lapsellista kuin 'yhteiskuntavastuu'? Sehän kuuluu, kuten nimikin jo sanoo, yhteiskunnalle. Lainsäädäntö on se, joka säätelee yritysten toimintaa, ei mikään moraalinen löpinä. Varsinkin, kun vastapuoli tekee parhaansa hankaloittaakseen kaikkea järkevää yritys- toimintaa. Kiukuttelevat ja lakkoilevat joka pikkuasiasta.

Yksityiset yritykset ovat yksityisten ihmisten eli osakkeenomistajien omistamia, eivät ne ole poliitikkoja tai ammattiyhdistyksiä. Siitä vaan sijoittamaan, paperimiehet ja -naiset, omistakaa yrityksiä - pitäisi olla tosi helppoa noilla palkoilla... Perustakaa paperitehtaita, ottakaa vastuuta, tähän juuri peräänkuulutatte sitä ihanaa yhteiskuntavastuuta. Miksi se on aina joku muu, jonka täytyy kiinnittää kotinsa ja

joutua unettomien öiden velkavankeuteen yrityksen perustamiseksi, jotta te sitten pääsette lakkoilemaan v.....lemaan?
[...]

Neljästä vastauksesta (8 %) oli selvästi erotettavissa kanta, että yritysten tärkein vastuu on työpaikkojen turvaaminen ja työllistäminen. Sama määrä oli sitä mieltä, että vastuu on lähinnä lakien noudattamista, kuten verojen maksamista valtiolle, työterveyshuollon järjestämistä jne. Esimerkissä nimimerkki Hohhoijaa vastasi toiselle keskustelijalle, joka oli toivottanut vastuuttomat yritykset pois tästä yhteiskunnasta:

Hohhoijaa   **Yhteiskuntavastuusta**

10.3.2006   Jos yrityksiä ei kiinnosta yhteiskuntavastuu, niin siinä tapauksessa pysykööt poissa
13:17   yhteiskunnasta ja ennen kaikkea minun kukkaroltani!

Taitaa se sinunkin työnantaja harrastaa jo nyt yhteiskuntavastuuta monessa muodossa:

- Sinulle maksetaan palkkaa työstäsi, tästä menee vero valtiolle
- Sinun puolestasi maksetaan eläkemaksut, sairausvakuutusmaksut ym sivukulut
- Sinulle on järjestetty työterveyshuolto jollakin tavalla

Tämä siis näin, jos et ole valtion tai kunnan palkkalistoilla tai jonkin valtion tuen piirissä. Jos olet, niin sama logiikka pätee, rahasi vain kiertää yhden kierroksen enemmän.

Mitä muuta yhteiskuntavastuuta sinä etsit?

Kahdessa viestissä (4 %) peräänkuulutettiin selkeästi laajempaa yhteiskunnallista vastuuta eli vastuuta ihmisten ja yhteiskunnan hyvinvoinnista. Vain yhdessä viestissä määriteltiin selkeästi yritysten yhteiskunnalliseksi vastuuksi niin taloudellinen, sosiaalinen kuin ekologinen osa-alue. Tämäkin oli lähinnä ”opetusmielessä” eriteltynä.

33 prosentissa sisältöluokan kirjoituksista otettiin kanta, että kannattavuudesta huolehtiminen on yrityksen tärkein velvollisuus. Näin voidaan turvata yritystoiminnan jatkuvuus. Tämä oli sisältöluokan suurin yhtenäinen näkemys.

SA   **Tämähän on ollut tiedossa viime kesästä**

9.3.2006   [...]
18:21   Turha johtoa tässä on syyttää. Johdon tehtävä on maksimoida yhtiön arvo omistajille. Jos he eivät sitä tee niin potkut tulee. Ja kuka haluaa palkata johtajia, jotka eivät halua tai voi tuottaa mahdollisimman suurta voittoa. Ei nämä yritykset mitään hyväntekeväisyys järjestöjä ole.

Duunari oli ahne viime kesänä ja nyt se saa maistaa "modernia menoa". Pääomat siirtyvät sinne missä ne tuovat suurimmat tuotot. Silla selvä.

Turha kuvitella että kukaan tai mikään yhtiö pitää tehtaitaan Suomessa koska "Suomi on niin hyvä maa". Ne on siellä niin kauan kun ne ovat kannattavia. "Suomalaiset" metsäyhtiöt eivät ole siellä tukemassa suomalaista hyvinvointivaltiota.

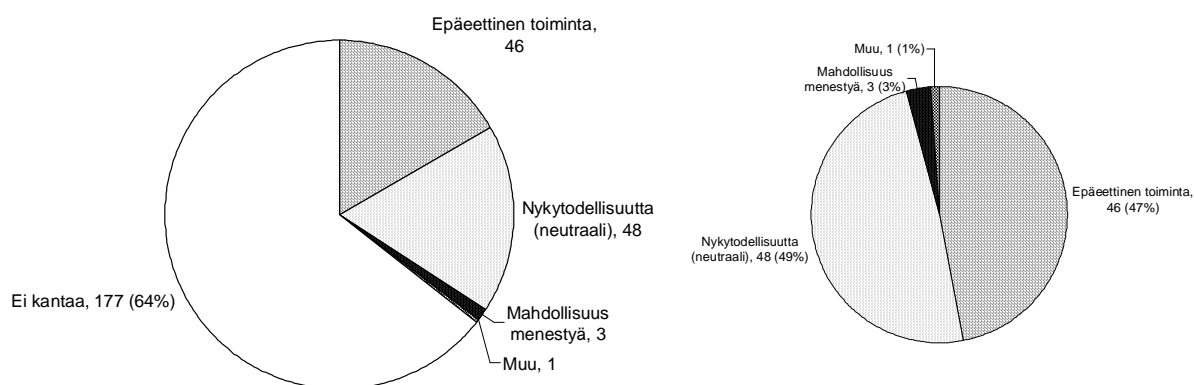
[...]

Kolmanneksi eniten (16 %) viestejä sai sisältöluokka, jossa todettiin, että yritykset eivät ole vastuullisia tai ne toimivat vastuuttomasti. Viestien sävy oli kritisoiva. Neljänneksi (10 %) yleisin mielipide taas oli, että yritysten vastuu liittyy voittojen takaamiseen omistajille.

5.4.6. Kapitalistisen markkinatalouden luonne

Kapitalistista talousjärjestelmää arvioitiin 35 prosentissa analyysissä mukana olleista kirjoituksista.

Kuva 12. Kapitalistisen markkinatalouden luonne. (n=275)

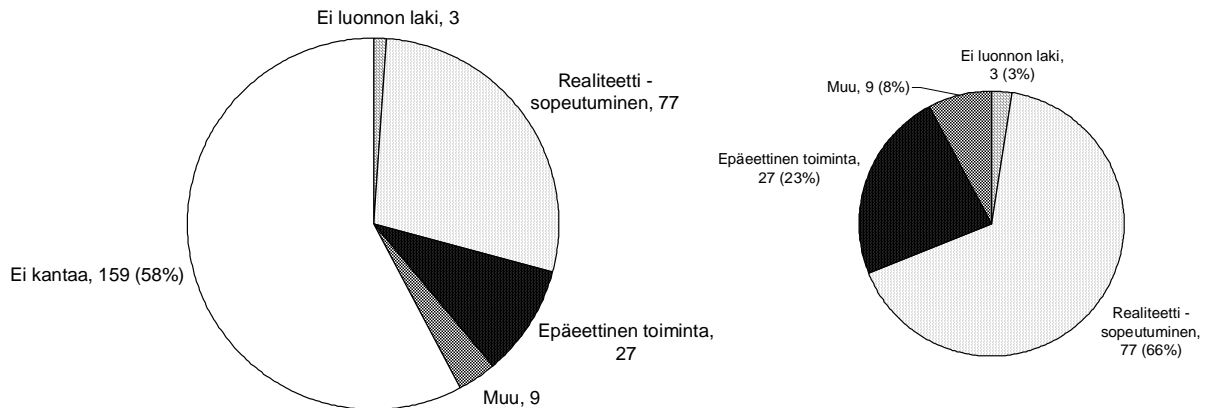
Tässä sisältöluokassa viestit saattoi jakaa selvästi kahteen luokkaan: neutraaliin toteamiseen, että suuryhtiöt ja pörssikurssien mukaan eläminen on tätä päivää ja siihen sopeutuminen on ainoa vaihtoehto (49 %) sekä näkemykseen, että nykyinen talousjärjestelmä aiheuttaa tai sallii epäeettistä tai moraalitonta toimintaa (47 %). Myöskään jälkimmäiseen luokkaan kuuluvat viestit eivät aina olleet jyrkän tuomitsevia, vaan joskus tyyliltään melko toteavia. Kolme viestiä oli sellaisia, että niissä korostui erityisesti nykymallin tuoma menestymisen mahdollisuus ja ajatus yrittämisen vapaudesta. Luokkaan 'muu' kuului vain yksi viesti.

5.4.7. Globalisaatio ja toimintaympäristön muutos

Globalisaatiosta ja toimintaympäristön muutoksesta käytiin erittäin vilkasta keskustelua. Nämä teemat toistuivat jopa 42 prosentissa analyysissä mukana olleissa kirjoituksissa. Välttämättä tähän sisältöluokkaan koodatussa viestissä ei tarvinnut puhua juuri sanasta globalisaatio, vaan käytettiin muun muassa ilmaisuja kansainvälistyminen, EU,

pääomasijoittajien halu sijoittaa Suomeen jne. Kaikki ovat siis asioita, jotka liittyvät olennaisesti etenkin globalisaation taloudelliseen ulottuvuuteen.

Kuva 13. Globalisaatio ja toimintaympäristön muutos. (n=275)

Selkeästi eniten (66 %) otettiin kantaa sen puolesta, että globalisaatio ja muuttuva toimintaympäristö asettavat realiteetit, joihin on syytä sopeutua. Muutos ja sen suunta otettiin ikään kuin annettuna: tuulimyllyjä vastaan on turha taistella. Tyypillinen esimerkki tämänkaltaisesta viestistä oli:

Poro **Juu niinpä: hävetä sopisi josss...**
 8.3.2006 14:55
 No onhan se ilkeätä kun porukkaa potkitaan pellolle ja samalla tuottavuus nousee. Kuitenkin haasteena on pystyä vastaamaan kilpailuun ja säilyä PÖRSSISSÄ. Kuten muuallakin on mainittu niin UPM on suhteellisen helppo ostaa pois.
 Jos vaikka USA:ssa innostuttaisiin ostamaan UPM jollekin sijoittajaryhmälle, niin mitä luulisitte käyvän suomessa oleville työpaikoille. Voisi vaikka veikata, että ei siinäkään kovin hyvin kävisi. Miksi maksaa paljon kun koneetKIN on siirrettävissä.
 No taas kerran vielä että on se ilkeää mutta jos asioita on tehtävä niin siinä ei työpaikkoja säästellä. VALITETTAVA FAKTA

Toiseksi eniten (23 %) viestejä sijoittui alaluokkaan, jossa globalisaation katsottiin aiheuttavan tai mahdollistavan eettisesti kyseenalaisen toiminnan ja tuotannon siirtämisen halvan tuotannon maihin.

Zigge **Herää tolo**
 9.3.2006 18:01
 No ei tällä ole mitään tekemistä liikaamaksamisen kanssa helveti... tyhmäkin sen tajuu että kun omistajina on kansainvälisiä pelureita niin kaikkea verrataan Kiinaan ja muihin hulinamaihin vaikka kuinka tehtäisiin tulosta. Mutta kun näissä ties missä talouksissa saa tehdä mitä haluaa ilman mitään sääntöjä ja työläisten oikeuksia niin totta kai se on halpaa, sitä voit kysyä vaikka sakemanniilta, tai koko Länsi-Euroopasta tai vaikka Amerikasta!

Luokkaan 'muu' sijoittui kahdeksan prosenttia tähän aiheeseen kantaa ottaneista vastauksista. Näissä viesteissä saattoi olla kritiikkiä kehitysavusta tai tiettyjen tahojen globalisaatiomyönteisyydestä:

AM

Tarja Halonen ja SDP "auttaa"

8.3.2006
22:30

Tarja Halonen - hyvinvoinnin kuningatar- auttaa nyt yhdessä Penan kanssa talkoohengessä kaikkia irtisanottuja UPM:läisiä. Tarjahan vaalipuheissaan sanoi, että ketään ei jätetä. Nyt Tarja voi näyttää kyntensä ja mitä keinoja hänellä on hyvinvoinnin ja työpaikkojen säilyttämiseen. Heinäluoma otti kantaa tekopyhästi hurskastelemalla maailman kauheutta ja yhteiskuntavastuun puuttumista. Nyt SDP auttaa kaikkia pikkutyöläisiä ihan konkreettisesti, mitäköhän keinoja Heinäluoma vetää taskustaan ? Onko taskussa salainen ase ? PAM! Ettei vain jäisi Heinäluoman puheet vain viran puolesta tilanteen kauhistelemiseksi.

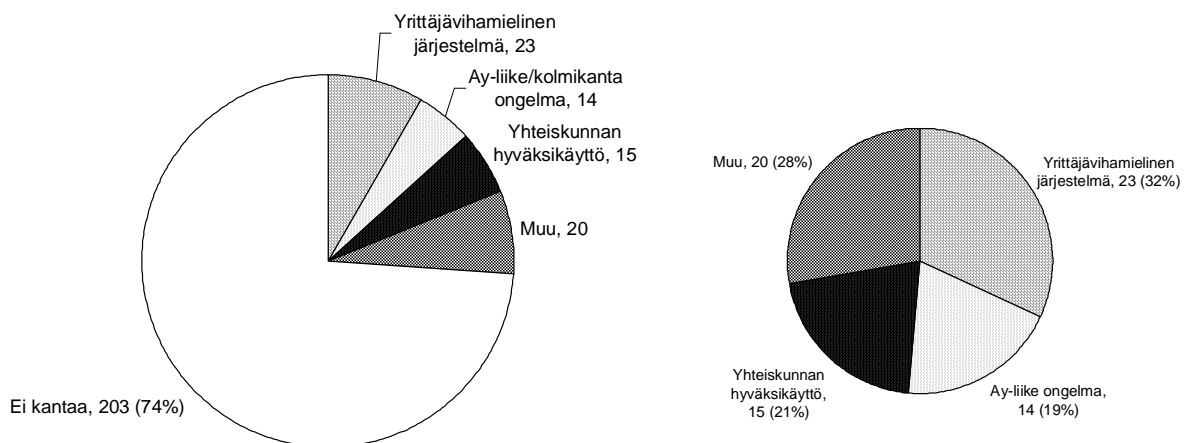
Vielä puuttuu Tuomiojan "älynväläykset" KLOPALISAATIOSTA ja sen vaikutuksista sekä Tennilä & Laakson teeskentelevät osanotot sorrettujen työnsankareiden puolesta.

Yhdessä alaluokassa tarkasteltiin vielä sitä, pidettiinkö globalisaation etenemistä ja sen aiheuttamia seurauksia vääjäämättöminä, vai katsottiinko, että ihmisillä on vaikutusta muutoksen suuntaan. Tähän luokkaan koodattiin siis ne kirjoitukset, joissa katsottiin, että globalisaatio ja toimintaympäristön muutos ei ole kasvotonta, vaan päätösten takana on aina ihmisiä valintoineen. Tämän kanta otettiin vain kolmessa kirjoituksessa (3 %). Halusin kuitenkin tämän alaluokan mukaan, sillä sen avulla voitiin tarkastella näkemyksiä ihmisten ja yksittäisten päättäjien vaikutusmahdollisuuksista globaalissa toimintaympäristössä.

5.4.8. Valtiovallan ja elinkeinoelämän suhde

Valtiovallan ja elinkeinoelämän suhteeseen otti kantaa 26 prosenttia kirjoituksista.

Kuva 14. Valtiovallan ja elinkeinoelämän suhde. (n=275)

Suurimmassa alaluokassa (32 %) kritisoitiin suomalaista järjestelmää ja toimintaympäristöä. Näissä viesteissä oltiin sitä mieltä, että kannattava yritystoiminta on Suomessa tehty liian hankalaksi. Kritiikin kohteena saattoi olla liian korkea yritysverotus, työllistämisen kalleus ja mm. päästökauppa. Lähtökohtana oli, että valtion tehtävä on luoda edellytykset, joissa yritysten on kannattavaa toimia.

'Muu' -luokka oli myös melko iso (28 %). Tähän luokkaan koodattiin viestejä, joissa puututtiin mm. siihen, että Suomi kaipaisi enemmän yhteistyötä niin työntekijöiden, työnantajien kuin valtiovallan kesken. Henkenä oli, että pitäisi yhdessä istua alas ja pohtia, miten ehkäistään Suomen alasajo. Tämä vaatisi joustavuutta ja kompromisseja kaikilta osapuolilta. Lisäksi oli muutamia viestejä, joissa toivottiin, että valtio ei puuttuisi tilanteeseen sen enempää. Luokkaan kuului myös viestejä, joissa pohditaan valtion mahdollisuuksia puuttua tilanteeseen sekä siihen, miten vastuu yhteiskunnassa jakaantuu: mikä on kansalaisten, mikä on eduskunnan ja mikä yritysten vastuu. Joissakin viesteissä taas ei spesifioitu vastuuta, mutta yleisesti kyseltiin muiden toimijoiden (valtio, työntekijät tms.) vastuiden perään.

Kolmanneksi suurin (21 %) luokka oli viestit, joissa yritysten katsottiin käyttävän järjestelmää ja yhteiskuntaa hyväkseen. Tällöin kyseenalaistettiin esimerkiksi suuryritysten valtiolta saamien tukien oikeutus. Joissain viesteissä puututtiin myös siihen kuinka yritykset käyttävät hyväkseen kehitysmaiden huonoa tilannetta omien tarkoitusperiensä ajamiseksi.

Neljässätoista viestissä (19 %) otettiin erityisesti kantaa ay-liikkeen ja kolmikantamallin ongelmallisuuteen. Näissä viesteissä asia täytyi kuitenkin liittää laajemmin yhteiskuntaan. Pelkkä Ahosen henkilön sättiminen tai paperimiesten lakkoilu ei riittänyt kriteeriksi. Yksi esimerkki (joskin ärhäkkä sellainen) tämän alaluokan viestistä oli:

Wanha Erkki

SAK:lle

8.3.2006
18:20

Jouko Ahonen on oikein hyvin hoitanut hommansa. Jokin aika sitten tämä demarien idoli naama uhosi uusista toimistaan. Ihme kun ei Halonen ottanut Joukoa kamppaniapäälliköökseen. Olis niin sopivasti täydentäneet toisiaan.

[...]

ATK:n Timo Rätty hoitaa rottien joukkolisääntymisen. Sirola-opistossa ei varmaan ole puhuttu, mikä aiheutti maailmansuurimman terveyst katastrofin, Mustan Surman. Jos Timo ei tiedä, niin ne olivat ROTAT. Mielestäni SAK:n olisi aika sopeutua suosiolla maailman muutoksiin, sillä se muuttuu vaikka kuinka Ihalainen uhoisi Vappupuheissaan.

6. Tulosten tulkinta ja analysointi

Tässä luvussa pohdin sisällönerittelyn tuloksia ja analysoin niitä aiemmin viitekehyksen yhteydessä esiteltyjen jäsenysten ja teemojen valossa. Käytän analyysin tukena myös muuta ajankohtaista aihepiirin ympärillä käytyä keskustelua.

6.1. Aineiston yhteenveto

Pitkälti aineistona olevassa keskustelussa on kysymys siitä säilyvätkö työpaikat Suomessa vai eivät; miksi nyt ollaan vaikeuksissa ja mitä voitaisiin tehdä tulevaisuuden turvaamiseksi. Monissa viesteissä kirjoitetaan globaalista kilpailusta ja sen aiheuttamista paineista. Monta kertaa toistuva argumentti on esimerkiksi se, että tuotanto on nykyään pakko järjestää lähempänä markkinoita, jotta yritys voi säilyttää tuottavuutensa ja kilpailukykyä. Suurimmat sisältöluokat ovat juuri työntekijöitä koskeva keskustelu (45 % analyysissä mukana olleista viesteistä) ja globalisaatiota ja muuttuvaa toimintaympäristöä koskeva keskustelu (42 % analyysissä mukana olleista viesteistä). Näitä asioita pidetään relevantteina, kun mietitään elinkeinoelämän tapahtumia yhteiskunnassamme. Näiden aihealueiden suuruuteen varmasti vaikuttaa se, että keskustelua käydään UPM-Kymmenen saneerausohjelman tiimoilta: he itse ovat ilmoittaneet heikon kannattavuuden suurimmaksi syyksi vaikean kilpailutilanteen ja toimintaympäristön muutoksen. Työntekijöitä taas kritisoidaan melko paljon (42 % tähän aihepiiriin kantaa ottaneista) luultavasti siksi, että lakkautukset kohdistuvat paperiteollisuuteen, jossa työntekijöiden asema on perinteisesti ollut verrattain hyvä. Työntekijöiden kritiikkiin liittyy myös ay-liikkeen vahva asema Suomessa. Osa kirjoittajista on kyllästynyt työntekijöiden kollektiivisiin vaatimuksiin ja näkee nämä vaarallisina kilpailuasemamme kannalta globaaleilla markkinoilla. Lisäksi kesällä 2005 oli ollut paperiteollisuuden työselkkäus, joten mielipiteet olivat jo valmiiksi melko virittyneitä. Samoin talven presidentinvaalit olivat aktivoineet keskustelua globalisaatiosta ja Suomen työntekijät vastaan työnantajat -asetelmasta oikeisto-vasemmisto -vastakkainasettelun myötä. Kaksi kolmesta (66 %) globalisaatioon kantaa ottaneesta on kuitenkin sitä mieltä, että tilanteeseen täytyy vain pyrkiä sopeutumaan. Keskustelussa käydään tavallaan taistelua työntekijöiden ja pääomasijoittajien asemasta. Yritykset toimivat näiden ja myös monien muiden sidosryhmien ristipaineessa. Tässä valossa UPM-Kymmenen ratkaisua kohtaan löytyy melko paljon ymmärrystä ja UPM:n perusteluja pidetään monissa viesteissä hyväksyttävänä.

UPM:n ilmoitus oli selvästi hätkähdyttävä ja se pani ihmiset ajattelemaan elinkeinoelämän tulevaisuutta Suomessa laajemmin. Myös tiedotusvälineet osaltaan ”rummuttivat” työntekijöiden pelkoja ja epävarmuutta tulevasta. Tämä on omiaan lisäämään vastakkainasettelua työntekijöiden ja työnantajien välillä. Yritysten rooli hyvinvoinnin ja työpaikkojen tarjoajana on keskustelun ydintä. Myös valtiovallan rooli yrityselämän mahdollistajana ja lakien säätäjänä on toistuvasti esillä. 23 kirjoituksessa (8 % analyysissä mukana olleista viesteistä) otetaan selkeästi kanta, että Suomessa on yrittäjävihamielinen järjestelmä tai valtio ei tue toimillaan yritystoimintaa riittävästi. Joissakin kirjoituksissa toivotaan poliittisten päätöksentekijöiden puuttumista asiaan ja katsotaan, että valtiovallalla on vastuu siitä, että esimerkiksi työvoimakustannukset ovat Suomessa niin korkeat, että globaalissa kilpailussa on vaikea menestyä. Tämän yhteydessä kritisoidaan etenkin SDP:tä. Monissa kirjoituksissa ajatuksena on, että yritykset ovat se yhteiskunnan osa, jonka avulla tuotetaan hyvinvointia ihmisille. Eräskin kirjoittaja toteaa, että yritystoiminnalla rahoitetaan myös julkisen puolen työpaikat. Näin ollen keskustelussa peräänkuulutetaan poliittisten päätöksentekijöiden vastuuta järjestää toimintaympäristö sellaiseksi, että yrityksillä on hyvät edellytykset toimia myös Suomessa. Toisaalta jotkut väittävät, että yhteiskuntavastuu on nimenomaan yhteiskunnan asia ja että yrityksen motiivit, vastuut ja velvollisuudet ovat muualla.

Yritysten luonteeseen ja tavoitteisiin kiinnitetään huomiota 39 %:ssa niistä kirjoituksista, jotka ottivat kantaa joihinkin sisältörungon aiheisiin. Tämä on kolmanneksi suurin sisältöluokka. Toiset keskusteluun osallistuneista kritisoivat yritysten halua jatkuvaan kasvuun ja voiton maksimointiin. Markkinatalousjärjestelmä rakentuu monessa mielessä kasvun ideologian varaan. Kapitalisti sijoittaa pääomaansa saadakseen sille tuottoa. Mitä enemmän kuluttajat ostavat ja yritykset myyvät, sitä enemmän talous kasvaa. Kun kansalaiset kasvattavat kulutustaan, heidän elintasonsa tulkitaan kasvavan. Esimerkiksi liiketoiminnan etiikkaa tutkinut Tomi Kallio kuitenkin kysyy, onko kulutus paras tai hyvä tasokkaan elämän mittari.²⁰⁸ Maija-Leena Uimonen kirjoittaa kilpailun vaikutuksesta moraalien ja liiketoiminnan yhteensovittamisessa. Hän toteaa, että käytännössä yritykset eivät tingi tuottavuutensa parantamisesta kovan keskinäisen kilpailun takia. Jos yritys ei pysty kilpailemaan toimialan muiden yritysten kanssa, se voi ajautua konkurssiin ja näin työpaikat häviävät.²⁰⁹ Erityisesti verkkokeskustelussa kritisoidaan tilanteita, joissa irtisanotaan työntekijöitä ja samanaikaisesti jaetaan osinkoja omistajille, maksetaan johtajien optioita ja tehdään voittoa. Voiton tekemisen keinolla millä hyvänsä tuomitsee 23 kirjoittajaa (22 % sisältöluokan viesteistä, 8 % kaikista

---

²⁰⁸ Kallio 2006, 109-110.

²⁰⁹ Uimonen 2006, 59.

analyysissä mukana olleista viesteistä). Suurin osa (56 viestiä, 53 %) tähän sisältöluokkaan kantaa ottaneista kuitenkin pitää itsestäänselvyytenä, että yritysten päätavoite on kannattava toiminta, monien mielestä myös voiton maksimointi. 26 % yritystoiminnan luonnetta ja tavoitteita kommentoineista mainitsee erityisesti, että myös kovat keinot kannattavuuden parantamiseksi ovat hyväksyttäviä ja että näin juuri pitääkin toimia.

Yritysten toiminta taas helposti henkilöityy johtajiin. Toisaalta on ilmiselvää, että kaikesta johtajiakaan ei voi syyttää ja näin ollen enemmän huomio kiinnittyy itse järjestelmän ominaisuuksiin ja elinkeinoelämään laajemmin kuin yksittäisiin toimijoihin. Verrattuna esimerkiksi Paperiliiton Ahoseen saa UPM:n johto suhteellisen vähän kritiikkiä. Toki sitäkin esiintyy, mutta enemmän kritisoidaan laajempaa kehitystä ja nykymallin aiheuttamia taloudellisia paineita.

Monilta osin keskustelu liittyy kapitalistisen markkinatalouden luonteeseen ja yhä merkittävämpään pääoman valtaan, jota moni keskustelija pitää mahdottomana yhdistää etenkin sosiaalisesti vastuulliseen yritystoimintaan. Kapitalistista markkinataloutta koskevan teeman alla keskustellaan muun muassa pörssin ja sijoituspääoman vaikutuksista yritystoimintaan: osa pitää kapitalistista markkinataloutta ainoana mahdollisuutena järjestää maailmantalous ja tuotanto. Aineiston viesteissä korostuu sopeutumisen välttämättömyys: tämä on luettavissa 48 viestistä, joka on noin puolet sisältöluokan viesteistä. Jotkut kirjoittajista taas kaipaavat takaisin vanhaan valtion sääntelyn alla olevaan talouteen tai haluaisi ainakin tiettyjä ääri-ilmiöitä – kuten voittoa tekevän yrityksen irtisanomisia – rajattavan pois lainsäädännöllisin keinoin.

Sijoittajien toimintalogiikkaa arvostellaan osin voimakkain retorisin keinoin. Heitä pidetään ahneina voitontavoittelijoina 34 kirjoituksessa. Toisaalta myös sijoittajien tarjoaman pääoman välttämättömyyttä korostavat käytännössä yhtä monet: tämä tunnustetaan 31 kirjoituksessa, joista 25 kirjoituksessa myös kunnan tuoton vaatimista riskisijoituksille pidetään oikeutettuna.

6.2. Yritysten yhteiskunnallinen vastuu – taloudellista, sosiaalista ja ympäristövastuuta?

Yritysten vastuuseen ei verkkokeskustelussa useinkaan oteta suoraan kantaa. Tämä kertoo ehkä siitä, että vaikka 'yritysten yhteiskunnallinen vastuu' on helposti poliitikkojen, yritysjohtajien tai tiedotusvälineiden edustajien huulilla, ei käsite ole kuitenkaan lyönyt vielä

kunnolla itseään läpi niin sanottujen kansan syvien rivien keskuudessa. Mahdollisesti sen koetaan olevan kaukana todellisuudesta. Käsitemelko tuore ja toisaalta yritysten vastuuden pohtiminen on noussut ajankohtaisemmaksi etenevän talouden globalisaation myötä. Samalla keskustelussa ainakin tietyllä tasolla käydään nimenomaan kamppailua yritysten yhteiskunnallisen vastuun määritelmästä: onko se vastuuta taloudesta, vastuuta työntekijöistä, vastuuta yhteiskunnalle, joka tarjoaa yrityksille infrastruktuurin ja stabiilin toimintaympäristön, kuuluuko siihen myös ympäristöstä huolehtiminen vai onko se näiden kaikkien yhdistelmä vai kenties jotain aivan muuta? ’

’Yritysten vastuu’ -luokkaan on luokiteltavissa 49 kirjoitusta (18 % kaikista analyysissä mukana olleista viesteistä), mutta aihetta voidaan pohtia myös muiden sisältöluokkien avulla. Kommentoitaessa muita teemoja kerrotaan samalla epäsuorasti ajatuksia myös yritysten vastuusta, sen alasta ja siitä toteutuuko vastuunkanto vai ei. ’Yritysten vastuu’ -luokan perusteella voidaan sanoa, että kannattava toiminta eli taloudesta huolehtiminen on yleisin (33 % vastanneista, yhteensä 16 kirjoitusta) käsitys yritysten ensisijaisesta vastuun alueesta. Tämä ei ole yllättävää ja on yhteneväinen ajatus esimerkiksi Anttiroikon (s. 38) yhteiskunnan eri sektoreiden vastuita koskevan jäsenyyksen kanssa.

Viidessä viestissä ’yritysten vastuu’ -sisältöluokassa liputetaan suoraan sen puolesta, että tärkeintä on voiton tuottaminen. Useassa tapauksessa kannattava toiminta ja voiton tuottaminen omistajille menivät hieman päällekkäin ja tällöin on valittu se vaihtoehto, joka on voimakkaimpana tekstissä.

Vihreä porvari **Yrityksen tulee tuottaa voittoa.**

9.3.2006
12:23 Kannattaa muistaa että pörssiyritysten osakkeita omistavat muutkin kuin suursijoittajat. UPM-Kymmenellä on vuoden 2004 vuosikertomuksen mukaan 72 861 omistajaa. Näistä 66,9 % omistaa alle 1000 osaketta. Mielestäni kaikilla osakkeenomistajilla on oikeus vaatia että heidän omistamansa yritys tekee voittoa. Nämä ovat raakoja tosiasioita, yritykset kun ovat olemassa omistajiaan, ei työntekijöitään varten.

Tämä ei tietenkään poista sitä tosiasiaa että nyt tapahtuvat lomautukset ovat kova isku niin yksittäisille työntekijöille kuin myös kunnille joissa nyt suljettavat laitokset toimivat.

Tuskin kukaan terve ihminen haluaa rikastua muiden ihmisten lomauttamisella. UPM-Kymmenellä on kuitenkin tämän jälkeenkin lähes 30 000 työntekijää. On heidän ja omistajien etujen mukaista että yritys on kannattava. Tässä siis uhrataan 3000 ihmistä yli 100 000 ihmisen vuoksi. Kukin voi itse ajatella onko se oikein vai väärin.

Myös Maija-Leena Uimosen tutkimuksessa mukana olleiden näyteryhmien (kärkiyritykset, vertailuyritykset ja ulkoiset sidosryhmät) informantit arvioivat taloudellisen vastuun olevan yrityksen päätöksenteon tärkein lähtökohta ja tavoite. Etenkin vertailuyritysten edustajat

korostivat tätä lähtökohtaa.²¹⁰ Verkkokeskustelussa ne, jotka korostavat kannattavuutta ja etenkin voiton maksimointia yrityksen ainoana tavoitteena ja tärkeimpänä vastuuna voiton tuottamista omistajille, korostavat luonnollisesti yritysten taloudellista vastuuta yli muiden vastuun osa-alueiden eli sosiaalisen ja ympäristövastuun. Muut vastuun osa-alueet ovat toissijaisia ja ainakin niiden toteutumisen edellytyksenä on hyvä taloudellinen tilanne. Yhteiskuntavastuuta tutkineet Pekka Aula ja Saku Mantere ovat huolestuneita ajattelusta, jossa taloudellinen suorituskyky on edellytys yhteiskuntavastuulliselle toiminnalle. Radikaalimmin tulkittuna taloudellisen suorituskyvyn ensisijaisuus -periaate vapauttaa yrityksen kaikesta vastuullisuudesta taloudellisin perustein. Yhteiskuntavastuusta voidaan laistaa, kun siihen ei ole varaa. Syitä saattavat olla esimerkiksi markkinatilanne tai epävarma tulevaisuus. Jos näin ajatellaan, on yhteiskuntavastuun kolmikantamalli, johon kuuluu myös sosiaalinen ja ympäristövastuu, vaarassa trivialisoitua. Tällöin kaikki vastuu on alisteista taloudelliselle vastuulle, joka rajuimmillaan pelkistyy vastuuksi omistajien tuotto-odotuksiin vastaamisesta. Hyveellisyydestä tulee lähinnä ylellisyys, johon on varaa vain silloin kun talous on kunnossa. Aulan ja Manteren mielestä nykyinen yleisvastuullinen retoriikka on vaarassa jäädä pintakiilloksi, alisteiseksi yhdysvaltalaisen taloustieteen nobelistin Milton Friedmanin yrityseettiselle maksiimille. Tämän mukaan yrityksillä on vain yksi sosiaalinen vastuu ja velvollisuus: maksimoida omistajiensa tuotot.²¹¹

Kannattavuuden ja jatkuvuuden lisäksi kuitenkin toivotaan yrityksiltä sosiaalisen vastuun kantamista. Tällä saatetaan tarkoittaa vastuuta esimerkiksi työntekijöistä tai laajemmin työllisyydestä kuten nimimerkki Viljon vastauksesta Yrjö Kapanelle näemme. Kapanen on kysellyt vastuuta työllisyyden perään, mutta Viljo taas katsoo asian kuuluvan julkiselle vallalle. Viljo kirjoittaa, että yrityksille pitäisi luoda olosuhteet, joissa kannattava toiminta olisi mahdollista. Samalla hän kyseenalaistaa sen, että yritysten vastuuseen kuuluisi työllistäminen.

Viljo

Yrjö Kapanen

8.3.2006
23:48

Jos haluamme, että metsäteollisuus kantaa vastuuta esimerkiksi työllisyydestä

Miksi me tuollaista haluaisimme? Minä haluaisin että julkinen valta tekisi oman, lakisäätöisen, osansa luomalla mahdollisuudet kannattavaan toimintaan. Kyllä markkinatalous toimii lainalaisuuksiensa mukaisesti kunhan olosuhteet on kunnossa.

Perustuslaissamme lukee mm. "Julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä". Miten hyvin julkinen valta on tuota velvollisuuttaan mielestäsi viime aikoina toteuttanut? Minun mielestä aika heikosti.

Hieman arvelen, että SDP ja Keskusta ovat vastustamassa tarvittavia, radikaaleja muutoksia.

²¹⁰ Uimonen 2006, 201.

²¹¹ Aula & Mantere 2005, 66-67.

Uimosen tutkimus osoitti, että yksikään ulkoisten sidosryhmien informantti ei pitänyt riittävänä vastuullisuutena yrityksille pelkästään verojen maksua ja työllistämistä. Lähes kaikki kärkiyritysten ja melkein puolet vertailuyritysten informanteista oli samaa mieltä. Kovin selkeää mielipidettä informanteilla ei kuitenkaan ollut siitä, kuinka pitkälle vastuuta tulisi ulottaa ja kysymys onkin vaikea. Esimerkiksi vain yksi vertailuyrityksen edustaja piti mahdollisena, että yritykset voisivat laajentaa sosiaalista vastuutaan omien ydintoimintojensa ulkopuolelle, esimerkiksi julkisen sektorin vastuulla olevalle palvelusektorille. Kärkiyritysten edustajat taas pitivät tätä mahdollisena, kuten myös useimmat ulkoisten sidosryhmien edustajat. Käytännössä Uimosen mukaan yritysten vapaaehtoinen sosiaalinen vastuullisuus on kuitenkin pienimuotoista, lähinnä edelläkävijäyritysten ja ulkoisten sidosryhmien yhteisiä yksittäisprojekteja. Peruslähtökohtana myös edelläkävijäyritysten yhteistyöhankkeissa oli ensisijaisesti yritysten voittojen optimointi, ei altruismi.²¹² Uimosen tutkimukseen verrattuna valtaosa verkkokeskusteluun osallistuneista ihmisistä käsittää yritysten yhteiskuntavastuun suppeampana kuin mitä tekevät yritysten ja ulkoisten sidosryhmien edustajat. Tästä ei kuitenkaan pidä vetää liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä, sillä tutkimusaineistot ovat erilaiset, samoin keskustelun konteksti suuntasi verkkokeskustelua tiettyyn suuntaan.

UPM:ää ja muita yrityksiä kritisoidaan verkkokeskustelussa siitä, että ne ovat käyttäneet väärin yhteiskunnan tarjoamia tukia ja käyttäneet niitä omistajien voittojen kasvattamiseksi. Toiset ovat vastanneet tähän, että yhteiskunta on varmasti saamapuolella UPM:n suhteen, niin paljon esimerkiksi yhteisöveroja se on valtiolle maksanut.. Verkkokeskustelussa sosiaaliseen vastuuseen viitataan lähinnä silloin, kun yleisesti perätään vastuuta. Tällöin ei vastuun kohdetta tai alaa juuri spesifioida, mutta yleisesti UPM:n on katsottu toimivan väärin työntekijöitään ja koko yhteiskuntaa kohtaan. Näissä viesteissä on usein henki, että ei ole suomalaisia ja suomalaista yhteiskuntaa kohtaan reilua, että tuotantoa siirretään halvemman tuotannon maihin tai lähemmäksi markkinoita. Kritiikki saattaa kohdistua myös tapaan, jolla UPM tilanteen hoiti: aikataulu oli liian nopea tai päätöksentekoprosessi ei ollut läpinäkyvä. Alan lähihistoriassa oli työselkkaus, joka aiheutti suuret taloudelliset tappiot koko teollisuudenalalle. Monet pitävätkin vääränä, että nyt ikään kuin kiritään tuota tappiota kiinni irtisanomalla ihmisiä ja aiheuttamalla suurta ahdinkoa pienille paikkakunnille. Lisäksi UPM oli tehnyt suuria taloudellisia tappioita mm. epäonnistuneilla yrityskaupoilla ulkomailla ja nyt jotkut katsoivat, että tämä maksatettiin viattomilla työntekijöillä.

---

²¹² Uimonen 2006, 204-206.

Vastuu ympäristöstä tai puhe kestävästä kehityksestä jää aineistossa melko vähälle. Jos ympäristökysymyksiin puututaan, niin lähinnä kysytään päästökauppojen vaikutusta vaikeutuneeseen kilpailutilanteeseen ja ajatellaan sen vaikeuttaneen UPM:n asemaa. Toisaalta saatetaan myös vihjata, että ei ole eettisesti kestävää mennä hakkaamaan Etelä-Amerikan metsiä maan tasalle. Kuitenkin ympäristövastuu jäi selvästi pienemmälle kuin vastuun muut osa-alueet ja tämä on ymmärrettävää kontekstissa, jossa keskustelu käydään: taloudellisista syistä lakkautetaan kokonainen tehdas sekä useita tuotantolinjoja. Tämä taas aiheuttaa yksittäisille ihmisille kärsimystä ja kunnille suuria vaikeuksia. Tämä myös lisää yhteiskunnallisia kustannuksia työttömien ja verotulojen vähenemisen muodossa. Osa pitää ympäristövastuuta rasitteena yrityksille. Tämä ei välttämättä johdu siitä, että ympäristövastuuta pidettäisiin turhana asiana. Ennemmin negatiivinen suhtautuminen saattaa johtua siitä, että ihmisten käsityksen mukaan muualla toimivat yritykset eivät kuitenkaan täytä tätä velvollisuutta ja näin ollen suomalaiset (globaalisti ehkä keskimääräistä vastuullisemmat) yritykset joutuvat epäreiluun asemaan.

6.3. Yhteiskunnallisen vastuun ideologiat eri näkemysten taustalla

Tuomo Takala on jakanut vastuun ideologiat omistajalähtöiseen, sidosryhmälähtöiseen ja laajimman sosiaalisen vastuun ideologiaan²¹³. Aineistona olevassa keskustelussa käydään näiden ideologioiden välistä, osin myös sisäistä, valtakamppailua. Vahvimmin aineistosta on löydettävissä omistajalähtöistä ja sidosryhmälähtöistä vastuun ideologiaa.

Takala itse on todennut, että omistaja-arvot ovat viimeaikaisen kehityksen valossa nousussa ja samaan kiinnitti huomiota myös Helsingin Sanomat pääkirjoituksessaan 9.3.2006, joka piti UPM:n saneeraus uutisia juuri tämän ajatuksen vahvistumisena²¹⁴. *Omistajalähtöisessä* mallissa jokainen yhteiskunnallinen yksikkö tekee sopimuksen muiden yhteiskunnan osapuolien kanssa. Omistajalähtöisyys perustuu ajatukseen, että pitkällä tähtäimellä voiton maksimointi takaa myös muiden markkinaosapuolien hyvinvoinnin. Ajatellaan, että tällainen talous ei tarvitse moraalialia, sillä yhteiskunnallinen hyvinvointi toteutuu taloudellisen prosessin sivutuotteena. Aiemmin tässä työssä (s. 88) on lainattu Viljoa, joka vastaa Yrjö Kapasen toivomukseen yritysten vastuunkannosta työllisyydestä. Viljo toteaa, että ”[m]inä haluaisin, että julkinen valta tekisi oman, lakisääteisen, osansa luomalla mahdollisuudet kannattavaan

---

²¹³ kts. ideologiat ja Takala tarkemmin s. 29-32 tässä työssä.

²¹⁴ kts. lisää s. 47 tässä työssä.

toimintaan. Kyllä markkinatalous toimii lainalaisuuksiensa mukaisesti kunhan olosuhteet on kunnossa”. Tätä kommentoi Vihainen veronmaksaja otsikolla ”Uskoo ken haluaa”:

Vihainen
veronmaksaja

Uskoo ken haluaa

9.3.2006
23:26

Kyllä markkinatalous toimii lainalaisuuksiensa mukaisesti kunhan olosuhteet on kunnossa.

Todisteita!

Neuvostoliitossa kansaa yllytettiin uskomaan pjatnikkeihin, viisivuotissuunnitelmiin. Aina viiden vuoden päässä koitti onnena, johon ei kuitenkaan ikinä päästy. Sama hämäys menee läpi nyt: että kunhan markkinataloudelle annetaan kaikki valta, niin onni rupeaa kukoistamaan.

Uskoo ken haluaa.

Kuinka monta sataa miljoonaa työtöntä uskosi kestää?

Osa keskustelijoista siis näkee, että markkinamekanismi korjaa kaikki vääristymät ja johtaa lopulta kaikkien kannalta parhaaseen lopputulokseen. Osa taas ajattelee, että tarvitaan suojelua markkinoiden ja omistajien ylivallalta. Takalan mukaan omistajalähtöiset ajattelijat korostavat usein toiminnan laillisuutta. Toisaalta tätä ei voida Suomessa pitää mitenkään merkityksettömänä asiana, sillä lainsäädäntömme on varsin kehittynyt ja sääntelee jo monin tavoin yritysten toimintaa.

Yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta puhuttaessa korostuvat usein sidosryhmät. *Sidosryhmälähtöisissä* näkemyksissä korostetaan yhteiskunnan ja yritysten välisen sidoksen merkitystä. Koska yrityksellä on valtaa ja vaikutusta myös markkinamekanismin ulkopuolella, laajentaa tämä vastuun alaa. Yhteiskunnallisen hyvinvoinnin takaamiseksi taloudelliseen päätöksentekoprosessiin on liitettävä moraalista harkintaa. Sidosryhmälähtöisessä ajattelussa vastuullisena pidetään yritystä, joka omaehtoisesti ja itsenäisesti vastaa toimintojensa seuraamuksista ja tuntee ja tiedostaa velvollisuutensa toimintaympäristöään kohtaan. Toimiessaan ”valistuneen itsekkäästi” yritys rajoittaa oman etunsa tavoittelua ja toimii joskus vastuullisesti jopa voiton kustannuksella. Näin toimiessaan se varmistaa toimintansa yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden: ensisijaisesti yritys ajaa omaa etuaan, mutta ottaa huomioon myös yleisen edun. Toiminta on rajoitetun egoistista ja toiminta on seurausetiikan sävyttämää. Tätä näkemystä on myös niissä aineiston kirjoituksissa, joissa yrityksiltä toivotaan laajempaa sosiaalista vastuuta, mutta nykyisen talousjärjestelmän ja toimintaympäristön puitteissa tunnustetaan tosiasiat ja siten keskitytään vaatimaan edes tätä valistunutta itsekkyyttä ja sidosryhmien monipuolisempaa huomioon ottamista:

Yrjö Hakanen

Viljolle

9.3.2006
11:48

Viljo ihmettelee, miksi me haluaisimme, että metsäteollisuus kantaa vastuuta myös työllisyydestä. Hän haluaa sen sijaan julkisen vallan kantavan vastuun.

Minusta vastuuta pitää kantaa sekä yhtiön että valtion.

En pidä oikeana sellaista markkina-ajattelua, jonka mukaan yhtiön toiminnan ainoana tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman suurta voittoa omistajilleen. UPM:n kohdallahan on kyse Suomen kannattavimmasta metsäyhtiöstä, joka jakaa osinkoina satoja miljoonia euroja.

Mitä tulee julkisen vallan vastuuseen, sen pitää todellakin olla jotain paljon enemmän kuin kainoja toiveita "keskusteluista" UPM:n kanssa tai pikavoittoja ahnehtivien suurfirmojen jälkien siivoamista.

Miksei hallitus esitä lakia, jolla estetään irtisanomisten käyttäminen vain keinona kasvattaa voittoja, kuten nyt UPM:n tekee?

Yrjö Hakasella on Suomen Kommunistisen puolueen puheenjohtajana aika pitkälle meneviä ehdotuksia ja ajatuksia yritysmaailmasta, mutta toisaalta yllä olevasta viestistä näkee, että myös radikaalisti ajatteleva keskustelija ymmärtää pörssiyritysten voiton tuottamisen tavoitteen ja keskittyykin korostamaan tavoitetta pehmentävistä toimista, joilla voitaisiin suojella etenkin työntekijöitä. Hakanen on kirjoittanut verkkokeskusteluun kahdeksan viestiä, joissa hän keskittyy ennen kaikkea vaatimaan työntekijöiden irtisanomissuojan parantamista sekä yleisesti voiton tavoittelun negatiivisten vaikutusten ehkäisyä. Sidosryhmälähtöinen ideologia on selvästi aineiston perusteella sellainen, että ihmiset pitävät sitä melko realistisena ja monet myös sopivana tapana yrityksille kantaa vastuunsa. Moni ei sen pidemmälle halua mennäkään ja sidosryhmien käsittäminen laajasti johtaisi varsin laaja-alaiseen vastuunkantoon.

Sidosryhmälähtöiseen ajatteluun voidaan lukea myös ne vaatimukset, joissa korostetaan yritysten pitkän aikavälin kehitystä ja kritisoidaan kvartaalitaloutta liian lyhyestä aikaperspektiivistä yritysten pitkäaikaisten toimintaedellytysten luomisessa. Voidaan ajatella, että vastuuta on juuri pitkän tähtäimen toiminta ja stabiili kehitys. Toisaalta pitkän tähtäimen edulla myös puolustettiin ja kiitettiin UPM:n toimia, sillä rajujen ratkaisujen katsottiin olevan ainoa mahdollinen ratkaisu pitkällä aikavälillä. Yritys voi siis hetkellisesti toimia myös tappiollisesti, mutta pidemmän päälle tällainen ei ole mahdollista ja tarpeen vaatiessa toimenpiteitä on voitava tehdä. Ajatellaan, että tämä on lopulta myös sidosryhmien etu. Jotkut pitivät nykyistä talousjärjestelmää hyvänä siinä mielessä, että se osittain myös tervehdyttää talouselämää. Enää ei julkisen vallan avulla tai keinoilla voida tehdä korjaavia toimenpiteitä, vaan yritysten pitää aidosti ratkaista itse kannattamattomuuden ongelmat.

Toisaalta myös *laajimman sosiaalisen vastuun ideologia* on löydettävissä joidenkin kirjoittajien teksteistä. Tämän ideologian omaksuneet ajattelevat, että yritys toimii voimakkaassa taloudellisessa vastuusuhteessa ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan. Yrityksen lähtökohtana ei ole enää voiton maksimointi, vaan liiketoiminnallisen riskin kattamiseen tarvittavan voiton saavuttaminen. Verkkokeskustelussa mietitäänkin, mikä on riittävä voitto. Jotkut toteavat, että uuden ja riskialttiin alan yritykseen sijoitetun pääoman voittoprosentin kuuluu olla korkeampi kuin vakiintuneen alan ja asemansa jo vakiinnuttaneen yrityksen kohdalla. Osinkojen tuottoprosenttia verrataan tavallisten pankkitalletusten korkoihin. Seuraavat kaksi esimerkkiä puhuvat sen puolesta, että riittävän korkea voitto on terveen yritystoiminnan edellytys:

Suisse

Pienen pieni talouden oppimäärä

9.3.2006
17:01

Tosiaan tässä keskustelussa on surullista se, että talouden perusasiat -- joiden onnistuneeseen soveltamiseen koko yhteiskunnan hyvinvointi perustuu -- joko unohdetaan ja politisoidaan, tai sitten ovat keskustelijoilta kokonaan hukassa.

[...]

Siksi on hölynpölyä puhua tavallisten säästäjien ahneudesta, kun he vain haluavat osakkeelleen sen riskiä vastaavan tuoton. Järkevämpää olisi leimata ahneeksi jokainen, joka on koskaan lotonnut.

Samoin on potaskaa puhua siitä, miten yhden euron tuotto riittäisi "yhteiskuntavastuulliselle" yritykselle. Yrityksen on tunnettava vastuuta myös omistajiaan kohtaan -- euron vuodessa tuottava firma kuin on noin teoriassa vain noin 30 euron arvoinen.

Kysyvä

Yhteiskunnan pitkän aikavälin edut

9.3.2006
19:59

[...]

Pitkällä aikavälillä yhteiskunta jossa yritykset eivät tuota reiluja osinkoja tulee jäämään kehityksensä. Jos ei kapitalismi miellytä, sijoita omaisuutesi minun yritykseeni, en tosin välttämättä pyri palauttamaan rahojasi (osinkoina) - mutta hei, toveruushan on tärkeintä, kysy vaikka itänaapurin tai kiinan viisikymppisiltä. Siellä on edelleen mielenkiintoisia kokemuksia mitä tapahtuu kun yrityksiä ei velvoiteta tuottamaan voittoa omistajilleen.

Toisenlaista ja ennemmin laajimpaan sosiaaliseen vastuuseen perustuvaa vaihtoehtoa taas edustaa alla oleva esimerkki. Samalla nimimerkillä on myös muita samankaltaisia viestejä, mutta tässä asia ilmaistaan selkeimmin:

Ääni

re: vihreä porvari

9.3.2006
12:59

Voisitko lyhyesti selittää miten yrityksen arvo nousee jos se tekee voittoa 1 euron vuodessa.

Siis arvo osakesijoittajan mielessä ja kukkarossa. Toki sillä, että useammat ihmiset haluavat ostaa sen osakkeita kuin myydä. Silloinhan osakkeen hinta luonnollisesti nousee. Jos ihmiset eivät halua ostaa sellaisen yrityksen osakkeita, joka tuottaa vain euron verran voittoa vuodessa, se johtuu vain siitä, että se on nyt vallalla oleva ajatusmaailma. Jos useammat ihmiset ajattelisivat kuten minä, he saattaisivat arvostaa myös yritystä, joka tekee hyvää työtä ilman voiton maksimointia.

[...]

Lisäksi keskustelussa esiintyy ajatuksia siitä, että yritysten vastuulle on hieman erilaiset mahdollisuudet suurissa pörssiyrityksissä kuin pienissä tai keskisuurissa yrityksissä:

ade	Kannattavinta ?
9.3.2006 22:01	Teollisuus operoi siellä missä se on kannattavinta? Pörssiyrityksille sellainen "operointi" lienee "kvartaalitalouden" hektisyydessä ollee jonkin asteinen välttämättömyys. Onneksi on vielä olemassa muunlaisiakin perhe ja pienyrityksiä joissa yritys on elämäntapa. Yrityksen tehtävänä ei ole rahan vaan hyvinvoinnin tuottaminen? Yritys voi toimia johdon ja henkilöstön yhteistyöllä tuottaen verojen ja velvoitteiden jälkeen voittoa niin että tarvittavat investoinnit ja tuotekehittely saadaan hoidettua? "Yritys on henkilöstön perintö jatkajille. Vaalikkaa ja kehittäkää sitä niin että säilytte elinkelpoisina ja turvaatte hyvinvointinne" lausui juuri eläkkeelle jäänyt metallimies (Hitsarista toimitusjohtajaksi). [...]

Huomionarvoista verkkokeskustelussa kokonaisuutena kuitenkin on, että laajimman sosiaalisen vastuun viestit jäävät keskustelussa varsin vähälle. Laajimman sosiaalisen vastuun alaluokkaan aineistosta koodattiin vain kaksi viestiä, jotka sitten yhdistin 'yritysten vastuu' luokan alla alaluokkaan 'muu'. Tämän perusteella voidaan sanoa, että luultavasti ihmiset näkevät vastuullisen yritystoiminnan mahdollisuuden niin, että ottamalla vastuuta sidosryhmistä yritykset voivat lunastaa paikkansa yhteiskunnassa ja toisaalta tämän vastuun kautta yrityksen arvostus ja tätä kautta arvo nousee. Vastuullinen toiminta on siis ennen kaikkea sidottu yrityksen arvonnousuun ja maineeseen, ei niinkään siihen, että yrityksiltä edellytettäisiin ainakaan laajimman sosiaalisen vastuun omaksumista. Tätä ei pidetä realistisena mahdollisuutena ja osa ihan suoraan ilmaisee, että ei tällaista toivokaan.

6.4. Vastuun eri muodot ja ideologiset ulottuvuudet

Anttiroikon määrittämiä vastuun muotoja ovat oikeudellinen, kollektiivinen ja moraalinen vastuu. Näiden taustalla voidaan nähdä perustoja, joiden varassa yhteiskuntavastuuta voidaan määritellä. Näitä ovat Anttiroikon mukaan tekninen, yhteisöllinen ja moraalinen vastuukäsite. Näihin kaikkiin liittyvät erilaiset ideologiset lähtökohdat.²¹⁵

Teknisellä vastuukäsitteellä Anttiroiko viittaa vastuunmäärittämiseen, jossa jollakin taholla on vallitsevien muodollisten määrittelyperusteiden tai normien perusteella katsottu olevan vastuu tietystä teosta tai tapahtumasta. Tällainen tarkastelu liittyy yleensä joko taloudelliseen tai oikeudelliseen vastuun määrittämiseen. Anttiroiko pitääkin teknistä vastuun määrittämistä tyypillisenä modernille yhteiskunnalle ja sen vastuu-, riski- ja vakuutusdiskursseille. Aineiston perusteella tällaista teknistä vastuunmäärittämistä pidetään melko yksiselitteisenä ja

²¹⁵ kts. lisää sivut 32 ja 38-42 tässä työssä.

luonnollisena vaihtoehtona: yritysten tehtävä on tehdä voittoa, sen enempää ei voida yrityksiltä edellyttää. Tekniseen vastuunmäärittämiseen vetoamalla voidaan toki helposti sivuuttaa vaikeammat toiminnan päämääriä ja eettisiä kysymyksiä koskevat pohdinnat. Teknisen vastuunmäärittämisen taustalla on usein ideologia, joka perustuu minimiteoriaan, jossa yhteiskuntavastuun lähtökohtana ovat nimenomaan organisaation perusfunktiot. Pelkistetyimmillään tämä tarkoittaa ultraliberalistista minimimäärittelyä, jossa yritystoiminnan yhteiskunnallinen vastuu on voittojen lisääminen tai tehokas taloudellinen toiminta. Tätä kaikista suppeinta vastuunmäärittystä verkkokeskustelun viesteistä on löydettävissä vain vähän. Seuraava kirjoitus on ehkä paras esimerkki pelkästä taloudellisesta vastuunmäärittäyksestä:

Raha ratkaisee **Money talks!**

8.3.2006 11:26 Yrityksmaailmassa on ainoastaan yksi prioriteetti - kannattavuus. Voitto ei voi olla liian suuri, eikä tuotto voi olla liian korkea. Palkkakustannuksia taas on periaatteessa aina liikaa jokaisessa yrityksessä.

Yritystalousnäkökulmasta logiikka on nimittäin hyvin yksinkertainen. Mitä vähemmän palkkakustannuksia sitä suurempi on myös voittopotentiaali. Mitä suurempi voitto sen korkeampi tuotto. Asia on todella näin yksinkertainen.
[...]

Toisaalta monessa kirjoituksessa keskitytään kritisoimaan yrityksiä liian vahvasta taloudellisen vastuun korostamisesta. Nykyisin nimittäin usein ajatellaan, että yrityksillä on kasvaneen taloudellisen vallan kautta muutakin kuin taloudellista vastuuta. Tällöin yhteiskuntavastuun sisältöä ja alaa laajennetaan ensimmäisenä oikeudellisella ulottuvuudella. Yhteiskuntavastuun minimiteoriaan liitetäänkin usein normien noudattamisperiaate: yrityksen tulee taloudellisessa toiminnassaan noudattaa sosiaalisesti hyväksytyjä normeja. Tällä tarkoitetaan lähinnä lainsäädäntöä. Esimerkkinä tästä käy nimimerkki Hohhoijaan kirjoitus, jossa kirjoittaja toteaa, että työnantaja harrastaa vastuuta jo monessa muodossa: maksaa palkkaa, josta menevät verot valtiolle, maksaa eläke- ja sairausvakuutusmaksuja sekä muita sivukuluja ja lisäksi järjestää jollakin tavalla työterveyshuollon.

Yhteisöllinen vastuunmäärittäminen taas on sopimuksellinen ja yhteisöllinen näkökulma siinä mielessä, että silloin viimekätisenä vastuun perustana pidetään yhteisössä vallitsevia tapoja, tottumuksia ja uskomuksia. Vastuunmäärittäminen tapahtuu tällöin sen mukaan, miten ihmiset suhtautuvat vastuukysymyksiin ja mitä pidetään hyväksyttävänä. Tämä vastuukäsite perustuu yleensä järjestelmäteoriaan tai sosiaaliliberalismiin, joiden lähtökohtana ovat tekniset normit, mutta niiden määrittely perustuu minimiteoriasta poiketen selvemmin julkisen sektorin vahvaan rooliin sekä demokraattisten periaatteiden noudattamiseen. Usein tällaisessa

vastuunmäärityksessä taustalla on moderni systeemiorientoitunut yhteiskuntavastuukäsite. Sen mukaan yritykset muodostavat osan yhteiskunnan kokonaisuudesta, jolloin ne nähdään kokonaissysteemin ehdoilla toimivina osajärjestelminä. Vastuullisuutta arvioitaessa täytyy ottaa huomioon myös yritysten toiminnan legitimitetti; pelkät taloudelliset voitot tai tehokkuus eivät ole riittäviä mittareita. Anttiroiko katsoo, että arvopohjainen yhteisöllinen vastuu on korvautunut osin teknisellä vastuunmäärityksellä. Yhteisöllinen vastuukäsite on kohdannut haasteita osin varmasti senkin takia, että ihmisten todellisuus ja elämäntavat alkavat olla melko polarisoituneita. Lisäksi haasteita yhteisölliselle vastuunmääritykselle asettaa kansainvälinen toimintaympäristö: yritykset toimivat hyvinkin erilaisissa kulttuureissa. Yhteisöllisen vastuunmäärityksen näkökulmasta sopeutuminen vieraaseen toimintaympäristöön saattaa ottaa aikansa ja tässä voidaan kohdata erialaisia ongelmia. Toisaalta esimerkiksi Suomessa aiheutuu ristiriitaa totutun ja globalisaation aiheuttamien paineiden välille. Helsingin Sanomien verkkokeskustelussa jotkut ihmiset ilmaisevat selvästi kaipuun vanhaan ja muistelevat tehtaan patruunoiden aikaa, jolloin työntekijöistä pidettiin kokonaisvaltaisemmin huolta. Yleisesti ottaen kollektiivinen vastuunmääritys on kuitenkin entistä haastavampaa ja tähän päivään sopii siten paremmin vastuun tekninen määrittäminen.

Moraalisen vastuukäsitteen idea taas on käsitellä vastuukysymyksiä moraaliselta kannalta. Tällöin arvioidaan sitä, mikä on kulloisessakin tilanteessa oikein tai väärin tai hyvää tai pahaa. Teon moraalista luonnetta ja tekijän moraaliala pohtiessa onkin kyse enemmän toimijan tarkoitusperistä kuin itse teosta tai sen luonteesta. Verkkokeskustelussa on osin kysymys tästä moraalisesta pohdinnasta: kantaa otetaan joko UPM-Kymmene tai laajemmin talouselämän tavoitteiden puolesta tai vastaan. Radikaalissa yhteiskuntavastuukonseptissa pohjaututaan Anttiroikon mukaan ajatukseen, että moraaliala on yrityksen olemassaolon ja toiminnan luontainen ja perustava osatekijä. Vastuullinen yritys painottaa moraaliala periaatteita ja ne myös näkyvät yritysten strategioissa. Verkkokeskustelun valossa yrityksiltä perätään moraaliala, mutta selvästikään tätä ei pidetä kovin realistisena tavoitteena. Osa on myös selkeästi tätä vastaan. Vastustus tulee ilmi sen kaltaisissa kommentaissa kuin ”yritykset eivät ole mitään hyväntekeväisyysjärjestöjä” tai ”aivan kuin yrityksillä olisi velvollisuus ylläpitää kannattamatonta toimintaa työllistämisperusteella”.

Yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta voidaan siis keskustella moraaliala lähtökohdista tai yhteiskunnallista järjestelmää ja yritysten asemaa tässä kokonaisuudessa arvioimalla. Todellisuudessa tältä pohjalta vastuuta on kuitenkin vaikea määritellä ja yhteisesti hyväksytyyn määritelmän löytäminen on lähes mahdotonta. Tekninen vastuunmääritys on siksi usein

vastuunmäärityksen perusta. Toisaalta lait ovat yhteiskuntamoraalin ilmiä ja esimerkiksi Suomessa, jossa lainsäädäntö on melko pitkälle kehittyntä ja yritystoiminta suurelta osin lainsäädännön piirissä, tätä teknistä vastuunmääritystä ei voida vähätellä. Etenkin niin kauan kuin lainsäädännön avulla sääntely on toimivaa ja rikkeistä voidaan rankaista. Järjestelmän legitimitetin kannalta on kuitenkin tärkeää, että keskustelua käydään ja tämä verkkokeskustelu on hyvä esimerkki tällaisesta keskustelusta.

Voidaan ajatella, että yleisesti ottaen on tapahtunut siirtymää kapea-alaisesta ydinfunktioiden toteuttamisesta pelisääntöjä koskeviin teknisiin vastuisiin ja siitä vielä kypsemälle tasolle arvoperustaiseen yhteisölliseen vastuuseen. Jatkaa voidaan vielä moraalisesti motivoituun vastuunmääritykseen. Mutta kuten todettu: esimerkiksi korkean veroasteen maissa kuten Suomessa yritysten yhteiskuntavastuun sosiaalis-taloudellinen puoli on pitkälti institutionalisoitu verotuksen ja tulonsiirtojärjestelmien kautta. Näin ollen suomalaisten yritysten yhteiskuntavastuusta puhuttaessa ei yleensä mainita esimerkiksi hyväntekeväisyyttä, joka jossain muualla mielletään tärkeäksi osaksi yritysten yhteiskunnallista vastuuta.

6.5. Yritysten rooli yhteiskunnassa

Verkkokeskustelussa pidetään yritysten roolia yhteiskunnassa selvästi tärkeänä; oikeastaan koko keskustelussa on kyse yritysten yhteiskunnallisen roolin pohdinnasta. Osalla keskustelijoista tuntuu olevan suorastaan hätä työpaikkojen ja koko Suomen tulevaisuudesta. Osa taas pohtii analyttisemmin miten yritystoiminta voidaan jatkossa turvata. He yrittävät löytää ongelman ytimen, johon puuttamalla kokonaistilannetta voitaisiin parantaa. Lähes koko keskustelu tavalla tai toisella liittyy yrityselämän roolin pohdintaan: mikä on ihmisten suhde elinkeinoelämään, mikä on yritysten suhde muihin vallankäyttäjiin ja mihin me yrityksiä oikein tarvitsemme. Tätä keskustelua käydään globalisaation viitekehyksessä.

Yritysten yhteiskunnallisesta funktiosta voi olla montaa mieltä. Kansantaloustieteen professori Vesa Kanniaisen mielestä rehellinen yrittäjä on yhteiskunnan hyväntekijä²¹⁶. Kanniaisen teesien mukaan voiton tekeminen on moraalisesti oikein (ei silti keinolla millä hyvällä), sillä vain voitto takaa työpaikat ja jatkuvuuden. Voiton vääristely taas on moraalisesti väärin. Hän perustelee hyväntekijä -argumenttiaan sillä, että yrittäjä työllistää

---

²¹⁶ Kanniaisen mukaan myös aito osakesäästäjä on yhteiskunnan hyväntekijä, joka osallistuu omalla panoksellaan niiden riskien kantamiseen, joilta emme pääse suojaan. Kanniaisen mielestä voitaisiin itse asiassa sanoa, että osakkeisiin sijoittamaton on vapaamatkustaja, joka jota voisi arvotella yhteisen asian pettämisestä. Kaikki menestyvät kansantaloudet kun ovat tarvinneet toimivia rahoitusmarkkinoita, pörssi mukaan lukien. (Kanniainen 2003, 96.)

itsensä lisäksi myös muita ja luo näin arvonlisän, josta valtio verottaa varat sosiaaliturvan rahoittamiseen.²¹⁷ Myös suuressa osassa verkkokeskustelun viesteistä tuntuu olevan taustalla ajatus, että tuottava työ tehdään pitkälti yrityksissä ja ilman niitä koko maa ajautuu nopeasti vaikeuksiin. Tämän takia toimintaympäristö pitäisi pystyä rakentamaan yritysystävälliseksi.

Kanniainen on pahoillaan siitä, että yksi talousrikollinen tai eettisesti kestävästi toimiva elinkeinoelämän henkilö voi viedä muidenkin maineen tai ainakin vaikuttaa kokonaiskuvaan negatiivisesti. Esimerkkinä hän käyttää liikemies Fryckmanin pakoa virkavallalta ja toteaa, että ”[y]ksi vastaava uutinen vuodessa, yksi vararikosskandaali, yksi ansaitsematon rahastus optioilla tai yksi typerästi toteutettu työvoiman joukkoirtisanominen heittää ikävän varjon koko liike-elämän ylle”.²¹⁸ Aineiston valossa ei voida kuitenkaan sanoa, että järjestelmän tuottamiin ongelmiin tai epäoikeudenmukaisuutta aiheuttavaan voitontavoitteluun ei puututtaisi tai että niitä ei pidettäisi ongelmana. Monessa kirjoituksessa nimenomaan pohditaan, että globalisaatio ja yritysten aina vain näkyvämpi voitontavoittelu (mm. kansainvälisten pääomasijoittajien takia) aiheuttaa vääristymiä ja tekee nykyisestä julmaa. Aineistossa kiinnitetään paljon vähemmän huomiota yksittäisiin johtajiin tai viitataan heidän aiheuttamiin ongelmiin. Tästäkin puhutaan lähinnä optioiden muodossa, ei niinkään sillä ajatuksella, että johtajat yksittäisinä henkilöinä olisivat moraalittomia. Vain 17 viestissä (6 % kaikista analyysissä mukana olleista viesteistä ja 35 % sisältöluokan viesteistä) yritysten johtajat arvioidaan puhtaan itsekkäiksi ja ahneiksi. Enemmän siis keskitytään itse yritysten roolin pohdintaan ja mahdolliseen moraalittomuuteen.

Jonkin verran keskustelussa kiinnitetään huomiota siihen, että yritykset käyttävät hyväkseen työntekijöitä, jotka kuitenkin tekevät tuottavan työn. Tai jos eivät suoraan hyväksikäytä, niin ainakaan yritykset eivät kunnioita riittävästi työntekijöiden panosta. Erityisesti tätä asiaa painotetaan yhdeksässä viestissä. Muun muassa Yrjö Hakanen kritisoi sitä, että arvonnoususta hyötyvät lähinnä vain omistajat. Tähän reagoi nimimerkki Janushka:

Janushka

Arvovalinta

13.3.2006
9:51

Osingon maksun sitominen henkilöstön palkkoihin ei taida olla sijoittajien mieleen.

Luonnollisestikaan ei. Ymmärrän sen sijaan hyvin, että se tulee Hakasen mieleen. Käsittääkseni yrityksessä tehdyn työn hedelmät jaetaan kahta kautta: palkkoina ja osinkoina (tai osakkeen arvonnousuna). Kyse on siis arvovalinnasta: missä määrin työn hedelmät on jaettava työn tekijöille ja missä määrin pääomalle.

---

²¹⁷ Kanniainen 2003, 111.

²¹⁸ Kanniainen 2003, 111.

Ehdottomasti enemmän on kuitenkin niitä keskustelijoita, jotka nimenomaan painottavat yritystoiminnan ja teollisuuden tärkeyttä sekä sitä, että tarpeen tullen työntekijöidenkin on tingittävä eduistaan, jotta elinkeinoelämä voi Suomessa toimia. Nämä ihmiset usein korostavat, että yhteiskunnassa täytyisi tähdätä kaikkien tahojen yhteistyöhön ja ponnistuksiin, jotta yritystoiminta olisi jatkossakin mahdollista Suomessa. Nimimerkki brainstorm muistuttaa yritysten merkityksestä yhteiskunnallemme:

brainstorm   **Yhteiskunta ilman yrityksiä?**

8.3.2006
21:40

[...]

Miltähän sitten näyttäisikään sellainen yhteiskunta, jossa yrityksiä ei olisi? Vaikka onhan se jo toki nähty - rautaesiripun tuolla puolen. Ei se kovin hyvältä näyttänyt.

Metsäteollisuus ei juurikaan ole ollut yhdenkään veronmaksajan kukkarolla. Kyllä suomalainen yhteiskunta on ollut saamapuolella jo vuosikymmenet. Jotkut mitättömät Tekes-rahastukset ovat todella pientä siihen verrattuna, mitä metsäklusterista tuleva verokertymä valtiontaloudelle on.

"Pysykööt poissa" -tyyppinen ajattelu on todella vaarallista. Meillä ei ole yksinkertaisesti varaa alkaa asenteellisesti hyljeksimään teollisuutta, sillä emme millään pärjää ainoastaan pesemällä toistemme paitoja.

Aineistossa on myös ajatuksia, että yritysmaailmalla on kohtuuttoman suuri valta yhteiskuntaan ja ihmisten elämään. Vaikka yritysten toiminnalla tuotetaan paljon hyvinvointia ja yritykset nähdään välttämättöminä, niin silti osa näkee, että talouden toimijoille pitäisi saada ”suitset kaulaan”. Kokonaisuutena kuitenkin puhutaan ehkä enemmän toimintaympäristön sopeuttamisesta yritysten tarpeita vastaaviksi kuin päinvastoin. Tätä selittää osin se, että keskustelu käydään suurten irtisanomisten yhteydessä, mutta kokonaan irtisanomiset eivät näkökulmaa selitä. Ihmisten näkemykset hyvästä yhteiskunnasta ja siihen johtavista keinoista ovat aidostikin melko kaukana toisistaan.

6.6. Yhteiskunnan eri tahojen vastuunkanto

Perinteinen vallan – ja samalla vastuun – jako on mennyt Suomessa kutakuinkin Janushkan määrittelemällä tavalla:

Janushka

Valta ja vastuu

8.3.2006
20:57

Nyt kysellään UPMn yhteiskuntavastuun perään... Sitä saa mitä tilaa!!

Käsittääkseni vastuu jakautuu suurin piirtein näin: UPM on vastuussa siitä, että noudattaa lakia, eduskunta on vastuussa siitä, että säätää lait, ja kansa on vastuussa siitä, että valitsee eduskunnan.

Ari-Veikko Anttiroiko²¹⁹ jäsentää eri tahojen primaarivastuualueet siten, että yritysten yhteiskunnallinen vastuu on ensisijaisesti taloudellista vastuuta, kansalaisyhteiskunnan vastuu hyvinvointivastuuta ja julkinen yhteiskuntavastuu poliittisoikeudellista vastuuta. Silti talouden yhä vain kasvavan vaikutuksen myötä on herännyt keskustelua myös muista kuin yrityksen taloudellisista vastuista. Ja toisaalta yritykset ovat lähes aina kantaneet laajempaakin vastuuta kuin pelkkää taloudellista vastuuta (esim. tehtaan patruunat). Vaikka jotkut – Milton Friedman tunnetuimpana – ovat yritysten laajemman vastuun halunneet kieltää, on asia varsin ajankohtainen. Keskustelua käydään, koska yhteiskunnallisten valtasuhteiden muuttuessa myös vastuusuhteiden täytyy muuttua. Taloudella on yhä enemmän valtaa suhteessa poliittisiin päättäjiin.

Verkkokeskustelussa laitetaan kuitenkin melko paljon painoarvoa myös valtion toimille ja vaatimus julkisen vallan ja poliitikkojen vastuunkantoon on ilmeinen. Keskustelussa esiintyy hyvin erilaisia mielipiteitä ja toiveita: saatetaan vaatia yritysverotuksen keventämistä, pääomaverotuksen kiristämistä, työntekijöiden irtisanomissuojan parantamista, yritysten toimintaedellytysten parantamista jne. Nämä kaikki ovat asioita, jotka vaikuttavat yritysten toimintaan ja joihin julkisella vallalla on lainsäädännöllisen roolinsa kautta mahdollista puuttua. Keskustelussa toivotaan, että valtiovalta käyttäisi sillä olevaa *valtaa* ja säätäisi lait sellaisiksi, että työtä riittäisi eikä UPM:n kaltaisia irtisanomisuutisia enää tarvitsisi kuulla. Näkemykset toivottavista toimenpiteistä saattavat olla kaukana toisistaan, mutta niihin kaikkiin sisältyy ajatus, että julkisen vallan vastuuseen kuuluu yritysten tai työntekijöiden suojeleminen lainsäädännöllisin keinoin. Suurten irtisanomisten yhteydessä kansalaisyhteiskunnan hyvinvointivastuu ei enää riitä paikkaamaan aiheutunutta vahinkoa, joten julkiselta vallalta toivotaan järeämpiä otteita sillä saralla. Toisaalta jotkut taas nimenomaisesti varoittavat valtiota puuttumasta asioihin, sillä heidän mielestään se vain vääristää tilannetta entisestään.

Erytyisesti verkkokeskustelussa otetaan kantaa SDP:n ja sen poliitikkojen rooliin suotuisan toimintaympäristön luomisessa yrityksille. Nimimerkki Betteri on ottanut kannan, että tämä ei ole kovin hyvin onnistunut ja yhtenä syynä hän näkee SAK:n liian suuren vallan:

Betteri	Heinäluoma, paperipoikien edusmies...
8.3.2006 23:10	Yle24:n mukaan Heinäluoma sanoo haluavansa keskustella UPM:n johdon kanssa irtisanomisten perusteista. Käsitteäkseni hän on nykyisin SAK:n... anteeksi SDP:n valtiovarainministeri, joten suutari saisi pysyä lestissään. Lisäksi hänen mukaansa yrityksille on Suomessa luotu erinomaiset toimintaedellytykset mm. pitkäaikaisella tulopolitiikalla ja

---

²¹⁹ kts. aiemmin s. 38 lisää.

yritysverotuksella. Miten paperipoikien toteutunut tulopoliittika tukee yritysten toimintaedellytyksiä?

Heinäluoma, piirun verran paperipojan suuntaan...

Helsingin Sanomissa julkaistiin 8.4.2006 uutinen otsikolla ”Halonen peräsi yrityksiltä yhteiskuntavastuuta”²²⁰. Uutinen perustui presidentin kannanottoon²²¹, jossa hän kritisoi yritysten tapaa irtisanoa työntekijöitään. Presidentti Halonen esitti paheksuntansa siitä, että irtisanomisten seuraukset jäävät aina muiden kannettavaksi. Halonen totesi, että ”[y]rityksillä on varmasti tarvetta reagoida muuttuviin kilpailutilanteisiin, mutta eri asia on, millä tavalla toimet tehdään; kuinka nopeasti, kenen kanssa keskustellen ja miten yritetään löytää uusia ratkaisuja”. Halonen toivoi keskustelun yhteiskuntavastuusta jatkuvan ja hallituksen toimien tuovan siihen oman lisänsä. Samassa uutisessa kerrottiin Elinkeinoelämän keskusliiton johtajan Seppo Riskin kannasta, jonka mukaan yritykset eivät välttele yhteiskuntavastuuta. Hänestä yrityksen tärkein vastuu yhteiskunnalle ja sidosryhmilleen on toimia kilpailukykyisesti ja pitkäjänteisesti. Riskin mukaan ”[y]hteiskuntavastuuta on, että yritys toimii lakien ja sopimusten mukaan ja taloudellisesti kilpailukykyisesti. Jos jälkimmäinen pettää, yritys ei pysty maksamaan yhteiskunnan sille asettamia vaatimuksia kuten veroja ja maksuja”.

Kärjistetysti voidaan jopa ajatella, että niin sanottu yhteiskuntasopimus natisee liitoksistaan globaalin talouden paineessa. Pekka Himanen ja Anthony Giddens kävivät Helsingin Sanomien artikkelissa ”Eurooppalainen unelma” keskustelua Suomen vastauksista Euroopan haasteisiin²²². Keskustelun ytimessä on, että Euroopan on kyettävä löytämään ratkaisuja, jotka yhdistävät sekä taloudellisen kilpailukyvyn että sosiaalisen turvan. Giddensin mukaan nämä kaksi asiaa liittyvät yhteen: Eurooppa voi saada taloudelliset uudistuksensa läpi vain, jos ihmiset kokevat, että hyvinvointivaltio ei jätä heitä turvattomiksi. Tällainen sosiaaliturva taas voidaan saavuttaa vain, jos Euroopan talous uudistetaan kilpailukykyisemmäksi. Giddens peräänkuuluttaa etenkin aktiivista työllisyyspolitiikkaa: toimintaa ennen kuin ihmiset menettävät työpaikkansa. Hänen mukaansa on hyvin tiedossa mitkä ovat taantuvia aloja ja näiden alojen ihmisten uudelleen koulutus pitäisi aloittaa hyvissä ajoin ennen irtisanomisia. Verkkokeskustelussa puututaan tähän aiheeseen ja kritisoidaan paperialan liian suurta koulutusvolyymiä ja toisaalta todetaan, että esimerkiksi metalli- tai telakkateollisuudessa on jopa työvoimapulaa. Himasenkin mukaan meillä on lähinnä hyvinvointivaltio, joka on

---

²²⁰ Helsingin Sanomat 8.4.2006, A 8, kotimaa, ”Halonen peräsi yrityksiltä yhteiskuntavastuuta”.

²²¹ Kannanotto julkaistiin alun perin demarilehti Uuden Ajan satavuotisjuhlanumerossa.

²²² Helsingin Sanomat 4.6.2006, D 4, sunnuntai, ”Eurooppalainen unelma”.

paikalla, kun jotain pahaa tapahtuu. Tämä on reaktiivinen, ei proaktiivinen hyvinvointivaltio. Työllisyyspolitiikan voidaankin katsoa olevan juuri julkiselle vallalle kuuluvaa yhteiskunnallista vastuuta. Niin Giddens kuin Himanenkin kritisoi silti sitä, että nykyään kaikista työllisyyteen liittyvistä ongelmista syytetään herkästi globalisaatiota. Teollisuustöiden osuuden laskeminen alle 20 prosenttiin kaikista työpaikoista Euroopassa on johtunut enemmän teknologian kehittymisestä kuin varsinaisesti vaikkapa työpaikkojen siirtymisestä Kiinaan. Himanen toteaa, että globalisaatiokäsite on alkanut tarkoittaa melkein samaa kuin ”kaikki muutokset mitä maailmassa ylipäänsä tapahtuu”. Globalisaatiota syytetään silloinkin, kun varsinainen syy on politiikan epäonnistumisessa. Himasen mielestä poliitikkojen pitäisi kantaa vastuunsa kehityksestä eikä sysätä ongelmia globalisaation syyksi.

Itse asiassa Maija-Leena Uimonen toteaa tutkimukseensa nojaten, että kaikki hänen tutkimuksensa informantit arvioivat liiketoiminnan globalisoitumisen vaikuttaneen suomalaisten yritysten vastuullisuuteen nimenomaan positiivisesti²²³. Uimonen toteaa, että vastaavaan tulokseen ovat päätyneet myös Kujala, Panapanaan ym. ja Juholin.²²⁴ Verkkokeskustelun perusteella ihmiset taas useassa tapauksessa syyttävät globalisaatiota yritysten vastuuttomuudesta. Tämä kuitenkin kertoo ehkä enemmän siitä, että verkkokeskusteluun osallistuneet ihmiset käsittävät globalisaation eri tavalla kuin yritysten tai niiden sidosryhmien edustajat ja mahdollisesti arkiajattelussa helposti sekoittuu kapitalistinen markkinatalous ja globalisaatio keskenään.

Keskustelussa myös työntekijöiden vastuullisuutta peräänkuulutetaan. Työntekijöiden vastuuna pidetään aineistossa lähinnä sitä, että he eivät saa vaatia liikoja ja käyttää näin järjestelmää hyväkseen. Moni kirjoittaja on melko turhautunut etenkin paperimiesten keinoihin pitää eduistaan kiinni kynsin ja hampain.

n2

Vapaa lakko-oikeus!

8.3.2006
20:50

Kyllä nyt SDP ja Heinäluoma ovat valmiit antamaan valtion apua, mutta lakon lopettamiseksi ei se tullut kysymykseenkään. Nyt kysellään UPMn yhteiskuntavastuun perään, missä oli paperimiesten yhteiskuntavastuu?

Yhdyn edellisiin: Sitä saa mitä tilaa!!

Muutama kirjoittaja kirjoittaa siitä, että työntekijöiden tulisi kunnioittaa tai ainakin arvostaa työnantajaansa. Suomessa ay-liike on ollut vaikuttamassa siihen, että työntekijät ovat

---

²²³ Uimonen 2006. Hän tutki yritysten vapaaehtoista sosiaalista vastuuta ns. kärkiyritysten, vertailuyritysten ja ulkoisten sidosryhmien edustajien haastatteluiden avulla.

²²⁴ Uimonen 2006, 205; Kujala 2001, 178 Panapanaan ym. 2001, 20, 24; Juholin 2003, 96, 103.

pysyneet vahvoina ja osa selvästi näkee ajan ajaneen ohi tästä mallista. Lisäksi moni peräänkuuluttaa keskinäistä solidaarisuutta suomalaisten kesken. Henki on silloin se, että ”samassa veneessä ollaan, turha ilkkua poisotkituille”. Näin kirjoittaa myös nimimerkki Sakke:

Sakke	Nöyryytys
9.3.2006 13:15	Suuresti ihmettelen mistä johtuu, että kansalais-, talvi- ja jatkosodan sekä jälleenrakennuksen läpikäynyt kansa ei kykene puhaltamaan tämän paremmin yhteen hiileen, vaan toisen suomalaisen nöyryyttäminen näyttää antavan kerta toisensa jälkeen joillekin uskomattoman suuren henkisen / taloudellisen tyydytyksen ja sana isänmaa on heille lähinnä hyvä vitsi.
	Tosi paikan tullen suomalaista ei ns."ei kenenkään maalta" hae kiinalainen eikä Wall Streetin pörssimeklari, vaan toinen suomalainen, joka tulisi meidän kaikkien aina muistaa.
	Niin on ollut ennen ja niin on myös tulevaisuudessa.

Jotkut kirjoittajat ilmaisevatkin harminsä siitä, että talouselämän paineiden alla koko kansakunnan yhtenäisyys on uhattuna. Tämän yhteydessä joissakin viesteissä mainitaan myös Niinistön vaalislogan, jonka mukaan vastakkainasettelun täytyy olla ohi ja kaikkien suomalaisten on sitouduttava maan kehittämiseen. UPM:n saneeraus uutisen kaltainen ilmoitus voi myös auttaa yhteiskunnan eri sektoreita irrottautumaan hieman omista lähtökohdistaan ja miettimään millaista joustavuutta ja toimia kultakin sektorilta tarvitaan, jotta tulevaisuus voidaan turvata. Ainakin tämänkaltaisia toiveita verkkokeskustelussa esitetään.

6.7. Moraalitaloudellinen kysymys ja erilaiset käsitykset etiikasta

Aineistona olevaan HS.fi:n verkkokeskusteluun liittyy moraalis-poliittisia arvoja ja osa kirjoittajista kritisoii elinkeinoelämän suurta valtaa yhteiskunnassa. Pahimmillaan tai rajuimmillaan pääoman valta tulee ilmi juuri UPM:n kannattavuusohjelman kaltaisissa tilanteissa, joissa ratkaisua perustellaan puhtaasti taloudellisilla ja strategisilla argumenteilla. Tällöin syntyy kuva, että talouselämän tapahtumat ovat luonnonlaki ja jotain sellaista, johon tavallisilla ihmisillä ei ole mitään vaikutus- tai päätösvaltaa.

Intialaissyntyinen taloustieteilijä Amartya Sen puhuu taloustieteen kahdesta alkujuuresta: toinen niistä perustuu etiikkaan ja toinen taas lähestymistapaan, jota Sen kutsuu insinöörimalliksi. Usein tästä käytetään nimistä tekninen traditio.²²⁵ Etiikkaan liittyvässä lähestymistavassa mietitään kysymystä ”miten ihmisen tulisi elää?” ja arvioidaan yhteiskunnallisia päämääriä. Arvioinnin tulee sisältää jokin laajempi käsitys siitä, mikä

---

²²⁵ Sen 2000, 23. Alkup. lähde Aristoteles: Nikomakhoksen etiikka 1.1.-1.5.

lopulta on ihmiselle hyväksi. Toinen alkujuuri eli ns. insinöörimalli taas on kiinnostunut enemmän päämäärien saavuttamiseen liittyvistä logistisista kysymyksistä. Sille ei ole niinkään luontaista itse päämäärien pohdinta tai kysymyksiin kuten ”mitä on inhimillinen hyvä?” tai ”miten ihmisen tulisi elää?” vastaaminen. Insinöörimallissa päämäärät otetaan annettuina ja tärkeintä on miettiä miten niihin päästään.²²⁶ Sen pitää huonona sitä, että nykyisin noudatamme lähinnä insinöörimallia, emmekä juurikaan pysähdy miettimään itse päämäärien mielekkyyttä.

Tämä tutkielma on moraalitaloudellinen siinä mielessä, että työssä käsitellään yksilöiden ja instituutioiden keskinäisiä vastuuta ja oikeuksia. Tutkimusaineiston kirjoituksissa pohditaan myös talouden päämääriä. Osa ilmaisee tyytymättömyytensä sellaisiin päämääriin kuin voiton maksimointi tai omistajien edun ajaminen, osa taas ottaa ne annettuina ja keskittyy miettimään sopeutumismahdollisuuksia. Sayerin mielestä yksi esimerkki moraalitalouden normatiivisten lähtökohtien vähenemisestä on se, että ihmiset lähinnä etsivät omaa selviytymislokeriaan järjestelmästä sen sijaan, että tarkastelisivat taloudellisia vastuutaan muita kohtaan²²⁷. Ainakin jossain määrin tämän voidaan ajatella aineiston perusteella pitävän paikkansa, sillä moni syyttää esimerkiksi paperimiehiä ja työntekijöitä tilanteen hyväksikäytöstä²²⁸. He ovat löytäneet lokeronsa joksikin aikaa, mutta joutuvat nyt uuden tilanteen eteen. Kaikilta ei tällä väelle sympatitaa löydy, sillä oman paikan löytyminen ja sen eteen työn tekeminen on vaatinut enemmän. Tällöin on vaikeaa löytää yhteisymmärrystä keskinäisistä taloudellisista vastuista. Voisi kuvitella, että mitä suuremmaksi tuloerot eri ihmisryhmien välillä kasvavat, sitä vaikeampi tätä keskinäistä solidaarisuutta ja yhteisymmärrystä on löytää. Toisaalta moni kirjoittaja halusi pohtia ihmisten vastuuta toisiaan kohtaan ja toivoi laajempaa yhteispeliä työntekijöiden, elinkeinoelämän ja valtiovallan kesken.

Moraalitaloudellisessa lähestymistavassa taloudet on perinteisesti jaettu kiinnittyneisiin ja kiinnittymättömiin talouksiin. Viimeistään teollisen vallankumouksen levitessä 1800-luvulla työnjako ja markkinat aiheuttivat sen, että talous, poliittiset ja byrokraattiset järjestelmät saivat suuremman roolin kansalaisyhteiskunnan sosiaalisen sfäärin kustannuksella. Ihmiset alkoivat ainakin jossain määrin menettää taloudellisen elämänsä hallintaa tai ainakin he tulivat sen suhteen muista riippuvaisiksi.²²⁹ Tätä moraalitalouden ajatusta voidaan pitää

---

²²⁶ Sen 2000, 25-26.

²²⁷ Sayer 2004, 32.

²²⁸ Tämä ollut mahdollista, sillä paperiteollisuus on pääomavaltainen ala, jolla hetken työnseisaukset aiheuttavat suuret tappiot ja näin ollen ay-liike on kyennyt neuvottelemaan palkkatason melko korkeaksi.

²²⁹ Sayer 2004, 31-32.

aineiston perusteella suhteellisen relevanttina: moni keskustelija on huolissaan omasta tai muiden selviytymismahdollisuuksista nyky-yhteiskunnassa, jossa taloudellisia päätöksiä tehdään ”kasvottomien” markkinavoimien tai pääoman logiikan perusteella. Tällöin ihmiset kokevat, että heillä ei ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa tapahtumiin tai että lopputulos on muiden käsissä. Jotkut kirjoittavat tähän liittyen, että ihmisten täytyykin olla valmiita muutoksiin ja alan vaihtoihin monta kertaa elämänsä aikana.

Utilitarismille ominaiset hyvinvointi- ja hyötyajattelu ovat välttämättömiä rationaaliselle päätöksenteolle. Sen takia sen on todettu soveltuvan moniarvoisen, individualistisen, postmodernin ajan yritysten vastuullisen toiminnan lähtökohdaksi. Keskittyminen lopputulokseen voi kuitenkin tarkoittaa vääränlaisten keinojen käyttämistä. Toinen utilitaristiseen ajatteluun liittyvä pulma on, että se voi joutua ristiriitaan oikeudenmukaisuuskäsityksen kanssa. Aineistossa on näkemyksiä, joiden mukaan ”kakun” jakamisen ja siihen keskittymisen sijaan tulisikin ennemmin keskittyä kakun kasvattamiseen. Utilitarismin kriitikoiden mukaan pelkkä kokonaishyvän lisäys ei ole itsessään hyvä asia, vaan on huomioitava myös hyvän jakautuminen.²³⁰ Juuri tämä hyvän jakautuminen on asia, joka jakaa keskustelijoita. Osa näkee nykymallin epäoikeudenmukaisena, koska ne joilla on pääomaa pystyvät nyt vaikuttamaan tavallisten työntekijöiden elämään, eivät tosin yksittäisinä henkilöinä ja suoraan, mutta kollektiivisesti ja pääoman logiikan mukaan toimiessaan. Samoin materiaalisen hyvinvoinnin epätasainen jakautuminen tulee esille puheessa paperimiesten lakkoilun motiiveista. Ei ole koettu reiluna, että paperityöläiset ovat saaneet neuvoteltua itselleen suhteettoman korkean palkkatason verrattuna muihin palkansaajiin. UPM-Kymmenen tapaus vaikuttaa olevan malliesimerkki tilanteesta, jossa lopputuloksella on perusteltu toimia, jotka osa on kokenut moraalittomiksi. Toisaalta taas keskustelusta löytyy runsaasti tukea UPM:n toimille, joita pidetään eettisinä juuri päämääriensä ansiosta. Nämä henkilöt pitävät valitettavana, mutta eivät vääränä sitä, että 3000 työpaikkaa lopetetaan.

6.8. Mikä yritysten eettisyydestä ja vastuullisuudesta tekee niin vaikeaa?

Voidaan sanoa, että liike-elämä olisi mahdotonta kokonaan ilman etiikkaa. Sopimukset edellyttävät moraalialia ja kaupanteossa osapuolilla täytyy olla ainakin jonkinasteinen luottamus toisiinsa. Etiikan kannalta liike-elämä on Aaltosen ja Junkkarin mukaan kuitenkin haavoittuva elämänalue ainakin kolmesta syystä. Ensinnäkin siihen kuuluu kilpailuhenkisyys: oma menestys vaatii usein vastustajan voittamista. Toiseksi liike-elämässä vaanii materialismin

---

²³⁰ Uimonen 2003, 60-61.

vaara, sillä yrityksen menestystä mitataan ennen muuta rahalla, myös keskeisten vaikuttajien tärkein palkkio on materiaallinen hyvä. Kolmanneksi liike-elämällä on oma luonnollinen halunsa, voiton maksimoiminen: kun pyritään tyydyttämään voiton halua, saatetaan sokeutua kaikelle muulle.²³¹ Aaltonen ja Junkkari kuitenkin toteavat, että markkinat eivät ole luonnonvoima, jolle ihminen ei mahda mitään. Markkinat ovat ihmisten luomia ja niihin voidaan vaikuttaa.²³²

Samasta aiheesta käytiin keskustelua Helsingin Sanomien mielipideosastolla UPM-uutisten jälkimainingeissa. Keskustelun käynnisti kansantaloustieteen dosentti Matti Estolan mielipidekirjoitus ”Markkinatalouden lainalaisuudet syytä hyväksyä”, jossa hän rinnasti globaalin markkinatalouden yritykset eläinlajien taisteluun olemassaolostaan²³³. Estolan mukaan markkinataloudessa yritysten kilpailu asiakkaista toimii kuten eläinten kilpailu: laji vastaa tuotetta ja yksilö tuotantoyksikköä. Hänen mukaansa yrityksen päätös olla menemättä mukaan laajeneville markkinoille uhkaa yrityksen olemassaoloa. Estolan mukaan suomalaisen talous- ja teollisuuspolitiikan strategioita laativien päättäjien ja taustavaikuttajien sekä yritysten omistajien ja työntekijöiden on syytä hyväksyä markkinatalouden lainalaisuudet”.

Estolan kirjoitus poiki neljä vastinetta: ”Ihmisyyden lainalaisuudet on syytä hyväksyä”, ”Talous ei toimi luonnonlaeilla”, ”Markkinatalouden lait ihmisen tekoa” ja ”Gloaali markkinatalous ei piittaa ekosysteemeistä”.²³⁴ Yhdessä argumentoidaan, että kansantalouden yksioikoinen ihmiskuva ei vastaa todellisuutta: ihmiset eivät pyri aina maksimoimaan hyötymään. Jos ihmiset tekisivät näin, he rikkoisivat eettistä periaatetta, jonka mukaan toista ihmistä on kohdeltava päämääränä sinänsä eikä välineenä. Toisessa taas sanotaan, että kaikessa mitä ihminen tekee, on mukana moraalinen ja eettinen aspekti. Kolmannessa taas argumentoidaan, että markkinatalous on seurausta arvovalinnoistamme. Siinä myös todetaan, että pohjimmiltaan markkinataloudessa lienee kyse siitä, että joillekin asioille on tarvetta, eikä siitä, kuka voittaa kenet.

Kuitenkin globalisaation myötä kenttä, jolla yritykset operoivat vain kasvaa ja tämä on omiaan lisäämään kilpailua ja kilpailijoiden määrää. Kovan kilpailun myötä myös eettinen

---

²³¹ Aaltonen & Junkkari 2003, 30.

²³² Aaltonen & Junkkari 2003, 29.

²³³ Helsingin Sanomat 19.3.2006, C 6, mielipide, Matti Estola, ” Markkinatalouden lainalaisuudet syytä hyväksyä”.

²³⁴ Helsingin Sanomat 22.3.2006, C 4, mielipide, Heikki Peltola, ”Talous ei toimi luonnonlaeilla”; 25.3.2006, C 6, mielipide, Laura Tiilikainen, ”Gloaali markkinatalous ei piittaa ekosysteemeistä”; 27.3.2006, C 4, mielipide, Hanna Kuisma ”Ihmisyyden lainalaisuudet on syytä hyväksyä”; 30.3.2006, C 6, mielipide, Markus Lång, ”Markkinatalouden lait ihmisten tekoa”.

toiminta saattaa vaikeutua ja aiheuttaa ja sallia epäeettistä tai moraalitonta toimintaa, vaikka toisaalta globalisaation myötä vastuullisuus saattaa tietyltä osin parantuakin käytäntöjen ja raportointijärjestelmien yleistyessä ja lähentyessä toisiaan. Aineistossakin eniten (77 viestiä, 28 % kaikista viesteistä, jotka ottivat kantaa joihinkin määritellyistä sisältöluokista) kannatusta saa ajatus, että globalisaatio ja toimintaympäristön muutos ovat tosiasioita, joihin meidän on yksinkertaisesti sopeuduttava tavalla tai toisella. 10 %:ssa kaikista analyysissä mukana olleista viesteistä (27 viestiä) ollaan sitä mieltä, että globalisaatio aiheuttaa ja mahdollistaa epäeettistä toimintaa. 46 kirjoituksessa (17 % kaikista analyysissä mukana olleista viesteistä), joissa arvioidaan nykyistä talousjärjestelmää, otetaan kanta, että kapitalistinen markkinatalous pörssineen ja kansainvälisine pääomasijoittajineen aiheuttaa ja sallii epäeettisen toiminnan. 48 kirjoituksessa (18 % kaikista analyysissä mukana olleista viesteistä) taas arvioidaan, että suuryhtiöiden ja pörssikurssien mukaan eläminen on tätä päivää, mutta tämä todetaan neutraalisti. Näiden tietojen pohjalta ei aineistossa hirveän paljon laiteta painoarvoa ihmisten vaikutusmahdollisuuksille muuttaa tilannetta. Tätä kylläkin jonkin verran perätään esimerkiksi niissä viesteissä, joissa kannustetaan kaikkia osapuolia saman pöydän ääreen keskustelemaan tilanteesta ja pohtimaan tulevaisuuden toimintasuunnitelmaa. Tästä huolimatta näissäkin viesteissä kuitenkin markkinatilanne otetaan aikalailla annettuna ja lähinnä halutaan miettiä selviytymis- ja sopeutumiskeinoja. Optimismi eettisen toiminnan lisäämiseksi ei kuitenkaan ole kovin suurta, vaikka tätä usein toivotaankin. Tämä näkyy erityisesti 'globalisaatio' -sisältöluokasta, johon vastanneista vain kolmessa viestissä painotettiin, että globalisaatio ei ole kasvotonta, vaan päätösten takana on aina ihmisiä.

Mielenkiintoinen näkökulma yritysten eettisyyden ja yhteiskunnallisen vastuun kannon hankaluuteen löytyy Pekka Aulalta ja Saku Mantereelta. Heidän mielestään nykyinen strateginen johtaminen, joka on viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana lyönyt itsensä läpi yhdeksi tärkeimmäksi johtamisen osa-alueeksi, on asettanut yritykset paradoksaaliseen tilanteeseen: yrityksiltä odotetaan sekä hyvää luonnetta että psykopaatin toimintakykyä. Osakkeenomistajat vaativat välineellistä hyvää, jota hyväluontoisuuteen perustuva hyvä maine synnyttää. Tässä mielessä välineellinen hyvä edellyttää juuri välineellisen hyvän osittaista unohtamista tai hyvän psykopaattisen²³⁵ tavoittelun peittämistä.²³⁶

Strategiseen ajatteluun liittyy managerialismi eli ideologia, jonka mukaan organisaation intressi on yhtä kuin osakkeenomistajien taloudellista etua palvelevan johdon intressi. Aulan

---

²³⁵ He tarkoittavat psykopaatilla sitä, että yksilö tavoittelee omia päämääriään piittaamatta toisten ihmisten hyvinvoinnista.

²³⁶ Aula & Mantere 2005, 71.

ja Mantereen mukaan tällainen puhe on erityisesti esillä sellaisten suurten irtisanomisten yhteydessä, jossa irtisanomisilla ei pelasteta organisaatiota, vaan esimerkiksi nostetaan sen tuottavuutta tai vain tehostetaan toimintaa. Strategiaan vedotessa ei enää ole tarpeen perustella kipeitä ratkaisuja yrityksen pelastamisen nimissä, vaan vetoamalla organisaatiöväliseen käyttökelpoisuuden parantamiseen.²³⁷ Aula ja Mantere toteavat, että strategia on aikamme johdon *lingua franca*, yleiskieli²³⁸. Myös UPM-Kymmene puhui yksinkertaisesti kannattavuusohjelmasta ja kannattavuuden parantamisen tarpeellisuudesta.

Myös lainsäädäntö asettaa osakeyhtiöille tietyn lähtökohdan. 21.7.2006 annetun Suomen osakeyhtiölain 1. luvun 5 § määrittelee osakeyhtiön toiminnan tarkoituksen: ”Yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin”. Yritys vastaa siis itse toiminnastaan, jonka lähtökohtainen tavoite on Aulan ja Mantereen mukaan määritelmällisesti psykopaattinen: oman eli osakkeenomistajien taloudellisen edun tavoittelu kaikkien muiden arvopäämäärien edellä.²³⁹

Aula ja Mantere kuvaavat menestymisen ja yhteiskuntavastuun välistä keskinäistä kamppailua välineellisen ja itseisarvoisen hyvän väliseksi otteluksi. Heidän mukaansa näyttäisi siltä, että itseisarvoisen hyvän kokemus olisi korostumassa välineellisen menestymisen sijaan. Maineikkaiden yritysten odotetaan ottavan huomioon sidosryhmät ja ympäröivä maailma.²⁴⁰ Selvästi tätä odotetaan myös UPM-Kymmeneltä. Tämän työn empiirisen aineiston valossa ihmiset tuntuvat puuttuvan tähän ristiriitaan: yritys puhuu yhteiskuntavastuusta ja samalla kuitenkin tekee päätöksiä, jotka ovat yhteiskunnalle ja sen jäsenille haitallisia. Toisaalta monilta riittää ymmärrystä yritysten globaaleihin haasteisiin ja osa on myös puhtaasti sitä mieltä, että yrityksen ainoa sosiaalinen vastuu on voiton tuottaminen omistajille. Esimerkiksi suuryhtiö Siemensiä ja sen harjoittamaa lahjontaa koskevassa tv-dokumentissa²⁴¹ todettiin, että suuryhtiöiden etiikka tuntuu olevan melko käytännöllistä: lähinnä keskitytään siihen, että ei tehdä mitään laitonta. Kovin korkeista eettisistä standardeista ei dokumentin mukaan nykytodellisuudessa voida puhua.

---

²³⁷ Aula & Mantere 2005, 100-101.

²³⁸ Aula & Mantere 2005, 101. Alkuperäisen huomion tehnyt professori Eero Vaara.

²³⁹ Aula & Mantere 2005, 22.

²⁴⁰ Aula & Mantere 2005, 46.

²⁴¹ Ulkolinja: Siemensin tauti, TV 1, 12.9.2007.

7. Pohdintaa

Tutkimuskohteena yrityksen yhteiskunnallinen vastuu on valtio-opillisesti kiinnostava erityisesti siksi, että sen myötä voimme pohtia uudelleen yhteiskuntavastuun sisällöllisiä painotuksia eri sektoreilla ja miettiä yhteiskunnallisen vallan jakautumista. Aineistona oleva keskustelu on määrittelykamppailua siitä, mitä yrityksiltä voidaan odottaa muuttuvassa maailmassa ja toisaalta miten tässä tilanteessa yhteiskunnallisen vastuun sisällölliset painotukset eri sektoreilla (yritykset, kansalaisyhteiskunta ja julkinen valta) mahdollisesti muuttuvat. Tavallaan käydään keskustelua siitä millainen yhteiskuntasopimus eri yhteiskunnan toimijoiden kesken on tänä päivänä mahdollinen ja oikeudenmukainen.

7.1. Epävarmuuden kokemus

Aineiston valossa voidaan myös sanoa, että ihmiset kokevat riskit todellisina ja ovat aidosti huolestuneita – jotkut myös kiukkuisia – nykykehityksestä. Kun aiemmin vastuudiskurssit rakentuivat selkeiden riskien hallitsemisen ja myös hyvinvointidiskurssin varaan, voidaan ainakin tämän empiirisen analyysin pohjalta perustellusti sanoa, että nykyään yhteiskuntavastuun määrittämisessä korostuu riskiyhteiskunta ja epävarmuuden kapitalismi²⁴². Voikkaan tehtaan lopettaminen oli ihmisille muistutus epävarmuuden kapitalismista ja riskeistä, joihin on yksilötasolla usein melko vaikea varautua. Ulrich Beckin mukaan riskeissä ei olekaan varsinaisesti kysymys siitä mitä nyt on, vaan siitä, mitä saattaa tapahtua. Riskiyhteiskunta liittyy tiedon ja epätietoisuuden synteisiin.²⁴³

Ronald Inglehart pitää ironisena, että vaikka ihmisten jokapäiväinen selviytyminen on nykyään erittäin varmaa, ihmiset ovat edistyneissä teollisissa yhteiskunnissa erittäin tietoisia riskeistä. Niistä on tullut keskeinen asia poliittisella agendalla. Inglehart toteaa, että juuri siksi, että huoli nälkään nääntymisestä on lähes kadonnut, on meillä mahdollisuus suunnata huolemme päivittäisestä selviytymisestä kaukaisempiin huoliin, esimerkiksi ekologiseen kriisiin. Postmoderni yhteiskunta onkin tuonut kasvavan huomion elämän laatuun liittyviin ongelmiin ja huomattavasti korkeampiin yhteiskunnallisiin standardeihin. Inglehart ynnää, että loppujen lopuksi ihmiset ovat varmasti yhtä huolissaan kuin ennenkin, mutta nyt huolet ovat melko polarisoituneita: osa huolehtii yhä päivästä toiseen selviämisestä, osa taas

---

²⁴² kts. lisää s. 39 tässä työssä.

²⁴³ Beck 2001, 137, 140.

ilmaston lämpenemisestä.²⁴⁴ World Values Surveyn perusteella Inglehart väittää, että taloudellisella turvallisuudella on vahva yhteys postmateriaalisten arvojen nousun kanssa. Inglehartin mukaan muodollinen turvallisuus on postmateriaalisten arvojen korostumisen tärkein selittäjä. Tämä kertoo laajemmasta kulttuurisesta muutoksesta, siirtymisestä selviytymisen arvoista postmoderneihin arvoihin.²⁴⁵

Tutkimusaineiston perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että kun hyvinvointia tuottava teollisuus on ainakin osittain pakenemassa maamme rajojen ulkopuolelle, ihmisten huomio kiinnittyy ehkä taas enemmän materiaaliin arvoihin. Tämä ilmenee esimerkiksi siten, että pilkataan ihmisiä, jotka puhuvat globaalista tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta. Lisäksi korostetaan yksittäisiä ihmiskohtaloita eli perheellisiä velallisia paperimiehiä ja heidän vaikeuksiaan. Toisaalta monia paperimiehiä kritisoidaan juuri siitä, että ovat eläneet materialistista elämää autoineen ja kesämökkeineen ja nyt myhäillään ajatukselle, että he joutuvat samanlaisiin vaikeuksiin kuin ”tavalliset duunaritkin”.

7.2. Markkinaliberalistit vs. moraalin perään huhuilijat

Teologi ja sosiaalietiikan tutkija Liisa Björklund kirjoittaa Helsingin Sanomien mielipideosastolla provosoivalla otsikolla ”Kovat kapitalistit, pyhät populistit!”²⁴⁶. Björklund viittaa kirjoituksessaan UPM-Kymmeneen irtisanomisiin liittyvään keskusteluun. Kirjoituksen mukaan meillä ei ole välineitä ymmärtää yhteiskunnassamme tapahtuvia talouden, työmarkkinoiden ja hyvinvointiyhteiskunnan rakenteissa tapahtuvia muutoksia. Osittain tämä hämmennys on nähtävissä myös tutkimusaineistona käytetystä keskustelusta.

Keskustelijat ovat jakautuneet pitkälti kahteen leiriin: koviksi kapitalisteiksi ja pyhiksi populistiksi. Kapitalismin tai markkinaliberalismin kannattajat haluavat raivata esteitä globaalin markkinatalouden tieltä ja uskovat oikeudenmukaisuuden syntyvän kvartaalitalouden sivutuotteena. Nämä ihmiset toivovat valtion muuttavan lainsäädäntöä paremmin yritystoimintaa suosivampaan suuntaan. Niin sanotut pyhät populistit tai paremminkin ehkä moraalin perään huhuilijat taas argumentoivat yritysten yhteiskunnallisen vastuun puolesta ja uskovat, että moraaliset ratkaisut voivat ainakin jossain määrin olla riippumattomia talouden lainalaisuuksista ja että markkinavoimat ovat ohjailtavissa. Molempien leirien argumentit perustuvat erilaisiin uskomuksiin globalisoituneen talouden

---

²⁴⁴ Inglehart 1997, 36-37.

²⁴⁵ Inglehart 1997, 154, 159.

²⁴⁶ Helsingin Sanomat 5.4.2006, C 4, mielipide, Liisa Björklund, ”Kovat kapitalistit, pyhät populistit!”

logiikasta, Suomen yritysten ja tuotantorakenteiden tilasta sekä kansantalouden toimintaperiaatteista. Hyvinvoinnin tuottamisen keinot nähdään siten erilailla. Jotkut ajattelevat, että vain globaalin markkinatalouden kriteerit ovat päteviä ja ettei maamme kilpailukykyä paranneta naiivilla moralismilla. Kokonaishyvinvoinnin mittaaminen on kuitenkin ongelmallista, sillä talouden tehokkuuden ja ihmisten hyvinvoinnin välinen suhde sisältää huomattavasti useampia muuttujia kuin mitä taloustieteen mittareilla saadaan selville. Keskustelussa yritystoiminnan moraalia peräänkuuluttavat ihmiset taas pyrkivät tuomaan esille kilpailun aiheuttamia haittoja ja yrittävät avata muunlaisia mahdollisuuksia suhtautua yritystoimintaan. Jos näitä näkemyksiä verrataan esimerkiksi Maija-Leena Uimosen tutkimukseen, niin moraaliin ja yhteiskunnalliseen vastuuseen uskotaan (tai ainakin niin halutaan esittää) enemmän yrityksissä, jotka ovat yhteiskuntavastuu kysymyksiin panostaneet kuin tavallisten verkkokeskustelijoiden keskuudessa.

Eettisesti hankalimpana voidaan pitää sitä, jos oikeudenmukaisuus nähdään alisteisena, jopa vastakkaisena arvona talouden tehokkuudelle. Ongelmallista on sekin, jos oikeudenmukaisuutta pidetään riippumattomana talouden lainalaisuuksista. Mikään ei kummankaan puolen argumenteissa takaa hyvinvoinnin riittävää resursointia yhteiskunnassa. Voidaan ajatella, että yritysten kannattavuudelle ovat arvokkaita ne olosuhteet, joissa yritykset toimintaansa harjoittavat. Yrityksille suotuisten olosuhteiden edellytys on kelvollinen yhteiskuntamoraali. Tähän liittyy myös ajatus sidosryhmien tärkeydestä. Moraalin avulla pyritään mahdollistamaan ja rajaamaan yhteiskunnan toimijoille sellaiset toimintatavat, joita ilman myös yritysten työ- ja tuotantorakenteet uhkaavat rapautua. Björklund toteaa, että kelvollista moraalia ei voi olla ilman demokraattista päätöksentekoa, vakaita taloudellisia olosuhteita ja yhteisöllistä vastuunottoa yhteiskunnan jäsenistä. UPM:ää koskevassa verkkokeskustelussa esimerkiksi puututtiin toistuvasti siihen, että ei ole reilua kun paperimiehet ovat järjestelmällisesti neuvotelleet itselleen kovinkin keinoin korkean palkkatason verrattuna muihin työntekijäryhmiin. Jotkut peräänkuuluttivat paperimiesten vastuuta muusta yhteiskunnasta. Toisaalta taas UPM:ää kritisoitiin siitä, että se ei täytä vastuutaan yhteiskuntaa ja sen jäseniä kohtaan. Oikeudenmukaisuuden periaatteet uhkaavat murentua demokraattisissa yhteisöissä, jos yritysten taloudellinen etu ylittää yksilöiden sosiaaliset oikeudet. Näin ollen keskustelu yritysten taloudellisesta kannattavuudesta pitäisi laajentaa koskemaan myös niiden moraalista kannattavuutta. Toimiva demokratia, yksilöiden kokemana oikeudenmukaisuus ja riittävä taloudellinen hyvinvointi ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa.

7.3. Omantunnon ostaminen tai vastuun myyminen?

Entä sitten työn otsikon kysymykset omantunnon ostamisesta ja vastuun myymisestä? Näihin kysymyksiin ei ole olemassa yksinkertaisia vastauksia. Aiemmin lainatun Juha Panulan (1999) sanoin: ”liiketoiminnan sosiaalinen vastuu on osa laajaa sosiaalista sopimusta eli osa sitä yhteiskunnallista kudelmaa, johon myös yritystoimintaa harjoittavat taloudelliset yksiköt kuuluvat”.²⁴⁷ Anttiroiko taas käyttää tästä sosiaalisesta sopimuksesta nimeä yhteiskuntasopimus. Yrityksille onkin tärkeää lunastaa paikkansa yhteiskunnassa ja pitkälti tämä hoituu hyvinvoinnin tuottamisella. Pelkästään tämä ei kuitenkaan riitä ja ongelmana koetaan, että nykyinen kapitalistinen markkinatalous aiheuttaa liikaa vääristymiä. Tällä hetkellä suurin ongelma on hyvinvoinnin jakautuminen: se ei jakaudu tasaisesti ja ne joilla on pääomaa hyötyvät nykyisestä talousjärjestelmästä niin paljon, että sitä ei kaikilta osin ainakaan verkkokeskustelun perusteella voida pitää oikeudenmukaista. Lisäksi yhteiskuntasopimukseen sisältyy ajatus, että kaikilla sen osapuolilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa yhteiseen todellisuuteen ja kaikkien pitää jollakin tavalla kokea hyötyvänsä järjestelystä – vain siinä tapauksessa ihmiset sitoutuvat yhteisiin sääntöihin ja päämääriin. Tämä on olennaista järjestelmän legitimitetin kannalta. Tänä päivänä määräysvalta on valunut suurilta osin suurille korporatioille ja osa ihmisistä on siitä huolissaan. Osa taas on vähemmän huolissaan vallan valumisesta elinkeinoelämälle ja enemmän huolissaan yritystoiminnan mahdollisuuksista Suomessa. Nämä näkemyserot taas perustuvat erilaisiin yhteiskunnallisiin ideologioihin.

Tietyissä määrin omaatuntoa voi ostaa, mutta ei silti katteettomasti. Parhaiten hyvän maineen lunastaminen tapahtuu ottamalla huomioon yhteiskuntavastuun kaikki osa-alueet: taloudellinen-, sosiaalinen- ja ympäristövastuu. Tärkeää on eri sidosryhmien monipuolinen huomioonottaminen. Ainakaan Helsingin Sanomien verkkokeskustelun perusteella tavalliset ihmiset eivät odota yrityksiltä laajimman sosiaalisen vastuun ottamista, vaan voiton tekeminen on hyväksytty yritystoiminnan päämäärä ja ideologioina ovat omistajalähtöinen tai sidosryhmälähtöinen ajattelutapa. Tässä mielessä omantunnon ostaminen ei kuulosta aivan mahdottomalta tehtävältä. Voitonteko ei saa toteutua millä tahansa keinoilla, vaan ihmisiä ja yhteiskunnan sääntöjä kunnioittaen. Toisaalta globaali talous ja pörssikurssien seuraaminen asettavat yrityksille sellaisia paineita, että niiden on hyvin vaikea kantaa vastuuta joka osa-alueella. Muutenkin pääoman ”kasvottomuus” tekee vastuun kantamisesta haastavaa – kun raha ei ole maahan sidottua, on sijoittajien helppo siirtää pääomansa toiseen yritykseen ja

---

²⁴⁷ Panula 1999, 170.

joskus yritysten johdolla ei ole juurikaan vaihtoehtoja, vaan ne ovat pakotettuja tekemään toimia, jotka pyrkivät maksimoimaan omistajien lyhyen tähtäimen rahalliset voitot.

Vastavoimana yritysmaailman vallankäytölle yhteiskunnassa pidetään valtiota, jolta toivotaan jämerämpiä otteita yritysmaailman sääntelyä varten tai vastaavasti toivotaan, että se muuttaisi toimintaympäristöä yrityksille suosiollisempaan suuntaan. Valtiovallan lisäksi ay-liikettä pidetään yritysten vastavoimana. Keskustelua käydään tässä työssä paperiteollisuuden toimiin liittyen, joten huomio kiinnittyy paperialan työntekijöihin ja heidän ammattiliittonsa Paperiliittoon. Selvästi kuitenkin myös muita ammattiliittoja pidettiin merkittävänä tekijänä, kun pohditaan elinkeinoelämän tulevaisuutta Suomessa. Tähän on vaikuttanut varmasti samana talvena olleet presidentinvaalit, joissa Kokoomuksen ehdokas Sauli Niinistö nosti voimakkaasti esille työntekijöiden ja työnantajien vastakkaisasettelun ja kritisoi tätä asetelmaa.

Kattava lainsäädäntö ja vahva ay-liike pakottavat yritykset toimimaan tietyissä puitteissa ja tavallaan ainakin ay-liikkeet myyvät yrityksille vastuullisuutta. Ongelma on, että hinta alkaa olla aika korkea ja globaalissa toimintaympäristössä kaikkialla maailmassa vastuullisuutta ei edellytetä. Ainakin hinta joissakin muissa maissa on huomattavasti halvempi ja vastuun ala suppeampi. Toisaalta yritysten kuitenkin kannattaa ”omaatuntoa ostaa”, sillä postmateriaalisten arvojen nousun myötä on mahdollista, että vastuulliset yritykset saavat kilpailuetua suhteessa muihin. Silti omantunnon ostaminen on käytännössä mahdotonta, jos toiminta ei ole aidosti vastuullista. Vastuuta voi kyllä myydä kannattamalla sellaisia yrityksiä, jotka toimivat vastuullisesti ja myös pakottamalla yritykset toimimaan vastuullisesti julkisen paineen avulla.

Tämän työn empiirisen analyysin pohjalta voidaan siis todeta, että ihmiset eivät ainakaan laajemmassa mittakaavassa tunnu odottavan yrityksiltä hirvittävän laajaa yhteiskunnallista vastuuta. Tätä voidaan varmasti selittää osaksi jo melko kattavalla lainsäädännöllä ja järjestelmällä, jossa vastuunkanto tapahtuu pitkälti verojen muodossa. Suomalaisissa yrityksissä ja yhteiskunnassa ovat tähän asti asiat olleet melko hyvin. Toisaalta keskustelun tulokset selittyvät tilannetekijöillä: jos vaihtoehtona on kaikkien työpaikkojen häviäminen verrattuna siihen, että yritys kantaa huolta lähinnä tuloksenteosta ja työllistämisestä, on ymmärrettävää, että silloin monikaan ei koe oikeaksi hetkeksi painostaa yritystä laajempaan vastuunkantoon, kuin mitä perinteisesti on ollut tapana. Suomessa on perinteisesti luotettu

hyvinvointivaltion apuun kriisitilanteissa. Selvästi kuitenkin usko valtion kaikkivoipaisuuteen ja hyvinvointivaltion taloudellisiin edellytyksiin on globaalien talouden myötä heikentynyt.

7.4. Jatkotutkimuksen paikat

Suomessa erilaiset ihmisten hyvinvointiin liittyvät palvelut ovat järjestyneet pitkälti julkisen sektorin toimesta ja valtion hoitamien tehtävien ala on ollut varsin laaja. On kuitenkin kyseenalaista kuinka hyvin julkisen sektorin rahoituspohja riittää jatkossa turvaamaan monipuoliset palvelut kansalaisille. Luultavasti uudenlaiset ratkaisut ja kokeilut, joissa madalletaan esimerkiksi rajaa työnteon ja kodin tai perhe-elämän välillä, tulevat yleistymään. Näiden uusien mallien myötä yritykset voivat halutessaan profiloitua työnantajina ja myös laajemmin yhteiskunnallisesti vastuullisina toimijoina. Toisaalta myös työnteko on muuttunut ja henkisen pääoman merkityksen myötä työntekijät odottavat työnantajaltaan enemmän kuin ennen. Työntekijän sitouttamisen kannalta on olennaista, että työntekijä kokee kannattavansa samanlaisia arvoja kuin työnantajansa. Yritykset ovatkin joiltakin osin halunneet laajentaa toimintaansa myös ydinliiketoimintojen ulkopuolelle ja tulla esille yhteyksissä, joissa niitä ei perinteisesti ole totuttu näkemään. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta ovat mm. urheilun, kulttuurin ja järjestöjen tekemän kehitysyhteistyön sponsorointi ja muu yhteistyö. Tähän liittyen olisikin mielenkiintoista selvittää millaisia mahdollisuuksia ja haluja yrityksillä on Suomessa osallistua ja toimia niiden ydinliiketoiminnan ohi menevien tehtävien tai projektien parissa. Etenkin kansalaisjärjestöjen ja yritysten välinen yhteistyö on mielenkiintoinen ja kasvava toimintakenttä. Mielekäs tapa jatkaa tämän aihepiirin tutkimista olisi perehtyä järjestöjen ja yritysten yhteistyön mahdollisuuksiin sekä siihen, miten yritysten yhteiskunnallinen vastuu voisi tätä kautta toteutua ja hyödyttää kaikkia toiminnassa mukana olevia osapuolia.

Lähdeluettelo:

Tutkimuksen pääaineisto

HS.fi:n verkkokeskustelu, ”UPM aikoo vähentää Suomesta lähes 3 000 työpaikkaa”, 8.3.-15.3.2006, <http://www.hs.fi/keskustelu/thread.jspa?sourceStart=330&threadID=19387&tstart=0&start=0>, luettu 20.6.2006.

Lähdekirjallisuus

Aaltonen, Tapio & Lari Junkkari (2003), *Yrityksen arvot ja etiikka*. Kolmas painos. Helsinki: WSOY.

Aaltonen, Tapio, Mikko Luoma & Raija Rautiainen (2004), *Vastuullinen johtaminen Inhimillistä tuloksentekeä*. Helsinki: WSOY.

Airaksinen, Timo (1987), *Moraalifilosofia*. Juva: WSOY.

Alasuutari, Pertti (2001), *Laadullinen tutkimus*. (3. uudistettu painos, 1. painos 1993). Tampere: Vastapaino.

Anttiroiko, Ari-Veikko (2004), ”Yhteiskuntavastuu ja sen määrittelyprosessi”. Teoksessa Järvinen, Raija (2004) (toim.), *Yhteiskuntavastuu Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen*, 17-60. Tampere: Tampere University Press.

Aula, Pekka & Saku Mantere (2005), *Hyvä yritys: strateginen maineenhallinta*. Helsinki: WSOY.

Beck, Ulrich (1992), *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage.

Beck, Ulrich (1999, reprinted 2001), *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.

Berndtson, Erkki (2005), *Politiikka tieteenä Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. Helsinki: Edita.

Booth, William J. (2004), Moraalitalouden ideasta. Teoksessa Kauppinen, Ilkka (2004), *Moraalitalous*, 53-91. Alunperin julkaistu ”On the Idea of the Moral Economy”. *The American Political Science Review*, Vol. 88 (1994), 653-667.

Borg, Sami (2007), ”Vaalitulos ja äänestyspäätökset”. Teoksessa Isotalus, Pekka & Sami Borg (toim.) (2007), *Presidentinvaalit 2006*, 32-55. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Carroll, Archie B. (1991), ”The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders”. *Business Horizons*, July/August 1991, 39-48.

Crook, Clive (2005), ”The good company”. *Economist*, January 22nd 2005, 3-4.

Eskola, Jari & Juha Suoranta (1998), *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

- Friedman, Milton (1970), "Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits", *New York Times*, 13.9.1970.
- Habermas, Jürgen (1975), *Legitimation Crisis*. Boston: Beacon Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (1985), *Teemahaastattelu*. (2. painos, 1. painos 1980). Helsinki: Gaudeamus.
- Hodgson, Geoffrey (1995), "The Political Economy of Utopia". *Review of Social Economy* Vol. LIII (2), 195-214.
- Hodgson, Geoffrey (1997), "Economics, Environmental Policy and the Transcendence of Utilitarianism". Teoksessa *Valuing Nature? Economics, Ethics and Environment*. Toim. J. Foster. London: Routledge.
- Hodgson, Geoffrey (1999), *Economics and Utopia*. London: Routledge.
- Inglehart, Ronald (1997), *Modernization and Postmodernization. Cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Isotalus, Pekka (2007), "Presidentinvaalien 2006 juonenkäänneet ja kampanjan ominaispiirteet" Teoksessa Isotalus, Pekka & Sami Borg (toim.) (2007), *Presidentinvaalit 2006*, 10-26. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Juholin, Elisa (2003), *Born Again. A Finnish Approach to Corporate Social Responsibility*. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Communication 26.
- Kajanoja, Jouko (2003), "Sosiaalipolitiikka ja talusteoria". Teoksessa Helne, Tuula., Raija. Julkunen, Jouko Kajanoja, Sini Laitinen-Kuikka, Tiina Silvasti & Jussi Simpura, *Sosiaalinen politiikka*, 215-239. Helsinki: WSOY.
- Kallio, Tomi (2006), "Mitä jäi sanomatta? Tabut vastuullisen liiketoiminnan tutkimuksessa". Teoksessa Kallio, Tomi ja Piia Nurmi (toim.), *Vastuullinen liiketoiminta. Peruskysymyksiä ja esimerkkejä*, 103-116. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Kananen, Pentti (2003), "Kannustuksen ongelmat ja haasteet". Teoksessa Kananen, Pentti & Ulla Salonen-Soulié (toim.), *Kannustavan sosiaaliturvan haaste*, 13-22. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2003: 5.
- Kangas, Risto (1987), *Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria*. Helsinki: Tutkijaliiton julkaisusarja 45.
- Kanniainen, Vesa (2003), "Talouden moraali, markkinavoimat ja yritysten yhteiskuntavastuu". Teoksessa Kanniainen, Vesa – Matti Sintonen (toim.), *Etiikka & Talous*, 81-124. Helsinki: WSOY.
- Kauppinen, Ilkka (2004) (toim.), *Moraalitalous*. Tampere: Vastapaino.
- Kauppinen, Ilkka (2004), Esipuhe. Teoksessa Kauppinen, Ilkka (toim.), *Moraalitalous*, 5-20. Tampere: Vastapaino.

- Kauppinen, Ilkka (2004), ”Bioteknologiemarkkinoiden sosiaalinen rakentuminen ja moraalitalous”. Teoksessa Kauppinen, Ilkka (toim.), *Moraalitalous*, 182–211. Tampere: Vastapaino.
- Kiljunen, Pentti & Kai Torvi (2005), *Onnellisuuden vaikea yhtälö EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2005*. EVA/Yhdyskuntatutkimus Oy.
- Kiljunen, Pentti & Kai Torvi (2006), *Ikkunat auki maailmaan – EVAn ”Suomi, EU ja maailma” -asennetutkimus*. EVA/Yhdyskuntatutkimus Oy.
- Kok, P, van der Wiele, T., McKenna, R. & A. Brown (2001), “A Corporate Social Responsibility Audit within a Quality Management Framework”. *Journal of Business Ethics*, Jun 2001, 31, 4, 285-297.
- Koskinen, Lennart (2000), *Kannattaako etiikka?* Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Kujala, Johanna (2001), *Liiketoiminnan moraalialia etsimässä. Suomalaisten teollisuusjohtajien sidosryhmänäkemykset ja moraalinen päätöksenteko*. University of Jyväskylä, Faculty of Business and Economics. Väitöskirja.
- Kujala, Johanna & Sari Kuvaja (2002), *Välittävä johtaminen – Sidosryhmät eettisen liiketoiminnan kirittäjinä*. Talentum. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy.
- Lagerspetz, Eerik (2004), ”Talouden moraalit, moraaliton talous ja F.A. Hayekin uusliberalismi”. Teoksessa Kauppinen, Ilkka (toim.), *Moraalitalous*, 92-134. Tampere: Vastapaino.
- Lash, Scott & John Urry (1987), *The End of Organized Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Lehtonen, Heikki (1996), *Sosiaalipolitiikka moraalitaloutena*. Tampere: Gaudeamus Kirja.
- Mashaw, Jerry L. (1984), “The Economic Context of Corporate Social Responsibility”. Teoksessa Klaus J. Hopt & Gunther Teubner (eds.) *Corporate Governance and Director's Liabilities. Legal, Economic and Sociological Analyses on Corporate Social Responsibility*, 55-68. Berlin: Walter de Gruyter.
- Mansner, Markku (1981), *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen Työntekijien Keskusliitto 1907-1940*. Helsinki: Teollisuuden Kustannus.
- McNeill, J.R. & William McNeill (2006), *Verkottunut ihmiskunta Yleiskatsaus maailmanhistoriaan*. Tampere: Vastapaino.
- Minzberg, Henry (1983), *Power in and around organizations*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Ollila, Maija-Riitta (1997), *Moraalin tuolla puolen*. Porvoo: WSOY.
- Panapanaan, Virgilio, Lassi Linnanen, Minna-Maari Karvonen & Vinh Tho Phan (2001), *Roadmapping corporate social responsibility in Finnish companies*. Lahti: Helsinki University of Technology, Lahti Center.

Panapanaan, Virgilio (2006), *Exploration of the social dimension of corporate responsibility in a welfare state*. Lappeenranta University of Technology. Lappeenranta: Digipaino.

Panula, Juha (1999), *Moraalin ja talouden risteyksessä : empiirinen tutkimus moraalista ja taloutta koskevien käsitysten eriytyneisyydestä*. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

Peräkylä, Anssi (1990), *Kuoleman monet kasvot: identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossat*. Jyväskylä: Vastapaino.

Pietilä, Veikko (1973), *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.

Polanyi, Karl (1957), *The Great Transformation*. Boston: Beacon.

Polanyi, Karl (1977), *The Livelihood of Man*. New York: Academic.

Rawls, John (1988), *Oikeudenmukaisuusteoria*. Juva: WSOY.

Reidenbach, Erik R. & Donald P. Robin (1991), "A Conceptual Model of Corporate Moral Development". *Journal of Business Ethics*, Vol. 10, 1991, 273-284.

Rohweder, Liisa (2004), *Yritysvastuu – kestävä kehitys organisaatiossa*. Helsinki: WSOY.

Ruokanen, Tapani (2004), *Suomen menestyksen eväät. Tiekartta tulevaisuuteen*. Helsinki: Taloustieto. EVA Raportti.

Sayer, Andrew (1999), "Valuing Culture and Economy" in Ray, Larry & Andrew Sayer (1999), *Culture and Economy After the Cultural Turn*, 53-75. London: SAGE Publications Ltd.

Sayer, Andrew (2004), "Moraalitalous ja poliittinen talous". Teoksessa Kauppinen, Ilkka (2004) (toim.), *Moraalitalous*, 23-52. Tampere: Vastapaino. Julkaistu alun perin aikakauskirjassa *Studies in Political Economy*, no 61, Spring 2000, 79-104.

Sen, Amartya (2000), *Luentoja etiikasta ja taloustieteestä*. Suom. Juha Räikkä & Hanna Meretoja. Kuopion yliopiston painatuskeskus. Alkuperäisteos, *On Ethics and Economics* (1999). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Takala, Tuomo (1993), *Yritysetiikka ja yrityksen yhteiskunnallinen vastuu – historiallinen tausta ja käsitteellistä pohdintaa*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja nro 89/93.

Takala, Tuomo (2000), "Yrityksen yhteiskunnallisen vastuun ideologiat v. 2000 – suomalainen yritys globalisoituvassa maailmassa". *Liiketaloudellinen aikakauskirja*, 4/2000, 589-601.

Takala, Tuomo (2004), "Yrityksen yhteiskuntavastuu globalisoituvassa maailmassa". Teoksessa Kauppinen, Ilkka (2004) (toim.), *Moraalitalous*, 212-232. Tampere: Vastapaino.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2003), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Uimonen, Maija-Leena (2006), *Suomalaisten yritysten vapaaehtoinen sosiaalinen vastuu. Sidosryhmäviitekehys yritysten ja ulkoisten sidosryhmien edustajien näkemyksissä*. Helsinki: Työministeriö.

Vehkaperä, Meri (2003), Yrityksen yhteiskuntavastuu – vastuuta voittojen vuoksi? Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta -julkaisuja. N:o 135/2003. Lisensiaattitutkielma.

Velasquez, Manuel (1988), *Business Ethics. Concepts and Cases*. Second Edition. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Väyrynen, Raimo (1999), *Globalisaatio ja Suomen poliittinen järjestelmä*. Julkaisija: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Helsinki: Yliopistopaino.

Väyrynen, Raimo (2001), *Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet*. Helsinki: Gaudeamus.

Wilson, James Q. (2005), "Capitalism and Morality". In Allhoff, Fritz and Anand Vaidya (eds.), *Business Ethics, Vol. 1, Ethical Theory, Distributive Justice, and Corporate Social Responsibility*, 175-188. London: Sage.

Wright, Georg Henrik von (1999), *Tieto ja ymmärrys*. Helsinki: Otava.

Wright, Georg Henrik von (2001), *Hyvän muunnelmat*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. Englanninkielinen alkuteos *The Varieties of Goodness* (1963).

Työpaperit

Anttiroiko, Ari-Veikko. "Julkisyhteisöjen yhteiskuntavastuu Julkisyhteisöt yhteiskuntavastuun määrittelyyn viitekehyksessä". Esitelmä Hallinnon tutkimuksen päivillä työryhmässä "Julkisjohtamisen strategiat, arvot ja etiikka", Tampere 30.11.2006.

Sanomalehtiartikkelit

Helsingin Sanomat 23.5.2003, pääkirjoitus, "Yrityksen vastuu on otettava vakavasti".

Helsingin Sanomat 9.3.2006, A 2, pääkirjoitus, "UPM yrittää parantaa kannattavuutta kertarysäyksellä".

Helsingin Sanomat 9.3.2006, etusivu, "Metsäyhtiö UPM vähentää tuhansia työpaikkoja Suomesta".

Helsingin Sanomat 9.3.2006, B 6, talous, näkökulma, Jyrki Iivonen "UPM auttaa itseään ja kilpailijoitaan".

Helsingin Sanomat 9.3.2006, B 6, talous, "Ay-liike perää UPM:ltä vastuuta".

Helsingin Sanomat 9.3.2006, B 6, talous, "Kuusankosken verotulot laskevat 4,5 miljoonalla".

Helsingin Sanomat 10.3.2006, B 7, talous, uutisanalyysi, Jyrki Iivonen "Saneeraus paljasti UPM:n heikon johtamisen".

Helsingin Sanomat 11.3.2006, etusivu, ”Dokumentti Voikkaan tehtaalta säväytti Tampereella”.

Helsingin Sanomat 11.3.2006, A 5, kotimaa, ”Koko Kouvolan seutu samassa liemessä – Kuusankosken irtisanomiset tuntuvat niin marketeissa kuin autokaupoissa”.

Helsingin Sanomat 11.3.2006, B 9, talous, ”Paperin globalisaatioryhmän työ uhkaa kuihtua alkuunsa”.

Helsingin Sanomat 11.3.2006, C 1, kulttuuri, ”Vielä kuvaushetkellä tehtaalla jaksettiin toivoa”.

Helsingin Sanomat 11.3.2006, C 7, mielipide, Vesa Sinervä, ”Taitava johtaja pyrkii säilyttämään työpaikat”.

Helsingin Sanomat 12.3.2006, C 7, mielipide, Jouko Martikainen, ”Palkanalennukset lääkkeeksi irtisanomisiin”.

Helsingin Sanomat 12.3.2006, D 4, sunnuntai, ”Tehdas antoi, tehdas otti”.

Helsingin Sanomat 14.3.2006, A 9, kotimaa, ”Valtion edustajat kuulevat myös palkansaajia UPM:n irtisanomisista”.

Helsingin Sanomat 14.3.2006, A 9, kotimaa, ”Tuomioja luopuu vastalauseena UPM:n osakkeista”.

Helsingin Sanomat 14.3.2006, B5, talous, ”UPM:n Pesosen ansiot nousivat 52 prosenttia”.

Helsingin Sanomat 14.3.2006, C 3, mielipide, Hannu Korhonen, ”Suomalaista puuta ei voi kasvattaa Brasiliassa”.

Helsingin Sanomat 15.3.2006, C 5, mielipide, Liisa Nyqvist, ”Nyt UPM voikin siivota tehdasalueen kauniiksi”.

Helsingin Sanomat 19.3.2006, C 6, mielipide, Matti Estola, ” Markkinatalouden lainalaisuudet syytä hyväksyä”.

Helsingin Sanomat 22.3.2006, C 4, mielipide, Heikki Peltola, ”Talous ei toimi luonnonlaeilla”.

Helsingin Sanomat 25.3.2006, C 6, mielipide, Laura Tiilikainen, ”Gloaali markkinatalous ei piittaa ekosysteemeistä”.

Helsingin Sanomat 27.3.2006, C 4, mielipide, Hanna Kuisma ”Ihmisyiden lainalaisuudet on syytä hyväksyä”.

Helsingin Sanomat 30.3.2006, C 6, mielipide, Markus Lång, ”Markkinatalouden lait ihmisten tekoa”.

Helsingin Sanomat 5.4.2006, C 4, mielipide, Liisa Björklund, ”Kovat kapitalistit, pyhät populistit!”.

Helsingin Sanomat 8.4.2006, A 8, kotimaa, ”Halonen peräsi yrityksiltä yhteiskuntavastuuta”.

Helsingin Sanomat 13.5.2006, etusivu, ”UPM irtisanoo liki 700 ihmistä, paperi- ja sellutehtaille lakkoja”.

Helsingin Sanomat 14.5.2006, C 7, vieraskynä, Ville-Pekka Sorsa, ”Globaali yhteiskuntavastuu on koko yhteiskunnan asia”.

Helsingin Sanomat 4.6.2006, D 4, Sunnuntai, ”Eurooppalainen unelma”.

Helsingin Sanomat 11.12.2006, B 6, talous, Joesetta Nousjoki, ”Yritysten yhteiskuntavastuun raporteista tuli konsulttien miljoonabisnes”.

Helsingin Sanomat 14.8.2007, D 2, kirja-arvostelu, Mai Allo, ”Raamatun terminikauppoja – Taloustieteilijä pohtii riskejä ja moraalia”.

Kansan Uutiset 9.3.2006, pääkirjoitus, ”UPM järjestytti koko yhteiskuntaa”.

Kansan Uutiset 10.3.2006, 4, ”Irtisanoijat niskan päällä”.

Maailmankauppalehti 04/03, kolumni: Tänään ajattelin toisin. Matias Laine, ”Vastuullisen yritystoiminnan olemuksesta.”

Nykypäivä 17.3.2006, 9, kolumni, Ilkka Suominen ”Kuuleeko yhtiön hallitus?”.

Suomenmaa 10.3.2006, 4-5, ”Teollisuusseudulle ehdotetaan aluetukea”.

Suomenmaa 10.3.2006, 5, ”Metsäteollisuuden rakennemurros jatkuu”.

Uutispäivä Demari 9.3.2006, etusivu, ”UPM hämmensi SDP:n kokousväenkin”.

Uutispäivä Demari 9.3.2006, 2, ”Heinäluoma perää yrityksiltä yhteiskunnallista vastuuta – hallitus yrittää selvittää UPM:n irtisanomisten perusteita”.

Www-lähteet

English-Finnish Glossary of United States Political Terms [www-dokumentti], Eeva-Maija Aitonurmi (2001),
<http://www.uta.fi/FAST/GC/efpolglo.html>, luettu 15.8.2007.

Finnish Business and Society [www-dokumentti], www-sivut,
<http://www.fibsry.fi/content/view/1/114/lang,fi/>, luettu 29.9.2007.

FinnWatch [www-dokumentti], www-sivut, <http://www.finnwatch.org/finnwatch.html>, luettu 29.9.2007.

Helsingin Sanomien verkkolehti [www-dokumentti], 8.3.2006 ”UPM aikoo vähentää Suomesta lähes 3 000 työpaikkaa”,
<http://www.hs.fi/talous/artikkeli/UPM+aikoo+v%C3%A4hent%C3%A4%C3%A4+Suomesta+1%C3%A4hes+3%C2%A0000+ty%C3%B6paikkaa/1135219066031>, luettu 20.6.2006.

Helsingin Sanomat [www-dokumentti], www-sivut, <http://www.hs.fi/apua/keskustelu/>, luettu 8.9.2007.

Iltta-Sanomat [www-dokumentti], www-sivut, <http://www.iltasanomat.fi/arkisto/keskustelu.asp?threadid=2258048>, luettu 20.6.2006.

Paperiliitto [www-dokumentti], Tiedote 8.3.2006, Jouko Ahonen: ”UPM:n ongelmia ei ratkaista irtisanomisilla, vaan toimintaa kehittämällä”, <http://www.paperiliitto.fi/paperiliitto/suomeksi/Ajankohtaista/upm0803.php>, luettu 31.8.2007

Työministeriö [www-dokumentti], www-sivut, http://www.mol.fi/mol/fi/02_tyosuhteet_ja_lait/0181_sosvastuu/index.jsp, luettu 8.6.2007.

UPM-Kymmene (a) [www-dokumentti], Tiedote 8.3.2006: ”UPM aloittaa laajan ohjelman kannattavuutensa palauttamiseksi – tehostamistoimet koskevat kaikkia toimialoja”, [http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/\\$all/d49ce42c2a4bc95ac225712b00234c93?OpenDocument&qm=menu,3,1,0&select=2006](http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/$all/d49ce42c2a4bc95ac225712b00234c93?OpenDocument&qm=menu,3,1,0&select=2006), luettu 25.8.2007

UPM-Kymmene (b) [www-dokumentti], [http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/\\$all/C72CD61380E5B556C2256E370047BFD8?OpenDocument&qm=menu,1,0,0](http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/$all/C72CD61380E5B556C2256E370047BFD8?OpenDocument&qm=menu,1,0,0), luettu 25.8.2007

UPM-Kymmene (c) [www-dokumentti], [http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/\\$all/60D0715EF00819C5C2256E36004FC747?OpenDocument&qm=menu,1,6,0&smtitle=Historia](http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/$all/60D0715EF00819C5C2256E36004FC747?OpenDocument&qm=menu,1,6,0&smtitle=Historia), luettu 25.8.2007

UPM-Kymmene (d) [www-dokumentti], Tiedote 12.5.2006: ”UPM:n henkilöstön määrä Suomessa vähenee 2557 henkilöllä kolmen vuoden aikana Yhtiö irtisanoo Suomessa 672 henkilöä. Työstä työhön -ohjelma tukee uudelleentyöllistymistä”, [http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/\\$all/177dd280142c9b4fc225716c003263ec?OpenDocument&qm=menu,3,1,0&select=2006](http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/$all/177dd280142c9b4fc225716c003263ec?OpenDocument&qm=menu,3,1,0&select=2006), luettu 25.8.2007.

Vasemmistoliitto [www-dokumentti], Tiedote 26.3.2006: ” Vasemmistoliiton II varapuheenjohtaja, kansanedustaja Minna Sirnö: Irtisanomissuojasta jarru työpaikkojen maastapaolle”, http://www.vasemmistoliitto.fi/politiikka/tiedotteet/tiedotteet_2006/fi_FI/tiedotteet_2006_aloitus/, luettu 1.9.2007.

Verkkolehti Apila 8.3.2006 [www-dokumentti], ” UPM:n ilmoitus "dramaattinen uutinen”, http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Verkkolehti_Apila/Hakutulokset.iw3?sNewsId=530718bd-5b6e-40eb-9b75-c3ce3bb2ca75, luettu 1.9.2007.

Verkkouutiset 8.3.2006 [www- dokumentti], ”Katainen: Teollisuuden työpaikkojen vähentyminen uhkaa hyvinvointi-Suomea”, <http://www.verkkouutiset.fi/arkistojuttu.php?id=87727&hakusanat=Katainen%3A+Teollisuuden+ty%F6paikkojen+v%E4hentyminen+uhkaa+hyvinvointi-Suomea>, luettu 1.9.2007.

World Values Survey [www-dokumentti], www-sivut, <http://www.worldvaluessurvey.org/>, luettu 13.2.2007.

Muut lähteet

Euroopan yhteisöjen komissio (2001), Vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä. KOM (2001) 366 lopullinen. Bryssel 18.7.2001.

Euroopan yhteisöjen komissio (2002), Komission tiedonanto, Yritysten sosiaalinen vastuu: elinkeinoelämän panos kestäväan kehitykseen. KOM (2002) 347 lopullinen. Bryssel 2.7.2002.

Euroopan yhteisöjen komissio (2006), Komission tiedonanto, Kasvua ja työllisyyttä edistävän kumppanuuden toteuttaminen: Euroopasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla. KOM (2006) 136 lopullinen. Bryssel 22.3.2006.

Suomen osakeyhtiölaki (21.7.2006), 1. luku, 5 §, <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060624>

Työministeriön muistio eduskunnan suurelle valiokunnalle 12.12.2001. ”Komission vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä”. Asian saattaminen eduskunnan käsiteltäväksi.

YLE Radio 1, 10.8.2006 klo 10:33: ”Mikä on yrityksen yhteiskuntavastuu?” Sari Kuvajaa haastatteli Johanna Hietalahti.

YLE TV 1, 12.9.2007, Ulkolinja: Siemensin tauti. Toimittajat: Michaela Petek-Dinges ja Anke Hartmann.

YLE TV 1, 19.1.2007, Pressiklubi. Toimittaja: Timo Harakka.